

ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ

Γ. ΡΑΛΛΗΣ:
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 264, Παρασκευή 22 Ιουνίου 1984

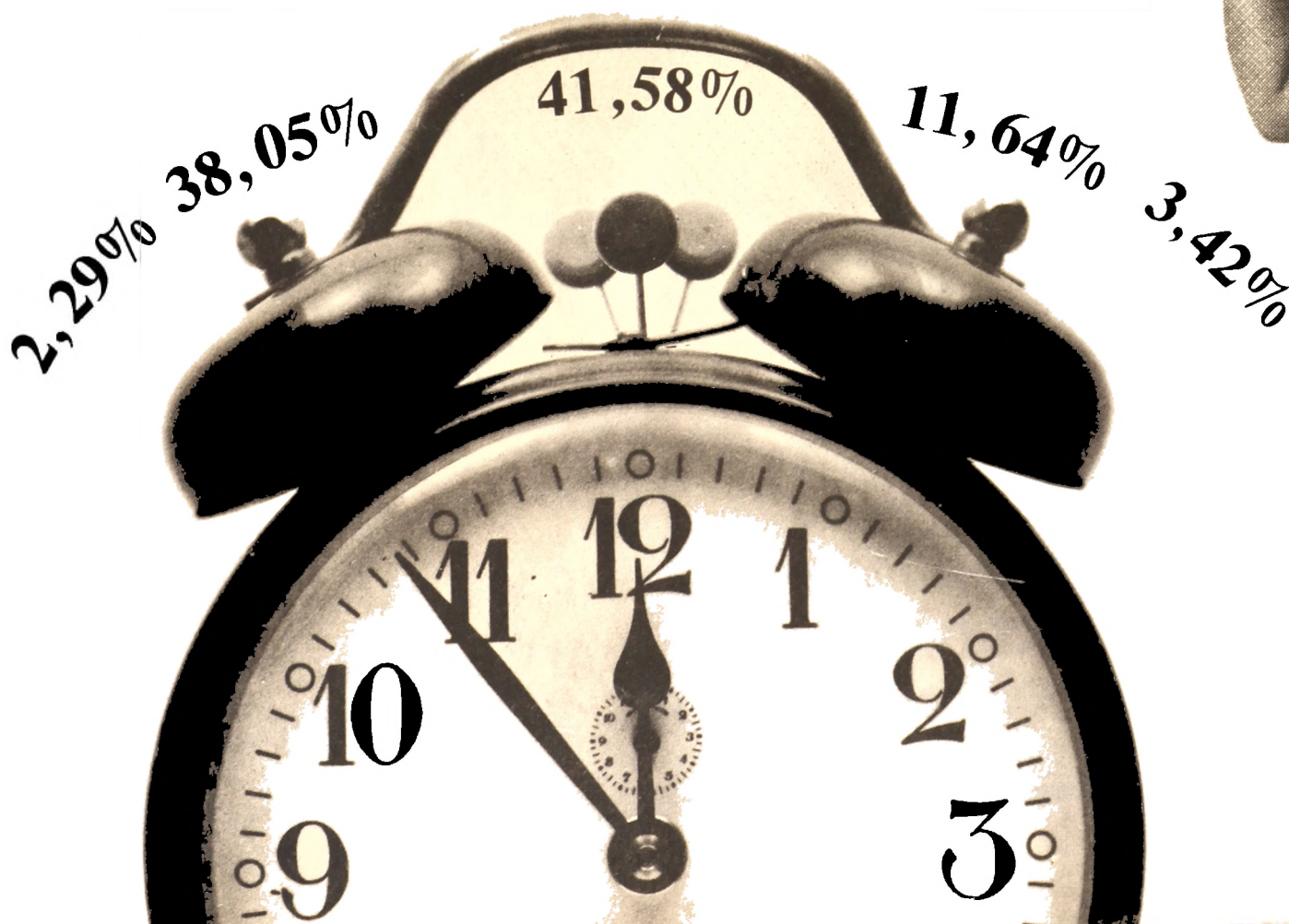
Δρχ. 50

ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ '84:

πολιτικό ζομπνητήριο

τώρα
είναι η ώρα

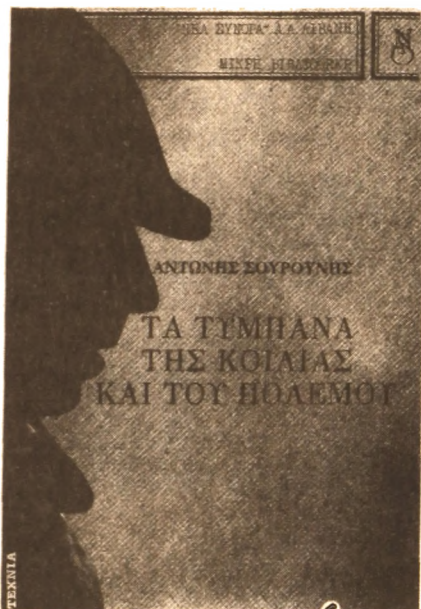
- Η ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ ΧΩΡΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
- ΖΥΜΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

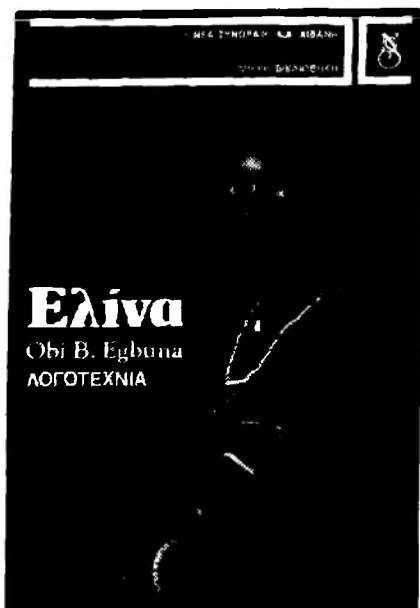

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Τώρα το καλοκαίρι διαλέξτε την πνευματική συντροφιά σας. Ανακαλύψτε την «Μικρή Βιβλιοθήκη» του εκδοτικού οίκου «Νέα Σύνορα» Α. Α. Λιβάνη

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΟΥΡΟΥΝΗΣ
ΤΑ ΤΥΜΠΑΝΑ ΤΗΣ
ΚΟΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΟΜΠΙ ΕΓΚΜΠΟΥΝΑ
ΕΛΙΝΑ

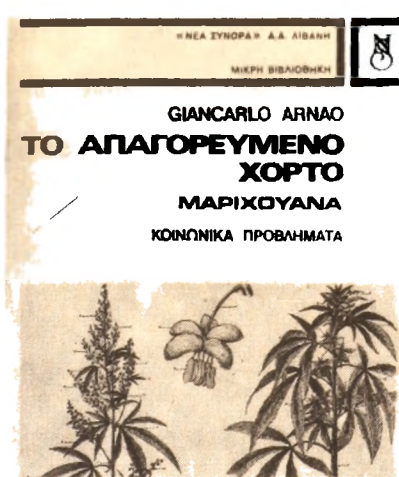
ΜΑΡΙΑΝΟ ΑΖΟΥΕΛΑ
ΟΙ ΚΑΤΑΠΙΕΣΜΕΝΟΙ

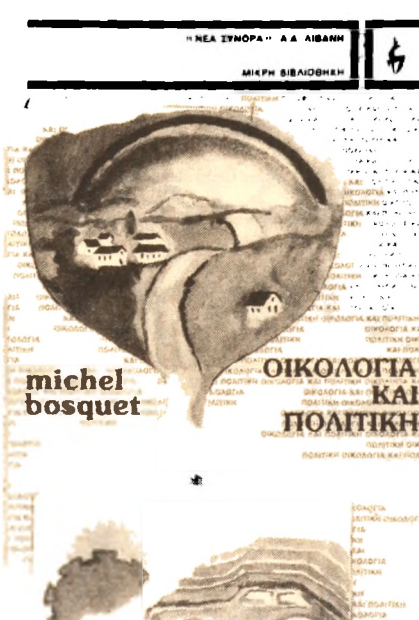
ΣΩΤΗΡΙΑ
ΣΤΑΥΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Η ΛΑΠΑΡΟΤΟΜΗ

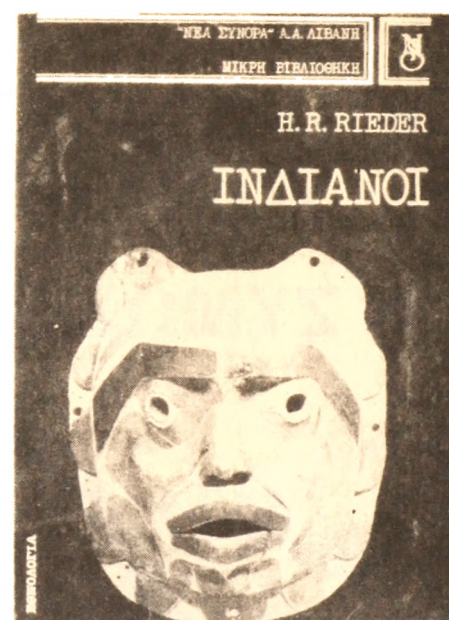
ΣΑΡΑ ΝΤΕ ΦΟΜΠΡΥΝ
ΝΟΣΤΡΑΔΑΜΟΣ

ΤΖΙΑΝ ΚΑΡΛΟ ΑΡΝΑΟ
ΤΟ ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΟ
ΧΟΡΤΟ

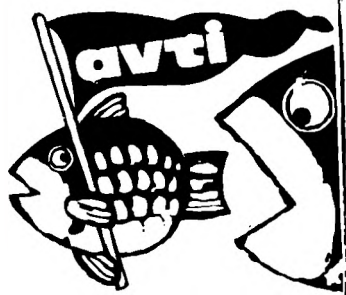

ΜΙΣΕΛ ΜΠΟΣΚΕ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Χ. ΡΗΝΤΕΡ
ΙΝΔΙΑΝΟΙ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»
ΣΟΛΩΝΟΣ 94, ΤΗΛ. 3610589-3600398

Περίοδος Β' • Χρόνος 11ος • Τεύχος 264

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. Κοσώνας Οι αυταπάτες της «Απαλλαγής» και η βεβαιότητα απαλλαγής από μια γηρα- σμένη εξουσία	10
Δ. Μιχαήλ Ο φόβος του τερματοφύλακα μετά τα πέ- ναλτι των αποτελεσμάτων	14
Χ. Κυριαζής και Μ. Χαιρετάκης Ευρωεκλογές 1984: Πέρα από τις γενι- κότητες των συνολικών ποσοστών	16
Ρούλα Ελευθερίου ΠΑΣΟΚ: «Πού πατά και πού πηγαίνει»	18
Αρ. Ψάλτης Κομμουνιστική αριστερά: νέοι «συσχετι- σμοί»	19
Χ. Βακαλόπουλος Ευρωεκλογές στους δέκτες	20
Π. Μαραγκός Τα πάνω και τα κάτω της 17ης Ιουνίου	24
Βούλα Καρα Γαλλία: μία έκπληξη που έπρεπε να πε- ριμένουμε	25
Στ. Κούλογλου Επανάσταση - επανάσταση εισ' εδώ	26
Μ. Ν. Ράπτης Η θεωρητικομαρξιστική σκέψη στη ση- μερινή Κίνα	32
Α. Βατόπουλος ΕΣΥ και οι κρίσεις των γιατρών	36
Δ. Δημητράκος Το σύνδρομο του ολισμού - Σκέψεις πά- νω στο άρθρο του Κ. Τσουκαλά	38
Γ. Μοράρης Πως η Κύπρος αποφασίζει κι η Ελλάδα συμπαρίσταται ή πως η Κυπριακή Πρε- σβεία παρεμβαίνει στην ΕΡΤ	44
Π. Βερνάδος Α. Ξένος: Κατηγορώ το ρεμπέτικο	46
Κ. Τσιτσιπής Εθνογραφική προσέγγιση της γλώσσας των νέων	48

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνων	
Αναζητείται «περιφανής νίκη»	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	
Δ. Σ. Παπανικολάου: Κυκλοφοριακό και πολυγαμία	22
Ντ. Σιώτης: Αγγελικό φως	22
Σ. Καβουνίδης: Τα αραπάκια	23
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	
Γ. Ιωάννου	9
Γ. Καλαϊτζής	31
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	43
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	49
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	50

ΤΕΛΟΣ ΚΑΛΟ, ΟΛΑ ΚΑΛΑ;

ΟΙ ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ τέλειωσαν με τα δυο μεγάλα κόμματα ηττημένα, το καθένα με τον τρόπο του. Η «ΝΔ» ηττήθηκε ως προς τους στόχους τους οποίους επιδίωκε: να αναδειχτεί δηλαδή πρώτο κόμμα και να «λύσει τα χέρια» του κ. Καραμανλή, για εκλογές το φθινόπωρο, όπου θα εσύρετο το ΠΑΣΟΚ ως πρόβατο «επί σφαγής». Το ΠΑΣΟΚ ηττήθηκε ως προς την κομπορρήμονα βεβαιότητά του ότι το 48% του '81 όχι μόνο παραμένει σταθερό αλλά και αυξήθηκε κιόλας.

ΚΑΙ ΤΑ δυο κόμματα ηττήθηκαν από κοινού και αδιαίρετως στο πεδίο των μέσων που χρησιμοποίησαν. Αφού εξάντλησαν την «εφ' όλης» της ύλης αντιπαράθεση, αφού παρουσίασαν ο ένας την άνοδο και ο άλλος την παραμονή στην εξουσία ως ισοδύναμο εθνικής καταστροφής, αφού κατέβασαν τις αντιθέσεις για πρώτη φορά σε σύγκρουση κομματικών μηχανισμών στους δρόμους, παρ' όλα αυτά, τα δυο κόμματα μαζί έπεσαν κάτω από το αθροιστικό ποσοστό τους του '81.

ΜΕ ΛΙΓΑ λόγια η πόλωση όχι μόνο δεν απέδωσε, αλλά απώθησε κιόλας ένα μικρό, ίσως, αλλά χαρακτηριστικό ποσοστό εκλογέων.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ, το γεγονός ότι καθένα από τα δυο μεγάλα κόμματα εισέπραξε το εκλογικό αποτέλεσμα ως ήττα, παρήγαγε την ίδια τη νύχτα των εκλογών μια άμεση μεταστροφή κλίματος. Δηλαδή η όξυνση όλων των προηγούμενων ημερών έξανεμισθθηκε, σαν να μην είχε υπάρξει καμιά εκδήλωσή της.

ΜΙΑ ΑΛΛΗ εξήγηση γι' αυτή τη «νηνεμία μετά τη θύελλα» νομίζουμε πως βρίσκεται στη σταθερή άποψή μας για τον πλαστό χαρακτήρα της «πόλωσης». Για το γεγονός δηλαδή ότι δεν πρόκειται, για μια κοινωνική ρήξη, αλλά για μια σύγκρουση σε επίπεδο πολιτικής «οροφής».

ΚΙ ΟΜΩΣ, εμείς τουλάχιστον, δεν νιώθουμε καθόλου επαναπαυμένοι από την ηρεμία, ή ακριβέστερα το «μούδιασμα», αυτών των ημερών.

ΕΠΕΙΔΗ ακριβώς είμαστε στην Ελλάδα, όπου το υπερτροφικό κράτος συναρτά στο «ντοβλέτι» έναν απίθανο δεσμό υλικών συμφερόντων, επειδή τα κόμματα είναι οι κύριοι μεσολαβητές αυτών των συμφερόντων, στο επίπεδο λοιπόν των δύο κομμάτων, του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ, η πόλωση είναι υπαρκτή. Και η μικρή σχετικά διαφορά των ποσοστών τους ενδέχεται να υποδαυλίζει τις οξύνσεις, ως προς τους μεν για να διατηρήσουν αυτά που έχουν, στους δε για να επανέλθουν σ' αυτά που έχασαν.

ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ φανερό, ότι αν το παιχνίδι ξαναρχίσει τον χειμώνα, πιο προσεκτικό αυτή τη φορά, από τη «Νέα Δημοκρατία», με απεργίες ενδεχομένως, με διαρκή αμφισβήτηση της νομιμότητας των κυβερνητικών πράξεων, με την έντεχνη ή μη προσπάθεια χρησιμοποίησης του κύρους του κ. Καραμανλή, είναι πιθανό, λοιπόν να ξαναστηθεί το σκηνικό της πόλωσης στο οποίο και το κυβερνών κόμμα διακρίνεται για τις επιδόσεις του.

ΔΕΝ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ να επαναλάβουμε πόσο άδικο και τραγικό είναι σ' αυτό τον τόπο και διακυβεύονται τόσο πολλά για τόσο λίγα, όπως είναι σε τελευταία ανάλυση το ποιος κυβερνάει σε μια αναλοίωτη δομή κοινωνικής και πολιτικής εξουσίας.

ΔΥΟ ΕΙΝΑΙ οι απαντήσεις στην ψευδή πόλωση: ή να προχωρήσεις σε πραγματικές αλλαγές, οπότε η «πόλωση» θα χάσει τα εισαγωγικά της και θα ξέρουν όλοι τι έχουν να διαλέξουν, με «ποιους να πάνε και ποια να αφήσουν», ή να την αναιρέσεις και στο επίπεδο που τώρα επιβιώνει, διευρύνοντας άμεσα τις δημοκρατικές λειτουργίες, τόσο στη διακυβέρνηση όσο και στο σύνολο των πρακτικών σου.

ΑΛΛΙΩΣ, το τωρινό «τέλος», μπορεί εύκολα να γίνει η αυριανή αρχή...

ΑΝΤΙ

Αναζητείται «περιφανής νίκη»

Η ΠΕΡΑΣΜΕΝΗ Τρίτη, ήταν, για το ΠΑΣΟΚ, μια «άλλη μέρα»: Τα άγχη και οι αγωνίες, έπρεπε να πάρουν τέλος... Οι χαμηλοί —συγκρατημένοι— τόνοι, επίσης. Ο προβληματισμός για το «*πως χάσαμε 6,49 ποσοστιαίες μονάδες*», μπορούσε και ν' ανακοπεί! Η κυβέρνηση —είπαν οι επιτελείς του Εκτελεστικού Γραφείου— θα πρέπει ν' ανακτήσει, επιτέλους, το θάρρος της. Και, προπαντός, να δώσει την αίσθηση —φυσικά προς τα έξω...— ότι, στις εκλογές της 17ης Ιουνίου, κατήγαγε «*περιφανή νίκη*»!

Η «ΓΡΑΜΜΗ» ΑΥΤΗ, διοχετεύθηκε, το πρωί της Τρίτης, στον κυβερνητικό εκπρόσωπο, Δημ. Μαρούδα. Και το μεσημέρι, κατά τη συνάντησή του με τους πολιτικούς συντάκτες, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος έκανε το παν για την προώθησή της: Η κυβέρνηση, είπε, είναι «*απόλυτα ικανοποιημένη από το αποτέλεσμα των εκλογών της Κυριακής*». Γιατί, αποδείχτηκε, πρώτο, η «*αυτοδυναμία της κυβέρνησης*»... Γιατί, επιβεβαιώθηκε, δεύτερο, ότι «*το ΠΑΣΟΚ είναι —και παραμένει— η πρώτη πολιτική δύναμη της χώρας*»... Γιατί, κατέρρευσε, τρίτο, «*η μυθολογία περί πριμοδοτήσεως του ΠΑΣΟΚ από τα κόμματα της παραδοσιακής Αριστεράς*». Γιατί...

ΦΥΣΙΚΑ, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος απέφυγε ν' αναφέρει οτιδήποτε από τις «*διαβεβαιώσεις*» που έδιναν, στον πρωθυπουργό, επιφανείς επιτελείς του κινήματος («*η εκλογική μας οροφή, σύντροφε πρόεδρε, μπορεί να ξεπεράσει και το πενήντα τοις εκατόν*»...) ή από τις διακηρύξεις του ίδιου του πρωθυπουργού, ότι «*δώδεκα ευρωβουλευτές δεν μας φτάνουν πλέον*»! Άλλο τόσο, απέφυγε ν' αναφερθεί στις εκτιμήσεις άλλων πολιτικών παραγόντων, (όπως λ.χ. του πρώην πρωθυπουργού, κ. Π. Κανελλόπουλου, που είπε ότι ο «*ελληνικός λαός, έδωσε, με την ψήφο του, ένα κ α λ ό μ α θ η μ α και στα δυο μεγάλα κόμματα*») και, προπαντός, απέφυγε να εξηγήσει πως και γιατί η απόσταση που χωρίζει, σήμερα, το ΠΑΣΟΚ από τη Νέα Δημοκρατία, είναι μόλις 3,5%, ενώ, στις εκλογές του 1981, ήταν 12,2%.

Ένα συγκλονιστικό ρεπορτάζ που δεν έγινε...

ΤΑ ΛΙΓΑ παραπάνω, είναι ελάχιστα σημεία που έθεσαν —ακριβέστερα που μπόρεσαν να θέσουν— στον κυβερνητικό εκπρόσωπο, οι δημοσιογράφοι, την περασμένη Τρίτη, χωρίς να λάβουν φυσικά, ικανοποιητικές απαντήσεις... Διαφορετικά, αν η συζήτηση έπαιρνε εύρος και βάθος, ο Δημ. Μαρούδας θα μπορούσε να δώσει ένα συγκλονιστικό ρεπορτάζ για το τι έγινε, στο Καστρί, τη νύχτα της Κυριακής προς Δευτέρα, καθώς έρχονταν, απανωτά, τα πρώτα «*μηνύματα*» που έλεγαν ότι «*η πόλωση σκαλώνει*», ότι στην Α' Αθηνών, το ΠΑΣΟΚ πρόκειται να συγκεντρώσει ένα ποσοστό γύρω στο 34-35% (έναντι 40% της Νέας Δημοκρατίας, 11% του ΚΚΕ και 7% του ΚΚΕ εσωτερικού) και ότι η περίφημη «*αυτοδυναμία*» του ΠΑΣΟΚ —για την οποία τόσο μελάνι είχε χυθεί και τόσα «*διλήμματα*» είχαν καλλιεργηθεί— κινδύνευε να καταρρεύσει!

Η ΝΥΚΤΑ της Κυριακής προς Δευτέρα, ήταν, πράγματι, μια δύσκολη νύχτα, καθώς οι επιτελείς του ΠΑΣΟΚ προσγειώνονταν, με πολλούς κραδασμούς, στο έδαφος της πραγματικότητας, τότε για να διαπιστώσουν —και αναφωνήσουν— ότι «*στέρεψε πια η δεξαμενή των δύο ΚΚΕ*», τότε για ν' αποφανθούν ότι

«*η απλή αναλογική είναι, τώρα, η μόνη λύση*», και τότε, για να δώσουν, έντρομοι, οδηγίες στην ΕΡΤ, να προκρίνει —κατά την μετάδοση των αποτελεσμάτων— το... Λασήθι, την Ιεράπετρα και πάλι το Λασήθι, αντί των αποτελεσμάτων της Αθήνας, του Πειραιά ή της Θεσσαλονίκης!

ΑΛΛΑ ΜΕΓΑΛΕΣ αγωνίες είχε, το ίδιο βράδι, και ο κ. Ευ. Αβέρωφ, περιστοιχούμενος από τους επιτελείς του... Ο ίδιος είχε διαπράξει το «*μοιραίο λάθος*», να εξαγγείλει, το μεσημέρι της Κυριακής, μέσα από το εκλογικό τμήμα, όπου ψήφισε, τη νίκη της Νέας Δημοκρατίας! Και τον είχαν ενθαρρύνει σ' αυτό —παρά τα αντίθετα προγνωστικά— τόσο η τεχνητή ατμόσφαιρα νίκης που είχαν δημιουργήσει, από το πρωί, οι ίδιοι οι οπαδοί του (με τις ιαχές, το κλάξον και τις πλαστικές σημαίες), όσο και ο «*επίγειος θεός*», που είχε δηλώσει, το μεσημέρι της Κυριακής επίσης, ότι «*αύριο, Δευτέρα, πολλοί θα θέλουν να μου πουν τι πρέπει να κάνω*». (Η σιβυλλική αυτή φράση του προέδρου της Δημοκρατίας —σκέφτηκε ο κ. Αβέρωφ— εμένα θα πρέπει ν' αφορά, με την έννοια ότι, αύριο Δευτέρα θα του επισημάνω τη «*δυσαρμονία μεταξύ Βουλής και εκλογικού σώματος*», άρα διάλυση της Βουλής, άρα νίκη της Νέας Δημοκρατίας!).

ΤΑ ΠΡΩΤΑ αποτελέσματα, όμως, έδειχναν ότι ούτε η αναμέτρηση «*εφ' όλης της ύλης*», ούτε η επίκληση ενός πλέγματος «*κινδύνων*» («*σοσιαλμαρξιστικό μέτωπο*», «*κολλεκτιβοποίηση*», «*ολοκληρωτισμός*», κτλ.) έφερναν το προσδοκούμενο... Η Νέα Δημοκρατία κέρδιζε κάποιες μονάδες (τελικά, συν 2,18), αλλά παρέμενε, πάντοτε, το δεύτερο κόμμα. Και, φυσικά, δεν ήταν δυνατό να τεθεί, στον ρυθμιστή του Πολιτεύματος, θέμα «*δυσαρμονίας*» —«*θέμα πολιτικό*».

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, ο κ. Αβέρωφ είχε εκτεθεί, ανεπανόρθωτα, απέναντι στους απηνείς δελφίνους του: «*Αν χάσω τις εκλογές αυτές —τους είχε πει— τότε θα παραιτηθώ από την αρχηγία του κόμματος... Αλλά είμαι βέβαιος ότι η τακτική που εγώ καθόρισα, θα φέρει αγαθούς καρπούς*». (Σε άλλες σελίδες του τεύχους αυτού, ο πρώην πρωθυπουργός, κ. Γ. Ράλλης, σε αποκλειστική συνέντευξή του στο «ΑΝΤΙ», επικρίνει την τακτική Αβέρωφ, αναπτύσσοντας τις δικές του απόψεις).

Τα άλλα κόμματα

ΑΛΛΑ ΟΙ ΑΓΩΝΙΕΣ δεν έλειψαν ούτε και από τα δύο ΚΚΕ. Ο Χ. Φλωράκης είχε, βέβαια, διακηρύξει, από την πλατεία Συντάγματος, ότι κάθε ψήφος για το ΚΚΕ, είναι «*ψήφος για την αλλαγή*». Και ο Λ. Κύρκος, σε μια συγκλονιστική ομιλία του —που η απήχησή της είχε υπερβεί, κατά πολύ, τα όρια επιρροής του ΚΚΕ εσωτερικού— είχε ξετινάξει το ψευτοδίλημα «*ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά*», αποδειχνοντας ότι η αιχμή του δεν στρεφόταν κατά της Δεξιάς, αλλά κατά της Αριστεράς και, κυρίως, κατά του ΚΚΕ εσωτερικού.

ΠΩΣ, ΟΜΩΣ, θ' αντιδρούσε το εκλογικό σώμα; Πόσοι ψήφοι των δύο ΚΚΕ, θα πήγαιναν, τη φορά αυτή, στο ΠΑΣΟΚ, «*για να μη ξαναγυρίσει η Δεξιά*»; Η αγωνία κράτησε ως τις δύο το πρωί, της Κυριακής προς Δευτέρα... Μετά τις δύο, ήταν πια καθαρό ότι το ΚΚΕ συγκρατούσε τις δυνάμεις του. Όσο για το ΚΚΕ εσωτερικού, η «*είδηση*» στα γραφεία της πλατείας Κουμουνδούρου και στα γραφεία της «Αυγής», ήταν ότι «*βγήκε ο*

Λεωνίδας» (Κύρκος)! Και η είδηση αυτή, επισκίαζε, εκείνη τη στιγμή, ακόμα και το «συνταρακτικό γεγονός», ότι το ΚΚΕ εσωτερικού είχε καταφέρει να περάσει μέσα από τις συμπληγάδες πέτρες της πόλωσης, για να καταστεί η τέταρτη πολιτική δύναμη της χώρας, με αύξηση των ποσοστών του κατά 2,08%.

ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ το ΚΟΔΗΣΟ, δεν υπήρξε, στα στελέχη του, καμιά αγωνία —αλλά μόνο απογοήτευση— αφού, από την πρώτη στιγμή, ήταν φανερό ότι το κόμμα αυτό, έχανε όλα τα περιθώρια βιοσημότητάς του, με την απορρόφηση του μεγαλύτερου μέρους των ψήφων του, από τη Νέα Δημοκρατία. Δυο μέρες αργότερα, ο πρόεδρος του, κ. Ι. Πεσμαζόγλου, αισθανόταν την ανάγκη να υποβάλει την παραίτησή του, με τη διευκρίνιση ότι «θα απόσχει, για αόριστο χρόνο, από κάθε πολιτική δραστηριότητα».

ΤΑ «ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ» αυτά στοιχεία —ας τα αποκαλέσουμε έτσι— δεν αναιρούν, ωστόσο, κάποιες κοινές διαπιστώσεις: Ότι τα δυο μεγάλα κόμματα, συγκέντρωσαν, στις εκλογές αυτές, το 80% του εκλογικού σώματος, ενώ στις εκλογές του 1981, είχαν συγκεντρώσει το 84% των ψήφων... Ότι η πόλωση, πέρασε μεν, αλλά όχι στο βαθμό που υπολόγισαν οι εμπνευστές της... Ότι δεκάδες χιλιάδες ψηφοφόροι της Αριστεράς, ψήφισαν ΠΑΣΟΚ, όχι για να επιδοκιμάσουν το «ήθος και το ύφος» του κόμματος αυτού, αλλά μόνον «για να μην επανέλθει η Δεξιά»... Ότι, παρά το γεγονός ότι η Νέα Δημοκρατία δεν μπόρεσε να δημιουργήσει, τη φορά αυτή, «πολιτικό θέμα», ωστόσο, η αύξηση των ψήφων της, έστω και κατά 2,18% μόνο, δημιουργεί μια επικίνδυνη δυναμική για τις επόμενες εκλογές, την οποία καμιά σοσιαλιστική ή προοδευτική κυβέρνηση, δεν πρέπει να υποτιμήσει.

ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ αυτές, θα μπορούσε να προσθέσει κανείς την άποψη σειράς αναλυτών, που πιστεύουν ότι, στη νέα φάση που μπήκε η χώρα μετά τις εκλογές της 17ης Ιουνίου, υπάρχουν, τώρα —αντικειμενικά— μεγαλύτερες δυνατότητες για μια ενεργό παρέμβαση του προέδρου της Δημοκρατίας.

Προς ποια κατεύθυνση η παρέμβαση Καραμανλή;

ΠΡΟΣ ΠΟΙΑ κατεύθυνση, όμως, θα μπορούσε να εκδηλωθεί η παρέμβαση αυτή; Με δεδομένο ότι ο Κ. Καραμανλής θα εκτεθεί και πάλι υποψήφιος για το ύπατο αξίωμα της πολιτείας (Μάιος του '85) και ότι την υποψηφιότητά του θα υποστηρίξουν τόσο το ΠΑΣΟΚ, όσο και η Νέα Δημοκρατία, ορισμένοι σχολιαστές πιστεύουν ότι ο ρυθμιστής του Πολιτεύματος θα επιδιώξει, στις προσεχείς βουλευτικές εκλογές, να μην υπάρξει νέα, κάθετη αναμέτρηση, μεταξύ ΠΑΣΟΚ και Νέας Δημοκρατίας. Στο σημείο αυτό, μάλιστα, επικαλούνται και τη δήλωση του κ. Π. Κανελλόπουλου, σύμφωνα με την οποία, ο ελληνικός λαός απέδειξε, με την ψήφο του, ότι «θέλει να υπάρχουν τα δύο κόμματα, όχι ως αλλόφυλα, που να ζητάει το ένα να εξοντώσει το άλλο, αλλά ως γνήσιες εκφάνσεις της ελληνικής ψυχής».

ΑΝ Η ΕΚΤΙΜΗΣΗ αυτή σημαίνει ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν επιθυμεί (γιατί και αυτό υποστηρίζεται, από ορισμένους κύκλους) να υπάρξει, στη νέα Βουλή, αυτοδύναμη πλειοψηφία είτε του ΠΑΣΟΚ, είτε της Νέας Δημοκρατίας, είναι εικασία, που απομένει να επαληθευτεί. Το μόνο σίγουρο είναι ότι ο πρόεδρος της Δημοκρατίας εξετάζει, πάντοτε, το ενδεχόμενο μιας συμμαχικής κυβέρνησης, στην περίπτωση —όπως αφήνεται να διαρρεύσει από το περιβάλλον του— που ούτε το ΠΑΣΟΚ, ούτε η Νέα Δημοκρατία, επιτύχουν, στις προσεχείς εκλογές, αυτοδύναμη πλειοψηφία. Και εξυπακούεται ό-

ΑΝ ΗΞΕΡΑ ΟΤΙ ΓΙΑ
ΝΑ ΠΑΡΕΙ ΤΗΝ ΕΔΡΑ ΜΟΥ
Η ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΘΑ ΕΞΟ-
ΔΕΥΟΝΤΑΝ ΕΞΙ ΔΙΣΕΚΑΤΟΜΥΡΙΑ,
ΘΑ ΣΚΟΤΟΝΟΝΤΑΝ ΠΕΝΤΕ ΑΝΘΡΩΠΟΙ,
ΘΑ ΠΕΘΑΙΝΑΝ ΔΥΟ ΑΠΟ ΚΑΡΔΙΑ...
... ΘΑ ΤΟΥΣ ΤΗ ΧΑΡΙΖΑ
ΔΙΑΒΟΛΕ

τι τη συμμαχική αυτή κυβέρνηση, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας θα την ήθελε όχι προς μια ουσιαστική αριστερή κατεύθυνση, αλλά, μάλλον, προς μια κεντροαριστερή κατεύθυνση, με την έννοια ότι «κέντρο» θα γίνει κάποιο τμήμα της Νέας Δημοκρατίας (ας πούμε υπό τον κ. Ράλλη ή υπό τον κ. Μπούτο) πρόθυμο, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να συνεργασθεί με το ΠΑΣΟΚ.

ΑΝ ΤΑ «ΣΕΝΑΡΙΑ» αυτά, τα αντιμετωπίζει ή όχι η κυβέρνηση (από τώρα...), είναι άγνωστο. Γιατί οποιαδήποτε προσέγγιση θεμάτων του είδους αυτού, προϋποθέτουν σωστή εκτίμηση των εκλογικών αποτελεσμάτων. Και η κυβέρνηση, με τα όσα δηλώνει ο εκπρόσωπός της, δίνει την εντύπωση ότι κατέχεται πάλι από μια ακατάσχετη ευφορία: Η Δεξιά συνετρίβη... Η Δεξιά μπήκε στο χρονοντούλαπο της ιστορίας «ή της μειοψηφίας»... Το ΠΑΣΟΚ διαθέτει αυτοδυναμία... Το ΠΑΣΟΚ είναι, πάντοτε, το πρώτο κόμμα, κ.ά. Όσο για «προβληματισμούς» και «αναζητήσεις», η μόνη διαπίστωση των επιτελών του ΠΑΣΟΚ είναι ότι «χάσαμε κεντρώους ψηφοφόρους, τους οποίους πρέπει να επανακτήσουμε». (Κάπου, λένε ακόμα, ότι «ορθά δεχτήκαμε την αναμέτρηση εφ' όλης της ύλης» ή ότι «ορθά θέσαμε το δίλημμα: ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά»).

ΑΛΛΑ ΑΝ ΕΔΩ αρχίζουν, και εδώ τελειώνουν οι «αναλύσεις» του ΠΑΣΟΚ, αν οι «εκτελεστικοί» επιτελείς, πιστεύουν ότι με την έπαρση της εξουσίας και τον μονοκομματισμό θα «πιάσουν ξανά το 48%», αν προσανατολίζονται —όπως επιμένουν κάποιες πληροφορίες— προς μια συντηρητικότερη οικονομικο-κοινωνική πολιτική, για να ξαναφέρουν τους κεντρώους, τότε θα αποδειχθεί ότι η δεύτερή τους πλάνη, είναι χειρωνακτική της πρώτης. Μόνο που το «μάρμαρο», στην περίπτωση αυτή, θα το πληρώσει όχι μόνο η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, αλλά ένας ολόκληρος κόσμος που πίστεψε στην αλλαγή και στη σοσιαλιστική αναγέννηση της Ελλάδας...

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΠΡΩΤΑ Η ΕΛΛΑΔΑ.!

ΤΟΠΙΟ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ

Πολλά και διάφορα τα συμπεράσματα και οι εντυπώσεις από την εκλογική αντιπαράθεση της περασμένης Κυριακής. Σε άλλες σελίδες του «ΑΝΤΙ» επιχειρείται μια αναλυτική εξέταση όλων των σημαντικών πλευρών που παρουσίασαν οι ευρωεκλογές.

Αυτές οι στήλες όμως των σχολίων τούτη τη φορά, θα αφεθούν σε ένα μικρό παιχνίδι ελευθερίας στα θέματα και στο ύφος. Ίσως αυτό να απαιτεί η ατμόσφαιρα «μετά τη μάχη» μια «μάχη» όμως που δεν καταλάβαμε ποτέ σε ποιον πόλεμο περιλαμβανόταν...

Ο ΝΙΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

Το πιο σημαντικό αποτέλεσμα αυτών των εκλογών είναι ίσως το γεγονός ότι αρχίζει να αποσαφηνίζεται ο πολιτικός χάρτης της χώρας προς την κατεύθυνση μιας αντιστοιχίας κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων.

Κατά κάποιον τρόπο, αυτό που θεωρείται ως άνοδος της ΝΔ και ως πτώση του ΠΑΣΟΚ, δεν είναι παρά η παγιοποίηση εκατέρωθεν ενός σχετικά συμπαγούς ποσοστού, που πρέπει να θεωρείται ως ο πραγματικός χώρος κίνησης των εκλογικών ποσοστών αμοιβαία.

Το μήνυμα είναι σαφές: το ΠΑΣΟΚ δεν μπορεί να κυβερνά με «φουσκοκονιές». Η αλαζονεία της δύναμης, η υπεροψία του εκπροσώπου της «συντριπτικής πλειοψηφίας» του λαού, η μονοκομματική οπτική και η αντιδημοκρατική λειτουργία, δεν έχουν πια κανένα υπαρκτό έδαφος εκτός ίσως από τα κεφάλια ορισμένων στελεχών του ΠΑΣΟΚ.

Το ΠΑΣΟΚ για να κυβερνήσει από τώρα και πέρα πρέπει να μάθει τάχιστα να διαλέγεται στο κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Και φυσικά διαλέγομαι σημαίνει αναγνωρίζω την πραγματικότητα του Άλλου, που μέχρι τώρα το ΠΑΣΟΚ αγνοούσε επιδεικτικά για να «τιμωρηθεί» παραδειγματικά...

Η σταθερότητα του εκλογικού ποσοστού του ΚΚΕ και κυρίως η άνοδος του ποσοστού του ΚΚΕ εσ., ήταν μια ευχάριστη ένδειξη για το γεγονός ότι οι αριστεροί, μέσα σε ένα κλίμα καταιγιστικής πόλωσης, αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της ως αριστεροί και όχι ως εκχωρημένοι αντιδεξιοί δημοκράτες.

Η άνοδος του ΚΚΕ εσ., ιδιαίτερα, η εξασφάλιση της παρουσίας των ανανεωτικών ιδεών δείχνει, πως διαφορετικού τύπου ωριμότητες διατρέχουν όχι μόνο κάποιες μειοψηφίες διανοουμένων, αλλά μικρές έστω, αλλά ευαίσθητες κατηγορίες από όλα σχεδόν τα στρώματα του ελληνικού λαού.

Από μια ορισμένη σκοπιά λοιπόν, νικητής αυτών των εκλογών υπήρξε ο λαός, που ανέδειξε νέες ισορροπίες, οι οποίες επιβάλ-

λουν ένα διαφορετικό παιχνίδι δημοκρατίας σε όλους ουσιαστικά τους πολιτικούς φορείς.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΩΣΗΣ

Για παράδειγμα, με αυτό το εκλογικό αποτέλεσμα είναι πολύ δύσκολο να επιβιώσει το κλίμα της πόλωσης.

Διότι η πόλωση, η οποία ψευδώς επιβλήθηκε —και ουσιαστικά χρεωκόπησε στα μείζονα ζητούμενά της— αν επαναφερθεί και από όποιον επιχειρηθεί, θα αποτελεί μια επιλογή που είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα θα υποθηκεύει με όρους ανωμαλίας την οποιαδήποτε εξέλιξη.

Αλλά το σημαντικότερο βρίσκεται στο γεγονός, ότι η **ισοπαλία** που επικράτησε ως τελικό αποτέλεσμα των εκλογικών κατανομών σε όλες τις πτέρυγες, δεν παρέχει έδαφος για την ψευδώνυμη πόλωση, που αναιρείται εσωτερικά, τόσο στο κοινωνικό όσο και στο πολιτικό επίπεδο.

Οπωσδήποτε, η πόλωση είναι πάντα ένα όπλο, και μάλιστα όπλο απελπισίας. Και πολλές φορές, παρατάξεις και κόμματα ταυτίζονται τόσο πολύ με το «εθνικό συμφέρον», ώστε να έχουν την άνεση να τινάζουν τα πάντα στον αέρα προκειμένου να παραμείνουν ή να διεκδικήσουν την εξουσία.

Αλλά το επαναλαμβάνουμε, αυτές οι εκλογές έδειξαν τα όρια της στρατηγικής και τακτικής της πόλωσης. Και ευτυχώς η πόλωση χρεωκόπησε σε μια προκριματική μάχη, διότι θα μπορούσε να έχει πολύ σοβαρότερες επιπτώσεις αν δοκιμαζόταν κατευθείαν σε εθνικές εκλογές.

Να σκουπίσω-να μη σκουπίσω-να σκουπίσω-να μη σκουπίσω
Χτες ήταν πολύ νωρίς - αύριο θα είναι πολύ αργά
Τώρα είναι η ώρα!
Τι να κάνουμε;
Να σκουπίσω!
Ένα βήμα μπρος - δυόμισι χρόνια πίσω.
Να μη σκουπίσω!
Έτσι κι αλλιώς
Η μαμά μου η καλή καθαρίζει με Βουλή

Καλλιόπιτσα

Υ.Γ.: Η καθαριότητα είναι... η μισή αρχοντιά
Η άλλη μισή είναι έμφυτη...

Κι όμως αυτό το κείμενο και τα σκίτσα δεν είναι πλάκα προεκλογική. Είναι πληρωμένη καταχώρηση της «ΝΔ» που δημοσιεύτηκε σε φίλιες εφημερίδες. (Τη δανειστήκαμε από την «Καθημερινή» του Σαββάτου, 16 Ιουνίου).

Δεν ξέρεις τι να πρωτοθαυμάσεις. Τα θλιβερά σκίτσα (προσέξτε οι «πρασινοφρουροί» ως περιθωριακοί τύποι με το μούσι κτλ. ενώ οι νεοδημοκράτες ευπρεπείς νοικοκυραίοι με κοστούμακι και καβουράκι...) ή τα ακόμη θλιβερότερα κείμενα.

Βέβαια, το «ζητούμενο» είναι το ακριβώς αντίστροφο απ' αυτό που το κείμενο προφασίζεται. Δεν πρόκειται δηλαδή να αντισταθεί κανείς στη βία του ΠΑΣΟΚ στα χωριά αλλ' αντίθετα καλούνται οι νεοδημοκράτες να ασκήσουν τη δικιά τους βία στους αγροτικούς πληθυσμούς.

Μήπως κάποιος πρέπει να τους πληροφορήσει ότι είμαστε στο 1984 και όχι στο 1961;

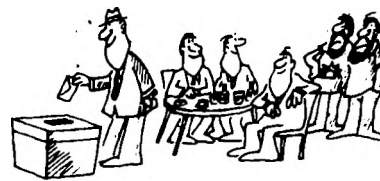
Τους χρειάζεται...

ΨΗΦΟΦΟΡΟΙ ΤΗΣ ΝΔ

Αθήνας, Θεσσαλονίκης κι όλων των πόλεων
ψηφίστε ΠΟΛΥ ΝΩΡΙΣ στις 17
και ΑΜΕΣΩΣ ΜΕΤΑ πηγαίνετε στα γύρω χωριά σας

Για να ψηφίσουν και ΕΚΕΙ
αβιάστα οι ομοϊδεάτες μας

Με την ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ σου η βΙΑ δεν θα περάσει

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΠΕΡΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ίσως όμως, αυτές οι εκλογές να αποτέλεσαν και μια χαριστική βολή στον κυβερνητικό μπερτοδουλισμό, όπως κυρίως εικονογραφήθηκε στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ουδέποτε επαληθεύτηκε τόσο έντονα η κλασική ρήση ότι είναι προτιμότερο ένα ολοκληρωτικό ψέμα από μια ψευδή επιχείρηση αλήθειας.

Εννοούμε ότι λιγότερο κόστισε στη ΝΔ η ομολογημένη μονοκομματική της αντίληψη στα μέσα ενημέρωσης όταν αυτή κυβερνούσε παρά ο καρναβαλιστικός πλουραλισμός του ΠΑΣΟΚ, όπου ο χρόνος που εκχωρούνταν στους «άλλους» ήταν η διακόσμηση της κυβερνητικής παντοκρατορίας.

Κάποτε το ΠΑΣΟΚ πρέπει να πειστεί ότι οι περισσότεροι άνθρωποι το ψήφισαν ή και το στηρίζουν ακόμα διότι πίστεψαν στις εξαγγελίες του για διεύρυνση της δημοκρατίας, ουσιαστική ελευθερία κτλ.

Αντίθετα, η ηγετική ομάδα φαντάζεται ότι οι ψηφοφόροι του ΠΑΣΟΚ βρίσκονται σε σχέση με το κυβερνών κόμμα σε μια κατάσταση «συνενοχής». Νομίζουν δηλαδή ορισμένα ηγετικά στελέχη ότι ο λαός τους κλείνει «πονηρά» το μάτι με κατανόηση όταν αυτοί κάνουν ρυθμίσεις που όταν τις έκανε η «ΝΔ» τις καταγγέλλαμε ενώ τώρα κρίθηκε ότι μας βολεύουν και εμάς με τη σειρά μας.

Αλλά όταν, ο λαός δεν μετέχει στην εξουσία —και φυσικά ελάχιστα άλλαξαν στα περί συμμετοχής τα τελευταία χρόνια, όχι μόνο δεν αναπτύσσει καμιά «κατανόηση» και «συνενοχή»

αλλά απωθείται και καταδικάζει αυτά τα φαινόμενα, όπου κι αν εκδηλώνονται. Και το άσχημο είναι πως τον τελευταίο καιρό εκδηλώνονται συχνά...

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Είπαμε ότι το εκλογικό αποτέλεσμα εξαναγκάζει κατά κάποιο τρόπο όλες τις δυνάμεις να παίξουν το παιχνίδι της δημοκρατίας. Ισχύει αυτό και για τη Δεξιά; Δεν είναι εύκολη μια απάντηση για ένα κόμμα που είναι φανερό ότι δεν έχει αποκαταστήσει την εσωτερική του συνοχή και σπαράσσεται από αντιθέσεις στρατηγικής. Υπάρχει μάλιστα και η πρόσθετη δυσκολία ότι η παρούσα ηγεσία Αβέρωφ εκφράζει την πιο ακροδεξιά τάση σε επίπεδο τουλάχιστον «κορυφής».

Παρόλ' αυτά και η «ΝΔ» θα πιεστεί για το παιχνίδι της δημοκρατίας. Πριν απ' όλα από τη σφήνα της ΕΠΕΝ που θα φράσσει έναν δρόμο προς μια κλασική ακροδεξιά διεύρυνση. Εκλογικές σκοπιμότητες για την άλωση του μεσαίου χώρου που εξακολουθεί να εκφράζεται στο ΠΑΣΟΚ θα παίξουν επίσης το ρόλο τους.

Αλλά κυρίως το αν η «ΝΔ» θα πολιτευθεί με σεβασμό, στους θεσμούς θα κριθεί από τη συμπεριφορά του ΠΑΣΟΚ. Διότι αν το ΠΑΣΟΚ εξακολουθήσει μια ρητορική σύγκρουση με τη «ΝΔ», θα τη διατηρήσει ακλόνητη στη δική της ρητορική περί «απαλλαγής».

Αντίστροφα, αν το ΠΑΣΟΚ αποφασίσει να κριθεί επί των έργων, αν δηλαδή κυβερνήσει με βάση προτάσεις για την κοινωνία, την οικονομία κτλ., τότε θα υποχρεώσει και τη «ΝΔ» να τοποθετη-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΤΑ ΡΑΦΙΑ
ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΩΝ

Η μαγειρική δημιουργικά
ωαιχνίδι για τα ωαιδιά σας

Σαν μπενεις σ' ένα βιβλιοπωλείο
τι παραξένο νιώθεις να υπάρχει
γυρω σου, ποια μυρουδιά
γαργαλαει τη μυτη σου;
Τι κανει, το στομαχι σου να κουνιεται
ανυπομονα, τα ποδια σου
να τρεμουν, και μια ξαφνικη ζαλαδα
να σε συνεπαιρνει;

Ειναι αυτος,
τον ειδες μπρος στα ματια σου

ο ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ και σου χαμογελα
ο ΑΝΕΤΑΝΑΛΗΠΤΟΣ, μανουλα μου
ο ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΣ ο ΜΑΓΕΙΡΕΒΑΣ!

ΕΦΩΤΑΣΕ Ο ΜΑΓΕΙΡΕΒΑΣ
© ΜΑΓΕΙΡΕΒΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΚΙΔΑΛΙΑ

ΝΑΡΣΗ 1 ΑΘΗΝΑ τηλ 36 31.741

ΖΗΤΕΙΣΤΕ ΤΟΝ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗ ΣΑΣ
και ΑΥΤΟΣ ΑΠΟ ΜΑΣ

θεί αντίστοιχα, δηλαδή να δράσει θετικά, από τη σκοπιά της φυσικά, της Αντιπολίτευσης.

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΝΕΟ ΗΘΟΣ

Στη ρητορική του ΠΑΣΟΚ δεν είναι άγνωστη η διατύπωση «ύφος και ήθος της εξουσίας». Αλλά ενώ η διατύπωση είναι γνωστή, δεν επιχειρήθηκε ποτέ ιδιαίτερα να γίνει πράξη.

Και δεν αναφερόμαστε τελικά στη λαϊκίστικη κριτική αν οι υπουργοί πάνε σε δεξιώσεις αστών, ή αν οι διοικητές οργανισμών έχουν μεγάλους μισθούς.

Αναφερόμαστε στο γεγονός ότι η εξουσία του ΠΑΣΟΚ δεν κατέρριψε κατ' ελάχιστον το φράγμα μεταξύ του «ε με ί ς» (που κυβερνάμε) και «ε σε ί ς» (που σας κυβερνάμε).

Και ούτε πάλι εννοούμε την άλλη φτώχεια της λαϊκίστικης κριτικής ότι οι κυβερνώντες πρέπει να είναι «απλοί» και «να δέχονται τον κόσμο στα γραφεία τους με κατανόηση», γιατί αυτή είναι η αντίληψη ακριβώς της «φωτισμένης δεσποτείας»: «να έχετε μεν την εξουσία αλλά να είστε καλοί άνθρωποι...»

Το «νέο ύφος και ήθος εξουσίας» απαιτεί πριν απ' όλα μια άλλη δομή εξουσίας.

Αν το ΠΑΣΟΚ θέλει να διαρκέσει περισσότερο των διαχειριστικών του ημερών στην κυβέρνηση, ας κάνει επιτέλους τολμηρά στην πράξη, όλα όσα ευαγγελίζεται σε συνέδρια και λόγους: αποκέντρωση, λαϊκή συμμετοχή, κοινωνικοποιήσεις κτλ., έτσι ώστε να διαμορφωθεί μια κοινωνική διασπορά της εξουσίας που θα μείνει άθικτη από κάθε αλλαγή κορυφής στη διακυβέρνηση.

Από την άλλη μπορεί να βοηθηθεί η κυβέρνηση από κάποιες μικρές αλλά χαρακτηριστικές ενδείξεις. Αμφιβάλλει κανείς ότι το ΚΚΕ εσ. «κέρδισε» σ' αυτές τις εκλογές κυρίως λόγω του ουσιαστικού πολιτικού ήθους που επέδειξε στις λειτουργίες του και στη δημόσια παρουσία του;

ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ;

Καλά όλα αυτά. Υπάρχει όμως πίσω από τον ορυμαγδό των κομματικών αντεγκλήσεων, των πανό και αεροπανό, των αφισών και των φυλλαδίων υπάρχει λοιπόν το θέμα της ουσίας: και γιατί όλα αυτά; για την αναπαραγωγή κάποιων ηγεσιών και μόνο;

Ποτέ ίσως με μεγαλύτερη ενάργεια δεν φάνηκε η φτώχεια προτάσεων των λεγόμενων μεγάλων κομμάτων. Γι' αυτό και η «σύγκρουση» έγινε από μεν το ΠΑΣΟΚ στη βάση της αποτροπής «ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει Δεξιά» από δε τη «ΝΔ» στη βάση της επιστροφής στα πριν «εδώ και τώρα απαλλαγή».

Τίποτα το νέο τίποτα το δημιουργικό, τίποτα που να έχει περισσότερη διάρκεια από όσα πράγματα εδώ και σαράντα χρόνια συγκροτούν την πολιτική επιπέδου καφενείου δηλαδή «δημοκρατική παράταξη» και «δεξιά» ως τα αντίπαλα μεγέθη.

Και λέμε ότι δεν υπάρχει τίποτα το νέο γιατί η νέα εξουσία που εκπροσωπεί κατ' πλειοψηφία και την εν γένει «δημοκρατική παράταξη» ελάχιστα καινούργια στοιχεία έδειξε στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πεδίο που να δικαιολογούν την «κάθετη ρήξη» που όλοι φανταζόταν ότι θα συντελεστεί στις 18 Οκτωβρίου του 1981.

Κι όλα αυτά βέβαια γιατί ο κόσμος άλλαξε, αλλάξαν οι καιροί. Αυτή όμως η αλλαγή ενώ είναι ορατή απανταχού της Ελλάδας δεν έχει προκύψει ακόμα ως πειστική αναγκαιότητα στις δομές και λειτουργίες των πολιτικών δυνάμεων.

Αυτές οι εκλογές απ' όπου προέκυψε ένας ψυχραιμος και σταθερός λαός που υποχρέωσε τους πάντες σε στάσεις ισορροπίας, μπορεί να πιέσουν και σε αλλαγές επί της ουσίας.

Μπορεί για παράδειγμα το ΠΑΣΟΚ να φαντάζεται ότι θα πάει σε εκλογές οποτεδήποτε με την τωρινή του συνθηματολογία; Μάλλον όχι βέβαια. Και μόνο το γεγονός ότι θα ψάξει για τα «άλλα». Είναι πολύ θετικό. Όπως βέβαια προτιμότερο θα είναι να μην παραμείνει στην έρευνα αλλά να προχωρήσει και στην εφαρμογή.

Αλλά, το σημαντικότερο: αν δεν προχωρήσει το ΠΑΣΟΚ σε μεταβολές ουσίας και ποιότητας, αυτές οι εκλογές έδειξαν ότι αν το άλας μωρανθεί υπάρχουν κι αλλού αλυκές που βγάζουν αλάτι...

Καλή όρεξη.

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΡΩΒΟΥΛΕΥΤΕΣ
ΝΑ ΑΦΗΣΟΥΝ ΤΙΣ ΝΤΟΥΝΤΟΥΚΕΣ ΤΟΥΣ
ΤΙΣ ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ ΤΟΥΣ ΚΑΙ
ΤΙΣ ΑΛΥΣΙΔΕΣ ΤΟΥΣ, ΣΤΟ ΧΩΛ.

του Γιάννη Ιωάννου

19.6.84

ΙΩΑΝΝΟΥ

Οι αυταπάτες της «ΑΠΑΛΛΑΓΗΣ» και η βεβαιότητα απαλλαγής από μια γηρασμένη εξουσία

Οι εκλογές της 17ης Ιουνίου θα σηματοδοτούσαν ούτως ή άλλως την απαρχή εσωκομματικών ζυμώσεων και εξελίξεων στο κόμμα της «Νέας Δημοκρατίας». Δε θα άλλαζε τίποτα αν το ποσοστό της ήταν 27,32, ή 38% – οι εκλογές αυτές αποτελούσαν την ημερομηνία λήξεως μιας κονσέρβας που όλοι είχαν βαρεθεί να τρώνε. Το 27% θα έφερνε την άμεση διάλυση, το 32% την άμεση αποπομπή του κ. Ευ. Αβέρωφ. Το 38,1% δίνει μια άνεση κινήσεων για τις απαραίτητες διεργασίες κι ένα άλλοθι στους διστακτικούς υποψήφιους αρχηγούς «για να οργανωθούν καλύτερα». Άλλωστε είναι ένα αξιοπρεπές ποσοστό – ακόμη κι ο κ. Αβέρωφ μπορεί να το επικαλείται για να του επιτραπεί η παραμονή στην αρχηγία μέχρι τον Σεπτέμβριο. Τι μπορεί να συμβεί στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης; Όλα. Από το ν' αλλάξει ηγέτη μέσα στον Ιούλιο μέχρι και το να διασπαστεί. Αυτό που αποκλείεται να γίνει, είναι η άνοδος του κ. Μητσοτάκη στην ηγεσία. Έχουμε γράψει και παλιότερα ότι ο ευφυής Κρης τα τελευταία δύο χρόνια κάνει λάθος επιλογές: ποντάρει σε λάθος χρώμα. Πριν την 17η Ιουνίου υποσχόταν ότι «θα ξεπλύνει την ντροπή της Κρήτης», αναφερόμενος σε κάποια 60 και 65% του ΠΑΣΟΚ. Σήμερα κανείς δεν έχει διάθεση ν' ακούσει ούτε την απολογία του για τη στασιμότητα της ΝΔ στο νησί του. Ύστερα, αν από κάποιους υποστηριχθεί ότι «ο Αβέρωφ φταίει που δεν είμαστε πρώτο κόμμα», μοιραία ο κ. Μητσοτάκης θα εισπράξει τη μισή δυσαρέσκεια αφού είχε φροντίσει να χρισθεί υπαρχηγός προκειμένου να διεκδικήσει την ηγεσία «δια της ορθής οδού».

Αλλά ούτε η θέση του Κων. Στεφανόπουλου είναι ζηλευτή – μπορεί να ανέθηκε λίγο η Ν.Δ. στην Αχαΐα, αλλά δεν έκανε «τη ζημιά» στο ΠΑΣΟΚ. Βέβαια, ο κ. Στεφανόπουλος παραμένει η προσωπικότητα που συσπειρώνει τις τάσεις, και φυσικά η πολιτική του πορεία προσφέρει εκείνες τις εγγυήσεις που δε διαθέτει η αντίστοιχη του κ. Μητσοτάκη.

Για τον Γ. Μπούτο η κατάσταση είναι πιο πολύπλοκη. Ενώ υπάρχουν αρκετοί συγκινημένοι από τη θυσία του να συμμετάσχει και να μπει δεύτερος μετά τον

του Άκη Κοσώνα

Ευάγγελο Αβέρωφ στην ευρωλίστα, κατηγορείται από άλλους γι' αυτήν ακριβώς την επιλογή του. Αναμφισβήτητα, ο τεχνοκράτης Γιάννης Μπούτος έχει την εκτίμηση και την υποστήριξη ανθρώπων που παρακολουθούν από ψηλά την πορεία του κόμματος. Σε εσωκομματικό επίπεδο δε θα πρέπει να αποκλείεται η συνεργασία του με τον Κώστα Στεφανόπουλο.

Στη σύσκεψη του Πολιτικού Γραφείου της «Νέας Δημοκρατίας» τη Δευτέρα συμμετείχαν «εκτάκτως» οι Μιλτ. Έδερτ και Γ. Βαρβιτσιώτης, ενώ δεν εμφανίστηκε ο εφευρέτης του συνθήματος «εφ' όλης της ύλης» Αθ. Κανελλόπουλος. Ο εξ Ηλείας ανήρ αντιλαμβάνεται προφανώς ότι το αστέρι του δεν μπορεί να λάμπει πλέον σ' όλο το Νεοδημοκρατικό στερέωμα, πιθανά θα περιοριστεί στο να συντροφεύει τις δύσκολες Αβερωφικές νύχτες του χειμώνα.

Η παρουσία του κ. Έδερτ στα ανώτατα κλιμάκια του κόμματος δεν είναι ούτε τυχαία ούτε χωρίς σημασία, μια και θεωρείται ότι εξετέλεσε άριστα τα

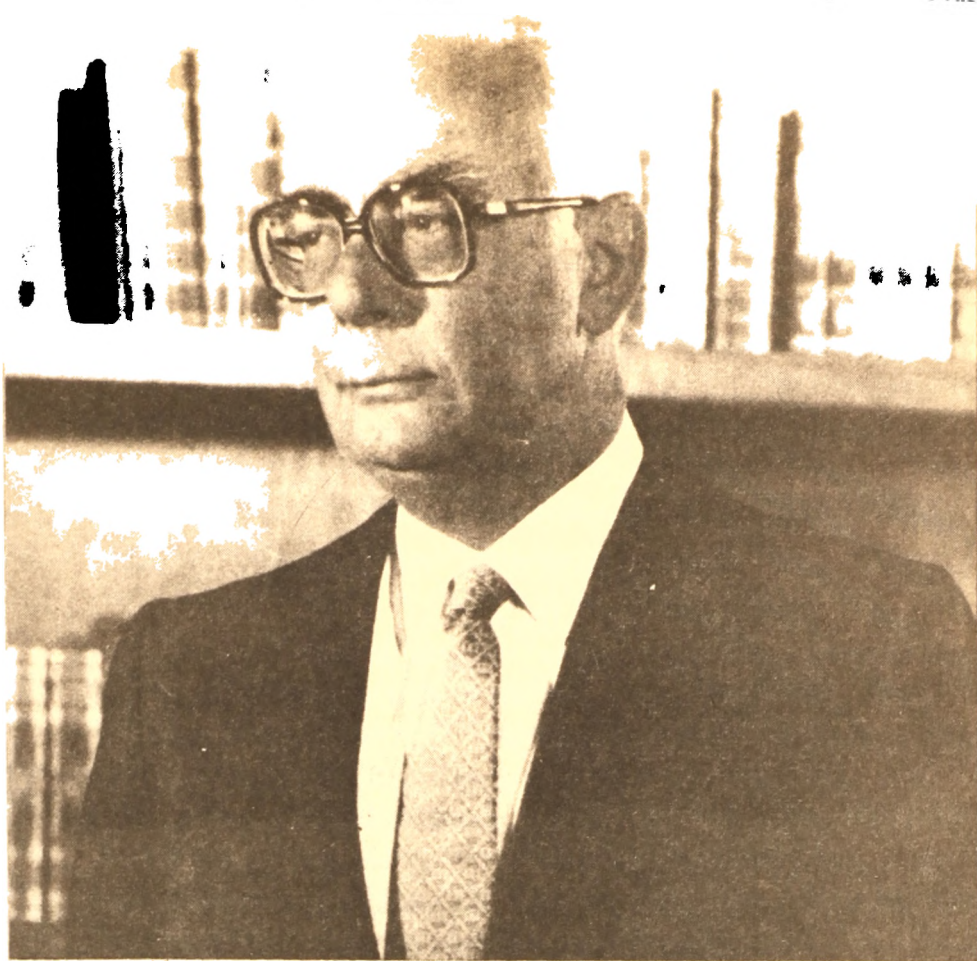
καθήκοντά του στη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα. Είναι μόνο αυτό; Μήπως ο Μιλτιάδης Έδερτ χαίρει «ειδικής» ευνοίας; Μήπως έφτασε ο καιρός ν' αποκτήσει η Ν.Δ. τον πιο νέο ηγέτη που είχε ποτέ; Αλλά ποιοι από τους πιο πάνω θα στηρίξουν με χαρά τον «άπειρο» τέως ηγέτη της ΕΡΕΝ; Η παρουσία του Γιάννη Βαρβιτσιώτη δεν είναι έκπληξη, θεωρείται από τους λίγους που έχουν τις δυνατότητες να συμβάλουν καθοριστικά στις ζυμώσεις και να επηρεάσουν τις εξελίξεις. Ο κ. Βαρβιτσιώτης δεν έχει προβάλλει – και δε μοιάζει να ετοιμάζεται για κάτι τέτοιο – αρχηγικές φιλοδοξίες.

Ουσιαστικά, δύο είναι τα σενάρια που προβάλλουν για την τύχη της Νέας Δημοκρατίας. Το ένα προσεγγίζει την άποψη του «τίποτα δε θα γίνει μέσα στο καλοκαίρι» – «επειδή πρέπει να υπάρξει ο απαραίτητος χρόνος για τις διεργασίες» και σύμφωνα με το άλλο «ακριδώς για να προσαρμοστεί, να προετοιμαστεί και να γίνει αποδεκτός από όλους ο νέος αρχηγός, πρέπει να αναδειχθεί μέσα στον Ιούλιο». Οι υποστηρικτές αυτής της λογικής προβάλλουν κι ένα ακόμη επιχείρημα: «μένουν μόνο 15 μήνες μέχρι τις εκλογές του Οκτωβρίου '85 – αν ο κ. Παπανδρέου δεν τις κάνει και νωρίτερα – χρόνος αρκετά περιορισμένος για να ετοιμάσει σωστά τις προϋποθέσεις αναμέτρησης». Το πρώτο σενάριο επικαλείται και τις επετείους του καλοκαιριού: την τουρκική εισβολή στην Κύπρο – 10 χρόνια φέτος – και την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα, που συμπληρώνει επίσης 10 χρόνια. Έτσι «δε θα πρέπει το μεγάλο αστικό κόμμα να διεξάγει αγώνες εσωτερικής αναμέτρησης αυτούς τους μήνες: ο Σεπτέμβριος παρουσιάζεται περισσότερο πρόσφορος για κάτι τέτοιο».

Δεν έχουμε παρά να περιμένουμε και βέβαια δεν μπορούμε να περιοριστούμε σ' αυτές τις δύο «εναλλακτικές λύσεις», στο βαθμό που μια τρίτη – με λιγότερες πιθανότητες – υπάρχει πάντα: γιατί θα είναι απίθανο αν η Νέα Δημοκρατία γίνει 2 ή 3 κόμματα; Μπορεί να το επιβάλουν κι οι ανάγκες της εποχής. Μπορεί να προέλθει σαν αποτέλεσμα μιας πολιτικής πραγματικότητας που θα δίνει τέλος στην εκλογική αυτοδυναμία των μεγάλων κομμάτων.

**Ο τ. πρωθυπουργός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΑΛΛΗΣ
μιλά
στο συνεργάτη του «ΑΝΤΙ»
Άκη Κοσώνα για:**

- την τεχνητή πόλωση
- το ήθος του προεκλογικού αγώνα
- τη διαφωνία του για την εκλογική τακτική της ΝΔ
- το νόημα των Ευρωεκλογών
- «πολιτικό χουλιγκανισμό» των μεγάλων κομμάτων

Κατάντησε τρωικός πόλεμος

Την Τρίτη το απόγευμα συναντήσαμε τον Γεώργιο Ράλλη στο εξοχικό του σπίτι, μέσα σε μια ατμόσφαιρα απαλλαγμένη από την ένταση των τελευταίων ημερών επικρατούσε ένα ήρεμο κλίμα που είναι πολύ κοντά στην ψυχολογία του τ. πρωθυπουργού και ηγέτη της «Νέας Δημοκρατίας». Ο λόγος που ζητήσαμε από τον κ. Ράλλη αυτή τη συνάντηση ήταν οι εκτιμήσεις και η ανησυχία από την προεκλογική και μετεκλογική περίοδο της 17ης Ιουνίου. Κάποιες επιλογές οδήγησαν στη δημιουργία μιας όξυνσης με συνέχεια, στον εγκαινιασμό ενός «εμφυλιακού κλίματος» στο οποίο η συμμετοχή της ΝΔ είναι καθοριστική. Η δήλωση του Γ. Ράλλη την ημέρα των εκλογών είναι χαρακτηριστική των πολιτικών δεδομένων —και η συνεχής ροή του λόγου του αποδεικτική για τους φόβους του.

Α. Κ.

Γ. ΡΑΛΛΗΣ: Φοβάμαι ότι κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου σημειώθηκαν φαινόμενα που κάνουν το φόβο του διχασμού —ο οποίος είναι και δικός μου φόβος— βάσιμο. Φαινόμενα που κατά πρώτο λόγο, σημειώθηκαν από το κυβερνητικό κόμμα, το κόμμα του ΠΑΣΟΚ. Πριν από δύο περίπου μήνες, σε συγκέντρωση στην Κρήτη, στο οροπέδιο του Λασηθίου, την ώρα που ανέφερε ο πρωθυπουργός το όνομα της ΝΔ ακούστηκε από κάτω μια αποδοκιμασία. Ο κ. Παπανδρέου αντί να εναντιωθεί ή να το αφήσει να περάσει σιωπηρά, έκανε ακριβώς το αντίθετο: τους επιδοκίμασε. Καλά κάνετε, λέει, και τους φωνάζετε «ου», τους αξίζει. Αυτό ήταν το πρώτο. Το δεύτερο φαινόμενο συνέβη πάλι στην Κρήτη. Σε μια ομιλία του ο πρωθυπουργός αναφερόμενος στον Κ. Μητσοτάκη, αποδέχτηκε σιωπηρά το σύνθημα που βγήκε από το πλήθος, «θα πεθάνει ο Μητσοτάκης». Δεν τους είπε ότι εδώ δεν έχουμε κάποιο τρωικό πόλεμο. Δεν μονομαχεί ο Έκτορας με τον Αχιλλέα —εδώ έχουμε εκλογές. Στις εκλογές ψηφίζουμε αυτόν που θέλουμε να μας κυβερνήσει. Δεν είναι, λοιπόν, το θέμα ποιος θα πεθάνει

και ποιος δε θα πεθάνει. Ειδικά, μάλιστα, σ' αυτές τις εκλογές ψηφίζουμε για την Ευρώπη και όχι για την ανάδειξη εθνικής κυβερνήσεως. Και αυτά, αλλά και άλλα ανάλογα φαινόμενα έμειναν ασχολίαστα, γεγονός που δημιούργησε φανατισμό στις μάζες. Η ΝΔ, κατά κάποιο τρόπο, εμιμήθη αυτή την τακτική, ενώ έπρεπε να βγει έξω και να τη στιγματίσει, να εξηγήσει ότι όχι μόνο δεν την επιδοκιμάζει, αλλά την αποδοκιμάζει έντονα και την καταγγέλλει. Δεν το έκανε. Και όχι μόνο δεν το έκανε, αλλά είδα στην πλατεία Συντάγματος την Πέμπτη, που μίλησε ο κ. Αβέρωφ, ότι οπαδοί της ΝΔ κρατούσαν ως και νεκρόσημα του ΠΑΣΟΚ. Πώς είναι δυνατόν να επιτρέπονται αυτά τα πράγματα; Αν αφεθούν όλα αυτά ελεύθερα, δεν θα καταλήξουμε σε ποδοσφαιρικούς αγώνες με χουλιγκανς; Εκεί θέλουμε να πάμε, δηλαδή; Και αν φτάσουμε ως εκεί ποια δύναμη θα είναι ικανή να συγκρατήσει αυτό το έξαλλο πλήθος που φανατίζεται και ποτίζεται με εξαλλοσύνη από τα κ ό μ μ α τ α ; Αυτά τα γεγονότα που συνέβησαν —και σας είπα ελάχιστα— θα πρέπει να μας κάνουν να αναθεωρήσουμε την μέχρι τούδε στάση μας και να δούμε τι μπορούμε να κάνουμε για να συγκρατήσουμε αυτή την τάση και να υπάρξει μια επάνοδος στην ομαλότητα. Και λέγοντας ομαλότητα εννοώ το κλίμα που λειτούργησε στις εκλογές του '74, του '77 και του '81. Βεβαίως, και το '81 ο κ. Παπανδρέου δεν σεβάστηκε αυτό το κλίμα, αλλά τότε η δική μου κυβέρνηση δεν τον ακολούθησε. Τον καταγγείλαμε μεν, αλλά δεν τον μιμηθήκαμε. Έτσι, φθάσαμε στις εκλογές ήρεμα και ομαλά.

Σημαιοστολισμοί και βεγγαλικά

— Ποια νομίζετε ότι είναι τα στοιχεία εκείνα που καλλιεργούν την όξυνση και το φανατισμό;

Γ. Ρ.: Για μένα ένα στοιχείο που εξάπτει το φανατισμό —και εισηγήθηκα στη ΝΔ την κατάργησή του— είναι οι μεγάλες υπαίθριες συγκεντρώσεις. Όταν μου έγινε πρόταση να ηγηθώ του Ευρωψηφοδελτίου έθεσε ορισμένες προϋποθέσεις, σύμφωνα με τις οποίες, θα μπορούσα να δεχθώ, αν βέβαια γίνονταν δεκτές.

Μεταξύ αυτών υπήρχε μία: η κατάργηση των μεγάλων αυτών συγκεντρώσεων. Διότι υποστήριξα ότι πουθενά στον πολιτισμένο κόσμο —στον κόσμο που δεν είναι υπανάπτυκτος ή δεν βρίσκεται υπό ανάπτυξη, αλλά στον αναπτυγμένο— δεν γίνεται τέτοιου είδους εκλογικός αγώνας. Τώρα μάλιστα με την εισαγωγή της τηλεοράσεως και την ευρεία χρήση της από κάθε Έλληνα μπορούμε να κάνουμε τον εκλογικό αγώνα κατά τρόπο ανάλογο με εκείνον που διεξάγεται σ' όλες τις προηγμένες χώρες. Δυστυχώς η εισήγησή μου δεν έγινε δεκτή και εξακο-

Η πλειοψηφία του λαού δεν θα επιτρέψει να υπάρξει ανένδοτος αγώνας ούτε από τη μια πλευρά ούτε από την άλλη

λούθησαν αυτού του είδους οι συγκεντρώσεις, οι οποίες αφενός μεν καταταλαιπωρούν τον κόσμο με τις μετακινήσεις από πόλη σε πόλη, αφετέρου δε στοιχίζουν για κάθε κόμμα πενήντα με εκατό εκατομμύρια δραχμές. Ένας δεύτερος λόγος που πρέπει να καταργηθούν αυτές οι συγκεντρώσεις είναι ότι δεν απευθύνονται στη λογική του πολίτη· αλλά λέει ο αρχηγός από τον εξώστη κι άλλα κραυγάζει το πλήθος από κάτω. Υπάρχουν αυτές οι διάφορες φανφάρες και οι ντουντούκες που κραυγάζουν ένα ορισμένο σύνθημα. Ο ηγέτης π.χ. μιλά για την ανάγκη να προστατευθεί ο καπνός στην Κοινή Αγορά και αυτοί λένε «θα πεθάνει η Δεξιά». Άσχετα εντελώς πράγματα. Συνεπώς αυτές οι συγκεντρώσεις όχι μόνον δεν προάγουν τη δημοκρατία, αλλά τουναντίον αποτελούν κίνδυνο γι' αυτή. Προκαλούν τέτοια συγκίνηση και φανατισμό που γίνονται επικίνδυνες. Η επίκληση της ψήφου δεν πρέπει να απευθύνεται στο συναισθηματικό κόσμο του πολίτη, αλλά στη λογική. Αυτού του είδους οι συγκεντρώσεις, πάντως, δεν απευθύνονται στη λογική.

Ας βαδίσουμε προς την Ευρώπη

— Αυτές οι ιδέες σας μου φαίνονται ότι συμβαδίζουν με τις ευρωπαϊκές σας επιλογές...

Γ. Ρ.: Αντικείμενο αυτών των εκλογών ήταν η Ευρώπη, αν θα πρέπει δηλαδή η Ελλάδα να είναι μέλος της ΕΟΚ με τη μορφή της ένταξης του Μαΐου 1979. Εγώ πιστεύω ότι από αυτή την απόφαση εξαρτάται το μέλλον της χώρας για πολλά χρόνια, δηλαδή αν φύγουμε από την ΕΟΚ θα πτωχεύσουμε —για να χρησιμοποιήσω μια έκφραση χαρακτηριστική των δημοτικιστών— κατά τριάντα χρόνια. Θα πρέπει να παραμείνουμε στην ΕΟΚ, να συνεργαστούμε αρμονικά με τους άλλους, να υποβάλλουμε τα αιτήματά μας και να είμαστε ανυποχώρητοι εκεί που έχουμε δίκιο. Δεν θα πρέπει, όμως, ούτε να εκβιάζουμε, ούτε να προβάλλουμε παράλογα αιτήματα, ούτε και να φύγουμε, όπως ζητάει το ΚΚΕ. Αντί, λοιπόν, να τεθεί αυτό το θέμα στο λαό, προτίμησαν την εφ' όλης της ύλης αναμέτρηση. Υπήρξε και αυτό, μία από τις προϋποθέσεις που έθεσα τότε. Να μην τεθεί, δηλαδή, άλλο θέμα εκτός από τη συμμετοχή μας στην ΕΟΚ. Έτσι ώστε να μπορέσουμε να εξηγήσουμε στο λαό τι πραγματικά ωφεληθήκαμε από τη συμμετοχή μας στην Ευρώπη και τι μπορούμε να αναμένουμε στο μέλλον. Αντ' αυτού προτιμήθηκε από τη ΝΔ η εφ' όλης της ύλης αναμέτρηση κι αυτό έγινε αποδεκτό ασμένως από το ΠΑΣΟΚ, διότι μ' αυτό τον τρόπο κάλυπτε τα τεράστια σφάλματα της πολιτικής του για την Ευρώπη αυτά τα δύομισι χρόνια. Αποτέλεσμα αυτής της λανθασμένης επιλογής υπήρξε και το γεγονός ότι στην υπαίθρο χώρα παρουσιάστηκε μια μικρότερη πτώση του ΠΑΣΟΚ από ό,τι στις πέντε μεγάλες αστικές περιφέρειες. Διότι στις πόλεις κατάλαβαν από την πικρή εμπειρία των 32 μηνών τι ανεργία ήταν η πολιτική του ΠΑΣΟΚ, με αποτέλεσμα το κυβερνών κόμμα να χάσει το 1/3 έως το 1/4 της δύναμής του στα μεγάλα αστικά κέντρα, ενώ στα χωριά δεν συνέβη

αυτό. Ο αγρότης εξακολουθεί να παίρνει τις επιδοτήσεις της ΕΟΚ, αυξημένες μάλιστα και έχει πεισθεί —αλλά πλανάται— ότι αυτές οι επιδοτήσεις είναι κυβερνητικές. Δεν έχουν καμιά σχέση με την πολιτική του ΠΑΣΟΚ, αλλά οφείλονται αποκλειστικά στη συνθήκη που υπογράψαμε το 1979 ο κ. Καραμανλής ως πρωθυπουργός, ο κ. Κοντογιώργης ως αρμόδιος για ζητήματα ΕΟΚ και εγώ ως υπουργός εξωτερικών. Και έκτοτε προβλέπονται οι αυξήσεις οι οποίες δίνονται σήμερα στους αγρότες. Αντί, λοιπόν, να εξηγήσουμε αυτό το πράγμα και να πούμε ότι αν τυχόν φύγουμε από την ΕΟΚ αυτά τα εισοδήματα θα μειωθούν αυτόματα, πολλές φορές στο 50%, όπως π.χ. στους καπνοπαραγωγούς, τους σταφιδοπαραγωγούς ή τους βαμβάκοπαραγωγούς, προτείναμε το «εφ' όλης της ύλης» που εμπόδισε τη διαφώτιση του λαού. Αλλά σε μια δημοκρατία σκοπός του πολιτικού είναι η διαφώτιση της κοινής γνώμης. Μπορεί ο κόσμος —όταν του εκθέσεις τα γεγονότα— να αποφανθεί διαφορετικά απ' ό,τι κρίνεις εσύ σωστό, αλλά αυτό δεν έχει σημασία. Σημασία έχει να παραθέσεις τα γεγονότα και όχι να προσπαθήσεις να επηρεάσεις με φανατισμούς και οξύτητες και να αποκλείσεις τη συναγωγή λογικών συμπερασμάτων.

«Πολυσταυρία ίσον Δημοκρατία»

Γ. Ρ.: Ο τελευταίος μου φόβος, πάντως, άσχετος προς τις τωρινές εκλογές, είναι ότι με την κατάργηση του σταυρού και με τη λίστα οδηγούμεθα σε έναν «περονισμό», σ' ένα αυταρχικό καθεστώς. Ποιος θα καταρτίζει τη λίστα; Ο αρχηγός του κόμματος μόνος του ή με μία ολιγομελή ομάδα εμπιστών. Πρόσωπα, δηλαδή, που θα επιλέγει αυτός ο ίδιος. Δεν υπάρχουν εδώ στην Ελλάδα οι μηχανισμοί που υπάρχουν στις ΗΠΑ, π.χ., και ούτε είναι δυνατόν να υπάρξουν. Γιατί στις Ηνωμένες Πολιτείες από τώρα γνωρίζουν πότε θα γίνουν οι εκλογές του 2020. Στην Ελλάδα δεν μπορείς να ξέρεις, γιατί η Βουλή έχει κατ' ανώτατο όριο τέσσερα χρόνια ζωή, μπορεί όμως να διαλυθεί και

Ο αγρότης εξακολουθεί να παίρνει τις επιδοτήσεις της ΕΟΚ αλλά πλανάται όταν νομίζει ότι αυτές οι επιδοτήσεις είναι κυβερνητικές

σε έξι μήνες. Συνεπώς δεν είναι δυνατόν να προβλέψεις ότι σε έξι μήνες πριν από τις εκλογές θα γίνει η προκριματική επιλογή των υποψηφίων βουλευτών, αφού δεν ξέρεις την ημερομηνία των εκλογών. Οδηγούμεθα λοιπόν, στη λίστα των υποψηφίων που θα είναι αρεστοί στον αρχηγό του κόμματος. Αλλά ποιοι μπορεί να είναι οι αρεστοί; Εκείνοι που θα συμφωνούν τις περισσότερες φορές, με όσα λέει ο αρχηγός. Και έτσι αποκλείεις από τους ψηφοφόρους την εκλογή που είχαν με το σταυρό η οποία είναι ένας δημοκρατικός τρόπος επιλογής, παρ' όλα τα μειονεκτήματά της. Το 1974, όταν στην κυβέρνηση της Εθνικής Ενότητας συνεζητείτο το θέμα του εκλογικού νόμου και φθάσαμε στο θέμα του σταυρού, επέμενα με φορτικότητα να υπάρξει πολυσταυρία, ώστε να μην είναι άμεσα συνδεδεμένος ο πολίτης με τον βουλευτή. Διότι με την πολυσταυρία έχει τη δυνατότητα να ψηφίσει υπέρ του ενός, προς τον οποίο έχει κάποια υποχρέωση, αλλά μπορεί συγχρόνως να βάλει και σταυρό και σε ένα δεύτερο τον οποίο εκτιμά και θεωρεί ότι πρέπει να είναι στη Βουλή. Τότε ο κ. Μαύρος επολέμησε με μανία αυτή μου την πρόταση για δικούς του λόγους. Οδηγήθηκε σε αυτές τις απόψεις γιατί έτσι νόμιζε ότι απομόνωνε τις «Νέες Δυνάμεις» με τις οποίες το κόμμα του θα συνεργαζόταν στις εκλογές. Επέμεινε, λοιπόν, στη μονοσταυρία. Αν η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ καταργούσε τη μονοσταυρία και επέβαλε την πολυσταυρία με περισσότερους μάλιστα υποψήφιους από τις προ-

βλεπόμενες έδρες, όπως κάναμε εμείς το 1981, η δυνατότητα δημοκρατικής επιλογής θα ήταν μεγάλη και τα μειονεκτήματα του σταυρού θα είχαν μειωθεί σημαντικά. Τώρα με την κατάργηση του σταυρού ο λαός στερείται από το δικαίωμά του να επιλέξει τον ένα ή τον άλλο υποψήφιο. Μπορεί καμιά φορά η επιλογή του λαού να είναι λανθασμένη, αλλά ποιος είναι ο Θεός, ο οποίος θα διορθώνει τα λάθη του λαού;

Μήπως ο Περόν —και κατ' επέκταση ο Μουσολίνι, ο Χίτλερ, ή ο Στάλιν; Φοβάμαι λοιπόν, ότι οι εξελίξεις των τελευταίων ετών δεν οδηγούν προς περισσότερη, αλλά προς λιγότερη δημοκρατία. Θα μπορούσα να πω πως οδηγούν προς μια διαίρεση του λαού σε δύο μερίδες αλληλομισούμενες. Αλλά

Και τα δύο κόμματα δεν αντελήφθησαν τη σημασία αυτής της ετυμηγορίας του λαού, η οποία κακώς θεωρήθηκε σαν ετυμηγορία εφ' όλης της ύλης, ενώ αφορούσε τη σχέση μας με την Ευρώπη

αυτό δεν είναι το ζητούμενο στη δημοκρατία. Στη δημοκρατία, κατά την προεκλογική περίοδο θα πρέπει να υπάρχει διαφώτιση από τα κόμματα ώστε κατά την ημέρα των εκλογών να αποφασίζει ο λός από ποιον θέλει να κυβερνηθεί για 4 χρόνια. Αλλά αυτός ο οποίος εκλέγεται πρέπει να γίνεται κυβερνήτης όλου του λαού και όχι ενός τμήματός του μόνον, έστω και του μεγαλύτερου. Αυτό άλλωστε είναι η δημοκρατία.

Ο ανένδοτος θα εμποδιστεί απ' τον λαό

— Κύριε Πρόεδρε, θεωρείτε ότι με τα ποσοστά που έχουν πάρει τα κόμματα και με τη συνθηματολογία που έχει κυριαρχήσει είναι πιθανόν ν' αρχίσει ένας «ανένδοτος αγώνας»; Σας το ρωτάω γιατί η δήλωση του κ. Αβέρωφ είναι χαρακτηριστική αυτής της διάθεσης, αν φυσικά παραμείνει ο ίδιος στην ηγεσία. Σε ποιο βαθμό, νομίζετε, ότι το κόμμα της ΝΔ θέλει να τραβήξει έναν τέτοιο ανένδοτο αγώνα εναντίον του ΠΑΣΟΚ;

Γ. Ρ.: Δεν πιστεύω ότι ο ανένδοτος αγώνας ωφελεί και για να είμαι πιο κατηγορηματικός, είμαι βέβαιος ότι η επανάληψη ενός ανένδοτου αγώνα βλάπτει. Η πλειοψηφία του λαού δεν θα επιτρέψει να υπάρξει ανένδοτος αγώνας ούτε από τη μια πλευρά ούτε από την άλλη. Διότι και το κυβερνών κόμμα ανένδοτο αγώνα κάνει εναντίον της δικής μας παρατάξεως. Είναι απαράδεκτο να λέει «ποτέ πια Δεξιά» —«θα πεθάνει η Δεξιά». Αν ο λαός στην προσεχή εκλογική αναμέτρηση ψηφίσει αυτά που λέει η Δεξιά, τι θα γίνει τότε; Ποιος δικαιούται να αμφισβητήσει και να ακυρώσει την απόφαση του λαού; Κανείς. Ούτε καν ο ανώτατος άρχων. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν μπορεί να ακυρώσει το εκλογικό αποτέλεσμα, δεν έχει τέτοιο δικαίωμα από το σύνταγμα. Έχει άλλες προνομίες, αλλά αυτό το δικαίωμα όχι.

Παρένθεση: Περί ποίας Δεξιάς ομιλούν; Γιατί όταν λένε Δεξιά ομιλούν και υπονοούν για κάτι το ανήθικο. Η Δεξιά όμως είναι αυτή η οποία αρνήθηκε να συνεργαστεί με τη δικτατορία. Και είναι εκείνη η οποία έκανε τις εκλογές το '74, το '77, το '81, έδωσε ένα νέο σύνταγμα στη χώρα. Η περίοδος μεταξύ Ιουλίου '74 και Οκτωβρίου '81 θεωρείται ως υπόδειγμα δημοκρατικής διακυβέρνησεως. Για ποια Δεξιά ανήθικη, λοιπόν ομιλούν;

Είναι ηθικοτάτη, εθνική και απλώς δεν έχει τις ίδιες πεποιθήσεις με το κυβερνών κόμμα. Αλλά εάν ο λαός κρίνει ότι αυτή πρέπει να επιλεγεί και όχι το ΠΑΣΟΚ τότε θα κυβερνήσει αυτή, όπως κυβέρνησε και στο παρελθόν. Αν συμβεί το αντίθετο θα κυβερνήσει και πάλι το ΠΑΣΟΚ. Υπάρχει όμως και ένα άλλο σημείο που αποδεικνύει πόσο δημοκρατικοί είμαστε: Όταν στο Βόλο ρωτήθηκα για το πολιτειακό, μετά το δημοψήφισμα,

είπα τότε ότι ψήφισα υπέρ της βασιλείας, το 1974. Επειδή όμως η πλειοψηφία του λαού απεφάνθη εναντίον της βασιλείας και υπέρ της δημοκρατίας, εγώ είμαι υποχρεωμένος να συμμορφώθω με την απόφαση του λαού και συμμορφώθηκα. Δε μου πέρασε ποτέ από το νου να αμφισβητήσω τη λαϊκή ετυμηγορία. Όπως ακριβώς δε μου πέρασε από το νου, το βράδυ της 18ης Οκτωβρίου '81 να αμφισβητήσω το αποτέλεσμα. Και ανήγγελα, μια ώρα αφού άνοιξαν οι κάλπες, ότι την απόλυτη πλειοψηφία την έχει ο κ. Παπανδρέου και ευχήθηκα να μη μετανοήσει ο λαός για την απόφασή του, και το έπραξα αν και επίστευα ότι η απόφαση εκείνη δεν ήταν ορθή αλλά λανθασμένη. Όμως ορθή ή λανθασμένη, κυρίαρχος είναι ο λαός και όχι εγώ ή κάποιος άλλος. Αυτό θα πει δημοκρατία.

— Βλέπουμε, όμως, ότι στις μέρες μας, δεν υπάρχει μια ηγεσία στη ΝΔ με αυτή τη νοοτροπία. Εάν υπήρχε το πρόσωπο της ΝΔ θα ήταν πιο οικείο —σαν κόμμα θα είχε μια άλλη ποιότητα και ενδεχομένως θα έχαιρε μεγαλύτερης δημοτικότητας. Ίσως τότε να ήταν πειστικότερη σε μια αντιπαράθεση επιχειρηματολογίας προς το ΠΑΣΟΚ. Θα χρειαζόταν ένας ηγέτης που να είχε ανάλογη με τη δική σας γραμμή και με πολιτικό ήθος. Αλλά αυτός δεν υπάρχει. Για τους πολλούς Έλληνες, πιστεύω ότι είναι θλιβερό θέαμα να ηγείται της ΝΔ ένας άνθρωπος που βρίσκεται στη δύση της πολιτικής του καριέρας ο οποίος συμπεριφέρεται με τρόπους που θυμίζουν πολιτικό χουλιγκανισμό.

Γ. Ρ.: Δε θέλω να κάνω κρίση στα όσα λέτε. Θέλω όμως να αναφερθώ στην πρώτη αντίδραση της ΝΔ. Υπήρξε φαίνεται, κάποια πίεση στα χωριά. Τώρα αν αυτή η πίεση ήταν μεθοδευμένη από πάνω ή αν ήταν αυθόρμητη δεν το ξέρω. Σίγουρα όμως υπήρξε. Αντίστοιχα, ασκήθηκε και κάποια πίεση στις εκλογές του '81 —και όχι από τους δικούς μας, αλλά από τους νέους του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι ήταν εκείνοι που πήγαιναν τότε στην επαρχία και κατά ένα τρόπο επηρέασαν με τις φωνές τους το αποτέλεσμα. Είναι δύσκολο να αποφύγεις αυτού του είδους τα γεγονότα. Νομίζω ότι και τα δυο κόμματα δεν αντελήφθησαν τη σημασία αυτής της ετυμηγορίας του λαού, η οποία κακώς —επαναλαμβάνω— θεωρήθηκε σαν ετυμηγορία εφ' όλης της ύλης, ενώ αφορούσε τη σχέση μας με την Ευρώπη.

Το συμπέρασμα που πρέπει να βγάλει κανείς από τις εκλογές της 17ης Ιουνίου είναι το εξής: Το ΠΑΣΟΚ έχασε ένα ση-

***Ποιος δικαιούται να αμφισβητήσει και να ακυρώσει την απόφαση του λαού;
Ούτε καν ο πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν μπορεί να ακυρώσει το εκλογικό αποτέλεσμα***

μαντικό μέρος των οπαδών του, έχασε ένα 6% και κακώς ομιλεί περί επιδοκimasίας της πολιτικής του. Πρόκειται περί αποδοκimasίας της πολιτικής αυτής και φαίνεται εκεί ακριβώς όπου υπήρχε μεγαλύτερη άνεση να γίνει μία λογική κρίση, όπως στις μεγάλες πόλεις. Αντίθετα, η ΝΔ δεν κέρδισε εκείνο το οποίο περίμενε να κερδίσει. Ένα μόνο μέρος της απώλειας του ΠΑΣΟΚ εισέπραξε η ΝΔ: αυτό όμως δεν δικαιολογεί τις ανακοινώσεις της 19ης Ιουνίου. Εκείνο που θα πρέπει να κάνουν τα κόμματα —και τα δύο κόμματα— είναι να ξεχάσουν τη φοβερή περίοδο που έληξε την Κυριακή και να προσπαθήσουν να ετοιμαστούν για την προσεχή αναμέτρηση με τρόπο δημοκρατικό. Δεν ξέρω αν θα το κατορθώσουν, αλλά το εύχομαι. Εάν δεν αλλάξουν πορεία φοβάμαι ότι η ομαλότης την οποία εγνωρίσαμε από το '74 μέχρι σήμερα θα είναι μια μικρή παρένθεση.

Ο φόβος του τερματοφύλακα μετά τα πέναλτι των αποτελεσμάτων

του Δημήτρη Κ. Μιχαήλ

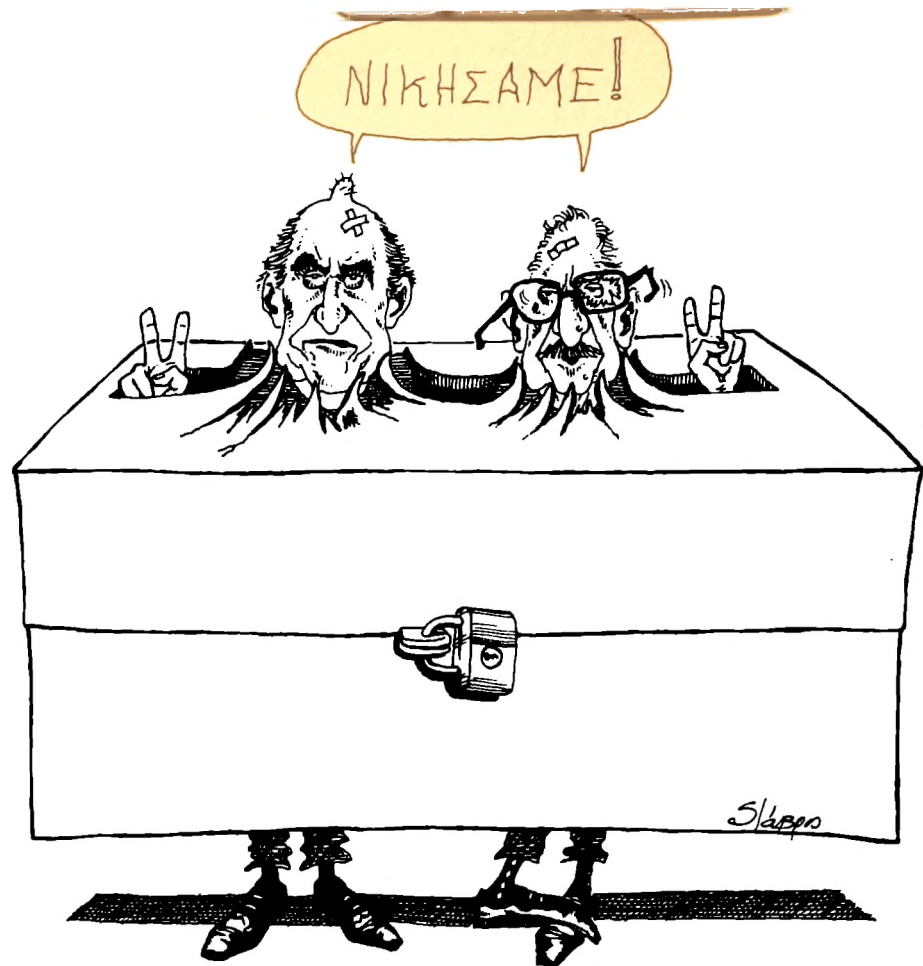
Ο ΕΝΤΟΝΟΣ ποδοσφαιρικός χαρακτήρας, που κυριάρχησε την προεκλογική περίοδο των Ευρωεκλογών δεν φαίνεται να άφησε ανεπηρέαστες τις πολιτικές εκτιμήσεις για το αποτέλεσμα τους.

ΤΟ ΠΑΣΟΚ μίλησε για τη διάψευση των προσδοκιών και των προβλέψεων της «Νέας Δημοκρατίας» αλλά όχι και των δικών του. Η «ΝΔ» ισχυρίσθηκε ότι υπήρξε «νοθεία» για να αποσύρει τον αναπόδεικτη κατηγορία της τη δεύτερη, κιόλας, μέρα. Το ΚΚΕ επεσήμανε ότι το «βασικό μήνυμα των εκλογών είναι η προειδοποίηση προς την Κυβέρνηση για στροφή της πολιτικής της προς την αλλαγή» χωρίς να αναφερθεί στην μετακίνηση ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ προς τη «ΝΔ». Ακόμα και το ΚΚΕ εσωτερικού μίλησε για πτώση της «ΝΔ» με το συλλογισμό ότι «καρπώθηκε» τις ψήφους του ΚΟΔΗΣΟ από τις Ευρωεκλογές του 1981, ενώ με βάση την ίδια συλλογιστική και το ίδιο το ΚΚΕ εσωτερικοί έπρεπε ελάχιστα να πανηγυρίζει.

Η «ΦΙΛΑΘΛΟΠΟΙΗΣΗ» της πολιτικής αντιπαράθεσης οδήγησε σε «επιχειρηματολογία» προορισμένη για τους αμήχανους «οπαδούς» και σε στρεβλώσεις των πραγματικών δεδομένων. Ωστόσο, τα εκλογικά δεδομένα είναι ξεκάθαρα για τους Βένετους και τους Πράσινους, τους «δυό μονομάχους» και για το λόγο αυτό άλλωστε ο ένας ομιλεί για τις απώλειες ή τις διαψεύσεις των ελπίδων και των ισχυρισμών του άλλου και όχι των ιδικών του. Και όλοι – εκτός από τους συντετριμμένους αρχηγούς των «μικρών» κεντρών σχημάτων – εκφράζουν τις καλές τους ελπίδες ή τις απειλές για το νέο τελικό, τις βουλευτικές εκλογές.

Τα πέναλτι των δυό μονομάχων

ΕΝΑ ΠΡΩΤΟ γενικό συμπέρασμα από το αποτέλεσμα των Ευρωεκλογών, που αφορά τους δυό «μονομάχους» είναι η κατηγορηματική τους διάψευση, πως οι συνθήκες της πώλησης (ή αλλιώς της «αντιδεξιάς» και της «αντιμαρξιστικής αναμέτρησης») δεν πέρασε στο εκλογικό σώμα, δεν έπεισαν. Διαψεύστηκαν έτσι οι εκτιμήσεις ηγετικών στελεχών και των δυο παρατάξεων (Μπούτος, Έδερτ, Αυγερινός κ.ά.) ότι τα δυο μεγάλα κόμματα θα συγκέντρωναν πάνω από το 80% της «λείας» του εκλογικού σώματος. Αντίθετα μάλιστα ενώ οι δυο μονομάχοι το 1981 είχαν συγκεντρώσει στις βουλευτικές εκλογές (με βάση τις οποίες κάνουμε όλες τις μετρήσεις μας) το 83,94% των ψηφοφόρων, στις Ευρωεκλογές του 1981 συγκέντρωναν το 79,68%.

Η ΑΠΕΙΛΗ της πώλησης δεν εμπόδισε ούτε τη διαρροή ψηφοφόρων από τη «Νέα Δημοκρατία» προς την ακροδεξιά (και βασικά στην ΕΠΕΝ) ούτε και από το ΠΑΣΟΚ προς την αριστερά (και κυρίως στο ΚΚΕ εσωτερικού). Τα πέναλτι δεν οδήγησαν την μπάλα στα δίχτυα. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα είναι υπεύθυνο να ισχυρισθεί κανείς ότι η «αντιδεξιά» πολιτική του ΠΑΣΟΚ δεν συγκίνησε τους «πέραν αυτού αριστερούς» (που αύξησαν κάπως τη δύναμή τους). Και ακόμα ότι εξίσου άχρηστη και ατελέσφορη σαν μελλοντική πολιτική κινδυνολογία-δίλημμα είναι πλέον και η «αντιμαρξιστική» τακτική της «Νέας Δημοκρατίας».

ΤΟ ΠΑΣΟΚ έχασε ένα ποσοστό – μάλλον – «κεντρώων» ψηφοφόρων γύρω στο 4%, που μετακινήθηκε άνετα στη «Νέα Δημοκρατία», η οποία έτσι αντικατέστησε και τη φθορά της κατά 1% περίπου προς την ακροδεξιά σε σχέση με τα αποτελέσματα του 1981. Το ποτάμι, λοιπόν, γυρίζει πίσω...

ΕΝΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ενδιαφέροντος δεδομένο – και ανεξάρτητα από το ύψος και το ήθος της προεκλογικής της εκστρατείας – είναι η αποφυγή από την ηγεσία της «ΝΔ» παροχής διαβεβαιώσεων και εξετάσεων προς την ακροδεξιά. Δεν έχουμε δηλαδή – και αυτό ανεξάρτητα από τις άλλες συμπεριφορές του κ. Ευαγ. Αδέρωφ – τη διάπραξη του δημόσιου ολισθήματος του κ. Γ. Ράλλη την προεκλογική περίοδο στη Θεσσαλονίκη.

ΤΟΥΤΟ βέβαια δεν σημαίνει – κάθε άλλο μάλιστα μετά τις «ομάδες εφόδου» και τους νυχτερινούς τραμπουκισμούς – ότι η «Νέα Δημοκρατία» είναι σήμερα κόμμα με ευρύτερη αστικοδημοκρατική αντίληψη και συμπεριφορά, αλλά ότι προσανατολίζει την ψηφοθηρική τακτική της – ανεξάρτητα του πόσο το κατορθώνει – προς την αφαίρεση ψήφων από το ΠΑΣΟΚ, την παλιννόστηση.

ΟΙ ΘΙΑΣΩΤΕΣ της άποψης για «κεντροδεξιά» πορεία – που ήταν αντίθετοι με τις εισηγήσεις του κ. Κ. Στεφανόπουλου για «πλαγιοκόπηση» των χουντικών την προεκλογική περίοδο – ενισχύθηκαν μέσα στη «Νέα Δημοκρατία», μετά τη διαπίστωση ότι «έγινε το πρώτο ρήγμα της διαρροής ψηφοφόρων από το ΠΑΣΟΚ προς εμάς». (Μπούτος, Μιχ. Παπακωνσταντίνου, Σαψάλης, Έδερτ, Μητσοτάκης). Παράλληλα, η διαπίστωση για τη μετακίνηση «κεντρώων» ψηφοφόρων – που δεν αμφισβητείται από κύκλους του ΠΑΣΟΚ – οδηγεί σε σκεπτικισμό κατά πόσο υπήρξε κομματικά επωφελής η τοποθέτηση του κ. Γεωργίου Μαύρου στην πρώτη θέση του Ευρωψηφοδελτίου. Και επίσης κατά πόσο είναι πλέον ρεαλιστικές οι διαβεβαιώσεις κεντρώων πολιτικών (Ζίγδης, Βενιζέλος, Μπαντουβάς), ότι «εμείς αποτελούμε το ανάχωμα». Τόσο η

ΕΔΗΚ όσο και το «Κόμμα Φιλελευθέρων» έλαβαν τα ίδια οριακά ποσοστά των βουλευτικών εκλογών του 1981, ενώ οι 4.024 ψήφοι του κ. Κ. Μπαντουβά στο Ηράκλειο (ποσοστό 3%) δείχνουν ως ακόμα μεγαλύτερη την πτώση του ΠΑΣΟΚ στο νομό από το 65,9% του 1981 στο 60,79% του 1984.

Η ΠΕΠΟΙΘΗΣΗ, ότι «κεντρώα πολιτική μπορεί να γίνει και χωρίς τους κεντρώους επώνυμους» αρχίζει να γίνεται συνείδηση μέσα στο ΠΑΣΟΚ και θα καθορίσει αποφασιστικά –όσο και αν γράφεται το αντίθετο – τις σχετικές αρνητικές επιλογές σε περίπτωση νέου ανασχηματισμού. Με λίγα λόγια είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν ο κ. Γ. Μαύρος θα υπουργοποιηθεί.

Κέρδη και ζημιές στους «μικρούς»

ΠΑΡΑΜΕΝΟΝΤΑΣ στο χώρο των «μικρών» κομμάτων και κινήσεων μπορούμε να επισημάνουμε ακόμα τη «σταθερά περιθωριακή» επιρροή των αριστεριστικών κομμάτων. Δεν επηρεάζονται από την πόλωση και καταγράφουν πλέον σε κάθε γενική εκλογική αναμέτρηση τις «υπάρχουσες δυνάμεις». Τα νέα αξιοσημείωτα δεδομένα αφορούν μόνο εσωτερικές μετακινήσεις και «ικανοποιήσεις» όπως η κατίσχυση του ΕΚΚΕ έναντι του «Μ-Λ/ΚΚΕ» και τη είσπραξη από το ΕΚΚΕ των ψήφων της «Επαναστατικής Αριστεράς» του 1981 και ακόμα η κατίσχυση της «ΕΔΕ» στον χώρο των τροτσκιστών.

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ –παρά τη διαφημιστική εκστρατεία της – της «ΕΣΠΕ» του κ. Στάθη Παναγούλη, παρόλο που τον στήριξαν οι κ. Μπουλούκος, Χονδροκούκης και Πέτσος «εκ του αφανούς» και μάλιστα σε σχέση με το «ΑΣΚΕ» του κ. Νίκου Καργόπουλου μπορεί να αποδοθεί στην έλλειψη όχι μόνο κοινωνικής αναφοράς αλλά και οργανωτικής υποδομής. Η δεύτερη φαίνεται να μην απέλιπε από το Κίνημα του πρώην γραμματέα της Επιτροπής Οργανωτικού του ΠΑΣΟΚ.

ΣΤΟ ΧΩΡΟ της χουντικής δεξιάς, οι ιωαννινικοί της ΕΝΕΚ και ο «δοτός» των Προοδευτικών γνώρισαν παταγώδη αποτυχία και τη σχετική «πολιτική» εκπροσώπηση μπορούν να διεκδικήσουν μόνο οι οπαδοί του άλλοτε «μονοκράτορα» και επίτιμου αρχηγού της ΕΠΕΝ. Πάντως το 2,29% της ΕΠΕΝ δεν είναι παρά μια επιβεβαίωση της ανυπαρξίας κοινωνικής αντιστοιχίας και παράδοσης του σύγχρονου ελληνικού φασισμού, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι οι ιθύνοντες της ΕΠΕΝ για την αύξηση της εκλογικής του πελατείας υποχρεώθηκαν σε «δηλώσεις μετανοίας» προς την μοναρχία και έτειναν «χείρα συμφιλώσεως» προς τους ιωαννινικούς.

ΣΧΕΤΙΚΑ με το ΚΚΕ εσ. μπορεί να επισημάνει κανείς ότι η αύξηση του 1,34% των εθνικών εκλογών του 1981 στο 3,42% του 1984 ήταν αποτέλεσμα αφενός της χαρισματικής προσωπικότητας του κ. Λεωνίδα Κύρκου και της συναισθηματικής λειτουργίας του ποσοστού 5,29% του 1981 σε ορισμένους αριστερούς και αφ' ετέρου του επιτυχημένου συνδυασμού (αντίθετα με το ΚΚΕ) φιλοευρωπαϊκού προσανατολισμού με τον τόνο αριστερής κριτικής στα εσωτερικά θέματα και προς το ΠΑΣΟΚ. Από την άποψη αυτή, πολλές ψήφοι προς το ΚΚΕ εσωτ. είναι ψήφοι έντονης διαμαρτυρίας προς την κυβερνητική πολιτική και καθόλου περιστασιακοί.

ΤΟ ΚΚΕ ΕΣ. που πρόβαλε πειστικά με πράξεις και συμπεριφορές την αντίθεσή του προς το ήθος των «δυο μονομάχων» ξαναγίνεται με το αποτέλεσμα αυτό ένας υπολογίσιμος παράγοντας στο χώρο της ελληνικής αριστεράς. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι στους πρώτους μετεκλογικούς προβληματισμούς στελεχών του Κινήματος αρχίζει να κερδίζει έδαφος η ιδέα μιας μελλοντικής συνεργασίας με το ΚΚΕ εσωτερικού, αν το απαιτήσουν οι ανάγκες στο μέλλον (και, κυρίως μετά τις βουλευτικές εκλογές).

ΑΝΤΙΘΕΤΑ, το ΚΟΔΗΣΟ καθηλώθηκε στο ίδιο ποσοστό 0,70 των βουλευτικών εκλογών του 1981 και παράλληλα με την σταδιακή του απογύμνωση από στελέχη (Τσουδερού,

Πλυτάς, Μπαλτατζής), απέδειξε ότι δεν μπορεί να αποτελέσει μικρό πόλο έλξεως ψηφοφόρων τόσο από τη «Νέα Δημοκρατία» όσο και από το ΠΑΣΟΚ.

Αμηχανία και επιρροή του ΚΚΕ

Η ΚΑΠΟΙΑ αμηχανία στις πρώτες ανακοινώσεις του ΚΚΕ δεν φαίνεται να οφειλόταν τόσο στα αποτελέσματα και τα ποσοστά που το αφορούσαν, όσο στις γενικότερες πολιτικές εντυπώσεις και επιπτώσεις. Μη θέλοντας να παραδεχτεί τη μετακίνηση ψηφοφόρων προς τη Δεξιά και αρνούμενο επίσης να αποδυναμώσει την «αυτοπεποίθηση» του ΠΑΣΟΚ για τη «νέα νίκη της Αλλαγής», το ΚΚΕ φαίνεται να παραμένει αμήχανο. Κατά τα άλλα, ο ισχυρισμός του ότι αυξήθηκε η επιρροή του, μπορεί μεν να μεγιστοποιεί περιορισμένα ποσοστά και να υποδηλώνει ακόμα μια φορά τον ελάσσονα τόσο των φιλοδοξιών του, ωστόσο δεν είναι ανυπόστατος. Πραγματικά το ΚΚΕ (όπως και η «ΝΔ») αύξησε την επιρροή του – σε βάρος του ΠΑΣΟΚ – στην επαρχιακή Ελλάδα και σχεδόν ομοίμορφα πανελλήνια. Τούτο επιδέχεται πολλές ερμηνείες από το «σπάσιμο της φοβίας» και την «ποιοτική άνοδο της οργανωτικής δουλειάς» έως την «νέα ακτινοβολία των ιδεών του ΚΚΕ». Ωστόσο, τα πράγματα ξεκαθαρίζουν και οι επιλογές στις εκτιμήσεις περιορίζονται αν ληφθεί υπόψη ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα η παραδοσιακή δύναμη του ΚΚΕ έμεινε στάσιμη, αν δεν υποχώρησε ελαφρά (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πειραιάς). Βέβαια σε γενικές γραμμές το ΚΚΕ πρέπει να είναι εξαιρετικά ικανοποιημένο – μετά μάλιστα την εικόνα της συγκέντρωσης των Αθηνών – για το ότι διασκεδάστηκαν οι φόβοι του και η εκλογική επιρροή του δεν συρρικνώθηκε από τα διλήμματα της πόλωσης. Όμως, από την άλλη πλευρά το ΚΚΕ αλλά και το ΠΑΣΟΚ χρειάζεται να προβληματισθούν έως τις ερχόμενες βουλευτικές εκλογές πάνω σε ένα καίριας σημασίας συμπέρασμα των Ευρωεκλογών του 1984: ότι υπάρχει μια προϊούσα συντηρητικοποίηση στα μεγάλα αστικά κέντρα και μια μεγαλύτερη ριζοσπαστικότητα στην ελληνική επαρχία. Κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο της μεταδικτατορικής ζωής, τέλεια αντίθετο με εκείνο της προδικτατορικής. Το δεδομένο αυτό επιβάλλει μια αναπροσαρμογή τόσο της στρατηγικής όσο και της τακτικής κάθε αριστερού κόμματος και ειδικότερα για το ΠΑΣΟΚ τη βαθιά μελέτη των επιπτώσεων από τη διαχείριση της κυβερνητικής εξουσίας, το ήθος, τις ιεραρχήσεις και τις συγκεκριμένες επιλογές.

νηπιαγωγείο
το αστεράκι

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαδηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μιά μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία και επίβλεψη από έμπειρο προσωπικό.

Γκόλφω Π. Εύθυμιου
Βαλασμώνος 4 και 'Ασκληπιού τηλ. 6447830 – 3635419.

Με τους εκλογικούς πίνακες των περιφερειών που καταχωρούμε εδώ και έναν πρώτο σχολιασμό τους, προσπαθήσαμε να δούμε κάποια ιδιότυπα χαρακτηριστικά αυτής της εκλογικής αναμέτρησης, που εξαλείφονται στα συναιρετικά ποσοστά των εθνικών μέσων όρων που συγκέντρωσαν τα κόμματα. Εννοείται ότι οι μετατοπίσεις, οι ανακατατάξεις και οι επαναπατρισμοί ψήφων μεταξύ κομμάτων, απαιτούν μια σφαιρική, συγκριτική και ενδελεχή μελέτη, νομιμοποιούμενη από το ενδιαφέρον που παρουσιάζει ο εκλογικός χάρτης των ευρωεκλογών σε αναφορά με τις επερχόμενες εθνικές εκλογές. Η επιλεκτική παρουσίαση κάποιων περιφερειών που παρουσιάζουμε εδώ, δεν μπορεί επ' ουδενί λόγω να καλύψει την ανάγκη αυτής της μελέτης, αλλά ούτε και να λειτουργήσει σαν εισαγωγή στην εκλογική γεωγραφία της 17ης Ιουνίου 1984, ως προς τις αναφερόμενες περιοχές. Φιλοδοξεί απλώς να διαβλέψει πέραν του αυτονόητου και του φαινομένου, είτε αυτό λέγεται «πτώση» ΠΑΣΟΚ, είτε «άνοδος» της ΝΔ, είτε «διατήρηση» του ΚΚΕ· να αποτελέσει ένα κέντρισμα, απ' αφορμή οριακές περιπτώσεις που τοποθετούνται εκτός των μέσων όρων και των γενικών τάσεων. Αυτό το νόημα έχει η επιλογή των περιφερειών της επαρχίας, ενώ η συμπερίληψη της Α' και Β' Αθηνών, Α' και Β' Πειραιά, Α' και Β' Θεσσαλονίκης, νομιμοποιείται από το υψηλό ποσοστό εκλογικού σώματος που συγκεντρώνουν, αλλά και από το ότι απεικονίζουν με ενάργεια τάσεις στην εκλογική συμπεριφορά κατ' εξοχήν αστικών στρωμάτων του ενήλικου πληθυσμού.

Ευρωεκλογές 1984:

των συνολικών ποσοστών Πέρα από τις γενικότητες

των Χρ. Κυριαζή - Μαν. Χαιρετάκη

ΛΑΚΩΝΙΑ	ΠΑΣΟΚ	ΝΔ	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	ΕΠΕΝ
ΕΥΡΩ. '84	31,8	51,9	6,4	1,7	5,7
ΕΥΡΩ. '81	31,0	49,6	6,4	2,8	—
ΒΟΥΛ. '81	34,3	53,8	5,5	0,6	—

ΛΑΚΩΝΙΑ

Πτώση του ΠΑΣΟΚ που δεν τροφοδοτεί άνοδο της ΝΔ. Αντίθετα η τελευταία σημειώνει μείωση της δύναμής της κατά 1,9%. Το 5,7% της ΕΠΕΝ θέτει το ζήτημα της μετατόπισης προς αυτήν ψηφοφόρων και από τα 2 κόμματα. Και αυτό είναι ίσως θεμιτή υπόθεση σ' αυτή την ακραία και ιστορικά συντηρητική περιφέρεια. Μένει, βέβαια, κάποιο πρόβλημα: η κατά 4,4% πτώση της δύναμης και των δύο κομμάτων, δεν καλύπτει το 5,7% της ακροδεξιάς που ίσως κινητοποίησε δυνάμεις πέραν του κατά τεκμήριο δεδομένου εκλογικού σώματος.

ΚΟΖΑΝΗ	ΠΑΣΟΚ	ΝΔ	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	ΕΠΕΝ
ΕΥΡΩ. '84	41,7	42,6	9,5	2,2	1,4
ΕΥΡΩ. '81	38,3	39,0	9,4	3,6	—
ΒΟΥΛ. '81	45,1	44,1	4,1	0,8	—

ΚΟΖΑΝΗ

Η πιο άγονη από τις άγονες περιοχές για την Αριστερά το 1981, αποτελεί και την οριακότερη περίπτωση αύξησης των ψήφων της στις ευρωεκλογές: το ΚΚΕ και το ΚΚΕ εσ. υπερδιπλασιάζουν τα ποσοστά τους, ενώ πέφτουν οι δύο μεγάλοι. Ωστόσο, το άθροισμα της πτώσης τους δεν καλύπτει το ποσοστό αύξησης των ψήφων των δύο αριστερών κομμάτων· ίσως θα πρέπει να αναζητήσουμε το πλεονάζον υπόλοιπό τους στην κινητοποίηση νέων εκλογέων. Αξίζει να επισημανθεί η αντιστοιχία του ποσοστού που πήρε το ΚΚΕ στις φετινές εκλογές σε σχέση με το αντίστοιχό του των ευρωεκλογών του '81.

ΦΛΩΡΙΝΑ	ΠΑΣΟΚ	ΝΔ	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	ΕΠΕΝ
ΕΥΡΩ. '84	39,5	44,0	8,8	1,8	3,1
ΕΥΡΩ. '81	35,1	43,1	7,8	2,6	—
ΒΟΥΛ. '81	39,5	48,7	6,6	0,6	—

ΦΛΩΡΙΝΑ

Η μόνη περίπτωση όπου το κυβερνητικό κόμμα διατηρεί ακριβώς το ποσοστό των εθνικών εκλογών του '81. Η πτώση της ΝΔ, τροφοδοτεί την αξιολογή εκλογική παρουσία της ΕΠΕΝ, που συγκεντρώνει ποσοστό κατά 0,8% ανώτερο του εθνικού της μέσου όρου. Η κατά 2,2% αύξηση του ΚΚΕ, θα μπορούσε να οφείλεται σε μετατόπιση ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ (η οποία καλύφθηκε πιθανώς από μεταστροφή προς αυτό τμήματος ψηφοφόρων της ΝΔ) και από μία προτίμηση υπέρ αυτού ενός τμήματος από το ποσοστό του 2,6% που κατέγραψε το ΚΚΕ εσ. στις ευρωεκλογές του '81.

ΞΑΝΘΗ	ΠΑΣΟΚ	ΝΔ	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	ΕΠΕΝ	ΚΟΔΗΣΟ	ΠΡΟΟΔ.
ΕΥΡΩ. '84	31,6	48,9	4,0	2,2	6,8	1,9	0,6
ΕΥΡΩ. '81	29,0	32,8	5,2	3,8	—	15,7	4,4
ΒΟΥΛ. '81	34,8	36,8	2,8	0,7	—	14,5	8,2

ΞΑΝΘΗ

Σε σύγκριση με τις βουλευτικές εκλογές του '81, η κατά 3,2% πτώση του ΠΑΣΟΚ δεν δικαιολογεί την κατά 12,1% άνοδο της ΝΔ. Θα πρέπει να συνυπολογίσουμε την κατά 12,6% πτώση του ΚΟΔΗΣΟ, με τη μεταστροφή του Μπαλτατζή και την παροχή υποστήριξης του στη ΝΔ. Παράλληλα, η πτώση των «Προοδευτικών» τροφοδοτεί το 6,8% της ΕΠΕΝ.

Αξίζει να επισημανθεί η αύξηση της διαφοράς ανάμεσα στο πρώτο και το δεύτερο κόμμα από 2% το 1981 σε 12,3%, υπέρ της ΝΔ πάλι, στις φετινές ευρωεκλογές.

ΡΕΘΥΜ.	ΠΑΣΟΚ	ΝΔ	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	ΕΠΕΝ	ΦΙΛΕΛ.
ΕΥΡΩ. '84	53,9	28,7	7,6	2,2	0,7	4,8
ΕΥΡΩ. '81	49,4	21,8	7,0	3,6	—	12,1
ΒΟΥΛ. '81	51,2	24,7	5,6	0,6	—	17,4

ΡΕΘΥΜΝΟ

Η σημαντική μείωση του ποσοστού του Κόμματος των Φιλελευθέρων απορροφάται ανισομερώς από τα δύο μεγάλα κόμματα, που αυξάνουν αθροιστικά κατά 6,7% τη δύναμή τους, αντισταθμίζοντας έτσι τις ενδεχόμενες διαρροές τους προς τα κόμματα της Αριστεράς. Περίπτωση παρακμής ενός παραδοσιακού μέχρι σήμερα φέουδου εκλογικής πελατείας, που, ενώ το 1981 άφηνε στο τοπικό σύστημα πολιτικών σχέσεων ίχνη τρικομματισμού, στις φετινές ευρωεκλογές μετατοπίζει τον άξονα αυτού του συστήματος σε δικομματική βάση, με ενισχυμένο το ποσοστό του «κυρίαρχου κόμματος» σε 54% περίπου.

ΚΑΡΔΙΤΣ.	ΠΑΣΟΚ	ΝΔ	ΚΚΕ	ΚΚΕ εσ.	ΕΠΕΝ	ΚΟΔΗΣΟ	ΠΡΟΟΔ.
ΕΥΡΩ. '84	40,8	35,8	14,3	2,2	4,9	0,1	0,5
ΕΥΡΩ. '81	40,0	34,3	13,7	3,4	—	1,8	2,7
ΒΟΥΛ. '81	43,9	47,9	12,1	0,8	—	1,5	0,5

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Χαρακτηριστική περίπτωση κάθετης πτώσης της ΝΔ και ισχυρής εμφάνισης της φιλοδικτατορικής ΕΠΕΝ, που έχει σαν συνέπεια να αυξηθεί η διαφορά του πρώτου σε σχέση με το δεύτερο κόμμα από 4 σε 5%, αντίθετα από τις τρεις άλλες θεσσαλικές περιφέρειες όπου αυτή η διαφορά μειώθηκε κατά 50% ή και περισσότερο. Αντίθετα, η άνοδος του ΚΚΕ και του ΚΚΕ εσ. έχει σαν αποτέλεσμα την προσέγγιση των ποσοστών της Αριστεράς στις 4 θεσσαλικές επαρχίες προς μία σχετική ισοκατανομή.

Α' ΑΘΗΝΩΝ

	ΒΟΥΛ.'81	ΕΥΡΩ.'81	ΕΥΡΩ.'84
ΕΓΚΥΡΑ	424.364	426.236	430.391
ΠΑΣΟΚ	44,4	32,0	34,7
ΝΔ	34,4	27,9	40,5
ΚΚΕ	12,6	14,3	12,0
ΚΚΕ εσ.	3,3	10,9	7,0
ΕΠΕΝ	—	—	1,8

Α' Αθηνών

Με ελαφρά αύξηση των εγκύρων ψηφοδελτίων σε σύγκριση με τις βουλευτικές εκλογές του '81 (αύξηση που δεν αναιρεί τη συγκρισιμότητα), το ΠΑΣΟΚ καταγράφει μία μείωση της τάξης του 10%, και η ΝΔ αύξηση κατά 6%, που ενδεχόμενα παραπέμπει στο φαινόμενο του επαναπατρισμού των ψήφων της· η διαφορά υπέρ της ΝΔ είναι η υψηλότερη στις 3 από τις 6 περιφέρειες της Αθήνας, Πειραιά και Θεσσαλονίκης, όπου η Δεξιά συγκεντρώνει τη σχετική πλειοψηφία των εγκύρων. Σε οριακή κλίμακα κινείται το —0,6% του ΚΚΕ και το 1,8% της φιλοδικτατορικής Δεξιάς. Εδώ, το ΚΚΕ εσ. συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό σε σύγκριση και με τις υπόλοιπες 5 μείζονες περιφέρειες της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, αλλά και σε σύγκριση με το σύνολο των περιφερειών της χώρας, ξεπερνώντας κατά 100% τον εθνικό μέσο όρο του.

Β' ΠΕΙΡΑΙΩΣ

	ΒΟΥΛ.'81	ΕΥΡ.'81	ΕΥΡΩ.'84
ΕΓΚΥΡΑ	157.915	158.632	164.782
ΠΑΣΟΚ	51,1	40,5	42,3
ΝΔ	23,1	19,9	27,3
ΚΚΕ	21,3	24,2	20,5
ΚΚΕ εσ.	2,0	8,2	5,6
ΕΠΕΝ	—	—	1,3

Β' Πειραιά

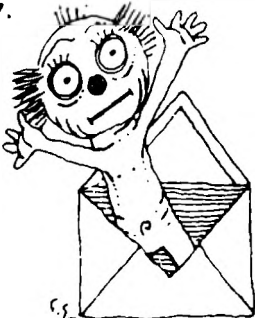
Η διατήρηση υψηλού ποσοστού στις ψήφους του ΚΚΕ (έστω και αν η εκλογική του δύναμη σημειώνει εδώ τη σημαντικότερη μείωση —0,8%— σε σύγκριση με τις υπόλοιπες 5 μείζονες περιφέρειες) και η κατά 3,6% αύξηση των ψήφων του ΚΚΕ εσωτ. δίνει αθροιστικά στην Αριστερά το υψηλότερο ποσοστό από τις υπόλοιπες 5 περιφέρειες, που υπολείπεται κατά 1,2% από τη δύναμη της ΝΔ (το '81 η διαφορά της Αριστεράς από τη ΝΔ είναι + 0,2%). Έτσι η Β' Πειραιά διατηρείται σαν περιφέρεια όπου το πολιτικό της σύστημα προσεγγίζει στον τρικομματικό τύπο, ιδιαίτερα φέτος που μειώθηκε η δύναμη του ΠΑΣΟΚ. Παράλληλα είναι η μόνη από τις υπόλοιπες 5 μείζονες περιφέρειες όπου διατηρείται μεγάλη απόσταση ανάμεσα στο πλειοψηφούν ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ, έστω και αν η σχετική διαφορά μειώθηκε από 28%, στις εθνικές εκλογές του '81, σε 15%. Αξίζει, τέλος, να παρατηρηθεί ότι στη Β' Πειραιά η Αριστερά μείωσε κατά 8% την απόστασή της από τα δύο μεγάλα κόμματα σε σύγκριση με το '81 —ποσοστό μείωσης υψηλότερο από τις υπόλοιπες 5 περιφέρειες— ενδυναμώνοντας έτσι την ανταγωνιστική της παρουσία.

Α' ΠΕΙΡΑΙΩΣ

	ΒΟΥΛ.'81	ΕΥΡΩ.'81	ΕΥΡΩ.'84
	157.567	158.695	160.087
	48,2	37,4	38,4
	34,2	29,5	39,9
	12,2	14,2	11,5
	1,9	8,1	5,4
	—	—	1,3

Α' Πειραιά

Η διαφορά ανάμεσα στα δύο πρώτα κόμματα μειώνεται δραστικά από 14%, το 1981, σε 1,5%, και εξασφαλίζει ταυτόχρονα την πρώτη θέση στη ΝΔ, έστω και αν το ποσοστό της διαφοράς δεν είναι της τάξεως του 5,8% υπέρ της ΝΔ, όπως συμβαίνει στην εξίσου αστική Α' Αθηνών. Εδώ, το ΠΑΣΟΚ καταγράφει μία μείωση της δύναμής του, εξίσου σημαντική με την αντίστοιχη της Α' Αθηνών.

Α' ΘΕΣΣ/ΝΙΚΗΣ

	ΒΟΥΛ.'81	ΕΥΡΩ.'81	ΕΥΡΩ.'84
	240.295	240.831	252.814
	47,6	34,5	38,9
	32,8	27,8	38,5
	13,1	16,2	12,9
	2,1	8,0	4,9
	—	—	1,4

Α' Θεσσαλονίκης

Περίπτωση δικομματισμού με ισοδύναμα τα δύο μεγάλα κόμματα, όπως και το 1981. Το ΠΑΣΟΚ διατηρεί μεν την πρώτη θέση αλλά η διαφορά του με τη ΝΔ (0,4%) δεν θυμίζει σε τίποτα την κυριαρχική του θέση στο τοπικό κομματικό σύστημα το 1981, που μεταφραζόταν σε 14,8% ψήφους περισσότερους από τη Δεξιά. Το ΚΚΕ σημειώνει τη μικρότερη πτώση του σε σύγκριση με τις υπόλοιπες 4 μείζονες περιφέρειες, ενώ με την κατά 2,8% άνοδο του ΚΚΕ εσ., η Αριστερά συγκεντρώνει το 18% περίπου των ψήφων.

Β' ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

	ΒΟΥΛ.'81	ΕΥΡΩ.'81	ΕΥΡΩ.'84
	138.273	137.902	144.613
	46,8	36,6	41,2
	38,6	35,6	41,8
	10,5	12,6	10,9
	0,8	3,3	2,0
	—	—	0,3

Β' Θεσσαλονίκης

Το ΠΑΣΟΚ καταγράφει τη μικρότερη μείωση των ψήφων του σε σύγκριση με τις υπόλοιπες 5 μείζονες περιφέρειες (-5,6%) και η ΝΔ τη μικρότερη αύξηση (+ 3,2%), στην εξίσου, με την Α' Αθηνών και Α' Πειραιώς, αστική αυτή περιφέρεια. Αυτό όμως δεν εμποδίζει τη Δεξιά να πάρει την πρώτη θέση. Το ΚΚΕ εσ. σημειώνει τη μικρότερη αύξηση της δύναμής του (+ 1,2%) σε σύγκριση με τις άλλες 5 περιφέρειες, με ποσοστό κατά 1,4% κατώτερο του εθνικού μέσου όρου του, ενώ είναι η μοναδική περιφέρεια όπου το ΚΚΕ αυξάνει την επιρροή του κατά 0,4%. Αξίζει να επισημανθεί η ταυτοσημία του εκλογικού χάρτη σε σύγκριση με τον αντίστοιχο της Α' Θεσσαλονίκης σε ό,τι αφορά την κατανομή του συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων· από αυτή την άποψη, παρουσιάζεται και κάποια αντιστοιχία με τον εκλογικό χάρτη της Α' Πειραιώς. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η αντιστοιχία που παρουσιάζει ο φετεινός δικομματισμός με τον συναφή των ευρωεκλογών του '81.

Η φιλοδικτατορική Δεξιά καταγράφει εδώ μία ελάχιστη παρουσία, που υπολείπεται καθαρά της αντίστοιχής της στις άλλες 5 περιφέρειες.

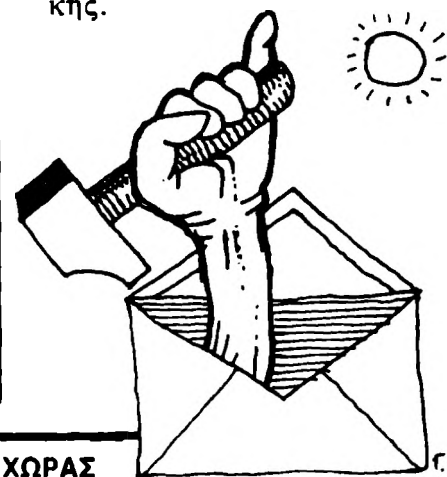
Β' ΑΘΗΝΩΝ

	ΒΟΥΛ.'81	ΕΥΡΩ.'81	ΕΥΡΩ.'84
	596.622	597.103	646.056
	48,7	37,9	39,6
	26,4	22,5	31,8
	18,0	20,4	17,7
	2,8	9,0	6,0
	—	—	1,7

Β' Αθηνών

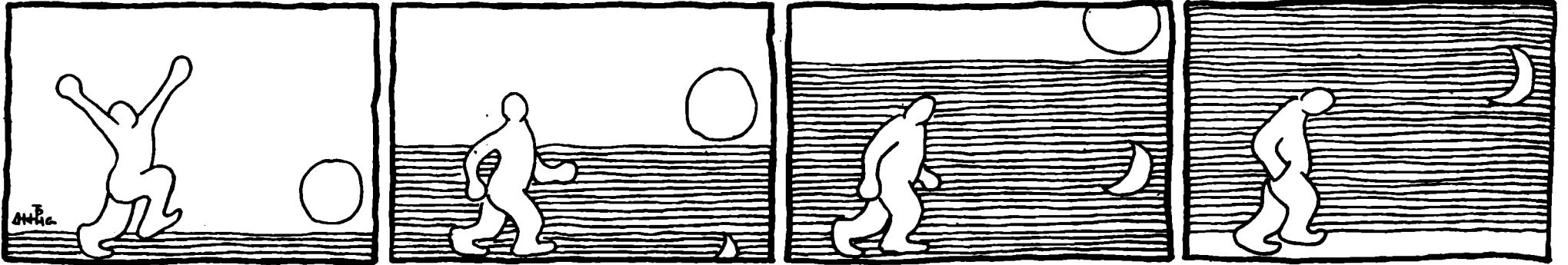
Συγκριτικά με το 1981, η διαφορά ανάμεσα στους 2 μεγάλους μειώνεται από 12,3% σε 8,2%. Απ' την άλλη, η αντιδεξιά πολιτική συμπεριφορά της λαϊκής Β' Αθηνών δεν αφήνει τη ΝΔ να μειώσει τη διαφορά της σε σχέση με την Α' Αθηνών· μάλιστα η διαφορά αυτή αυξάνεται από 8% στις εκλογές του '81 σε 8,7% στις φετινές ευρωεκλογές. Το ΚΚΕ φαίνεται να διαθέτει περισσότερη δύναμη αντίστασης στις διαρροές απ' ό,τι στην Α' Αθηνών, ενώ το ΚΚΕ εσ. καταγράφει μικρότερη αύξηση (2,8 - 6,0 = + 3,2%) απ' ό,τι στην αστικότερη Α' Αθηνών.

Αξίζει να σημειωθεί η σημαντική αύξηση των εγκύρων κατά 50.000 περίπου (που είναι και έμμεσος δείκτης συμμετοχής), αριθμός κατά πολύ ανώτερος από τα υπόλοιπα μείζονα αστικά κέντρα της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης.

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

	ΒΟΥΛΕΥΤ. 1981	ΕΥΡΩΕΚΛ. 1981	ΕΥΡΩΕΚΛ. 1984
ΕΚΛΟΓΕΙΣ ΨΗΦΙΣΑΝ	7.059.778	7.059.778	7.790.309
% ΑΠΟΧΗΣ	18,5	18,5	22,83
ΕΓΚΥΡΑ	5.671.057	5.677.661	5.956.060
ΠΑΣΟΚ	48,07	40,12	41,58
ΝΔ	35,87	31,34	38,05
ΚΚΕ	10,93	12,84	11,64
ΚΚΕ εσ.	1,34	5,29	3,42
ΕΔΗΚ	0,40	1,12	0,28
ΚΟΔΗΣΟ	0,70	4,25	0,80
ΧΡ. ΔΗΜΟΚ.	0,15	1,14	0,45
ΚΟΜΜ. ΠΡΟΟΔ.	1,68	1,95	0,17
ΕΠΕΝ	—	—	2,29
ΕΣΠΕ	—	—	0,14
Κ. ΦΙΛΕΛ.	0,36	1,04	0,35
ΕΝΕΚ	—	—	0,09
ΕΚΚΕ	—	—	0,30
ΑΔΕ	—	—	0,11
ΑΣΚΕ	—	—	0,18
ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ	—	—	0,15

ΠΑΣΟΚ: «Πού πατά και πού πηγαίνει»;

της Ρούλας Ελευθερίου

Η αναγόρευση της τυποποίησης σε αξία επιβάλλει να θεωρούνται άκυρα όσα ψηφοδέλτια «φέρουν» σημάδια, κουκίδες και φράσεις, καθώς επίσης και τα λευκά. Η έκφρασή μας, ως ψηφοφόρων, περιορίζεται στην επιλογή και μόνο, ενός, από τα εξίσου τυποποιημένα, ψηφοδέλτια των διαφόρων κομμάτων. Η αιτιολόγηση της ψήφου, λοιπόν, απαγορεύεται κι έτσι χρειάζονται κάποιοι «διερμηνευτές» που την επαύριο των εκλογών θα διατυπώσουν εκτιμήσεις και εικασίες για το «τι σημαίνει» το εκλογικό αποτέλεσμα. Η «ερμηνεία» όμως αυτή γίνεται μια ιδιαίτερα δύσκολη δουλειά, όταν ένας μεγάλος αριθμός ψηφοφόρων φθάνει στις κάλπες, στην κυριολεξία – σύμφωνα με την έκφραση του Γιώργου Βότση – «με μισή καρδιά», πράγμα που, αναμφίβολα, συνέβη στις εκλογές της περασμένης Κυριακής.

Η αμηχανία γίνεται μεγαλύτερη στην αποτίμηση του εκλογικού αποτελέσματος για λογαριασμό της κυβέρνησης. Πράγματι το ΠΑΣΟΚ είχε μια απώλεια της τάξης του 6,49%. Αισιόδοξοι αυτού του χώρου, υποστηρίζουν, ότι στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για απώλεια, αλλά για επιστροφή δανεικών σε κάποια άλλα κόμματα. Ακόμα και σ' αυτή όμως την περίπτωση, η μετακίνηση υπάρχει και το ζητούμενο είναι το μήνυμα που υποκρύπτει, και που δεν είναι ορατό, καθώς η απώλεια διοχετεύθηκε εξίσου, προς τα κόμματα της Αριστεράς, όσο και προς τη «Νέα Δημοκρατία». Μ' άλλα λόγια, η παρότρυνση προς την κυβέρνηση αφορά μια **αριστερότερη** ή μια **δεξιότερη** πολιτική;

Φαίνεται ότι για το ΠΑΣΟΚ, με τη δεδομένη φυσιογνωμία, φυσιογνωμία που συνασπίζει ετεροκλήττες ομάδες και συμφέροντα οι επιλογές είναι περιορισμένες και προς τις δυο κατευθύνσεις. Φαίνεται όμως ακόμη ότι ο Πρωθυπουργός έχει, ήδη τη δική του ερμηνεία. «Μπαίνουμε», δήλωσε το βράδυ των εκλογών, «*ακόμα πιο υπεύθυνα και πιο σοβαρά στην αντιμετώπιση των μεγάλων προβλημάτων που υπάρχουν πραγματικά στη χώρα μας*». Ούτε δεξιότερα, λοιπόν, ούτε αριστερότερα. Όπως πολύ πετυχημένα το διατύπωσε κάποιος φίλος, *σοβαρότερα*. Τι σημαίνει όμως *σοβαρότερα*; Σημαίνει καταρχήν καλύτερο συντονισμό των κέντρων που ασκούν την εξουσία, σημαίνει δηλαδή ότι το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και οι Διοικήσεις των Τραπεζών θα ασκούν την ίδια πολιτική, όποια κι αν είναι αυτή. Σημαίνει λιγότερους αποκεφαλισμούς, συνεπώς και λιγότερες «αποκαταστάσεις». Τήρηση των προθεσμιών στα υπεσχημένα, λιγότερες πρεσ-κόνφερανς αναγγελίας «επαναστατικών» μέτρων, λιγότερα «θα» και ενεστώτες «διαρκείας», λιγότερα ΚΥΣΥΜ και ΚΥΣΕΑ και περισσότερο έργο. Σημαίνει ακόμη εφαρμογή αξιοκρατικών κριτηρίων στην επιλογή των στελεχών και προπάντων προφύλαξη και κάλυψη αυτών που κάτι προσπαθούν να κάνουν, από τους εσωκομματικούς τους αντιπάλους. Σημαίνει τέλος υπεράσπιση κάθε επιλογής απέναντι στις πιέσεις διαφόρων ομάδων και στήριξη της με αποφασιστικότητα.

Σοβαρότητα, δηλαδή, είναι ένα άλλο όνομα για όλα αυτά που δεν συνέβησαν στα τρία χρόνια που το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται στην κυβέρνηση. Η ανακλαστική αντίδραση του στα προβλήματα που συναντά καθημερινά μπροστά του, τα σκαμπανεβάσματα και τα αλλαλούμ έχουν μεγαλύτερο κόστος και από αυτή την εφαρμογή της εισοδηματικής πολιτικής κι αυτό γιατί πλήττουν την αίσθηση του «λαού» ότι η «ηγεσία» ξέρει τι κάνει. Γεννιέται το έδαφος για την αμφιβολία «μήπως δεν ξέρει πραγματικά;», αμφιβολία που είναι επικίνδυνη για πολιτικά συστήματα, στα οποία οι πολίτες έχουν εξολοκλήρου εκχωρήσει την εκπροσώπησή τους στους αν-

τιπροσώπους τους.

Σωστά λοιπόν, φαίνεται ο Πρωθυπουργός, προσλαμβάνει το μήνυμα μ' αυτό τον τρόπο. Δεν φαίνεται, όμως, να αντιλαμβάνεται ότι το πρόβλημα βρίσκεται δυστυχώς στον ίδιο. Τα κριτήρια με τα οποία επιλέγει τους συνεργάτες του – οι «πιστοί» προηγούνται των «αξίων» – και ο τρόπος που επιλύει τις συγκρούσεις, ακυρώνοντας τις οδηγίες που ο ίδιος έχει δώσει στους υπουργούς και συνεργάτες του και αφήνοντάς τους ακάλυπτους σε κρίσιμες φάσεις, ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για αυτή την έλλειψη «σοβαρότητας» μέχρι τώρα. Είμαστε ίσως η μόνη ευρωπαϊκή χώρα, που για την επίλυση κάθε προβλήματος, οι πολίτες αναγκάζονται να προσφύγουν στον Πρωθυπουργό. Ας υποθέσουμε όμως ότι τα πράγματα θα αλλάξουν από δω και πέρα και «σοβαρότητα» θα επικρατήσει απανταχού στην Ελλάδα. Αρκεί όμως αυτό;

Η ιστορία υπαινίσσεται ότι στα κοινοβουλευτικά καθεστώτα, οι κυβερνήσεις, είτε είναι σοβαρές, είτε όχι, αντέχουν το πολύ δυο τετραετίες. Στην Ελλάδα, αν ξεφύγαμε από αυτή τη συνήθεια ήταν, γιατί, όποτε η Δεξιά έβλεπε τα σκούρα, επιχειρούσε ένα δικτατορικό διαλειμματάκι και ξαναγύριζε με δημοκρατικές δάφνες.

Η αμυδρή έστω άνοδος της Δεξιάς στις πρόσφατες εκλογές, όταν μάλιστα πρόκειται για μια Δεξιά σε τέτοια χάλια, δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητη. Και τα όρια των διλημάτων «ή εμάς ή την Δεξιά» είναι περιορισμένα. Εκείνο, μάλιστα που είναι περισσότερο ανησυχητικό και από τη μικρή μετατόπιση ψήφων προς τα δεξιά, είναι η ανάγκη που αισθάνθηκε το ΠΑΣΟΚ να θέσει το δίλημμα *τόσο νωρίς*, τρία μόλις χρόνια μετά την εκλογική του νίκη στις 18 Οκτώβρη 1981. Το επιχείρημα του Πρωθυπουργού «*όπλο μας, το παρελθόν της Δεξιάς*», συνιστά στην πραγματικότητα μια έκπτωση για ένα κόμμα και έναν πολιτικό αρχηγό που συνήθιζε μέχρι τώρα να προβάλλει θετικά την πολιτική του, έστω και κάνοντας κάποια κατάχρηση στα «θα». Η ιστορική μνήμη εξασθενεί από γεννή σε γεννή, γι' αυτό άλλωστε και στις συγκεντρώσεις της «Νέας Δημοκρατίας» εμφανίστηκαν φέτος αρκετοί νέοι, όχι τραμπουκοειδείς αλλά καθαρόαιμοι δεξιοί. Οι μετωπικές λύσεις από την άλλη πλευρά δεν φαίνεται να βγάζουν από το αδιέξοδο, γιατί την αποτυχία την χρεώνεται, όπως δείχνει το παράδειγμα της Γαλλίας, *συνολικά*, η Αριστερά και το ΠΑΣΟΚ έχει ήδη καταναλώσει αρκετό από το διαθέσιμο κεφάλαιο αυτής της Αριστεράς στην Ελλάδα. Υπάρχει λοιπόν κάποια διέξοδος, έτσι όπως είναι τα πράγματα αυτή τη στιγμή (αν εξαιρέσουμε δηλαδή τις περιπτώσεις θανάτων, πολέμων, λιμών, καταποντισμών και άλλων απρόβλεπτων γεγονότων), μια διέξοδος που να έχει τουλάχιστον μεσοπρόθεσμη εμβέλεια;

Είναι ένα ερώτημα που θα πρέπει να απασχολήσει το ΠΑΣΟΚ άμεσα για τη χρονιά που μας έρχεται. Ο ενθουσιασμός του κόσμου, που ψήφισε ΠΑΣΟΚ μεταβάλλεται καθημερινά σε παθητική ανοχή, της «μη χειρίστης» πολιτικής και είναι σίγουρο ότι η πολιτική αυτή των ισορροπιών που στην πραγματικότητα φρενάρει οποιαδήποτε τομή στη δομή της εξουσίας, δεν μπορεί να κρατήσει και να συγκρατήσει για πολύ τις πολιτικές εξελίξεις. Ο φόβος βέβαια του ΠΑΣΟΚ να διαταράξει αυτές τις ισορροπίες δεν είναι χωρίς βάση, καθώς οι δυνάμεις που το στηρίζουν και ετερογενείς είναι και ρευστές. Πριν όμως αρχίσουν να ρευστοποιούνται περισσότερο, το ΠΑΣΟΚ θα πρέπει να ξεκαθαρίσει τόσο τις συμμαχίες του, όσο και τις επιδιώξεις του, να ξεκαθαρίσει δηλαδή «*πού πατά και πού πηγαίνει*».

του Αρ. Ψάλτη

ΚΚΕ: Καθήλωση και αδιέξοδα

Το κύριο χαρακτηριστικό των εκλογικών αποτελεσμάτων για το ΚΚΕ είναι η σταθεροποίηση της δύναμής του σ' ένα ποσοστό γύρω στο 12%. Η τάση αυτή της καθήλωσης του ΚΚΕ σ' ένα σταθερό ποσοστό, ανεξάρτητα από τυχόν αυξομειώσεις κατά περίπτωση, δημιουργεί ουσιαστικά προβλήματα πολιτικής στο ΚΚΕ μιας και το ΠΑΣΟΚ επιμένει στην αυτοδυναμία και το ίδιο διατηρεί σταθερά στην επικαιρότητα το αίτημα να συμπεριληφθεί στις «δυνάμεις της αλλαγής» και την «ανάγκη συνεργασίας».

Αυτό βέβαια, διευκολύνει το ΚΚΕ —με δεδομένη την πόλωση— να διατηρεί την εκλογική του δύναμη και τη διαπραγματευτική του ισχύ με την κυβέρνηση αλλά του αφαιρεί τις δυνατότητες να έχει έναν ευρύτερο ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις και να διαμορφώνει ευνοϊκούς συσχετισμούς.

Ωπωςδήποτε, το ΚΚΕ έχει μια σταθερή κοινωνική βάση και εκφράζει πολιτικά ένα σοβαρό τμήμα των εργαζόμενων. Δίνοντας όμως «εξετάσεις» σε κάθε εκλογική αναμέτρηση για το αν διατηρεί τα κοινωνικά ερείσματα και την πολιτική κυριαρχία στο χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς (κυριαρχία που κέρδισε από τη μεταπολίτευση μέχρι τις εκλογές του '81), δεν έχει την άνεση να επιχειρεί μια ευρύτερη πολιτική η οποία να αντιμετωπίζει τόσο τη νέα κατάσταση που διαμορφώνεται στην Ελλάδα, αλλά και να βρίσκεται ταυτόχρονα κοντά στις αναζητήσεις της Ευρωπαϊκής κομμουνιστικής αριστεράς.

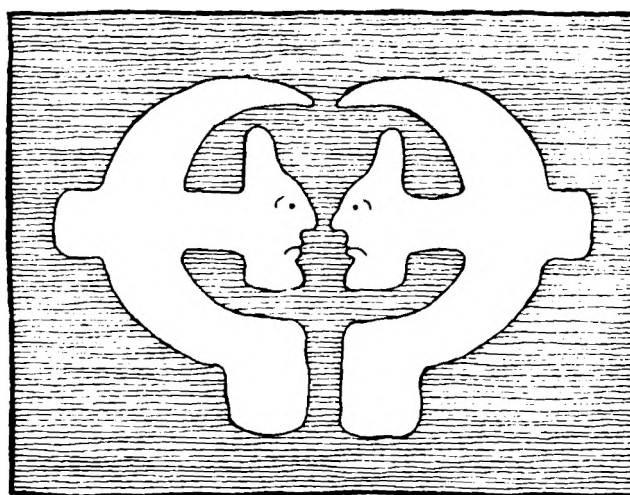
Η προβληματική της αντιπαράθεσης με το ΠΑΣΟΚ, που προωθείται από μια μερίδα στελεχών, και η διατήρηση της σημερινής πολιτικής, που σε σημαντικό βαθμό, την επιβάλλει και η ανάγκη διατήρησης των ισορροπιών μέσα στο ΚΚΕ, είναι πρόσθετοι λόγοι που ενισχύουν την τάση καθήλωσης του ΚΚΕ.

Η μελλοντική πορεία του ΚΚΕ θα κριθεί σε σημαντικό βαθμό από το αν θα μπορέσει να ξεπεράσει το σημερινό πολιτικό στίγμα, που το ίδιο έχει διαμορφώσει μέχρι σήμερα και κυρίως με το αν θα κατορθώσει να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις μιας πολιτικής ικανής να λειτουργήσει και ως παράγοντας αλλαγής των κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών. Κάτι τέτοιο όμως δεν φαίνεται σήμερα να αποτελεί επιδίωξη του ΚΚΕ, ούτε προς το παρόν διακρίνονται κάποιες τάσεις «αφύπνισης» στο κόμμα. Αντίθετα, οι ενδείξεις που υπάρχουν τείνουν να πιστοποιήσουν μια εμμονή «στα ίδια» που θα μετατραπεί πιθανόν σε μια καινούργια αγωνιώδη προσπάθεια

του κόμματος να διατηρήσει το 11-12% στις επόμενες εκλογές.

ΚΚΕ εσ: άνοδος και επιτυχία

Οι 203.813 ψήφοι που συγκέντρωσε το ΚΚΕ εσ. στις εκλογές αποτελούν μια αναμφισβήτητη επιτυχία. Και σ' αυτό, εκτός από την προσωπικότητα του Λεωνίδα Κύρκου, συνετέλεσαν κυρίως δύο παράγοντες: το ότι το ΠΑΣΟΚ με την πολιτική που ακολούθησε ως κυβέρνηση σε βασικούς τομείς δεν πείθει ένα μέρος αριστερών για τις δυνατότητές του να προχωρήσει σε αλλαγές που να οδηγούν στο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό ή έστω να δημιουργούν σοβαρές προϋποθέσεις για τη χάραξη αριστερής πολιτικής σε καίρια ζητήματα. Και το ότι το ΚΚΕ εσ. προχώρησε σε μια οριοθέτηση από το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ δια-

φοροποιώντας αισθητά τη στάση του από την αντίστοιχη που είχε κρατήσει στην αρχή της διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ. Η διαφοροποίηση αυτή που είχε ήδη εκφραστεί σε αρκετούς κοινωνικούς χώρους, του επέτρεψε να έχει την συναίνεση ενός μεγάλου τμήματος των ανένταχτων και ανεξάρτητων της Αριστεράς, οι οποίοι και στήριξαν το ΚΚΕ εσ. στις εκλογές της 17ης Ιουνίου. Στα προηγούμενα βέβαια πρέπει να προστεθούν η στάση που κράτησε το ΚΚΕ εσ. στο θέμα της πόλωσης, το ότι μίλησε και για την Ευρώπη στην προεκλογική περίοδο και ακόμη η ποιότητα της προεκλογικής του εκστρατείας.

Η αυξομείωση που υπάρχει στο ποσοστό που συγκέντρωσε το ΚΚΕ εσ. στις βουλευτικές εκλογές το '81 (1,34) τις Ευρωπαϊκές του '81 (5,29) και τις Ευρωπαϊκές του '84 (3,43) δεν θα πρέπει μάλλον να οδηγήσει ούτε σε ευφορία ούτε σε εκτιμήσεις που να θεωρούν ότι το ΚΚΕ εσ. έχει κάποια σταθερά κοινωνικά ερείσματα που θα του επιτρέψουν π.χ. να ξεκινήσει τώρα από το 3,5%. Γεγονός παραμένει δηλαδή αυτό που αρκετοί επισημαίνουν, ότι το ΚΚΕ εσ. είναι το «συμπαθές» κόμμα, είναι το «δεύτερο» κόμμα στις προτιμήσεις των εκλογέων πράγμα που φάνηκε ιδιαίτερα

το '81, όταν δόθηκε η ευκαιρία της «δεύτερης» ψήφου των ευρωπαϊκών εκλογών. Ωστόσο η άνοδος του ΚΚΕ εσ. σ' αυτές τις εκλογές παρά και εναντίον της πόλωσης, είναι χαρακτηριστική για τις τάσεις που διαμορφώνονται στην ευρύτερη Αριστερά, οι οποίες λίγο έχουν να κάνουν με το χώρο της παραδοσιακής κομμουνιστικής αριστεράς που εκφράζεται σταθερά στη μεγάλη της πλειοψηφία από το ΚΚΕ.

Αν και το ποσοστό του 3,43% που συγκέντρωσε το ΚΚΕ εσ. του επιτρέπει να παρέμβει στην πολιτική σκηνή με διαφορετικούς όρους, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και είχε αρχίσει να συζητά πριν τις εκλογές, εξακολουθούν να υπάρχουν.

Η ηγεσία του ΚΚΕ εσ. είχε αναστείλει εξ αιτίας των ευρωεκλογών το διάλογο που είχε αρχίσει τόσο στις οργανώσεις του κόμματος όσο και με ανεξάρτητους και ανένταχτους της Αριστεράς, για το μέλλον και την προοπτική της Ανανεωτικής Αριστεράς. Τα προβλήματα που είχαν τεθεί τότε και είχαν μάλιστα συζητηθεί και στην ΚΕ του ΚΚΕ εσ. εκτιμάται από πολλές πλευρές ότι εξακολουθούν να υπάρχουν. Οι προθέσεις πάντως και οι απόψεις της ηγεσίας για την προοπτική αυτού του διαλόγου δεν είναι γνωστές μέχρι τώρα.

Ανεξάρτητα από το πως θα ερμηνεύσει η ΚΕ τα αποτελέσματα η μελλοντική πορεία της Ανανεωτικής Αριστεράς θα κριθεί σε σημαντικό βαθμό από τις αποφάσεις του ΚΚΕ εσ. να προχωρήσει σε ουσιαστικά ανοίγματα στο χώρο των ανεξάρτητων που το στήριξε στις εκλογές και στη συνέχιση του διαλόγου για την πορεία της Ανανεωτικής Αριστεράς. Η τόνωση τάσεων «κομματικού εγωισμού και πατριωτισμού» και η συνέχιση της πολιτικής της «ενότητας και ανανέωσης του κομμουνιστικού κινήματος», με τις διαφοροποιήσεις που κάθε φορά έχει, η οποία όμως αναγκάζει το ΚΚΕ εσ. να δίνει κυρίως τη μάχη μέσα στο χώρο της παραδοσιακής κομμουνιστικής Αριστεράς μπορεί να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις ύπαρξής του με ένα ποσοστό 2,5-4%, δεν μπορεί όμως να δημιουργήσει συνθήκες για μια άλλη πορεία της Ανανεωτικής Αριστεράς.

Οι 203.813 πολίτες που ψήφισαν το ΚΚΕ εσ., εκτός από τη θετική ψήφο τους προς αυτό εκφράσαν κυρίως και την αγωνία τους για το μέλλον της Αριστεράς και του σοσιαλισμού, αλλά και τη θέλησή τους να συνυπάρξουν σε μια κοινή πορεία αντιμετώπισης των προβλημάτων όχι τόσο μιας κάποιας «Αλλαγής» αλλά της Αριστεράς και του σοσιαλισμού.

Θα συνειδητοποιήσει αυτό το μήνυμα της κάλπης η ΚΕ του ΚΚΕ εσ.;

Ίδωμεν...

Εκλογές στους δέκτες

του Χρήστου Βακαλόπουλου

Τι παράξενη σύμπτωση! Ο χρόνος που είχαν στη διάθεσή τους τα κόμματα στην τηλεόραση, σε συνδυασμό με την τηλεοπτική εκδοχή του όγκου των συγκεντρώσεων τους εναρμονίζεται απόλυτα με τα ποσοστά που πήραν στις ευρωεκλογές. Η κότα έκανε το αυγό ή μήπως... Γεγονός είναι ότι η απουσία οποιουδήποτε διαλόγου για τις ευρωεκλογές με εκπροσώπους των κομμάτων, στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας ή έστω τη στιγμή της μετάδοσης των αποτελεσμάτων, έκανε τα πράγματα τραγικά ξεκάθαρα: νίκησε με μικρή διαφορά, λόγω υπεροψίας, το υπερθέαμα (ΠΑΣΟΚ), δεύτερη ήταν η εξίσου θεαματική αλλά και κουραστικά απειλητική *Νέα Δημοκρατία* και τρίτο το ΚΚΕ, το οποίο στην τηλεόραση φαινόταν σαν να είχε διοργανώσει επετειακή εκδήλωση. Οι μικροί στριμώχτηκαν στα δεκαπεντάλεπτα κι εξαφανίστηκαν, με την εξαίρεση του Λεωνίδα Κύρκου που σήκωσε όλο το βάρος στο Σύνταγμα, γιατί δεν ήθελε και δεν μπορούσε να βασιστεί στη φωτογένεια του πλήθους. Όσο για τους χουντικούς, εκμεταλλεύθηκαν ακριβώς το ότι *δεν εμφανίστηκαν καθόλου* στην τηλεόραση, αποφεύγοντας να γίνουν γραφικοί σαν τον Μαρκεζίνη. Το μοναδικό όπλο τους, προς το παρόν, παραμένει το σκοτάδι του παρασκήνιου.

Ασυνείδητα, η τηλεόραση μοίρασε στα κόμματα τα ποσοστά τους. Τα επιχειρήματα υποχώρησαν λοιπόν κι άρχισε ένας αγώνας εντυπώσεων που θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε παρακάτω, υπενθυμίζοντας ότι οι παρατηρήσεις μας δεν καλύπτουν την «ανεπίσημη» τηλεοπτική προεκλογική εκστρατεία (δελτία ειδήσεων, λόγοι κυβερνητικών στελεχών, συζητήσεις σε εκπομπές όπως τα *Ανοιχτά Χαρτιά*, κτλ.) που θα μας μετέφερε κατευθείαν στις σχέσεις εξουσίας - μέσων μαζικής ενημέρωσης καθώς και στις λεπτές ισορροπίες ανά-

μεσα στην πληροφόρηση και την προπαγάνδα.

Υπολείπονται δεκαπέντε λεπτά περίπου...

«Υπάρχουν λοιπόν και τα τυχερά» αναφώνησε ο Σπύρος Μαρκεζίνης εκδηλώνοντας τη χαρά του για την ανέλπιστη παραχώρηση άλλων πέντε λεπτών στο κόμμα του, στο μέσο περίπου του δελτίου ειδήσεων, την Τετάρτη το βράδυ. Αυτή ήταν και η μόνη φράση του που συγκράτησα: στριμώχνοντας τα μικρά κόμματα ανάμεσα στις διαφημίσεις και τις ειδήσεις η τηλεόραση υποχρέωσε τους πάντες, από τον Ζιγδή μέχρι τον Μπίστη, να συσπειρωθούν σ' έναν κοινό αγώνα ενάντια στο χρόνο. Οι τηλεθεατές παρακολούθησαν μια απελπισμένη απόπειρα συμπύκνωσης συνθημάτων, με τελικό στόχο να ξεχαστούν ακόμα κι αυτά τα ίδια τα συνθήματα και να φανούν συμπαθητικοί οι αρχηγοί, οι άνθρωποι που σε κοιτάζουν στα μάτια. Όπως αποδείχτηκε, το αποτέλεσμα ήταν εντελώς διαφορετικό: τα μηνύματα δεν πέρασαν γιατί ο χρόνος ήταν λίγος και τα έκανε να μοιάζουν αυθαίρετα ή κοινότοπα και οι αρχηγοί δεν κατάφεραν να γίνουν ιδιαίτερα συμπαθητικοί γιατί ελάχιστοι άνθρωποι μπορούν να σε γοητεύσουν μιλώντας συνεχώς για ένα τέταρτο στην τηλεόραση. Σ' αυτή την περίπτωση ο χρόνος είναι εξαιρετικά μεγάλος, το δεκαπεντάλεπτο εκθέτει τον πολιτικό που μονολογεί στο φακό, σ' ό,τι το πιο ξύλινο έχει επεξεργαστεί από την αρχή της καριέρας του.

Υπάρχουν λοιπόν δύο ρυθμοί στο «δεκαπεντάλεπτο του φτωχού». Ο πρώτος αφορά τον πολιτικό αρχηγό, που αναλαμβάνει για ένα τέταρτο να νικήσει το χρόνο κι έχει χάσει το παιχνίδι απ' την αρχή, εκτός αν αρνηθεί να μιλήσει συμβατικά, αν ξεφύγει από το άγχος της ώρας και καθησυχάσει τον τηλεθεατή ότι έχει ενσωματωθεί στο τηλεοπτικό πρό-

γραμμα (προεκλογικό και μη) και αισθάνεται άνετα. Τότε όμως η πολιτική και τα επιχειρήματα υποχωρούν. Με δυο λόγια, βρισκόμαστε μπροστά σ' έναν άνθρωπο σαν τον Κύρκο, που όλοι τον εκτιμούν αλλά οι περισσότεροι δεν τον ψηφίζουν. Ο άνθρωπος που μιλάει ξεπέρασε το άγχος του χρόνου, με αντίτιμο την απώλεια του μηνύματος στη μέση του δρόμου.

Ο δεύτερος ρυθμός, λοιπόν, του δεκαπεντάλεπτου είναι εκείνος που ξεφεύγει απ' τον εκνευρισμό του μηνύματος για να εγκλωβιστεί στη λογική του μέσου. Είναι ένας ρυθμός εξαιρετικά αργός: όταν το μήνυμα υποχωρεί προβάλλει η επανάληψη, τα λεκτικά τικ, οι χιλιοειπωμένες εκφράσεις και η άκαμπτη παρουσία ενός ομιλητή που αισθανόμαστε ότι είναι *υποχρεωμένος* να μιλήσει.

Τέλος, δεν υπάρχουν *ρήτορες* στο δεκαπεντάλεπτο, γιατί εκεί οι πολιτικοί δεν απευθύνονται πουθενά ή μάλλον δεν έχουν την παραμικρή ιδέα για το πού απευθύνονται, σε ποιο κοινό μιλάνε και, κυρίως, σε τι κατάσταση βρίσκεται αυτό το κοινό. Ο πραγματικός ρήτορας στην τηλεόραση είναι ο εκφωνητής, όχι ο πολιτικός. Η δύναμη του πρώτου έγκειται στο ότι βρίσκεται εκεί για να μας πείσει ότι «όλα βαίνουν καλώς» (το πρόγραμμα συνεχίζεται) ενώ ο δεύτερος πρέπει να δημιουργεί συνεχώς την εντύπωση μιας κατάστασης *εκτάκτου ανάγκης*. Νά γιατί, τα μεγάλα κόμματα που διέθεταν πολλά πούλμαν, προτίμησαν να ρίξουν το βάρος στις αναμεταδόσεις των συγκεντρώσεων, αποφεύγοντας τους επικίνδυνα χαμηλούς τόνους του διαλόγου σε ειδικές εκπομπές.

Η οθόνη σαλεύει το πλήθος βουλιάζει

Το πλήθος αποδεικνύεται απείρως πιο φωτογενές στις αναμεταδόσεις των συγκεντρώσεων από τους ηγέτες. Οι δεύτεροι μοιάζουν με θυμωμένους κομπάρ-

σους που έχουν μελετήσει τη σκέψη του Αντν Γουόρχολ και βιάζονται να κλέψουν την παράσταση για μία ώρα και κάτι. Στην πραγματικότητα πρωταγωνιστής είναι το πλήθος και στη σκηνοθεσία του αποσκοπούν τα «μεθοδευμένα τηλεοπτικά πλάνα» που επεσήμανε ο Αντρέας Παπανδρέου μιλώντας για τη συγκέντρωση της Ν.Δ. Θα μπορούσε όμως να μιλήσει με τον ίδιο τρόπο για τη δική του συγκέντρωση: το πλήθος που βλέπουμε στην τηλεόραση θα μπορούσε να ήταν νοικιασμένο στα κόμματα. Το αποτέλεσμα δεν θα διέφερε καθόλου: σημασία έχει να γεμίσει το κάδρο ή μάλλον να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι το κάδρο είναι πολύ μικρό για να χωρέσει όλο αυτό το πλήθος. Έτσι δημιουργείται το παράξενο φαινόμενο, να μη βλέπουμε ποτέ μέσα στο κάδρο το σύνολο των παρευρισκομένων σε μια πολιτική συγκέντρωση (ενώ αυτό είναι πάντα τεχνικά δυνατό): αν γινόταν κάτι τέτοιο οποιαδήποτε συγκέντρωση θα αποδεικνυόταν πεπερασμένη και καθόλου ανεπανάληπτη. Η εικόνα του πλήθους παίζει με το αποσπασματικό κι αυτό που ενώνει τα κομμάτια είναι ο ήχος.

Θα πρέπει κάποτε να μελετηθεί ο ήχος των συγκεντρώσεων που μεταδίδονται απ' την τηλεόραση: πρόκειται για τη σύγχρονη εκδοχή του περίφημου διαβόη. Ο τηλεθεατής δεν είναι κάποιος ανάμεσα στους διαδηλωτές ή τους συγκεντρωμένους που παρασύρεται συναισθηματικά και ενώνει μαζί τους τη φωνή του, είναι ένας σιωπηλός ακροατής που πρέπει να πεισθεί ότι όλο αυτό το πλήθος που ποτέ δεν το βλέπει ολόκληρο (από μια άποψη μάλιστα το πλήθος «κρύβεται» από τη μετάδοση) είναι ενιαίο και συμπαγές, έχει την ίδια φωνή, που οδηγεί όλες τις εικόνες. Ο ήχος ως οδηγός της εικόνας καθορίζει και το νόημα της αναμετάδοσης της συγκέντρωσης. Αυτό το νόημα είναι ένα: δεν φωνάζουμε γιατί ακούμε, δεν φωνάζουμε για να μας ακούσει ο ομιλητής, αλλά φωνάζουμε για να μη δουν ότι δεν ακούμε. Νά γιατί, στη συγκέντρωση του ΚΚΕ εσωτερικού, όπου ο κόσμος είχε αποφασίσει να παρακολουθήσει πραγματικά τον ομιλητή, δεν ακουγόταν ούτε ψίθυρος και τα συνθήματα έμοιαζαν να βγαίνουν από κασέτες. Μόνο που η απουσία του ήχου άδειασε την εικόνα και ο Κύρκος βρέθηκε μόνος του.

Η (ψευδής) εντύπωση ότι η οθόνη σαλεύει συνεχώς για να συλλάβει τον παλμό του πλήθους παρήγαγε και κάτι άλλο, ριζικό κατά τη γνώμη μου για το μέλλον όλων των προεκλογικών εκστρατειών. Το πλήθος βούλιαξε και βρέθηκε στιβαγμένο κακήν κακώς μέσα

στο τηλεοπτικό κάδρο. Σε λίγο, η θέση του καθενός θα είναι σημειωμένη με κιμωλία στην ασφαλτο.

Ο ηλεκτρονικός μαραθώνιος

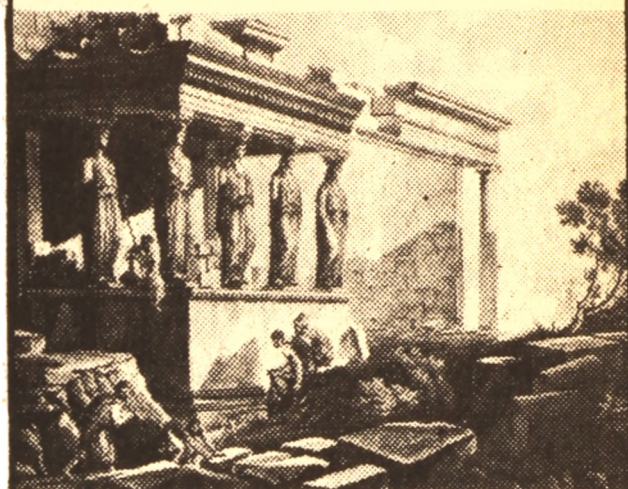
Μάταια περιμέναμε να γίνει διάλογος την τελευταία στιγμή, την ώρα της μετάδοσης των αποτελεσμάτων. Υπάρχουν πολλές εξηγήσεις γι' αυτό: ή τα κόμματα δεν έχουν τίποτα να πούνε το ένα στο άλλο και αναπτύσσουν μεγάλους μονολόγους (πράγμα που ισχύει εν μέρει) ή η τηλεόραση δεν μπορεί να πάρει την ευθύνη να μετατρέψει αυτούς τους μονολόγους σε διαλόγους.

Το δεύτερο είναι το πιο πιθανό: η τηλεόραση μόλις τώρα έχει αρχίσει να αντιλαμβάνεται ότι οι εκφωνητές του δελτίου ειδήσεων είναι πολύ φυσικό να συνομιλούν (οι περίφημες και κάπως αμήχανες σύντομες κουβέντες του Τέρενς Κουϊκ με τον μετεωρολόγο Αντρέα Λαζάνη). Η ανακάλυψη αυτή ολοκληρώθηκε με επιτυχία στη διάρκεια της μετάδοσης των αποτελεσμάτων γιατί είναι αδύνατο να περάσεις εννιά ώρες με άλλους δέκα σε ένα στούντιο, χωρίς να τους απευθύνεις το λόγο. Αυτόματα, η μετάδοση ζωντάνεψε, η καθυστέρηση των αποτελεσμάτων γέννησε μια πολύ ενδιαφέρουσα εννιάωρη εκπομπή που θα έπρεπε οπωσδήποτε να διατηρηθεί σε κάποιο αρχείο. Η ατμόσφαιρα ζεστάθηκε γιατί από ένα σημείο και πέρα ο χρόνος που διέθεταν οι υπεύθυνοι της εκπομπής αποδείχτηκε πραγματικά ανεξάντλητος. Στις τέσσερις το πρωί μάλιστα ο Γιώργος Δαράτος από τις Βρυξέλλες είπε στον Κώστα Γιαννόπουλο που βρισκόταν στην Αγία Παρασκευή: «Ο Μιτερνάν είχε τονίσει ότι θα χρησιμοποιήσει τους κομμουνιστές σαν σκαμνάκι για να διατηρήσει την εξουσία». Η πολύ σωστή αυτή εκτίμηση για την πτώση της δύναμης των κομμουνιστών προέκυψε φυσιολογικά και καμιά αυτολογοκρισία δεν λειτούργησε. Η ώρα ήταν προχωρημένη και οι άνθρωποι της τηλεόρασης ανακάλυπταν ότι μπορεί και να μάθει κανείς να κάνει τηλεόραση. Κρίμα που έλειπαν οι πολιτικοί για να διαπιστώσουν στην πράξη ότι αυτό που φοβούνται είναι πολλές φορές η ίδια τους η γνώμη. Ο αποκλεισμός του διαλόγου τους προστατεύει από την πιθανή ανικανότητα να παράγουν τη σκέψη τους εκείνη τη στιγμή. Η τηλεόραση παρουσιάζει μέχρι στιγμής τους πολιτικούς σαν κάποιους που διαβάζουν φωναχτά κείμενα, ακόμα κι όταν δεν έχουν κάποιο χαρτί μπροστά τους. Όπως όμως θα τονίζε και ο Σωκράτης το μεγαλύτερο πρόβλημα που έχει ένα κείμενο είναι ότι αν το ρωτήσεις κάτι βρίσκεται σε αδυναμία να απαντήσει.

Γιάννη Σπανδωνή

ΘΡΗΝΟΣ

Α' βραβείο Παρνασσού

Ένας σκλάβος διηγείται την αρπαγή των μαρμάρων του Παρθενώνα και το στοίχειωμα της Μαρμαρωμένης Βασιλοπούλας, της Καρυάτιδας. Με την πένα του Γ. Σπανδωνή ζωντανεύει ένας παλιός αθηναϊκός θρύλος που ασκεί μια μυστικιστική γοητεία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΝΤΗ

Κολοκοτρώνη 15,

1ος όροφος τηλ. 32.34.270

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

14ο τεύχος

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Μ. Μοδινός: Ιερά Οδός – ανίερες ρυθμίσεις, **Ν. Ζαλαώρας:** Τό δάσος υπό διωγμόν, **Μ. Τρεμόπουλος:** Πανευρωπαϊκή συνάντηση οικολογικών κομμάτων, **Γ. Σχίζας:** Κόμματα και περιβάλλον, **Η. Ευθυμιόπουλος:** Συνέντευξη με την Υπ. Περιβάλλοντος της Γαλλίας.

ΑΡΘΡΑ – ΡΕΠΟΡΤΑΖ

Μ. Μοδινός: Οδοιπορικό στην Κολομβία, **Φ. Δημητρακούδη:** Ο δρόμος προς τις χωματερές, **Σ. Χαϊκάλης:** Οι δύο όψεις της πληροφορικής, **Γ. Σχίζας:** Πόσο άρρωστη είναι η ιατρική, **Γ. Κουμεντάκης:** Οργανισμός, ένα φυσικό οπλοστάσιο, **Μ. Τρεμόπουλος:** Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Καβάλας.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Η. Ευθυμιόπουλος: Οι μελέτες προχωρούν, το νέφος παραμένει, **Γ. Σχίζας:** Μικρές και μεγάλες ειδήσεις, **Χ. Ορφανίδης:** Προστασία του καταναλωτή (και όχι μόνον αυτού).

Τα αραπάκια

Το καπνογόνο ανάγκασε τα κατάξανθα εγγλεζάκια να βγουν από την κρυψώνα τους. Με δάκρυα να κυλούν από τα καταγάλανα μάτια τους στα γεμάτα φακίδες μάγουλά τους, πεσμένα στα γόνατα παρακαλούσαν, ικέτευαν για έλεος, για να μη γίνουν βορά στους καρχαρίες. Η συνέχεια είναι γνωστή και αποκρουστική. Μόνο που βέβαια δεν επρόκειτο για κατάξανθα εγγλεζάκια αλλά για κατάμαυρα κενυατάκια, για «αραπάκια» όπως είπε άλλωστε μέλος του πληρώματος. Της ίδιας συνομοταξίας δηλαδή με κείνο τον αράπη, τον μπαμπούλα των παιδικών μας χρόνων, την ενσάρκωση του κακού. Της ίδιας συνομοταξίας με τον αράπη, τον μαύρο, το σκύλο, τον ταμ-ταμ-ταμ του γνωστού άσματος με το οποίο τόσες φορές ξεφαντώσαμε. Και μάλιστα κενυατάκια, δηλαδή Μάο-Μάο, που ως γνωστόν ήταν ανθρωποφάγοι και όχι αγωνιστές ενός αντιαποικιακού, απελευθερωτικού κινήματος.

Είχαν χρώμα δηλαδή παρεμφερές με κείνους τους πακιστανούς, που στοιβάζονται στα άθλια δωμάτια και πληρώνουν μεγάλα νοίκια και γερές αμοιβές στον ατζέντη που τους έμπασε κρυφά, και που τους έσπασαν στο ξύλο πριν λίγα χρόνια στον Πειραιά γιατί αυτοί φταίγαν για την ανεργία των ναυτικών.

Είχαν χρώμα μαύρο, χρώμα τέτοιο δηλαδή που σπίτια μας θα τους δεχόμασταν μόνο σαν υπηρέτες, και θα κλειδώναμε την κόρη μας μέσα αν τους έκανε παρέα και στο αγόρι μας θα κάναμε μια αντρίκια εξήγηση για τη μαύρη φίλη του— μόνο για διασκέδαση ελπίζω ε;

Που όπως λένε πολλοί μυρίζουν διαφορετικά.

Που έχουν κατσαρά μαλλιά και που αποτελούν στόχο για καλαμπούρια.

Που είναι τόσο κατώτεροι γιατί είναι διαφορετικοί.

Κι εμείς άραγε πόσο ρατσιστές είμαστε;

Σαν να μου φαίνεται ότι εγκλήματα όπως αυτό που έγινε πριν βδομάδες σε κάποια μακρινή θάλασσα μας τραντάζουν για λίγο ώσπου να τα ξεχάσουμε. Και όταν συμβαίνουν τα καταδικάζουμε δριμύτατα ως εγκλήματα χωρίς να τα αντικρίσουμε και ως ακραίες εκδοχές ενός διάχυτου ρατσισμού που διαπερνά την κοινωνία μας. Και ο μόνος λόγος που δεν εμφανίζονται πιο συχνά τέτοια ακραία δείγματα ρατσισμού είναι γιατί δεν έχουμε και τόσους «έγχρωμους» γύρω μας.

Σπύρος Καβουνίδης

Τα δάση μας, τα κάλλη μας

Στην κεντρική Ευρώπη τα ετήσια (μονοετή) φυτά φυτρώνουν μόλις σταματήσει το πολύ κρύο και λιώσουν τα χιόνια, δηλαδή την άνοιξη. Όλο το καλοκαίρι μεγαλώνουν, μόλις πλησιάσει το φθινόπωρο ανθίζουν και στη συνέχεια κάνουν σπόρους που τους ρίχνουν στο έδαφος. Με τη μορφή αυτή ξεπερνούν τη δύσκολη περίοδο του έτους, που εκεί είναι ο χειμώνας. Ο Δανός βοτανικός C. Raunkjaer προσπάθησε, στις αρχές του αιώνα, να διακρίνει τα φυτά σε σχέση με τη μορφή με την οποία μπορούν και επιβιώνουν τη δυσμενή περίοδο. Μια και τα μονοετή εκεί αυξάνονται κύρια το καλοκαίρι τα ονόμασε θερόφυτα, από την ελληνική λέξη θέρος.

Στην Ελλάδα έχουμε περίπου 6.000 είδη φυτών, αριθμός πολλαπλάσιος εκείνου της Γερμανίας και της Βρετανίας, γι' αυτό και μιλάμε για πλούσια χλωρίδα. Τα μισά απ' αυτά είναι μονοετή. Τα περισσότερα φυτρώνουν μετά τα πρωτοβρόχια, μεγαλώνουν το χειμώνα και ανθίζουν την άνοιξη. Λίγο πριν έρθει το καλοκαίρι ξεραίνονται και κάνουν σπόρους. Είναι οι ανθεκτικές τους μορφές με τις οποίες επιβιώνουν το θερμό, μακρύ και άνυδρο καλοκαίρι μας. Δηλαδή τα μονοετή φυτά της Ελλάδας είναι χειμωνόφυτα και όχι θερόφυτα. Όμως, αν ρίξουμε μια ματιά σ' όλα τα πανεπιστημιακά μας «συγγράμματα» (δασολόγων, γεωπόνων, βιολόγων) θα διαπιστώσουμε ότι παντού αναφέρονται σαν θερόφυτα. Το ίδιο σ' όλες ανεξαιρέτως τις διατριβές που εκτυπώθηκαν από καταβολής των Πανεπιστημίων μας. Η μετάφραση, που πάει σύννεφο, έφτασε αξεπέραστα μεγαλεία. Όταν δεν καταλαβαίνεις τι ισχύει στη χώρα σου, ξενόφερτος συχνά και ο ίδιος, θεωρείς ασφαλέστερο να στηριχτείς σ' έγκυρα ξένα βιβλία, τα οποία σκυλεύεις σ' απαράδεκτο βαθμό, ακόμη και στα σημεία που χρησιμοποιούν ελληνικές λέξεις.

Υποθέτω ότι δεν χρειάζεται να χρησιμοποιήσω δύσκολους όρους για ν' αποδειχθεί ότι τα μονοετή φυτά στη χώρα μας αυξάνονται κύρια κατά την υγρή περίοδο. Ας θυμηθούμε όλοι μας πότε μαζεύουμε χόρτα. Υποθέτω ότι δεν ξεκίνησε νεοέλληνας οδηγός της Κυριακής με τη σύζυγο και τα παιδιά το κατακαλόκαιρο έχοντας δίπλα του τη γιαγιά μ' ακονισμένα μαχαίρια, με στόχο συλλογή χόρτων. Όμως, τα σχολικά μας βιβλία συνεχώς αναφέρουν το νέκρωμα της φύσης που συμβαίνει το φθινόπωρο, όταν στη χώρα μας το φθινόπωρο η φύση ξα-

ναπαιρνει ζωή και τα βουνά πρασινίζουν. Είτε το θέλουμε είτε όχι, στη χώρα μας, το «νέκρωμα» της φύσης γίνεται τον Ιούνιο. Όλα τα φυτά προετοιμάζονται για το δύσκολο καλοκαίρι.

Ίσως μερικοί ν' αμφιβάλλουν και να πιστεύουν ότι τα χόρτα στη χώρα μας μεγαλώνουν το καλοκαίρι. Μια και χρειάζονται περισσότερες αποδείξεις τους συνιστώ να δουν τις συστάσεις της... Τροχαιάς. Επειδή οι νεοέλληνες θεωρούν τους εαυτούς τους γνήσιους απογόνους του Γέρου του Μωριά προσπαθούν να κρατήσουν την παράδοση τουλάχιστον στο «καβάλα παν στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε» μόνο που αντί για άλογο (... όταν δεν είναι καλάμι) χρησιμοποιούν τ' αυτοκίνητο. Έτσι, δεν απομακρύνονται παρά ελάχιστα μέτρα απ' αυτό, ακόμη και όταν ασχολούνται με το εθνικό μας σπορ, το μάζεμα χόρτων, που τα ξερίζωνουν στις νησίδες των εθνικών μας δρόμων. Σκύβοντας, όμως, ο πισινός τους... εξέχει στο οδόστρωμα και τους χτυπούν τ' αυτοκίνητα. Μπορούν, λοιπόν, μετρώντας τα δυστυχήματα του είδους αυτού να βρουν πότε υπάρχουν και μεγαλώνουν τα ετήσια φυτά.

Δυστυχώς, τα καταφέραμε και όχι μόνο ξεχάσαμε τι συμβαίνει στη χώρα μας αλλά θεωρούμε, βλακωδώς, συνώνυμο με την προστασία του περιβάλλοντος το παράχωμα δένδρων. Σε μια χώρα μ' ανεπανάληπτη χλωρίδα που συνίσταται κύρια από θάμνους, ετήσια και γαιόφυτα, τα οποία χρειάζονται πραγματική

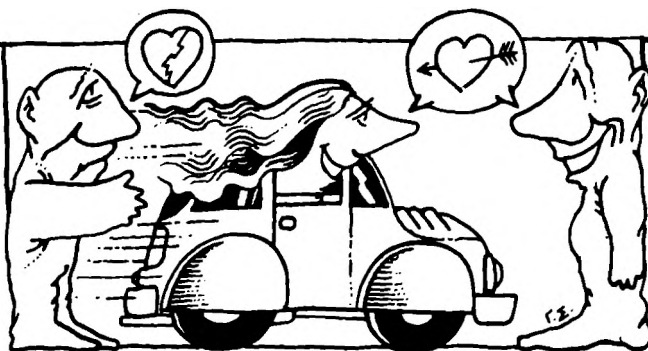
προστασία, εμείς παραχωρούμε από πάνω τους πεύκα για να κάνουμε (... τρομάρα μας) «δάση». Στη Γερμανία, της οποίας το σύστημα διοίκησης ακολουθήσαμε, τα ετήσια φυτά συνιστούν μόνο το 15% ενώ στο χώρα μας το 50% αλλά αυτά είναι ψιλά γράμματα για επιστήμονες που θεωρούν ελληνικό μόνο ότι είναι δάσος και φθάνουν στο σημείο να κρεμούν ενημερωτικές (;) αφίσες με κείμενα του είδους «Λαός χωρίς δάση, λαός χωρίς ρίζες», στην Κοζάνη και «Λαός χωρίς δάση, λαός χωρίς πολιτισμό» στη Σάμο. Ευτυχώς δεν πέρασαν από κει εκπρόσωποι των Πολισάριο της Δυτικής Σαχάρας για να διαπιστώσουν ότι είναι απολίτιστοι. Το ίδιο και οι Λάπωνες.

Είναι εμετική, συχνά, η συμπεριφορά των ατόμων αυτών που χρησιμοποιούν φράσεις του συρμού και ζητούν εθνική ανεξαρτησία και αυτοτέλεια φθάνοντας στο σημείο να ζητούν επέκταση και κοινωνικοποίηση των δασών, μη γνωρίζοντας ότι βρίσκονται σε πολιτιστική αποικία και απλώς αναμασούν τον τύπο βλάστησης που έχει η μητρόπολη. Χώρια που απ' ό,τι μπορώ να γνωρίζω κοινωνικοποίηση των δασών μπορούν να ζητήσουν μόνο τα δένδρα, τα ποντίκια και οι αλεπούδες τους αλλά σίγουρα όχι οι δασολόγοι.

Οι χώρες γύρω από τη Μεσόγειο, μ' εξαίρεση τη Γαλλία, ήταν πάντα προσανατολισμένες και εξαρτημένες από το Βορρά. Ακόμη και ο Νότος της Ιταλίας είναι εξαρτημένος από το Βορρά. Έτσι φθάσαμε στο σημείο να υπάρχει υπηρεσία δασών στην Αλγερία, την Τυνησία και το Μαρόκο παρόλο που έχουν ελάχιστα δάση γιατί αυτό ήταν το σύστημα διοίκησης της Μητρόπολης - Γαλλίας. Φυσικά, παρόλο που υπάρχουν τεράστιες εκτάσεις με ερήμους υπηρεσία για ερήμους δεν διαθέτουν, κάτι που δεν ισχύει για ευνόητους λόγους, στο Ισραήλ.

Συχνά χρησιμοποίησα τον νεολογισμό «δενδρολαγνεία» για να περιγράψω τη συμπεριφορά μας. Ήταν ευχάριστη έκπληξη για μένα όταν βρέθηκα μπροστά σ' αφίσες του Υπουργείου Γεωργίας όπου με υπότιτλο «αγάπα το δάσος» είδα ότι υπήρχε κάποιος μ' ένα δέντρο ...αγκαλιά! Ευτυχώς, φαίνονται και τα δυο χέρια του δενδρολάγνου (... όλα να τα περιμένει κανείς) που είναι κολλημένος από την πίσω μεριά του δέντρου, ελπίζω με ρούχα. Δεν έχω καμιά αντίρρηση ότι χρειαζόμαστε το καλοκαίρι σκιά, αν αυτός είναι ο στόχος μας. Όμως, νομίζω ότι θα μας έρθει φθηνότερα ν' αγοράσουμε καπέλα. Έχουμε φορέσει τόσα πολυλά, που ένα παραπάνω δεν βλάπτει!

Ν. Σ. Μάργαρης

Κυκλοφοριακό και πολυγαμία

Η μέση ωριαία ταχύτητα των αυτοκινήτων σήμερα στην Αθήνα είναι 8 χιλιόμετρα. Εμείς φτιάχνουμε ανισόπεδους κόμβους, γέφυρες, διαπλατύνσεις, χωρίς να ξέρουμε κατά πόσο όλα αυτά τα πολυδάπανα έργα θα μπορούσαν να βελτιώσουν το κυκλοφοριακό.

Η πληροφορική μας δίνει τη δυνατότητα, όμως, να σχηματίσουμε μια κάποια αντίληψη για τις επιπτώσεις των ενεργειών μας. ΦΑΝΤΑΣΘΕΙΤΕ πως σχεδιάζουμε όλους τους δρόμους, πάνω στους οποίους κυκλοφορούν αυτοκίνητα, σε μια οθόνη ενός κομπιούτερ, και αφού επεξεργαστούμε ένα πρόγραμμα, ζητάμε να μας δώσει την εικόνα που θα προκύψει από μια σταδιακή αύξηση της ταχύτητας χωρίς να μεταβληθούν τα όρια της πόλης. Με έκπληξη θα δούμε πως με μέση ωριαία ταχύτητα 20 χιλιομέτρων οι δρόμοι της Αθήνας έχουν αυξηθεί τόσο το πλάτος τους, ώστε να εξαφανιστούν σχεδόν όλα τα κτίρια.

Εάν όμως απαιτούσαμε από το κομπιούτερ να μας δώσει με την αύξηση της ταχύτητας την εικόνα χωρίς να υπάρχει περιορισμός στα όρια της ΠΟΛΗΣ, τότε θα βλέπαμε πως η ΑΘΗΝΑ θα άπλωνε μέχρι τη Θήβα, κι ενώ εμείς θα μπορούσαμε να κυκλοφορήσουμε πιο άνετα, θα βρισκόμαστε τις ίδιες ώρες πάνω στην ασφαλτο, δηλαδή με μεγαλύτερη ταχύτητα θα έπρεπε να καλύψουμε και πιο μακρινές αποστάσεις.

Μ' αυτές τις πιο πάνω σκέψεις, θα ήθελα να πω πως η λύση του κυκλοφοριακού δεν πρέπει να αναζητηθεί στην αύξηση των δρόμων, αλλά στα αίτια που το προκαλούν.

Φαντασθείτε λοιπόν, πως η πολυγαμία είναι Νόμος πλέον του Κράτους. Οι άσκοπες μετακινήσεις, από ερωμένη σε ερωμένη και από εραστή σε εραστή θα είχαν εκλείψει, μια και οι συστέγασή τους θα έλυνε το πρόβλημα χωρίς την κατακραυγή της κοινωνίας, καλμάροντας παράλληλα και το κυκλοφοριακό. Για κάποιους αντίστοιχους λόγους «κοινωνικής άμυνας» δημιουργήθηκε ο ίδιος θεσμός στους Άραβες παλιότερα. Ευέξαπτοι όπως ήταν, σκοτώνονταν οι αρσενικοί μεταξύ τους. Αυτοί που απέμεναν έπρεπε να επιμερίσουν την ύπαρξή

τους σε περισσότερες γυναίκες.

Εδώ δεν θέλω σώνει και καλά να υποστηρίξω το θεσμό της πολυγαμίας, σε μια εποχή αυτοαπομόνωσης, παρά μόνο να τονίσω πως υπάρχει ένα πρόβλημα, το ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΟ, που αργά ή γρήγορα, θα μας διαλύσει όλους μας, κι αυτό θα συμβεί μια και η απρόσωπη εξουσία που έχει αναλάβει για πάρτι μας την επίλυση των προβλημάτων, έχει αφαιρέσει από πάνω μας την ευαισθησία της κοινωνικής αυτοάμυνας και της φυσιολογικής προσαρμογής, δια μέσου νόμων και συνηθειών, στα απρόβλεπτα συμβάντα που μας επιφυλάσσει το γύρισμα του χρόνου.

Δ. Σ. Παπανικολάου

Αγγελικό φως

● Η εμπορευματοποίηση της Ολυμπιακής Φλόγας για την 23η Ολυμπιάδα που γίνεται φέτος στο Λος Άντζελες δεν άφησε απέξω και τους γνωστούς και μη εξαιρετέους «Αγγέλους της Κολάσεως». Σύμφωνα με πρόσφατα δημοσιεύματα, το Κλαμπ των Μοτοσυκλετιστών «Hell's Angels» που ελέγχει το μεγαλύτερο κύκλωμα και εμπόριο διακίνησης των σκληρών ναρκωτικών και της πορνείας στην Καλιφόρνια, συγκέντρωσε το ποσό των τριών χιλιάδων δολαρίων που απαιτείται για να μεταφέρει την Ολυμπιακή Φλόγα μοτοσυκλετιστής σε απόσταση ενός χιλιομέτρου. Το εν λόγω Κλαμπ, που εδρεύει στην πόλη Βεντούρα της Καλιφόρνιας, υπέβαλε την αίτηση στην Επιτροπή για τη Φλόγα, η αίτηση έγινε δεκτή και τώρα οι Άγγελοι μαρσάρουν τις μηχανές τους, παίρνοντας φόρα για το μέγα σώου. Πέρασαν πια οι μέρες που τα καλά παιδιά, καβάλα στις μηχανές τους, έπιναν μύρα, έκαναν έρωτα στα χάιγουαϊς, με τα πέτσινια σακάκια τους σήμα κατατεθέν μιας ανέμελης και ξένοιαστης ζωής. Τώρα πήραν προαγωγή: έχουν κηρύξει σκληρό και αμείλικτο πόλεμο σ' όσους τολμούν να στέκονται εμπόδιο στα σχέδιά τους για τη μονοπώληση τόσο της πορνείας όσο και των ναρκωτικών στην ηλιόλουστη πολιτεία του Γουέστ. Έτσι, τον Ιούλιο, εκατομμύρια τηλεθεατές σ' όλο τον κόσμο, θα έχουν την ευκαιρία να θαυμάσουν πάνω στη μοτοσυκλέτα τη νεκροκεφαλή και τα χιαστί κόκκαλα ζωγραφισμένα στα κατάμαυρα πέτσινια μπουφάν, ενώ η φλόγα θα ανεμίζει μεταφέροντας στους νέους όλου του κόσμου τα ιδανικά και τις αξίες των Αγγέλων της Κολάσεως.

Ντίνος Σιώτης

Τα πάνω και τα κάτω της 17ης Ιουνίου

του Παύλου Μαραγκού

Καθώς η θεωρία της δειγματοληψίας και οι τεχνικές των δημοσκοπήσεων μας έχουν στερήσει τις συγκινήσεις των μεγάλων εκπλήξεων, τα κύρια φαινόμενα που εμφανίστηκαν στις φετινές ευρωπαϊκές εκλογές, ήσαν γνωστά από πριν. Έτσι, η όποια αγωνία για τα αποτελέσματα σε ευρωπαϊκή κλίμακα συγκεντρώθηκε στις περιπτώσεις οριακών μετακινήσεων με μεγάλη, ωστόσο συχνά σημασία. Μια μονάδα πάνω μια κάτω για τους Πράσινους, για τον Γκένσερ, για τους Ιταλούς Κομμουνιστές ή για τους Χριστιανοδημοκράτες είναι σίγουρα οριακές μετατοπίσεις, από κείνες που ξεφεύγουν πάντα από τα δίχτυα της στατιστικής πρόγνωσης και συμπυκνώνουν όση γοητεία έχει απομείνει στην κάλη. Απ' αυτή τη σκοπιά, η μόνη πραγματική έκπληξη, υπό την έννοια του εντελώς απροσδόκητου, στις εκλογές της περασμένης Κυριακής υπήρξε η θεαματική απογείωση των φασιστοειδών του Ζαν Μαρί Λεπέν στη Γαλλία, και η αντίστοιχη συντριβή του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Τούτο δεν σημαίνει ότι τα αποτελέσματα σε άλλες χώρες και κυρίως στην Ιταλία και στην Ομοσπονδιακή Γερμανία, δεν είναι φορτισμένα με σοβαρές σημασίες αλλά οπωσδήποτε το προϊόν της κάλης σ' αυτές βρίσκεται στην περιοχή από το πολύ πιθανό ως το βέβαιο.

Τα βασικά γνωρίσματα, λοιπόν, της ευρωπαϊκής χαρτογράφησης έχουν ήδη επισημανθεί:

- ανάδειξη των Κομμουνιστών σε πρώτο πολιτικό κόμμα της ιταλικής χερσονήσου για πρώτη φορά στην ιστορία,
- σταθεροποίηση του κινήματος των Πράσινων μέσα στο κοινοβουλευτικό τοπίο της Ομοσπονδιακής Γερμανίας, και των χωρών της Μπενελούξ,
- βαθιά κρίση της γαλλικής Αριστεράς, ιδιαίτερα της κομμουνιστικής, αλλά και στασιμότητα της Δεξιάς που βλέπει ένα σημαντικό μέρος της πελατείας της να γλυστράει προς τα άκρα,
- επιβεβαίωση του παραδοσιακού επαρχιωτισμού των βρετανών ψηφοφόρων που αδιαφορούν πλήρως για οτιδήποτε δεν έχει εντελώς άμεση επίδραση στις πολιτικές εξελίξεις του νησιού τους.

Ας τα δούμε πιο αναλυτικά.

Η πρωτιά του Κομμουνιστικού Κόμματος στην **Ιταλία**, έστω και με διαφορά δεκάτων του εκατοστού από την αμαρτωλή Χριστιανοδημοκρατία, θα ήταν λάθος να σημασιολογηθεί από την άποψη των άμεσων επιδράσεων της στα πολιτικά πράγματα της Ιταλίας και μάλιστα δραχυπρόθεσμα. Ίσως μάλιστα να μην υπάρξουν διόλου επιδράσεις στον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας. Τον ενδιαφέρον, λοιπόν, της νίκης του ΙΚΚ δε βρίσκεται εκεί. Βρίσκεται στη δικαίωση της γραμμής που ακολούθησαν οι Ιταλοί κομμουνιστές σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο, δικαίωση με την έννοια ότι κατορθώνουν να επεκτείνουν σταθερά της επιρροή τους σε

μια περίοδο εντεινόμενης απαξίωσης της κομμουνιστικής ιδεολογίας σε παγκόσμια και πολύ περισσότερο σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Η νίκη του PCI, σε συνδυασμό με την καταδράση του Γαλλικού ΚΚ και τη γενικότερη «δυσλεξία» που χαρακτηρίζει την παραδοσιακή Αριστερά – σοσιαλιστική και κομμουνιστική – της Ευρώπης, αν δεν έχει άμεσες επιδράσεις στην ιταλική πολιτική ζωή, θα σημαδέψει οπωσδήποτε την παράπερα πορεία του ευρωπαϊκού κομμουνιστικού κινήματος.

Παράλληλα, η μείωση της δύναμης της Χριστιανοδημοκρατίας κάνει μάλλον ασφαλέστερη τη θέση του Μπετίνο Κράξι στην πρωθυπουργία παρά το γεγονός ότι το Σοσιαλιστικό Κόμμα έχασε κι αυτό ένα οριακό ποσοστό της τάξεώς του 0,2%. Το όνειρο του Κράξι να κάνει το κόμμα του αξονικό παράγοντα του πολιτικού φάσματος της Ιταλίας δεν ήρθε κοντύτερα προς την πραγματοποίησή του ύστερα από τα αποτελέσματα της περασμένης Κυριακής.

★ ★ ★

Διάψευση πανηγυρική όσων πιστεύουν ότι οι Πράσινοι και το ευρύτερο Εναλλακτικό Κίνημα είναι συγκυριακά φαινόμενα χωρίς βάθος, αποτέλεσε το εκπληκτικό 8% που πήραν στην Ομοσπονδιακή Γερμανία και στο Βέλγιο. Το ζητούμενο ενός εντελώς άλλου, ριζικά διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης φαίνεται να αποκτά πια μια εμβέλεια πολύ πέρα από τα κυκλώματα των προοδευτικών διανοούμενων και να φτάνει σε πλατύτερα στρώματα νεολαίας.

Στη **Γερμανία** ειδικότερα, το 8% των Πράσινων πρέπει να συνεκτιμηθεί με την «εξαφάνιση» των Ελευθέρων Δημοκρατών του Χανς Ντήτριχ Γκένσερ κάτω από το κρίσιμο 5%. Αν τα ποσοστά αυτά επαναληφθούν στις επόμενες βουλευτικές εκλογές, τότε θα βρισκόμαστε μπροστά σε μια ριζική αλλαγή των πολιτικών ισορροπιών στην Ομοσπονδιακή Γερμανία με απρόβλεπτες επιπτώσεις για τα κρίσιμα ζητήματα όχι μόνο της χώρας αυτής αλλά και ολόκληρης της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, οι πολιτικές ισορροπίες στην Ομ. Γερμανία στηρίζονται μέχρι σήμερα στην κοινοβουλευτική εκπροσώπηση αυτού του γλοιώδους και ασπόνδυλου κόμματος του Γκένσερ που αλλάζοντας κυβερνητικό συνεταιίρο μπορεί να προκαλεί αλλαγή της κυβέρνησης χωρίς καν να χρειάζεται μεταβολή των εκλογικών ποσοστών. Ο ρόλος αυτός μέχρι πρόσφατα χάριζε και εκλογικά ποσοστά και υπουργικά χαρτοφυλάκια, αλλά τελευταία χαρίζει μόνον τα δεύτερα. Αν, λοιπόν, χαθούν οι Ελεύθεροι Δημοκράτες από τον κοινοβουλευτικό ορίζοντα, το Εναλλακτικό Κίνημα γίνεται αυτομάτως ο ρυθμιστής καθώς υπό τις σημερινές συνθήκες θα ήταν αυτοκτονία για τους Σοσιαλδημοκράτες μια απόπειρα συνασπισμού με τον Κολ. Βέβαια, οι Χριστιανοδημοκράτες θα πασχίσουν να κρατήσουν στη ζωή τους συνεταιίρους

τους έστω και «κλινικά νεκρούς» που λείει ο λόγος και στην προσπάθειά τους αυτή διευκολύνονται και από το σύνταγμα της Ομ. Γερμανίας που επιτρέπει την ανώδυνη πολλές φορές προμοδότηση ενός μικρού κόμματος από ένα μεγάλο. Χάρη σ' αυτό άλλωστε το κόλλο κατάφερε το κόμμα του Γκένσερ να πιάσει το 5% και να εκπροσωπείται σήμερα στην Μπούντεσταγκ κατά τις περσινές βουλευτικές εκλογές. Αλλά το «κόλλο» δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι θα ξαναπιάνει με δεδομένο μάλιστα τον αμείωτο δυναμισμό του ειρηνιστικού κινήματος.

Και τώρα στη **Γαλλία**, όπου οι εκλογές επιφύλαξαν τη μεγάλη δυσάρεστη έκπληξη, τη βίαιη εισβολή στο εκλογικό τοπίο του «απόκοσμου τέρατος που ολοένα ανεβαίνει», για να χρησιμοποιήσουμε το χαρακτηρισμό που δίνει ο ίδιος ο Ζαν Μαρί Λεπέν στο Εθνικό Μέτωπο. Τι έγινε, λοιπόν, και το τέρας όχι μόνο ξεπέρασε το περιβόητο 5% αλλά γελοιοποίησε και τις τολμηρότερες προβλέψεις – του έδιναν 7% – για να ισοβαθμίσει ουσιαστικά με το Γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα στους 11 πόντους;

Καταρχήν, ο ρατσισμός που αποτελεί τη βασική πολιτική πρώτη ύλη του Λεπέν είναι μια στάση νομιμοποιημένη στο συλλογικό υποσυνείδητο της συντριπτικής πλειοψηφίας των Γάλλων ανεξάρτητα από πολιτική τοποθέτηση. Άλλωστε, η ξενοφοβία και ο ρατσισμός έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί από όλες τις μεγάλες πολιτικές δυνάμεις της Γαλλίας ως πολιτική πρώτη ύλη. Κι όταν λέμε όλες, εννοούμε ό λ ε ς , με εξαίρεση μόνο τους αριστεριστές. Δεν είναι μόνο η μη φασιστική Δεξιά του Σιράκ και του Ζισκάρ που χρησιμοποιεί ανενδοίαστα τον υφέρποντα «κι πανταχού παρόντα ρατσισμό, για να κερδίσει ψήφους. Είναι καμιά φορά και η Αριστερά. Ποιος θα ξεχάσει ότι ο Ζωρζ Μαρσαί είχε τεθεί επικεφαλής οπαδών του κόμματός του πριν από μερικά χρόνια για να γκρεμίσουν προκάτ σπίτια «έγχρωμων» μεταναστών σε δήμο ελεγχόμενο από τους κομμουνιστές; Και ποιος αγνοεί ότι ο υπουργός Εσωτερικών του Μιτεράν, ο γνωστός Γκαστόν Ντεφέρ δεν δίστασε να υιοθετήσει και ρατσιστικά συνθήματα προκειμένου να ξαναπάρει στις τελευταίες δημοτικές εκλογές τη δημαρχία της Μασαλίας; Συνεπώς, γιατί όχι ο Λεπέν;

Έτσι, το Εθνικό Μέτωπο οφείλει πρωτίστως την επιτυχία του στην υποστήριξη ενός ριζοσπαστικοποιημένου τμήματος των ψηφοφόρων της Δεξιάς – κυρίως του Συνασπισμού για τη Δημοκρατία – αλλά επωφελήθηκε και από ένα μικρό μέρος παλιών ψηφοφόρων της Αριστεράς. Στη Γαλλία, δεν είναι λίγοι οι παρατηρητές που φοβούνται μήπως ο Λεπέν κατορθώσει να αξιοποιήσει το σοκ που προκάλεσε η πρόσφατη νίκη του για να δημιουργήσει μια δυναμική που θα του επέτρεπε να ριζώσει για τα καλά στην πολιτική ζωή της χώρας.

□

ΓΑΛΛΙΑ: μια έκπληξη που έπρεπε να περιμένουμε

της Β. Καρά

Με το μεγάλο —συγκριτικά— ποσοστό που απέσπασε στις ευρωεκλογές το ακροδεξιό κόμμα του Λε Πεν στη Γαλλία, φάνηκε για μια ακόμη φορά πως κοινωνικά προβλήματα μπορούν να επηρεάσουν τμήματα της κοινής γνώμης τα οποία να εκφραστούν πολιτικά με τους πιο συντηρητικούς και φασιστικούς τρόπους.

Μέσα σε 14 μήνες από την περασμένη άνοιξη —που συμπίπτει και με τις δημοτικές εκλογές στη Γαλλία— ο εθνικισμός, η ξενοφοβία και ο ρατσισμός αναδείχθηκαν σαν μια από τις μορφές με τις οποίες εκφράστηκε η αντίθεση στη γαλλική κυβερνητική πολιτική. Οι διαστάσεις που πήρε το φαινόμενο αυτό δεν μπορούν πια ν' αγνοηθούν. Τα ρατσιστικά γεγονότα των τελευταίων μηνών προκαλούν πλέον —όπως και το εκλογικό επισφράγισμά τους— αμηχανία. Γιατί οι «μελαμψοί», «τρίτοκοσμικοί» μετανάστες, πρώην κάτοικοι πρώην αποικιών, ονόμαζαν το 1982 —δίκαια— τη Γαλλία «χώρα-άσυλο» και η χώρα αυτή μοιάζει τώρα ν' αλλάζει πρόσωπο.

Τον περασμένο Φεβρουάριο, ο πρώην δήμαρχος (σοσιαλιστής) του Ντραγκινιάν (Νότια Γαλλία) και υποψήφιος στις δημοτικές εκλογές έγινε στόχος δολοφονικής απόπειρας, που παρά λίγο να του στοιχίσει τη ζωή: πληγώθηκε από δύο σφαίρες, που προέρχονταν από κυνηγετικό όπλο, τρεις μέρες πριν από το δεύτερο γύρο των δημοτικών εκλογών... Αποτέλεσμα μιας προεκλογικής καμπάνιας «μίσους», που τάρασσε τη Γαλλία εδώ και δυο χρόνια;

Μετά την Ντρε, την πολιτεία για την οποία τόσα ειπώθηκαν εξαιτίας του τόσο λίγο «ορθόδοξου» προεκλογικού αγώνα, η λίστα τέτοιων περιστατικών μεγαλώνει επικίνδυνα. Στο Ολνέ-σου-μπουά ο πρώην δήμαρχος (επίσης σοσιαλιστής) απειλήθηκε από άτομο με μαχαίρι. Σε άλλες πόλεις, οι λογομαχίες και το ξύλο μεταξύ των οπαδών είναι εδώ και ένα εξάμηνο κάτι το καθημερινό. Οι δημοτικές εκλογές έγιναν λοιπόν «ανοιχτός πόλεμος», όπως ισχυρίζεται μεγάλη παριζιάνικη εφημερίδα;

Είμαστε οπωσδήποτε υποχρεωμένοι να παραδεχτούμε πως τη νομιμοφροσύνη που παρατηρούσε κανείς μέχρι τώρα, δεν τη συναντάμε πια. Ούτε τη νομιμοφροσύνη, ούτε το παραδοσιακό πολιτικό κλίμα. Και για πρώτη φορά η άκρα Δεξιά εισβάλλει στην πολιτική σκηνή, ακολουθούμενη από τα σλόγκαν, που μέχρι τώρα ήσαν αφημένα στο περιθώριο: η «ασφάλεια» των Γάλλων, η μετανάστευση, ο «γαλλικός πολιτισμός που απειλείται από άλλους πολιτισμούς, υποχρεωτικά κατώτερους». Δε διστάζει να τα βάλει και με τους «Εβραίους της κυβέρνησης». Δίχως αληθινό

πρόγραμμα —το πρόγραμμά της βασιζέται κυρίως στην άρνηση: όχι στους ξένους, όχι στην ανασφάλεια, όχι στους φόρους— κατάφερε ν' αποκτήσει ποσοστό 16,7% στις δημοτικές εκλογές της Ντρε, και περίπου 10% στις άλλες πόλεις.

«Γιατί προσχωρήσατε στο Εθνικό Μέτωπο;» (Άκρα Δεξιά) ρώτησαν ένα νεόκοπο οπαδό. «Για να πετάξω τους Άραβες έξω» Απάντηση ωμή και στυγνή, που μιλά από μόνη της για τη μεγάλη αλλαγή που επήλθε στη Γαλλία τον τελευταίο καιρό. Ο ρατσιστής δεν κρύβεται πια. Άφησε τα προσχήματα, φωνάζει δυνατά κι ανοιχτά το μίσος του για τον Άλλον (τον ξένο, τον κοσμοπολίτη, τον Εβραίο). Ο ρατσισμός έγινε κάτι το κοινό. «Είμαι περήφανος που είμαι ρατσιστής», Κανένα γράμμα που φτάνει στις εκπομπές της τηλεόρασης δεν είναι τώρα ανώνυμο. «Δε θέλω κανένα κακό στις κατώτερες φυλές, απλούστατα δεν έχω διάθεση ν' αναμιχθώ μαζί τους· δικαίωμά μου δεν είναι;»

Αλλά ποιος μιλά έτσι; Οι πιο φτωχοί, αυτή η μερίδα του γαλλικού προλεταριάτου που είναι υποχρεωμένη να ζήσει με τους ξένους, μέσα στα τσιμεντένια κτίρια, σ' αυτές τις «πόλεις ύπνου», όπου η μιζέρια, η ανεργία, η ανασφάλεια, ο φόβος την έσπρωξαν να βρει έναν «αποδιοπομπαίο τράγο», μια αιτία της δυστυχίας της; Σ' αυτή την ιδέα πολλοί επαναπαύτηκαν μέχρι τώρα. Και πράγματι είναι αλήθεια, αλλά μόνο εν μέρει. Γιατί από ένα γκάλοπ, που έγινε τώρα τελευταία και που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Μοντ, φάνηκε ότι οι ψηφοφόροι της άκρας Δεξιάς βρίσκονται κανονικά μοιρασμένοι σ' ολόκληρη τη Γαλλία. Δεν τους συναντά λοιπόν κανείς μόνο στις περιοχές όπου βρίσκονται συγκεντρωμένες οι ξένες κοινότητες. Αξίες όπως η Τάξη, το Έθνος, η Εξουσία, η Οικογένεια βρίσκουν απήχηση σ' όλα τα κοινωνικά στρώματα.

Απαντώντας σ' αυτό το φυλετικό μίσος, στις 40 ρατσιστικές δολοφονίες των δύο τελευταίων χρόνων, στην καθημερινή επιθετικότητα που είναι παντού ορατή, τριάντα δύο νέοι, γιοί Αράβων μεταναστών, ξεκίνησαν μέσα στη Γαλλία μια πορεία «για την ισότητα κι εναντίον του ρατσισμού». Παίρνοντας παράδειγμα τον Γκάντι και τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, θέλησαν ν' απαντήσουν στη βία με τη μη-βία. Μέσα σε σαράντα εννέα μέρες διέτρεξαν όλη τη χώρα. Ξεκινώντας μέσα στη γενική αδιαφορία, κατόρθωσαν λίγο-λίγο να κινητοποιήσουν τα πλήθη. Δημιουργήθηκαν επιτροπές σ' όλες τις πόλεις, έγιναν αντιρατσιστικές εκδηλώσεις σε κάθε σταθμό τους. Τελικά, κάπου εξήντα οργανώσεις υποστήριξαν την πορεία τους. «Ξεκινήσαμε

με τη βεβαιότητα να συναντήσουμε τους Γάλλους κατά 95% ρατσιστές και ανακαλύψαμε μια Γαλλία λιγότερο σάπια», ομολόγησε με έκπληξη ένας από τους οργανωτές.

Αλλά τα μεγάλα κόμματα της Δεξιάς, έμειναν σιωπηλά στη διάρκεια όλης της πορείας, όπως δεν εκδηλώθηκαν και τότε που ο υποψήφιος τους στη Ντρε συμμάχησε με την Άκρα Δεξιά για να νικήσει στις δημοτικές εκλογές. Αν εξαιρέσουμε μερικές μεμονωμένες φωνές που ξέσπασαν ενάντια στην κατάσταση αυτή, η Δεξιά κράτησε μια ένοχη σιωπή.

Αντίθετα, η κυβέρνηση υποστήριξε θερμά αυτή την πρωτοβουλία των μεταναστών της δεύτερης γενιάς. Μερικοί υπουργοί πήραν μάλιστα συμβολικά μέρος στην πορεία. Αλλά εάν σ' αυτή την υπόθεση η θέση της Γαλλικής Κυβέρνησης ήταν ξεκάθαρη, μερικές επί μέρους ενέργειές της δημιουργούν ερωτηματικά. Γιατί π.χ., εμπόδισε κατά τη διάρκεια των βουλευτικών εκλογών την έκδοση μιας επεξηγηματικής μπροσούρας πάνω στη μετανάστευση; Σκέφτηκε μήπως πως θα ήταν παρακινδυνευμένο να πει στους Γάλλους ότι οι ξένοι είναι δύναμη ζωτική για την οικονομία, ή ότι προσφέρουν ανυπολόγιστη βοήθεια στα ασφαλιστικά ταμεία (και δεν είναι η αιτία του ελλείμματος, όπως ισχυρίζεται η Άκρα Δεξιά); Ή φοβήθηκε ότι θα επηρέαζε αρνητικά τους ψηφοφόρους; Και τι γίνεται μ' αυτό το επίσημο έντυπο που αποδεικνύει ότι μόνο για το 1981 το Δημόσιο Ταμείο των οικογενειακών επιδομάτων πραγματοποίησε τρία δις φράγκα κέρδη σε βάρος των ξένων; Γιατί μένει ακόμα απόρρητο;

Ας μη ξεχνάμε άλλωστε τις ρυθμίσεις που πέρασε το Νοέμβριο και που έχουν σκοπό να «διευκολύνουν» την επιστροφή των μεταναστών στην πατρίδα τους.

Η Γαλλική κυβέρνηση αντέδρασε σπασμωδικά στο αρνητικό κλίμα που υπήρχε εναντίον της και που εκφράστηκε με την λογική του αποδιοπομπαίου τράγου. Έκανε στροφή στην πολιτική της, χάνοντας έτσι μια πραγματική ευκαιρία ν' αποδείξει ότι μένει πιστή στα ιδανικά για τα οποία εκλέχτηκε. Αντί ν' αντιμετωπίσει την κριτική, στράφηκε προς την αναζήτηση οπαδών σε χώρους συντηρητικότερους. Και πρόδωσε τους μετανάστες και τους βιομηχανικούς εργάτες, την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση κτλ. Όλα αυτά βέβαια, δεν της έφεραν ψηφοφόρους. Αντίθετα αποκαλύφθηκε η αδυναμία της, και όταν οι ευρωεκλογές πήραν και στη Γαλλία τη χροιά της αναμέτρησης «εφ' όλης της ύλης», το αποτέλεσμα ήταν αυτό που ξέρουμε.

Το «βεβαρυμένο παρελθόν» των αρχηγών της Επανάστασης

«Έχοντας συμμετάσχει στα πιο ψηλά επίπεδα της εξουσίας», έλεγε στον Σεζάριο Μπόργκα ένας από τους ηγέτες της επανάστασης, «δεν είναι βέβαια με τη θέλησή μου που περνάω τον καιρό μου εξετάζοντας αν τηρείται η πειθαρχία στους στρατώνες, τα κρεβάτια των στρατιωτών τακτοποιημένα και οι τουαλέτες καθαρές».

Ακολουθώντας έναν περίεργο ιστορικό νόμο που θέλει τους αρχηγούς των επαναστάσεων θύματα της δημιουργίας τους, οι βασικοί ηγέτες της επανάστασης των γαριφάλων υπηρετούν στο στρατό με ένα βασικό μειονέκτημα: ότι ηγήθηκαν του κινήματος γεγονός που ισοδυναμεί με την τοποθέτησή τους σε ανώδυνα ή ανιερά πόστα, υπό τις διαταγές των ανωτέρων τους, τους οποίους οι ίδιοι προήγαγαν.

Οτέλο Σαρράιβα ντε Καρβάλιο: Σχεδίασε και

ήταν επικεφαλής της στρατιωτικής επιχείρησης το βράδυ της 24ης Απριλίου 1974, ίσως ο πιο δημοφιλής άνθρωπος της Πορτογαλίας, τα πρώτα χρόνια μετά την επανάσταση. Αρχηγός της «Γκεβαρικής τάσης» μέσα στο MFA (Κίνημα Ενόπλων Δυνάμεων), θα φυλακιστεί δυο φορές μετά τα γεγονότα της 25ης Νοεμβρίου και τη «δεξιά στροφή» των πολιτικών πραγμάτων. «Υποψήφιος του λαού» για την Προεδρία της Δημοκρατίας το 1976, θα ξεπεράσει με ένα ποσοστό 16% τον υποψήφιο του ΚΚΠ, για να πέσει στο 1,5% στις επόμενες εκλογές του 1980. Στρατηγός μέχρι το 1976, υπηρετεί σήμερα σε μια ασήμαντη υπηρεσία του Επιτελείου, με το βαθμό του ταγματάρχη. Ο μόνος από όλους τους στρατιωτικούς, στον οποίο απαγορεύθηκε να κάνει την οποιαδήποτε δήλωση με την ευκαιρία της επετείου των 10 χρόνων της επανάστασης.

Μέλο Αντούνες: Ο «εγκέφαλος και διανοού-

μενος του ΚΕΔ», εμπνευστής και συγγραφέας του Προγράμματός του. Θεωρούμενος σαν μετριοπαθής ή σοσιαλδημοκράτης θα ηγηθεί της ομάδας των 9 η οποία επιβάλλεται στις πολιτικές εξελίξεις μετά την αποτυχημένη εξέγερση των αλεξιπτωτιστών, το Νοέμβριο του 1975. Αντισυνταγματάρχης σε εφεδρεία, είναι σήμερα μέλος του «Συμβουλίου του Κράτους», από το οποίο κινδυνεύει να αποκλειστεί μετά την αποχώρηση του Εανές από την Προεδρεία της Δημοκρατίας.

Βάσκο Λορέντσο: Γνωστός με το όνομα «ο Βάσκο» σ' όλη τη χώρα, αποθεώθηκε από τους διαδηλωτές, ακόμα και στις πρόσφατες εκδηλώσεις για την επέτειο της επανάστασης. Υπαρχηγός της ομάδας των 9, πανίσχυρος την περίοδο Νοέμβρη 1975-78, θα υπηρετήσει για το ίδιο διάστημα το σημαντικότερο στρατιωτικό πόστο της χώρας, την περιοχή της Λισσαβώνας, με το βαθμό του στρατηγού. Ταγματάρχης σήμερα, παρακολουθεί μαθήματα στη στρατιωτική Ακαδημία, με στόχο την προαγωγή του...

Μάρκες Τζούνιορ: Το βράδυ της επανάστα-

σης, θα βαδίζει με τα στρατεύματά του προς τη Λισσαβώνα, προσφέροντας μια αποφασιστική βοήθεια στους εξεγερμένους. 10 χρόνια

αργότερα, πάντα με τον βαθμό του λοχαγού, επιτηρεί σε μια μικρή μονάδα την καθαριότητα των στρατώνων...

Κάρλος Φαμπιάο: Κυβερνήτης της Γουϊνέας-Μπισσάου την επόμενη μέρα του πραξικοπήματος, αρχηγός του Επιτελείου Στρατού λίγο αργότερα, με το βαθμό του στρατηγού. Το 1983, περνάει στην εφεδρεία, με το βαθμό του αντισυνταγματάρχη, δηλαδή αυτόν που είχε και το 1974. Σήμερα δημοσιογράφος, σε μια μικρή επιθεώρηση, που ασχολείται με τα προβλήματα του Τρίτου Κόσμου.

Σαλγκκέιρο Μάγια: Ένα από τα σύμβολα της επανάστασης, θα γίνει πασίγνωστος σ' όλο τον κόσμο, χάρις στη φωτογραφία που τον δείχνει με έναν τηλεβόα, να καλεί τον Καετάνο να παραδοθεί, την ίδια στιγμή που τα στρατεύματά του έχουν κυκλώσει το πρωθυπουργικό μέγαρο. Τριάντα εννέα χρόνων σήμερα, διοικεί μια στρατιωτική φυλακή...

Ρόζα Κουτίνο: Κυβερνήτης της Αγκόλας μετά την επανάσταση, και από τους πιο ένθερμους υποστηρικτές της Ανεξαρτησίας των αποικιών. Επικεφαλής της «αριστερής» πτέρυγας μέσα στο Συμβούλιο της Επανάστασης, και στενός συνεργάτης του Οτέλο. Κατέχει πάντα το βαθμό του ναυάρχου, λόγω αρχαιότητας, και κανείς δεν μπορεί να του τον αφαιρέσει. Αλλά και κανείς δεν του εμπιστεύεται ένα πόστο ανάλογο με το βαθμό του...

Γκάρσια ντος Σάντος: Υπεύθυνος του συστή-

ματος των τηλεπικοινωνιών, τη νύχτα της επανάστασης. Πάντα στρατηγός λόγω αρχαιότητας, περιμένει μια αποστολή ανάλογα με το βαθμό του. Του αποδίδουν ότι διατηρεί πολύ στενές σχέσεις με τον Πρόεδρο Εάνες...

Επανάσταση-Επανάσταση, είσαι εδώ;

του Στέλιου Κούλογλου

Σε ένα μικρό ήσυχο δρόμο στο κέντρο της Λισσαβώνας, στο κτίριο όπου στεγάζεται το Συνδικάτο των Πορτογάλων Δημοσιογράφων, ο Σεζάριο Μπόργκα, Πρόεδρος της Ένωσης, μας δείχνει «τα ίχνη της επανάστασης»: Μια παλιά πόρτα του δεύτερου ορόφου, παραβιασμένη. Αν κάποιος διασχίσει το κτίριο μέχρι τα παράθυρα της άλλης πλευράς, βρίσκεται μπροστά, δυο μόλις μέτρα από τα παλιά κεντρικά γραφεία της PIDE, της περίφημης μυστικής αστυνομίας του φασιστικού καθεστώτος των Σαλαζάρ-Καετάνο. Μια μόλις μέρα μετά την επανάσταση των γαριφάλων, στις 26 Απριλίου του 1984, χιλιάδες διαδηλωτές θα πολιορκήσουν τη «Βασιλίλη» της οδού Ντουκές ντε Μπρανσάκα, κέντρο ανακρίσεων και βασανιστηρίων, σύμβολο μιας πενήνταχρονης καταπίεσης. Οι μυστικοί, πολιορκημένοι, θα πυροβολήσουν σκοτώνοντας τέσσερεις φοιτητές, και ο στρατός που επεμβαίνει, προκειμένου να τους περικυκλώσει, σπάει την πόρτα της «Ένωσης».

«Το κτίριό μας», λέει ο Σεζάριο Μπόργκα, «συμβολίζει κατά κάποιο τρόπο, ότι μας έμεινε από την επανάσταση. Κάποια ίχνη, όπως αυτό της πόρτας, και η ελευθερία της έκφρασης. Όλα τα άλλα τα ροκάνισε ο χρόνος, και εξακολουθεί να τα ροκανίζει. Στο χώρο του Τύπου, πετύχαμε, το 1975, τη θέσπιση ενός νόμου, πρωτοποριακού νόμου, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, που κατοχυρώνει ανάμεσα στα άλλα τον πλουραλισμό, την πρόσβαση στα κέντρα πληροφόρησης, το δημοσιογραφικό απόρρητο και ορισμένους κανόνες δεοντολογίας. Τελευταία η κυβέρνηση προσπάθησε να τον τροποποιήσει προς το

χειρότερο. Και δυστυχώς, αυτές οι κατακτήσεις δεν περιλαμβάνουν ούτε το ραδιόφωνο, ούτε την τηλεόραση. Ο νόμος που ψηφίστηκε για την τελευταία, το 1980, την έχει μετατρέψει σε όργανο των εκάστοτε κυβερνήσεων. Μόλις πριν μερικές εβδομάδες, δυο τηλεοπτικοί ρεπόρτερ απολύθηκαν, γιατί ο τρόπος που παρουσίασαν μια εργατική κινητοποίηση, δεν άρεσε στην κυβέρνηση. Έφτασαν να λογοκρίνουν μέχρι και τον Χοσέ Αλφόνσο: παρ' ότι είναι βαριά άρρωστος, γύρισαν στο σπίτι του ένα βίντεο, ένα ολόκληρο απόγευμα, έτσι που στο τέλος ήταν κυριολεκτικά εξουθενωμένος. Και στο τέλος δεν πρόβαλλαν ούτε ένα λεπτό».

Κουλτούρα: ώρα μηδέν

Ο Χοσέ Αλφόνσο, είναι κάτι μεταξύ του Σαββόπουλου και του Νταλάρα της Πορτογαλίας, διαθέτει, από πλευράς ιστορίας, ένα σπάνιο προσόν: ήταν η φωνή του που έδωσε το σύνθημα της επανάστασης. Απαγορευμένος από τη λογοκρισία, θα ακουστεί για πρώτη φορά από το επίσημο ράδιο, στις 3 η ώρα, τη νύκτα της 23ης προς 24ης Απριλίου του 1974. Ο καθολικός ραδιοσταθμός «Αναγέννηση» μετέδιδε ένα δικό του αθώο τραγούδι, την «Γκραντιόλα»:

Γκραντιόλα καστανή πόλη
Γη της αδελφοσύνης
Είναι τώρα ο λαός που διατάζει
σ' εσένα, ω πόλη

Οι ακροατές εκείνης της ώρας, δεν ήταν πολλοί, αλλά ήταν οι κατάλληλοι. Λίγα λεπτά αργότερα, τα τανκς θα κυλίσουν με κατεύθυνση τη Λισσαβώνα. Το σύνθημα ότι όλα ήταν εντάξει, είχε δοθεί.

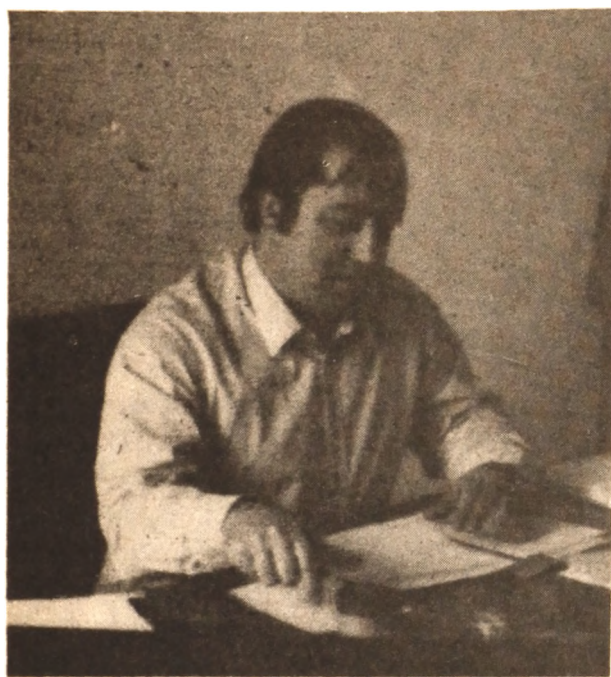
Στο Αζετάο, ένα χωριό τριάντα χιλιόμετρα έξω από την Λισσαβώνα όλοι γνωρίζουν το σπίτι του Χοσέ Αλφόνσο. Ήρθε εδώ για να περάσει, σύμφωνα με τους γιατρούς της Νέας Υόρκης, του Λονδίνου και της Ρουμανίας, τους τρεις τελευταίους μήνες της ζωής του. Χτυπημένος από ένα σπάνιο είδος καρκίνου, βαδίζοντας με δυσκολία, ξαναβρίσκει όλη τη ζωντάνια του μόλις αρχίσει την πολιτική συζήτηση. Λες και το πορτραίτο του Τσε και τα αμέτρητα

4 Αρχηγοί κάνουν την αυτοκριτική τους

«Ποιο ήταν το μεγαλύτερο λάθος σας, κατά τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου, μετά το 1974;» Οι ηγέτες των τεσσάρων κυριότερων τάσεων που σφράγισαν την πορεία του ΚΕΔ (Κίνημα Ενόπλων Δυνάμεων) και της επανάστασης απαντούν, με την πείρα μιας δεκαετίας.

● **Βάσκο Λορέντσο:** Από τους ηγέτες της ομάδας των 9, θεωρούμενος ως μετριοπαθής ή χριστιανοδημοκράτης. Σήμερα ο Πρόεδρος της «Ένωσης 25 Απρίλη», και εν ενεργεία ταγματάρχης.

«Φυσικά, σε μια τέτοια περίοδο, γίνονται απ' όλους, πολλά σφάλματα, κι εγώ έκανα αρκετά... Νομίζω πάντως ότι δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά. Με αποκαλούν μετριοπαθή αλλά θέλω να νομίζω ότι είμαι απλώς ρεαλιστής. Νομίζω ότι μετά το 1974, ήταν αδύνατη μια κοινωνική επανάσταση. Για να την κάνεις, χρειάζεσαι το λαό. Και η πλειοψηφία του λαού, είχε τότε τις δικές του αντιλήψεις και ιδέες, εν πολλοίς συντηρητικές. Θα ήταν λάθος να του επιβάλλουμε τις δικές μας... Για ένα πράγμα είμαι σίγουρος: Έδειξα υπερβολική εμπιστοσύνη στους πολιτικούς...»

● **Ηγέτης της Γκεβαρικής τάσης** και από τα μεγάλα ονόματα της επανάστασης, που δεν θέλησε να δημοσιευθεί το όνομά του:

«Μου λένε ότι ο λαός δεν είχε φτάσει σε ένα τέτοιο επίπεδο από πλευράς κουλτούρας, ώστε η επανάσταση να είναι ώριμη. Μα την επανάσταση την κάνουμε ακριβώς για να αλλάξουμε την κουλτούρα του λαού... Δώσαμε μεγάλη εμπιστοσύνη στους πολιτικούς. Μετά την αποτυχία του πραξικοπήματος της δεξιάς, τον Μάρτιο του 1973, διακηρύξαμε, σαν Κίνημα των Ενόπλων Δυνάμεων, ότι η επανάσταση ήταν σοσιαλιστική. Και ένα μήνα-αργότερα, προκηρύξαμε βουλευτικές εκλογές, εντελώς καπιταλιστικές...».

● **Μάριο Τόμε:** Μετά τον Απρίλη του 1974, αρχηγός της Στρατιωτικής Αστυνομίας. Παραιτήθηκε από το στρατό για να συνεχίσει την πολιτική δραστηριότητα. Είναι μέλος του Προεδρείου της UDP (Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας), φιλοαλβανικών αντιλήψεων.

«Το λαϊκό κίνημα, χωρίς επαναστατική καθοδήγηση, είχε αυταπάτες με τον ρεφορμισμό, που αντιπροσώπευε το ΚΕΔ, αλλά και το ΚΚΠ. Στην ουσία δεν πάρθηκε κανένα επαναστατικό μέτρο: οι εθνικοποιήσεις «βόλευναν» και τον καπιταλισμό, ενώ ο ιμπεριαλισμός και οι ΗΠΑ δεν θίχτηκαν καθόλου. Μεγάλη ευθύνη έχει, γι' αυτούς τους λόγους, το ΚΚ και ο Βάσκο Γκονζάλβες, που ήταν τότε πρωθυπουργός. Με τη σημερινή εμπειρία, θα έδινα όλη την εξουσία στους στρατιώτες, ώστε να σπάσει η στρατιωτική ιεραρχία».

● **ΒΑΣΚΟ ΓΚΟΝΣΑΛΒΕΣ:** Πρωθυπουργός σε τέσσερις διαδοχικές κυβερνήσεις, από τον Ιούλιο του 1974, έως το τέλος του Αυγούστου του 1975, δηλαδή στην πιο κρίσιμη περίοδο της επανάστασης, που θα ονομαστεί «Γκονζαλβική Περίοδος». Πάντα με ενεργή συμμετοχή στην πολιτική συνεργάζεται και σήμερα στενά με το Κομμουνιστικό Κόμμα:

«Κανείς δεν ξεφεύγει από το να κάνει λάθη, αλλά νομίζω ότι όλες οι βασικές αποφάσεις που πήρα σαν πρωθυπουργός, ήταν σωστές. Δεν πρέπει να δούμε τη δράση μας ξεκομμένη από τις αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες της επανάστασης. Όσο για τους εξτρεμιστές, που με κατηγορούν για μετριοπάθεια, ήταν αυτοί που δυσκόλεψαν πολύ, τη στερέωση της επανάστασης».

επαναστατικά βιβλία που μένουν ακόμα στη βιβλιοθήκη, του δίνουν ένα μεταφυσικό κουράγιο:

«Μ' έκοψαν από την εκπομπή, γιατί έκανα μια κατά μέτωπο επίθεση εναντίον της σημερινής κυβέρνησης. Είπα καθαρά ότι ο Μάριο Σοάρες είναι ένας αντεπαναστάτης, ταυτισμένος απόλυτα με τις ΗΠΑ στην εξωτερική πολιτική, και με το μεγάλο κεφάλαιο στην εσωτερική. Στον τομέα της κουλτούρας, κάναμε πολλά πράγματα μετά το 1974, που κινδυνεύουν να εξλειφθούν. Τώρα μιμούμαστε την Γαλλία. Αντιγράφουμε τα γαλλικά περιοδικά τέχνης, γυρίζουμε φιλμ όπως ο Γκοντάρ, τα εκπαιδευτικά προγράμματα στα σχολεία, αντιγράφαν από τα αντίστοιχα γαλλικά. Απ' αυτή την άποψη, είμαστε ήδη στην Κοινή Αγορά... Αλλά το πρόβλημα της κουλτούρας, είναι ίσως το λιγότερο. Για πηγαίνετε εδώ δίπλα, στο Σετουμπάλ. Χιλιάδες άνεργοι, εργάτες που δουλεύουν χωρίς να πληρώνονται. Παντού μιζέρια και πείνα».

«Μας κυβερνά το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο»

«Το Σετουμπάλ, μια από τις πιο βιομηχανοποιημένες περιοχές της Πορτογαλίας, είχε την ίδια πορεία με την επανάσταση, με κάποια χρονική διαφορά. Γνωρίζοντας μια εντυπωσιακή ανάπτυξη τα τελευταία είκοσι χρόνια, θα βρεθεί στο επίκεντρο της οικονομικής κρίσης που μαστιάζει τη χώρα. Πριν από λίγο καιρό, ο επίσκοπος της περιοχής κι ένας από τους ελάχιστους προοδευτικούς ανθρώπους μιας βαθύτατα συντηρητικής εκκλησίας, θα κρούσει το σήμα του κινδύνου: «Κάθε μέρα, όλο περισσότερες ομάδες ανθρώπων που πεινάνε, έρχονται στην εκκλησία για να ζητήσουν βοήθεια». «Υπάρχουν πράγματι άνθρωποι που πεινάνε», εξηγεί ένας από τους συνδικαλιστές των ναυπηγείων της περιοχής. «Έχουμε να πάρουμε το μισθό μας, που ήταν γύρω στα 20.000 εσκούδος το μήνα (16 χιλιάδες δραχμές περίπου) εδώ και πέντε περίπου μήνες, εκτός από ορισμένους που παίρνουν κάθε μεσημέρι 80 εσκούδος (65 δραχμές). Πρόκειται για κοροϊδία. Αλλά κανείς δεν παρατάει τη δουλειά του, γιατί υπάρχει και το χειρότερο: η ανεργία».

«Δεν χρειάζεται να πάει κανείς στο Σετουμπάλ», συμπληρώνει ένας οικονομικός ρεπόρτερ του ΑΝΟΡ, του κρατικού πρακτορείου ειδήσεων της Πορτογαλίας. «Στα τέλη του 1983, είχαμε εμείς εδώ στο Πρακτορείο, να πληρωθούμε δυο μήνες. Καταλαβαίνετε τι συμβαίνει αλλού... Το ρεκόρ κατέχεται από την Κρατική Εταιρεία Αλειίας, η οποία είχε να πληρώσει 12 μήνες, πριν κλείσει».

Και πώς καταφέρνουν να επιβιώσουν όλοι αυτοί; «Η οικονομία μας είναι αρκετά ελαστική», απαντά ένας οικονομολόγος, προσκείμενος στο Σοσιαλιστικό Κόμμα. «Πολλοί κάνουν δυο δουλειές, άλλοι, αυτοί που προέρχονται από την επαρχία, συντηρούνται με αυτά που τους στέλνουν από το χωριό».

Φαίνεται, πάντως, ότι το λάστιχο της πορτογαλικής οικονομίας έχει παρατεντωθεί. Εκατό περίπου χιλιάδες εργάτες —σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές— έχουν αρκετούς μήνες να πληρωθούν 32% πληθωρισμός για το 1983, δηλαδή 10% περισσότερο από ό,τι είχε επίσημα προβλεφθεί. Πτώση 10,5% της αγοραστικής δύναμης που προβλέπεται για το 1984, πολύ μεγαλύτερη από αυτήν του 1983 (4,6%) και του 1982 (2,5%). 11% του πληθυσμού άνεργοι, έναντι 8% του προηγούμενου χρόνου. Και στον αντίποδα όλων αυτών των απογοητευτικών αριθμών, μια πρωτοφανής απουσία επενδύσεων...

Και οι «μεγάλες κατακτήσεις της επανάστασης»; Φαίνεται ότι στην επαναστατική δίνη του 1974-5, κανείς δεν πήρε υπόψη του ότι το πραγματικό πρόβλημα της οικονομίας, δεν ήταν τόσο η αντίθεση κρατικού-ιδιωτικού τομέα, όσο οι βαθύτατα απαρχαιωμένες δομές που έπρεπε να εκσυγχρονιστούν. Αποτέλεσμα: οι μεγάλες κρατικοποιημένες επιχειρήσεις παραμένουν παθητικές, με αποτέλεσμα να μην πληρώνουν ούτε αυτές. Οι τράπεζες ετοιμάζονται να παραδοθούν ξανά στους ιδιώτες. Και από την άλλη πλευρά, οι μεγάλες εκτάσεις που παραχωρήθηκαν στους εργάτες γης μετά το 1974, είτε επιστράφηκαν στους παλιούς ιδιοκτήτες τους, είτε η πλειοψηφία απ' αυτές που παραμένουν κολλεκτιβοποιημένες φυτοζωούν εξαιτίας της έλλειψης τεχνικών μέσων...

Δεν απέμενε, παρά η περικοπή των κρατικών δαπανών για τη μείωση του ελλείμματος του προϋπολογισμού, η δραστική υποτίμηση του εθνικού νομίσματος και η εφαρμογή μιας αυστηρότατης «λιτότητας». Αυτή ήταν άλλωστε η κλασική θεραπευτική αγωγή που «συνέστησε» το ΔΝΤ (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο), όταν κλήθηκε να σώσει τη χώρα, μέσα στο 1983. Όταν ο κ. Σοάρες αναλάμβανε τον ίδιο χρόνο την κυβέρνηση, μετά από τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης της Δεξιάς, το εξωτερικό χρέος της Πορτογαλίας, ξεπερνούσε τα 13 δις δολάρια.

«Ασφαλώς η σημερινή κυβέρνηση δεν ευθύνεται για την κρίση», λέει ο Μέλο Αντούνες, εγκέφαλος της επανάστασης και τέως Υπουργός Εξωτερικών, αν και δεν έκανε και πολλά για να την αντιμετωπίσει. «Σε κάθε περίπτωση, είναι λυπηρό να βλέπει κανείς, ότι σήμερα 10 χρόνια μετά την επανάσταση, είναι το ΔΝΤ που κυβερνά».

Η κομματοκρατία

Η ιστορία έχει μερικές φορές πολύ παράξενα γυρίσματα. Πριν από μερικά χρόνια η Πορτογαλία υπήρξε μοναδική περίπτωση στην ιστορία όταν η κυβέρνηση του Αζεβέντο, το Νοέμβριο του 1975, κήρυξε απεργία σαν απάντηση στις πιέσεις ενός λαϊκού κινήματος, του οποίου τα αιτήματα έβρισκε παράλογα ή απλώς δεν μπορούσε να ικανοποιήσει.

Λιγότερο από δέκα χρόνια μετά κι ενώ αυτοί που συμμετείχαν στις κινητοποιήσεις δεν σκέπτονται παρά την τιμή του μπακαλιάρου, οι πολιτικοί αρχηγοί μοιάζουν να μην ασχολούνται παρά με την κα-

τάκτηση της Προεδρίας της Δημοκρατίας.

Με όσους πρωταγωνιστές της επανάστασης μιλήσαμε από τον «αριστεριστή» Οτέλο Σαράιβα ντε Καρβάλιο μέχρι τον «σοσιαλδημοκράτη» Βάσκο Λορέντσο, βρέθηκαν σύμφωνοι σ' ένα τουλάχιστον σημείο: το λάθος ήταν ότι εμπιστεύτηκαν περισσότερο απ' όσο έπρεπε τους πολιτικούς.

«Είχαμε σαν στρατιωτικοί ένα είδος κόμπλεξ και μια δικαιολογημένη ευαισθησία», λέει ο πιο διάσημος ίσως ηγέτης της επανάστασης. «Δεν θέλαμε να νομίζει είτε η πορτογαλική είτε η διεθνής κοινή γνώμη ότι επιδιώκαμε να κρατήσουμε την εξουσία για τον εαυτό μας, ή για τον στρατό. Έτσι την παραδώσαμε κακήν κακώς στους πολιτικούς για να φτάσουμε σήμερα σ' ένα φαινόμενο που εγώ αποκαλώ κομματοκρατία. Μερικοί ξεκομμένοι από τις οποιεσδήποτε λαϊκές ευαισθησίες, αποφασίζουν για τα πάντα. Όχι, δεν πρόκειται εδώ για την αποτυχία της εγκαθίδρυσης του δικού μου μοντέλου που αποσκοπούσε σε μια άμεση δημοκρατία των πολιτών. Πρόκειται για την αποστέρωση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας από κάθε ζωντανό της στοιχείο, και την εφαρμογή των πιο τυπικών φορμαλιστικών κανόνων της».

Παρ' όλα αυτά η πρώτη μετεπανάστατική περίοδος έχει αφήσει ορισμένα ίχνη στην πολιτική ζωή: Παραδείγματος χάρη, τα ονόματα των κομμάτων. Εκτός από το Κομμουνιστικό Κόμμα που διατηρεί δικαίως τον τίτλο του αφού άλλωστε είναι το πιο «ορθόδοξο» και φιλοσοβιετικό της Δ. Ευρώπης, όλα τ' άλλα βρίσκονται —όπως εξομολογείται— πρόσφατα ο Μ. Σοάρες σ' ένα διπλωμάτη —πολύ δεξιότερα απ' ότι οι ετικέτες τους. Το Σοσιαλιστικό Κόμμα του τελευταίου είναι στην πραγματικότητα ένα τυπικό σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα τα μέλη του οποίου τρέφουν πολύ μεγαλύτερη εκτίμηση στις αριστερές θέσεις του κ. Παπανδρέου έστω κι αν δεν γνωρίζουν πολλά πράγματα γύρω από την ελληνική πραγματικότητα. Το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα έχει κεντροδεξιές θέσεις, το Χριστιανοδημοκρατικό δεξιές έως ακροδεξιές κ.ο.κ.

Η δεύτερη συνέπεια της πρώτης περιόδου αλλά και της προηγούμενης παρατήρησης, είναι το βαθύ χάσμα που υπάρχει στην Πορτογαλία ανάμεσα στο Σοσιαλιστικό και το Κομμουνιστικό Κόμμα. Χάσμα που φτάνει σε τέτοιο σημείο ώστε να διαχωρίζει την πολιτική σκηνή της χώρας σε δυο μέρη, εκ των οποίων το ένα έχει καταληφθεί από το ΚΚΠ και το άλλο απ' τα υπόλοιπα κόμματα. Ο κ. Σοάρες υποστηρίζει σε κάθε ευκαιρία ότι το 1975 έσωσε τη χώρα από τον κομμουνισμό, ενώ απ' την πλευρά του το ΚΚ του καταλογίζει «έναν έξαλλο αντικομμουνισμό που θα ζήλευε κι η ακροδεξιά».

Σε κάθε περίπτωση οι προηγούμενες παρατηρήσεις έχουν ξεχωριστή σημασία για τις πολιτικές εξελίξεις: από τη μια μεριά το ΚΚΠ παρότι διατηρεί μια σημαντική επιρροή στο εκλογικό σώμα που φτάνει το 20%, αισθάνεται αποκλεισμένο από την

πολιτική ζωή μιας χώρας, της οποίας «της γης οι κολασμένοι» είναι πολύ περισσότεροι από οποιαδήποτε άλλη χώρα της Δυτικής Ευρώπης.

Απ' την άλλη μεριά, αριστερά του Σοσιαλιστικού κόμματος, έχει αρχίσει να συσσωρεύεται ένα φάσμα πολιτικών προσωπικοτήτων και ρευμάτων, που εν τούτοις δεν οδεύουν προς το ΚΚΠ: Πρόκειται για τους απογοητευμένους ή διαγραμμένους σοσιαλιστές, τους οπαδούς, μιας παλιότερα εξαιρετικά ισχυρής για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, η οποία έχει σχεδόν διαλυθεί και τέλος τους «Εανικούς», δηλαδή τους οπαδούς του Προέδρου Εάνες, με τον οποίο συμπαρατάσσονται και οι περισσότεροι από τους δημοφιλείς λοχαγούς της επανάστασης του 1974. Πολλοί από τους πολιτικούς αναλυτές στην Πορτογαλία, υπογραμμίζουν ότι η έλλειψη ενός κόμματος που να αντιπροσωπεύει αυτές τις δυνάμεις σε πολιτικό επίπεδο, παράλληλα με την ύπαρξη ενός «παραπλανητικού» κομματικού φάσματος, συμβάλλουν στην αστάθεια της πολιτικής ζωής. Και προβλέπουν ότι οι εκλογές για την Προεδρία της Δημοκρατίας, στο τέλος της επόμενης χρονιάς, ίσως δώσουν απάντηση σ' αυτά ακριβώς τα προβλήματα...

Η μάχη για την προεδρία

Το Σύνταγμα της Πορτογαλίας, όπως άλλωστε και πολλά από τα πολιτικά πράγματα της χώρας, είναι λίγο «φλου». Πρόκειται για ένα σύστημα ημι-προεδρικό, όπου ο Πρόεδρος εκλέγεται άμεσα, διαθέτει σοβαρές εξουσίες, αλλά δεν τις εξασκεί... Με αυτόν τον τρόπο, πολλά εξαρτώνται από το χαρακτήρα του Προέδρου και την επιρροή του, αλλά και από τις δυνάμεις που τον υποστηρίζουν. Έτσι ο Πρόεδρος Εάνες, προερχόμενος από το στρατό έπαιξε το χαρτί της τήρησης των θεσμών, πάνω από τα κόμματα, όπως ένας κομματικός υποψήφιος θα μπορούσε να παίξει το χαρτί ενός Προέδρου «αλά Μιτερράν», αφού θα είναι εκλεγμένος άμεσα και σαν αρχηγός κόμματος.

Ένα παρόμοιο ρόλο, φιλοδοξεί να παίξει ο σημερινός πρωθυπουργός Μάριο Σοάρες. Ακόμα και το πολιτικό του στίλ έχει αλλάξει. Ο παλιός, ανοιχτός σε όλους, ηγέτης που εθεωρείτο «συμπαθητικός αλλά και έτοιμος να αλλάξει από τη μια μέρα στην άλλη τις θέσεις του», έχει μεταβληθεί σε έναν «βλοσυρό» πολιτικό που δεν ανταποκρίνεται στην πορτογαλική νοοτροπία, αλλά αρμόζει για την Προεδρία...

Φτάνει όμως μόνο η αλλαγή του στίλ; Ή δημοτικότητα του σοσιαλιστή ηγέτη, γνωρίζει τελευταία μια αξιοσημείωτη πτώση, ασφαλώς εξαιτίας της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησής του και για να μην διακινδυνεύσει την καριέρα του, θα πρέπει να προχωρήσει σε ορισμένες παροχές. Ήδη στην Λισσαβόνα πολλοί μιλούσαν για την αντικατάσταση του σκληρού Υπουργού Οικονομικών κ. Λοπέζ, (ο οποίος όντας πολιτικά ανεξάρτητος δεν θα διακινδυνεύσει τη δική του καριέρα για

τον κ. Σοάρες) από τον οικονομολόγο και στέλεχος του ΣΚ Κοστανζίο, που μπορεί καλύτερα να καταλάβει την αναγκαιότητα «θυσίας» της οικονομικής πολιτικής, στο βωμό των εκλογών... Στην περίπτωση μιας παρόμοιας «φιλολαϊκής» στροφής, η Δεξιά θα μπορούσε να κατεβάσει το δικό της υποψήφιο, αντί να υποστηρίξει τον κ. Σοάρες: είτε έναν σκληρό στρατιωτικό, αποφασισμένο «να βάλει τάξη» είτε τον κ. Φρέιτας ντο Αμαράλ, ηγέτη παλιότερα του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, τα μέλη του οποίου παραπονούνται τελευταία ότι το κόμμα τους «κινδυνεύει να αφομοιωθεί» από το Σοσιαλιστικό, προτείνοντας συγχρόνως μια αυτοδύναμη παρουσία.

Υποψήφιοι προετοιμάζονται όμως και από την άλλη πλευρά, όπου δύο ονόματα ακούγονται περισσότερο: της Μαρίας ντα Σίλβα Πιντασίλιο και του Μ. Ζένα. Η πρώτη διορισμένη από τον Εάνες, πρωθυπουργός το 1979 σε μια μεταβατική κυβέρνηση, θα έχει επιπλέον την υποστήριξη της Εκκλησίας, της οποίας αποτελεί μέρος του ποιμνίου, έστω κι αν οι πολιτικές της θέσεις της φαίνονται προοδευτικές και ελαφρώς τριτοκοσμικές. «Νούμερο δύο» του ΣΚ και τώως Υπουργός ο δεύτερος, μέχρι τη διαγραφή του το 1982, θα διεκδικήσει μια μερίδα της εκλογικής βάσης των Σοσιαλιστών. Και τέλος, είτε η μια είτε ο άλλος, θα έχουν την υποστήριξη του ΚΚΠ... Με δυο λόγια ο Μάριο Σοάρες κινδυνεύει να βρεθεί «σάντουιτς» μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς. Προς τα πού θα κάνει το άνοιγμα συναρτημένο πάντα με οικονομικά μέτρα, ώστε να περιορίσει τα περιθώρια ελιγμών των πιθανών αντιπάλων τους.

Τι θα κάνει ο κ. «ίσως»

Στη μάχη για την Προεδρία, αναμένεται όμως να συμμετάσχει και ο κατέχων σήμερα τη θέση. Όχι φυσικά σαν υποψήφιος, αφού το Σύνταγμα του απαγορεύει να καταλάβει τη θέση για τρίτη συνεχή πενταετία και κάποιες φήμες για τη σχετική αναθεώρησή του φαίνονται απίθανες. Αλλά με την επιρροή που ο ίδιος διαθέτει, εξαιτίας μιας εξαιρετικά προσεγμένης διαχείρισης της Προεδρίας. Μόνο τον τελευταίο καιρό, ο Ραμάλιο Αντόνιο Εάνες άρχισε —με την ευκαιρία του νόμου για τη νομι-

μοποίηση των αμβλώσεων,— να παίρνει πολιτικές θέσεις, για να δηλώσει πριν λίγο καιρό ότι δεν πρόκειται να απομακρυνθεί της πολιτικής, «αν η πατρίδα τον χρειάζεται». Βέβαια η ενεργός πολιτική είναι πολύ πιο δύσκολη από την «διαφύλαξη των θεσμών» διαμέσου του Προεδρικού Μεγάρου, και στην προσωπικότητά του, πολλοί παρατηρητές δεν διαβλέπουν το ιδανικό πολιτικό ζώο. Το παρατσούκλι ο «κύριος ίσως», χρησιμοποιείται ακριβώς για να περιγράψει μια αδυναμία λήψης αποφάσεων και ορισμένες παλινδρομήσεις στην εφαρμογή τους. Αλλά ο «κ. ίσως» φαίνεται να έχει ήδη αποφασίσει —σύμφωνα με έγκυρες αποκλειστικές πληροφορίες μας— τη δημιουργία ενός νέου «Εθνικού» πολιτικού κόμματος.

Πίσω όμως από τους πολιτικούς σχεδιασμούς του κ. Εάνες, κρύβεται μια γενικότερη αντίθεση της πορτογαλικής πολιτικής σκηνής: αυτή ανάμεσα στους στρατιωτικούς και τους πολιτικούς. Οι πρώτοι, αισθάνονται όχι μόνο προδομένοι σε ό,τι αφορά τους στόχους που έθεσαν την επαύριο της επανάστασης, αλλά και παραγκωνισμένοι από μια Δημοκρατία, την οποία οι ίδιοι δημιούργησαν. Και γι' αυτούς που υπηρετούν ακόμη στο στρατό, η συμμετοχή στην επανάσταση, θεωρούμενη σαν ένα κακό συστατικό του προσωπικού τους φακέλου, τους θέλει τοποθετημένους σε ακίνδυνες θέσεις, και κάτω από τις διαταγές των στρατηγών, τους οποίους οι ίδιοι προήγαγαν... Έτσι ο κ. Εάνες αντιπροσωπεύει γι' αυτούς ένα από τα τελευταία χαρτιά τους, που δεν θέλουν να χάσουν.

Τους απομένει ακόμα η δημοτικότητά τους και η «Ένωση της 25ης του Απρίλη». Δημιουργημένη το 1982, όταν —όπως λέγεται— ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έδωσε το πράσινο φως, συσπειρώνει σήμερα, γύρω στους τρεις χιλιάδες στρατιωτικούς: Όχι μόνο τους λοχαγούς του Απρίλη και τους απόστρατους, αλλά το 25% των εν ενεργεία αξιωματικών. Σύμφωνα με το επίσημο καταστατικό της η «Ένωση» δεν έχει πολιτικούς σκοπούς και —το κυριότερο— η σημερινή Πορτογαλία δεν φαίνεται να επιτρέπει, προσφυγές σε οποιοδήποτε χαρακτήρα στρατιωτικές λύσεις. Παρόλα αυτά, το πολιτικό βάρος αυτής της συσπείρωσης και στην πολιτική

ζωή και στο στρατό, είναι σημαντικό.

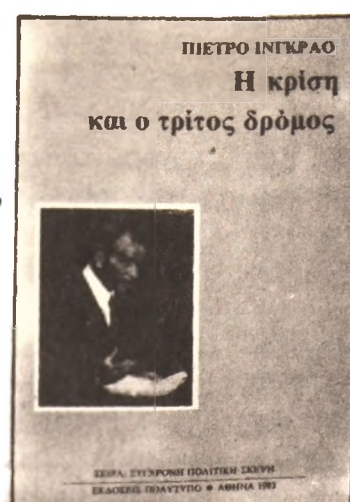
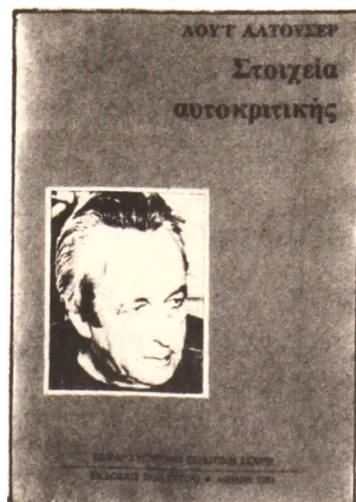
Ο γιορτασμός της επετείου για τα 10 χρόνια από την επανάσταση, ήταν μια ευκαιρία για μια μικρή πολιτική μάχη: Η κυβέρνηση, όχι μόνο αγνόησε τους πρωτεργάτες της, αλλά σκέφθηκε να τιμήσει έναν απ' αυτούς που προσπάθησαν να την ανατρέψουν: ήταν ο στρατάρχης Σπινόλα —τηρουμένων των αναλογιών ένας Γκιζικής της Πορτογαλίας— που κλήθηκε να προεδρεύσει όλων των σχετικών εκδηλώσεων. Και η ενέργεια, πέρα από το ότι δίνει το μέτρο για τον πολιτικό αμοραλισμό της «κομματοκρατίας», ήταν ένα σαφές μήνυμα προς τους ηγέτες του Απρίλη: «δεν ανήκετε ούτε στην ιστορία». Η αντίδραση της «Ένωσης», που κάλεσε σε μια άλλη εκδήλωση, υποστηριζόμενη από το ΚΚΠ και άλλους σχηματισμούς της Αριστεράς, έχει προκαλέσει μια δημόσια αντιδικία μεταξύ του κ. Σοάρες και των στρατιωτικών που μπορούν να εκφραστούν δημόσια, η οποία συνεχίζεται...

Όλα τα πράγματα έχουν ένα τέλος

Το ανησυχητικό είναι, ότι η πλειοψηφία των ενδιαφερομένων, δηλαδή των ιδίων των πολιτών, στέκεται εκτός ή και αδιαφορεί γι' αυτές τις διαμάχες. Η «ιντελλιγκέντσια» βρίσκεται κάθε βράδυ στην περιοχή του Κάις ντο Σόντρε, στο μπαρ «Τζαμάικα», το οποίο κατέλαβε εξ εφόδου από τις «κοινές» γυναίκες, οι οποίες αποτελούσαν τη μοναδική πελατεία του. Τώρα χορεύουν εκεί κάθε βράδυ, μαζί με την γενιά των εικοσάρηδων, οι οποίοι δεν θυμούνται εκείνες τις μέρες της επανάστασης, πάρα ελάχιστα. Τα παλιά συνθήματα που γέμιζαν τους τοίχους της Λισσαβώνας, μισοσβησμένα, έχουν δώσει τη θέση τους σε άλλα, γεμάτα ένα πικρό χιούμορ: Πάνω από το σύνθημα «λαός ενωμένος, ποτέ νικημένος» κάποιος έγραψαν, «όλα τα πράγματα έχουν ένα τέλος, εκτός από το λουκάνικο που έχει δυο».

Στην οδό Σάο Πάολο, κοντά στο φτωχικό Μπάιρο Άλτο, βρίσκεται η πανσιόν «25 Απριλίου». «Τις νύχτες», μας λέει ο ιδιοκτήτης της, «όλο και περισσότεροι ψάχνουν στα σκουπίδια, κι αυτό είναι ένα φαινόμενο που εξαπλώνεται σ' όλη τη Λισσαβώνα. Δυστυχώς, δεν ψάχνουν ούτε καν για την επανάσταση...».

Εκδόσεις «ΠΟΛΥΤΥΠΟ» Σειρά: Σύγχρονη Πολιτική Σκέψη

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΝΕΦΕΛΗ»

Μαυρομιχάλη 9

τηλ. 36.07.744, 36.39.962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία»

• Τσιμισκή 78 • τηλ. 279.720

Η θεωρητική μαρξιστική σκέψη στη σημερινή Κίνα

Το μέλλον της Κίνας έχει παγκόσμιο ενδιαφέρον, γιατί η χώρα αυτή ίσως αναδειχθεί σαν η πρώτη «υπερδύναμη» στον επόμενο αιώνα, αν βέβαια δεν μεσολαβήσει στο μεταξύ παγκόσμιος ατομικός πόλεμος.

Κι είναι λυπηρό, ότι σε περίοδο που τα προβλήματα και οι λύσεις τους παγκοσμιοποιούνται η ευρωπαϊκή αλλά και η διεθνής ιντελιγκέντσια κλείνεται στους στενούς εθνικούς ορίζοντες αγνοώντας πρακτικά τι ακριβώς γίνεται αυτή την στιγμή στην Κίνα, όπως π.χ. τις σκέψεις, αναζητήσεις, και προβληματισμούς της ηγεσίας της.

του Μιχ. Ν. Ράπτη

Εκείνο που χαρακτηρίζει τη σημερινή Κίνα του Ντενγκ-Ξιάο-Πινγκ είναι η εμπειρική αναζήτηση, μέσων, μεθόδων, για ν' αντιμετωπισθούν τα δύο πιο σημαντικά προβλήματα της απέραντης αυτής χώρας: η όσο το δυνατό πιο γρήγορη ισόμερη οικονομική της ανάπτυξη, η δημιουργία ενός αποτελεσματικού συγκεντρωτικού κρατικού μηχανισμού. Η πρώτη επιδίωξη είναι τόσο πιο επιτακτική όσο ο πληθυσμός της χώρας, που ξεπερνά τώρα το δισεκατομμύριο, εξακολουθεί ν' αναπτύσσεται παρά τα δραστικά μέτρα για τον περιορισμό του, με μικρή ωστόσο πάντα απήχηση στις μάζες της απέραντης αγροτιάς.

Η δεύτερη επιδίωξη ανταποκρίνεται στην εξίσου επιτακτική ανάγκη να ενοποιηθεί ουσιαστικά η χώρα που τόσο λόγω της έκτασής της, όσο και των εθνικών της ιδιομορφιών και παραδόσεων έζησε επί αιώνες υπό καθεστώς «φεουδαρχικού» πολιτικού τύπου.

Ακόμα και στην περίοδο ανάπτυξης της Επανάστασης που νίκησε υπό την ηγεσία ενός κόμματος αναγκαστικά στρατικοποιημένου, πρακτικά συνταυτισμένου με τις λεγεώνες του «Κόκκινου Στρατού», οι διάφοροι πολιτικο-στρατιωτικοί αρχηγοί είχαν την τάση να είναι σημαντικά αυτόνομοι στις διάφορες περιοχές της χώρας.

Η επιδίωξη τώρα εδραίωσης ενός αποτελεσματικού κρατικού μηχανισμού σε εθνική κλίμακα, έχει βέβαια και τις αρνητικές της όψεις, εναντίον των οποίων προσπάθησε ν' αντιδράσει ο Μάο τον καιρό ιδίως της «Πολιτιστικής Επανάστασης» (1966-1969). Γιατί η επιδίωξη αυτή οδηγεί, μακροπρόθεσμα, αναπόφευκτα, στη δημιουργία ενός ευρύτατου νέου κοινωνικού σχηματισμού, της κρατικής γραφειοκρατίας, που δια του νέου ρόλου του κράτους ελέγχει όχι μόνο την οικονομία, και τη διοίκηση, αλλά την κοινωνία ολόκληρη. Σε μια τέτοια προσπάθεια και εξέλιξη, το Κόμμα αναγκαστικά συνταυτίζεται με το κράτος.

Κι αυτό τόσο μάλλον στην Κίνα όπου το κόμμα είχε κάπως συνταυτιστεί κατ' αρχήν με το Στρατό, πριν νικήσει η Επανάσταση, και μετά πριν ακόμα προλάβει να ανασυγκροτηθεί σε πολιτική βάση, με το κράτος. Ο Μάο προσπάθησε ν' αντιδράσει σε τέτοια εξέλιξη με τα μέσα και τις μεθόδους της «Πολιτιστικής Επανάστασης» που είχαν ωστόσο σαν αποτέλεσμα να αποδιοργανώσουν ακόμα περισσότερο το Κόμμα, σαν τέτοιο.

Τώρα ο Ντενγκ έχει το πρόβλημα πώς να συνδυάσει τον ανασχηματισμό του κόμματος, με κείνον του Κράτους, χωρίς το πρώτο να ταυτιστεί πρακτικά με το δεύτερο.

Αλλά το γεγονός ότι το κύριο βάρος μετατίθεται προς το κράτος, αυτό αντικειμενικά σημαίνει ότι όπως στη Σοβιετική

Ένωση έτσι και στην Κίνα εδραιώνεται πρακτικά ένα παρόμοιο καθεστώς, στηριζόμενο στο κράτος - κόμμα.

Ωστόσο στην Κίνα δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί τέτοια εξέλιξη. Πολλά στελέχη της ηγεσίας από πείρα ή διαίσθηση προσπαθούν με τον τρόπο τους ν' αποφύγουν τέτοια μοιραία πορεία και αναζητούν ένα δικό τους δρόμο.

Τα στελέχη αυτά χωρίζονται χοντρικά σε δυο κατηγορίες. Στους ακόμα «πιστούς» ή αναπολητές του Μάο, που θεωρούν

Θ' αναφερθώ εδώ σε ορισμένα κείμενα που δίδουν μια χαρακτηριστική εικόνα του πλούτου τους, και του επιπέδου των συζητήσεων και αναζητήσεων στα ανώτερα στρώματα της σημερινής κινεζικής ηγεσίας.

Σε μια πρόσφατη συλλογή των εκδόσεων της Russell Foundation (Αγγλία) («Marxism in China») περιλαμβάνονται τέσσερα πολύ ενδιαφέροντα κείμενα.

Το πρώτο είναι γραμμένο από τον Σου Σαοζί, τον διευθυντή του Ινστιτούτου «Μαρξισμός-Λενινισμός και Σκέψη Μάο-Τσε-Τουνγκ», στο Πεκίνο και μέλος της Ακαδημίας Κοινωνικών Επιστημών της Κίνας.

Το κείμενο έχει τον χαρακτηριστικό τίτλο «Για την ανάπτυξη του Μαρξισμού υπό τις σύγχρονες συνθήκες» και είναι συνταγμένο με την ευκαιρία των 100 χρόνων από το θάνατο του Κ. Μαρξ.

Ο συγγραφέας αμφισβητεί ότι ο μαρξισμός «έχει ξεπεραστεί» ή βρίσκεται σε «κρίση» όπως υποστηρίζουν, αναφέρει, πολλοί αντιπαλοί του στη Δύση και ακόμα «φίλοι» του όπως ο Λ. Αλτουσέρ και άλλοι.

Αλλά ταυτόχρονα ο συγγραφέας παραδέχεται πως ο Μαρξισμός πρέπει να αποδείξει την επικαιρότητα και την αποτελεσματικότητά του απαντώντας ικανοποιητικά στις νέες «προκλήσεις» του αιώνα μας. Ξεχωρίζει και αναλύει διεξοδικά τέσσερα θέματα.

α) Την γρήγορη ανάπτυξη της επιστήμης και τεχνολογίας στον 20ο αιώνα, που επηρεάζει «τις διάφορες όψεις της υλικής και πνευματικής ζωής και αλλάζει σημαντικά το πρόσωπο του κόσμου».

β) Τις σημαντικές μεταμορφώσεις μεταπολεμικά, της καπιταλιστικής οικονομίας.

γ) Τις σημαντικές αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα με την ανάδειξη νέων φαινομένων «που ποτέ δεν εθίχτηκαν, ούτε καν προβλέφθηκαν από τους κλασικούς μαρξιστές συγγραφείς».

ότι παραμένουν οι «Ορθόδοξοι», και στους ανακαινιστές, τους «μοντέρνους» τους «ρεβιζιονιστές» κατά τους αντιπάλους τους.

Η διαμάχη και πάλι ανάμεσα σ' αυτές τις δύο τάσεις στα ηγετικά στρώματα είναι διαρκής και δεν πρόκειται σύντομα να κοπάσει. Υποκειμενικά οι δύο αυτές τάσεις αντανακλούν μια διαφορετική τους τοποθέτηση απέναντι στο Μάο, τις ιδέες, την πράξη του.

Αντικειμενικά αντανακλούν δυο διαφορετικά ρεύματα σε σχέση με το παρόν και το μέλλον της Κίνας, σε σχέση με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται την «οικοδόμηση του σοσιαλισμού» στην Κίνα.

Ο ιστορικός ρόλος του Μάο είχε τέτοιο βάρος στην ανάπτυξη, νίκη και επικράτηση της Κινεζικής Επανάστασης, που αναγκαστικά και για τα δυο ρεύματα η αναφορά σ' αυτόν παραμένει απαραίτητη. Πρόκειται για το κύρος, την αίγλη, την αξιοπιστία, τον μύθο της Επανάστασης, που εξασφαλίζει και τη συνοχή του καθεστώτος.

Αλλά ένας Μάο «αγιοποιημένος» όπως ο Λένιν στη Σοβιετική Ένωση, ενώ πρακτικά ο πραγματικός «μαοϊσμός» έχει από καιρό ενταφιαστεί.

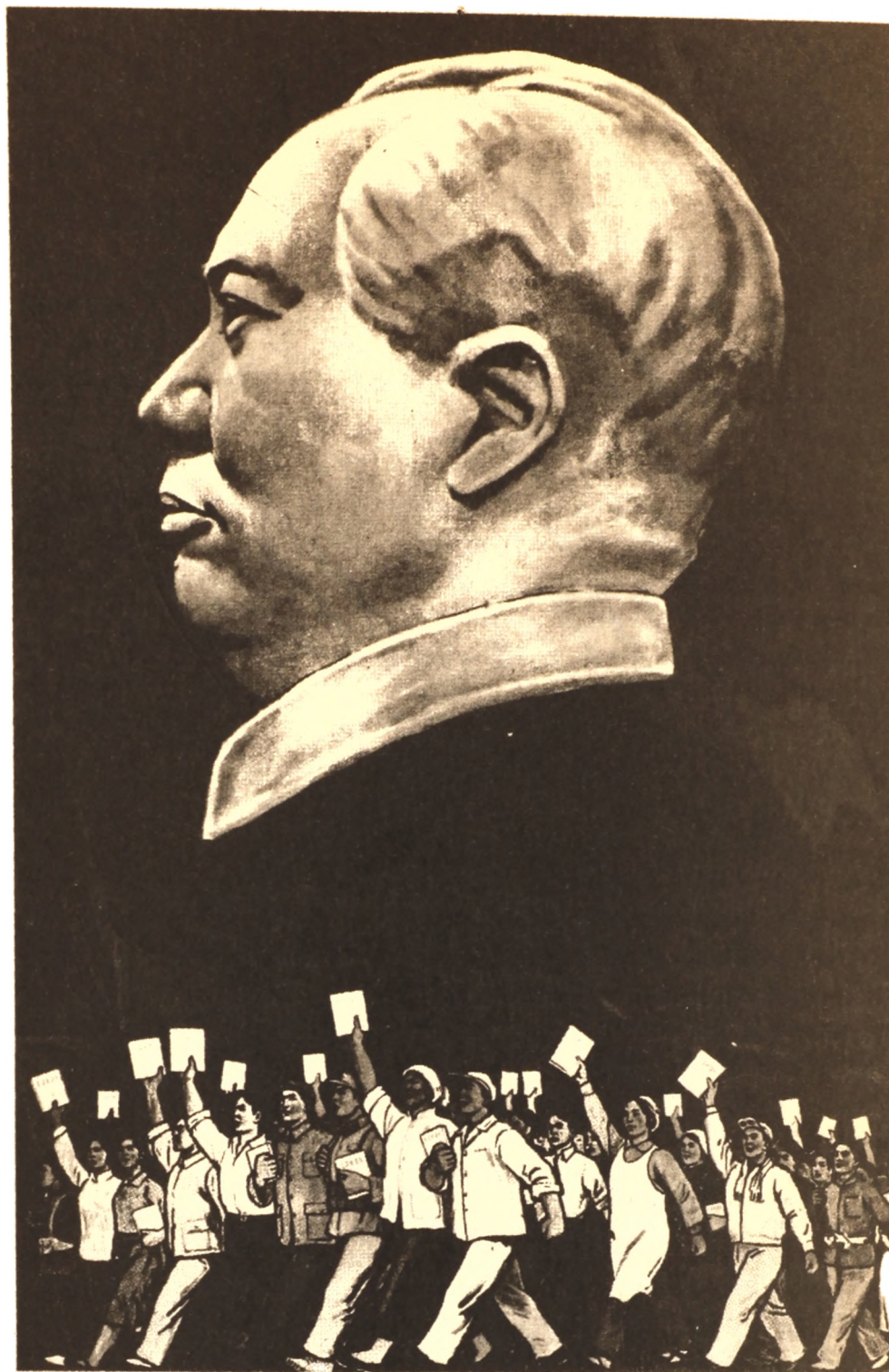
Ύστερα από μια σύντομη σχετικά φάση ανοικτής καταγγελίας του Μάο, των ιδεών του, της πράξης του, από τους «ρεβιζιονιστές» με επικεφαλής τον Ντενγκ, οι τελευταίοι και για το ίδιο τους συμφέρον, και γιατί εξαναγκάστηκαν κάτω από την πίεση που ασκεί ένα δυνατό πάντα «μαοϊκό» ρεύμα στα ηγετικά στρώματα, ιδίως του Στρατού και της Αστυνομίας, συμβιβάστηκαν με τους αντιπάλους τους πάνω σε μια «θετική» εκτίμηση του γενικού απολογισμού του ανθρώπου και του έργου του.

Αλλά στην πράξη σήμερα η πολιτική του Ντενγκ βρίσκεται στους αντιποδες εκείνης του «Μεγάλου Τιμονιέρη».

Ενώ στον πολιτικό τομέα κύρια επιδίωξή της έχει την ισχυροποίηση σε εθνική κλίμακα του κράτους-κόμματος, υποβάλλοντας τις μάζες στον αυστηρά έλεγχο και την πειθαρχία του, στον οικονομικό τομέα ακολουθεί τολμηρότατη «Νέα Οικονομική Πολιτική» (ΝΕΠ).

Η πολιτική αυτή συνίσταται στην αποκολλεκτικοποίηση στην ύπαιθρο, την υπευθυνότητα κάθε επιχείρησης, που από το προϊόν και ιδίως, τα «κέρδη» της θα πληρώνει τους «φόρους» της στο κράτος, την ελεύθερη λειτουργία ιδιωτικών μικροεπιχειρήσεων, βιοτεχνίας, και διαφόρων υπηρεσιών, τα υλικά κίνητρα για την αύξηση της παραγωγικότητας, τη μαζική προσφυγή στην ξένη τεχνολογία, τους ξένους ειδικούς, τα ξένα ακόμα κεφάλαια.

Ο «οικονομικός» αυτός «φιλελευθερισμός» συνοδεύεται ωστόσο από άγρυπνη παρακολούθηση και ιδεολογική προπαγάνδα, απέναντι στους εσωτερικούς «αριστεριστές» τους ξένους, και την «πνευματική ρύπανση» που κομίζουν ή αντιπροσωπεύουν αυτοί οι ίδιοι και ο πολιτισμός των χωρών τους. Στα πλαίσια ωστόσο των ανωτέρων ηγετικών στρωμάτων υπάρχει αυτή τη στιγμή μεγάλη ελευθερία πληροφοριών, ιδεών και αναζητήσεων. Το κλίμα αυτό θεωρείται ασφαλώς αναγκαίο τόσο για να ικανοποιηθούν ορισμένες δημοκρατικές αξιώσεις αυτών των στρωμάτων, όσο και για να διευκολυνθεί η έρευνα πρακτικών λύσεων για την ανάπτυξη της χώρας. Στους κύκλους αυτούς συζητείται όχι μόνο ολόκληρο το παρελθόν του μαρξιστικού κινήματος από τον Κάουτσκι, την Ρόζα Λούξεμπουργκ, τον Λένιν, έως τον Μπουχάριν, και τον Τρότσκι ακόμα, αλλά και όλες οι σύγχρονες σχολές και εμπειρίες του όπως των Γιουγκοσλάβων, των Ούγγρων, των Ιταλών και άλλων, ακόμα και των «Τροτσκιστών» «ορθόδοξων» ή «αιρετικών» με βάση, συχνά, κείμενά τους που δημοσιεύονται και κυκλοφορούν σε περιορισμένο αριθμό προοριζόμενο για τα στελέχη.

δ) Τις ανακαλύψεις και δημοσιεύσεις νέου υλικού (κειμένων και γεγονότων) σχετικά με την ιστορία του Μαρξισμού και του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος.

Ο συγγραφέας αναφέρεται διεξοδικά στα επιχειρήματα δυτικών «μαρξολόγων» ή διανοουμένων όπως ο αμερικανός D. Bell ο Prigorine, ο A. Toffler και άλλοι που υποστηρίζουν ότι μπήκαμε σε μια «μετα-βιομηχανική κοινωνία» όπου —η ανθρώπινη διανοητική δημιουργία αντικαθιστά την απλή εργασία και το κεφάλαιο σαν πηγές αξίας. Ο συγγραφέας αναγνωρίζει ότι υπάρχει «κάποια αλήθεια» σ' αυτές τις διαπιστώσεις, αλλά θυμίζει πρώτα πρώτα ότι ο Κ. Μαρξ έγκαιρα μας προειδοποίησε (στο έργο του Grundrisse) για τέτοια φάση εξέλιξης και τις συνέπειές της και στον τομέα της αξίας. Ο συγγραφέας θέτει μια σειρά προβλήματα που απορρέουν και χρειάζονται απάντηση αν κανείς δεχθεί ότι ο «πολιτισμός μας μπήκε σε νέα φάση».

Είναι σωστή αυτή η διακήρυξη; Αν όχι γιατί; Ποιο είναι το μέλλον των καπιταλιστικών χωρών και εκείνο του «Τρίτου Κόσμου», ποιο είναι το μέλλον ιδιαίτερα της Κίνας;

Εξελίσσονται οι προηγμένες καπιταλιστικές χώρες προς ένα είδος «Κρατικού Καπιταλισμού»;

Συμβαίνει το ίδιο με ορισμένες «σοσιαλιστικές» χώρες; «Εθνικοποίηση», «κρατικοποίηση» είναι συνώνυμα με «σοσιαλιστικοποίηση»;

Η «κρατική ιδιοκτησία» σημαίνει «σοσιαλισμός»; Ποιοι είναι οι διαφορετικοί, ειδικοί «δρόμοι προς τον σοσιαλισμό» και ποιο ιδίως «δικό της δρόμο» πρέπει ν' ακολουθήσει η Κίνα;

Έπαψε το προλεταριάτο να είναι το κύριο «επαναστατικό υποκείμενο» όπως διατείνονται ορισμένοι Δυτικοί «Μαρξολό-

γους» και άλλοι;

Ποια συγκεκριμένη πείρα πρέπει το διεθνές Κομμουνιστικό Κίνημα να βγάλει από την πολιτική του Στάλιν στη Ρωσία, την «Ανοίξη της Πράγας», την Πολωνία, την Καμπότζη κτλ.

Ξαναδιαβάζοντας τον Λένιν, με ότι καινούργιο ξέρουμε για το έργο του, τις σκέψεις του έως την τελευταία περίοδο της ζωής του αναγκαστικά, τονίζει ο συγγραφέας πρέπει να ξανασκεφτούμε «την περίοδο του Κομμουνιστικού Πολέμου», την «Νέα Οικονομική Πολιτική» (ΝΕΠ), το δρόμο του Στάλιν προς την «εκβιομηχανοποίηση» τον ιστορικό ρόλο της Τρίτης Διεθνούς τη σχέση μεταξύ Τρότσκι και Τέταρτης Διεθνούς, τις θεωρίες της Ρόζας Λούξεμπουργκ, του Ν. Μπουχάριν και του Αντόνιο Γκράμσι».

Βλέπει κανείς εύκολα ποια είναι η πληθώρα των ενδιαφερόντων του συγγραφέα και πως ανάγονται σε συγκεκριμένα σημερινά προβλήματα που αφορούν και την «οικοδόμηση του σοσιαλισμού» στην Κίνα.

Άλλωστε όλο το τελευταίο μέρος του κειμένου ασχολείται με αυτό το ζήτημα. Το «κόμμα μας» γράφει ο Σου Σαόζι «χαρακτήρισε τη Σκέψη Μάο-Τσε-Τουνγκ σαν την ολοκλήρωση της γενικής αλήθειας του Μαρξισμού με τη συγκεκριμένη πρακτική της κινεζικής επανάστασης. Και ο σύντροφος Ντενγκ-Ξιάο Πινγκ έβαλε μπροστά για διευθυντική αρχή την «οικοδόμηση του σοσιαλισμού παίρνοντας υπόψη, κινεζικά χαρακτηριστικά» αρχή που αποτελεί μια δημιουργική ανάπτυξη της Σκέψης Μάο-Τσε-Τουνγκ».

Χωρίς νέα «προβλήματα» και νέες «λύσεις» δεν υπάρχει δημιουργική ανάπτυξη του Μαρξισμού καταλήγει ο συγγραφέας.

Ο Μαρξισμός, κατά τη γνώμη του, δεν περνά «κρίση» αλλά όπως και κάθε επιστημονική θεωρία, αναπτύσσεται χάρη στην πρόκληση «νέων προβλημάτων», που απορρέουν από την αέναη ανάπτυξη της πρακτικής της Ανθρωπότητας.

Το κείμενο δείχνει ότι ο συγγραφέας του όχι μόνο ξέρει καλά τον κλασικό μαρξισμό αλλά και παρακολουθεί όλο το φάσμα των συζητήσεων γύρω του από τους αμερικανούς διανοούμενους έως εκείνους π.χ. της Σχολής της Φρανκφούρτης, και είναι ανοικτός για συζήτηση σε όλα τα «νέα προβλήματα».

Την ίδια διαπίστωση κάνει κανείς και με τα άλλα κείμενα της συλλογής που αναφέραμε. Το δεύτερο κείμενο γραμμένο από τον Βου Ντακούν καθηγητή της πολιτικής οικονομίας στο Πανεπιστήμιο του Πεκίνου αναφέρεται στον «Ασιατικό Τρόπο Παραγωγής» και ξανανοίγει μια συζήτηση πάνω σ' ένα βασικής σημασίας θέμα για τους μαρξιστές και τους «μαρξολόγους».

Με μεγάλη σαφήνεια και αντικειμενικότητα ο συγγραφέας αναλύει τη θέση της θεωρίας απέναντι σ' αυτό, από τον Μαρξ έως τον καιρό που το 'κλείσε, απαγορεύοντας, την παραπέρα συζήτησή του ο Στάλιν το 1931, όταν διακήρυξε ότι «ασιατικός τρόπος παραγωγής» δεν υπήρξε ποτέ.

«Όποιος εξακολουθούσε ν' αναφέρεται σ' αυτόν, κινδύνευε να θεωρηθεί τροτσικιστής ή τροτσικίζοντας πράγμα που σήμαινε καταστροφή γι' αυτόν εκείνον τον καιρό στην Σοβιετική Ένωση» γράφει ο Βου Ντακούν και ωστόσο τονίζει ο συγγραφέας ξέρουμε τώρα ότι ο Μαρξ ασχολήθηκε μ' αυτό το θέμα εκτός άλλων στο έργο του «Προκαπιταλιστικοί οικονομικοί σχηματισμοί», που πρωτοδημοσιεύθηκε μόνο το 1938 κι ήταν άγνωστο τόσο στον Λένιν, όσο και σε άλλους μεγάλους μαρξιστές.

Η συζήτηση ξανάρχισε γύρω από το θέμα αυτό στα χρόνια του 1960, τόσο για μια καλύτερη, πιο βαθιά κατανόηση του τρόπου σκέψης του Μαρξ, όσο και από την ανάγκη ανάλυσης και προσδιορισμού της φύσης «κρατικοποιημένων κοινωνιών», όπως οι Ανατολικές, και διαφόρων καθεστώτων που είχαν μεταπολεμικά το φως στην Αφρική και αλλού.

Για τους Μαρξιστές παραδέχεται ο συγγραφέας «ο δρόμος

που θ' ακολουθήσουν οι χώρες αυτές στην οικονομική τους ανάπτυξη είναι αντικείμενο σπουδής». Κι είναι χαρακτηριστικό ότι γι' αυτό θεωρεί αναγκαία την επανασυζήτηση του θέματος του «ασιατικού τρόπου παραγωγής».

Στο φως του, άλλωστε εξετάζει και το ιστορικό παρελθόν της Κίνας υποστηρίζοντας ότι κι αυτή γνώρισε έναν τέτοιο τρόπο παραγωγής με ειδικές παραλλαγές που ο συγγραφέας αναλύει λεπτομερειακά.

Η μελέτη αυτή του χρησιμεύει για να υποστηρίξει ότι η Κίνα αν και γνώρισε τέτοιο παρελθόν, αν και δεν πέρασε από μία φάση καθαρής καπιταλιστικής ανάπτυξης, αν και σέρνει πίσω της ένα «ασιατικό» παρελθόν μπορεί κάλιστα να εξελιχθεί σ' ένα σύγχρονο σοσιαλιστικό κράτος, εκμεταλλευόμενη εν μέρη ακριβώς αυτό το κατά τα άλλα καθυστερημένο παρελθόν όπως, τονίζει χαρακτηριστικά, υπέθεσε και ο Μαρξ ότι μπορούσε να γίνει με την Επανάσταση στην τσαρική Ρωσία, ξεκινώντας από την «αγροτική κομμούνα» (Μιρ) και υπερπηδώντας, έτσι το εμπόδιο από την έλλειψη προηγούμενης καπιταλιστικής ανάπτυξης της χώρας. Ο συγγραφέας καταλήγει με μια συμβολική φράση «όσο για την έννοια του Ασιατικού Τρόπου Παραγωγής σχετικά με τη μελέτη της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας, αυτό αποτελεί θέμα που δεν πρόκειται να θίξω εδώ».

Να εννοεί την κριτική των απλώς «κρατικοποιημένων κοινωνιών»;

Το επόμενο κείμενο γραμμένο από τον Ρου-Ξιν, αντιπρόεδρο της Ακαδημίας Κοινωνικών Επιστημών του Πεκίνου φέρνει τον τίτλο: «Είναι ο Ουμανισμός αναθεωρητικός»;

Ο συγγραφέας αρνείται αυτήν την άποψη και υποστηρίζει ότι μαρξισμός και ουμανισμός δεν αντιτίθενται.

Αν βέβαια ουμανισμός σημαίνει ενδιαφέρον για «ζητήματα που αφορούν τον άνθρωπο στην πραγματική του ζωή». Ο συγγραφέας κριτικάρει αρχικές απόψεις του Ζαν Πολ Σαρτρ που θεωρούσε ότι ο μαρξισμός είχε «λιμνάσει» γιατί ήταν «αντιουμανιστικός».

Και αντιπαρέθεσε στον Μαρξισμό τον υπαρξισμό του.

Είχε ξεχάσει ο Σαρτρ, ή δεν ήξερε τι είχε πει ο Μαρξ από το 1844; Ότι «η υποβάθμιση του κόσμου των ανθρώπων είναι σε άμεση αναλογία με την ανερχόμενη αξία του κόσμου των πραγμάτων». Των υλικών πραγμάτων, και των εμπορευμάτων.

Ο συγγραφέας κριτικάρει επίσης εκείνους τους «Μαρξιστές» που θεωρούν τον «ουμανισμό» αναθεωρητικό. Με κίνδυνο τότε να μεταβάλουν το Μαρξισμό σ' ένα είδος «από άκαμπτα δόγματα», χωρίς ενδιαφέρον για τον άνθρωπο, και ίσως ικανά να οδηγήσουν «σε σκλαβιά πάνω στον άνθρωπο». Γραφειοκρατική κυριαρχία υπαινίσσεται ασφαλώς ο συγγραφέας, όπως αυτό συνάγεται και από άλλες αναλύσεις και αναφορές στο κείμενό του.

Μερικοί θεωρούν, γράφει, «ότι ο σκοπός της σοσιαλιστικής παραγωγής είναι ακόμα ένα ανοιχτό ζήτημα, αν και χτίζουμε το σοσιαλισμό από χρόνια τώρα. Για να ζήσει ένας άνθρωπος έχει ανάγκη από ένα ελάχιστο θερμίδων και χώρου κατοικίας που ορισμένοι κάπως αδιαφόρησαν απέναντι σ' αυτήν την αλήθεια (μου φαίνεται) τα προηγούμενα χρόνια. Ακόμα χειρότερο ορισμένοι χρησιμοποιούν το σύνθημα: «Μην φοβάσαι σκληρή δουλειά ή το θάνατο», δεν αποδίδουν προσοχή στους όρους ασφαλείας της δουλειάς και βγάζουν αυθαίρετες διαταγές που μπορεί να στοιχίσουν και τη ζωή ακόμα των εργατών».

Παρακάτω ο συγγραφέας καταγγέλλει την αδιαφορία για το υλικό και ηθικό επίπεδο των μαζών, για την τήρηση της νομιμότητας, την προστασία του περιβάλλοντος.

Γι' αυτό και καταλήγει πλέκοντας το εγκώμιο του «μαρξιστικού ουμανισμού» που 'ναι πριν απ' όλα «απελευθέρωση του μυαλού».

Πρέπει, τελειώνει, «ν' απελευθερωθούμε από τον άρρωστο,

φόβο του ουμανισμού και να διακηρύξουμε πως οι κομμουνιστές είναι οι πιο συνεπείς ουμανιστές γιατί αποσκοπούν σ' ένα κόσμο κατοικήσιμο, σ' ένα κόσμο όπου ο άνθρωπος θα 'ναι ικανός ν' αναπτυχθεί πλέρια, ελεύθερα και ισόμερα ώστε ν' αξίζει το όνομα άνθρωπος και να κλείσει την «προϊστορία του γένους του».

Το τελευταίο κείμενο της συλλογής αναφέρεται στη Ρόζα Λούξεμπουργκ και είναι συνταγμένο από τον Σενγκ-Ρενκιάν αντιπρόεδρο του Πανεπιστημίου του Σανκσί. Σκοπός του είναι να επανεξετάσει αντικειμενικά τη σημασία του έργου εκείνου που ο Λένιν παρομοίωσε με «Αετό». Βέβαια μεταπολεμικά και ιδίως από τη δεκαετία 1960-1970 το έργο, της μεγάλης Επαναστάτριας απασχόλησε και πάλι ολόκληρο το διεθνές εργατικό και σοσιαλιστικό κίνημα. Ακόμα και στις Ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες, σε ορισμένες τουλάχιστον, άρχισαν να επανεκδίδονται έργα της Ρόζας, με μόνη εξαίρεση ιδίως τη Σοβιετική Ένωση, όπου ο Στάλιν το 1931 καταδίκασε τον «λουξεμβουρισμό» σαν συνώνυμο του μενσεβικισμού.

Στην Ανατολική όμως Γερμανία στα τέλη των ετών 1960 η Ρόζα έχει σχεδόν τελείως αποκατασταθεί και το έργο της δημοσιεύτηκε στο σύνολό του (στα γερμανικά).

Το σύγχρονο ενδιαφέρον για τη Ρόζα ξεκινά κατά τον Κινέζο συγγραφέα από δυο κυρίως λόγους.

Από την οικονομική του σημασία σε σχέση με τη σύγχρονη εξέλιξη του καπιταλισμού και τα νέα φαινόμενα που αυτή περιέχει. Από την εξέλιξη που γνώρισε το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τα προβλήματα του ο συγγραφέας αναλύει αυτό τα δύο σημεία και μετά περνά στις περίφημες «διαφορές» Λένιν και Λούξεμπουργκ. Αντίθετα με τη σταλινική παράδοση ο συγγραφέας θεωρεί ότι και οι δυο τους ήταν «μεγάλοι προλεταριακοί επαναστάτες» αφοσιωμένοι και οι δυο τους στις «βασικές αρχές του Μαρξισμού» και γι' αυτό οι διαφορές τους είχαν δευτερεύοντα χαρακτηριστήρα» μπροστά στα θεμελιώδη κοινά τους σημεία. Οι διαφορές τους πήγαζαν από διαφορετική εμπειρία σε διαφορετικούς ιστορικοκοινωνικούς χώρους.

Ο Λένιν έχει υπόψη του την τσαρική Ρωσία, η Ρόζα τη Γερμανία.

Έτσι στο ζήτημα του Κόμματος ο Λένιν θα υπογραμμίσει περισσότερο «συγκεντρωτισμό», η Ρόζα περισσότερο «δημοκρατία». Ο συγγραφέας της δίδει δίκαιο για τέτοια έμφαση.

«Μακριά από του να είναι αιρετικές ορισμένες θεωρητικές απόψεις της Λούξεμπουργκ ήταν επιστημονικά πρωτότυπες» αποφαινεται ο συγγραφέας. Επιμένει ιδιαίτερα στις απόψεις της Ρόζας για τη δημοκρατία —την εσωκομματική και την πολιτική. Τις θεωρεί σαν αποτελεσματικά μέσα πάλης εναντίον «της γραφειοκρατίας, των προνομίων και του αυταρχισμού» μέσα στο κόμμα που αλλιώς κινδυνεύει και να «εκφυλιστεί». Όπως επίσης θεωρεί ότι η «διεύρυνση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και της πολιτικής ελευθερίας των μαζών» είναι αναγκαία, όπως πίστευε η Ρόζα, για να καταπολεμηθεί η «διαφθορά, τα προνόμια, η προσωπική αυθαιρεσία και η γραφειοκρατία» στα πλαίσια ενός σοσιαλιστικού καθεστώτος. Αλλά στο κεφάλαιο αυτό ο συγγραφέας εκφράζει ορισμένες επιφυλάξεις σχετικά με το ζήτημα της «ελευθερίας των διαφωνούντων» προσαρμοζόμενος στις αντιλήψεις που επικρατούν πάνω σ' αυτό το ζήτημα σήμερα στην Κίνα.

Τελειώνοντας υπογραμμίζει ωστόσο ότι η «θεωρία της Ρόζας για τη δημοκρατία αποτελεί ανεξίτηλη συνεισφορά στον πλουτισμό και την ανάπτυξη του μαρξισμού, που άσκησε τεράστια επιρροή στην εποχή μας. Γι' αυτό και πρέπει να επανακαταστήσουμε την Λούξεμπουργκ».

Το μέλλον της Κίνας έχει παγκόσμιο ενδιαφέρον, γιατί η χώρα αυτή ίσως αναδειχθεί σαν η πρώτη «υπερδύναμη» στον επόμενο αιώνα, αν βέβαια δεν μεσολαβήσει στο μεταξύ παγκό-

σμιος ατομικός πόλεμος.

Κι είναι λυπηρό, ότι σε περίοδο που τα προβλήματα και οι λύσεις τους παγκοσμιοποιούνται η ευρωπαϊκή αλλά και η διεθνής inteligenσία κλείνεται στους στενούς εθνικούς ορίζοντες αγνοώντας πρακτικά τι ακριβώς γίνεται αυτή την στιγμή στην Κίνα, όπως π.χ. τις σκέψεις, αναζητήσεις, και προβληματισμούς της ηγεσίας της.

Όπως χθες η Ιαπωνία έτσι και σήμερα η νέα Κίνα βρίσκεται και πάλι έξω από τα άμεσα ενδιαφέροντα της Δυτικής διανοήσης. Η Κίνα δεν την απασχόλησε παρά τον καιρό ιδίως της «Πολιτιστικής Επανάστασης» τόσο παρεξηγημένης άλλωστε από «φίλους» και εχθρούς της.

Αλλά, είναι ανόητο και τελικά αδύνατο να ξεχάσει κανείς, να παραμερήσει την Κίνα, στην οποία ανήκει ήδη το τέταρτο του πληθυσμού του πλανήτη μας.

Γι' αυτό και μια προσεκτικότερη παρακολούθηση των θεωρητικών συζητήσεων στο επίπεδο της ηγεσίας της είναι αναγκαία και χρήσιμη σαν μία ακόμα πυξίδα για τον απαραίτητο προσανατολισμό μας σχετικά με το μέλλον της βασικής αυτής χώρας.

□

ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ

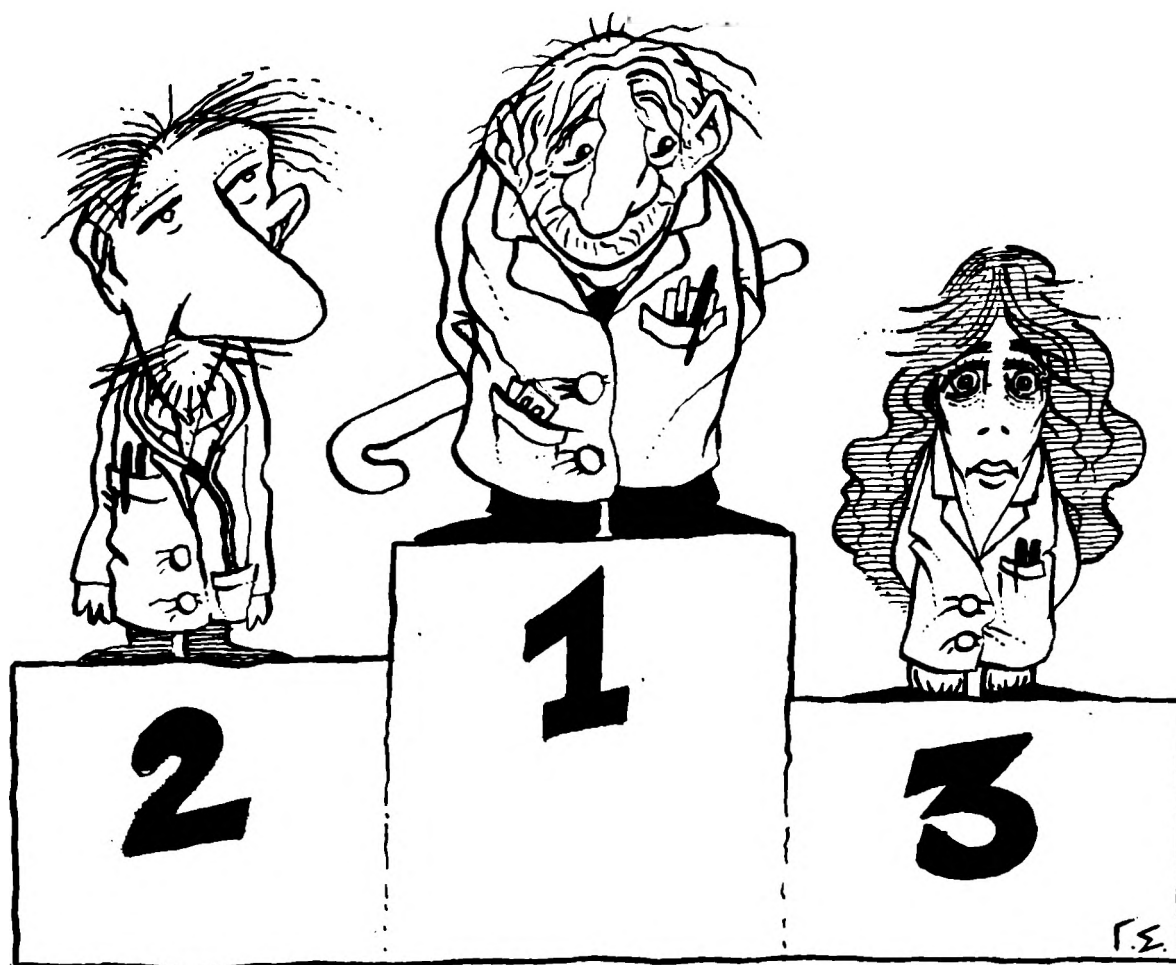
star system

ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ Ο ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
καταγγέλει και αποκαλύπτει τα κυκλώματα
του Ελληνικού τραγουδιού
STAR SYSTEM
Η κρίση στο τραγούδι μας...
Τα χρυσά λαρύγγια.
Η δυναστεία.
Ο ρόλος των φωνογραφικών εταιριών.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΑΚΤΟΣ»

και οι κρίσεις των γιατρών

του Άλκη Βατόπουλου

Η προκήρυξη των θέσεων των γιατρών του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.), που έγινε την περασμένη εβδομάδα επανέφερε πιστικά στο προσκήνιο το θέμα των κριτηρίων, των επιτροπών κρίσεων και της όλης διαδικασίας με την οποία θα επιλεγούν οι νοσοκομειακοί γιατροί. Τα ζητήματα αυτά συζητούνται από πολύ καιρό χωρίς ούτε η πολιτεία, ούτε οι γιατροί να έχουν καταλήξει σε συγκεκριμένες θέσεις.

Αυτό που κύρια απασχολεί τους γιατρούς αλλά και τα συλλογικά όργανά τους, είναι η θέσπιση αντικειμενικών κριτηρίων, κριτηρίων δηλαδή των οποίων η μέτρηση, η «μοριοποίηση» θα μπορεί να γίνει με τη μεγαλύτερη αντικειμενικότητα, ενιαία για όλους τους γιατρούς χωρίς περιθώρια παρερμηνειών.

Για να αντιμετωπιστούν λοιπόν αυτοί οι κίνδυνοι, όλοι φαίνεται να έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα χρόνια προϋπηρεσίας είναι το πιο «αντικειμενικό» κριτήριο και ότι οι επιτροπές κρίσεως πρέπει κυρίως να στηριχθούν στην προϋπηρεσία και να ελαχιστοποιήσουν την αξία των υπόλοιπων προσόντων που μπορεί να έχει ένας γιατρός όπως η μετεκπαίδευση η ερευνητική δραστηριότητα η εκπαιδευτική δραστηριότητα κτλ.

Δύο δικαιολογίες προβάλλονται γι' αυτό:

- Η μετεκπαίδευση, οι επιστημονικές εργασίες κτλ. είναι δύσκολο ή και αδύνατον να αντικειμενοποιηθούν να «μοριοποιηθούν» να βαθμολογηθούν δηλαδή στη βάση μιας αξιολογικής κλίμακας.

- Ως τώρα ευκαιρίες για μετεκπαίδευση και γενικά για επιστημονική δραστηριότητα είχαν μόνο οι «ημέτεροι» είναι λοιπόν αντιδημοκρατικό και άδικο να προωθηθούν πάλι οι ίδιοι άνθρωποι.

Παρ' όλο που οι παραπάνω σκέψεις φαίνονται κατ' αρχήν λογικές, δίκαιες και δημοκρατικές, μια πιο προσεκτική θεώρηση του θέματος θα μας δείξει πόσο διάτρητες τελικά είναι:

- Έτσι, όσο και αν ψάξουμε, σε πολύ λίγες

κλινικές ή εργαστήρια θα δούμε ότι η σειρά αρχαιότητας των γιατρών εκεί ταυτίζεται με τις ικανότητες ή τη λειτουργικότητά τους.

- Άλλωστε θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η προϋπηρεσία κάθε γιατρού εξαρτάται κυρίως από το έτος γεννήσεώς του. Όσο πιο νωρίς γεννήθηκε κάποιος, τόσο πιο γρήγορα τελείωσε την ιατρική, τόσο πιο γρήγορα διορίστηκε και άρχισε να γράφει προϋπηρεσία και το σπουδαιότερο: όσο πιο νωρίς διορίστηκε κανείς, τόσο πιο πολλές πιθανότητες είχε να διοριστεί σε καλό νοσοκομείο και να γράψει «καλή» προϋπηρεσία. Όλοι γνωρίζουμε πόσο δυσεύρετες είναι οι θέσεις στα μεγάλα νοσοκομεία τα τελευταία χρόνια, σε αντίθεση με παλιότερα.

- Τέλος κανείς δεν αμφιβάλλει ότι γενικά οι γιατροί δεν είχαν (και δεν έχουν...) ίσες ευκαιρίες για μετεκπαίδευση και για επιστημονική δραστηριότητα. Όμως καλώς ή κακώς οι άνθρωποι που μετεκπαιδεύτηκαν, που ασχολήθηκαν με την έρευνα έχουν τώρα τις γνώσεις, έχουν τις ικανότητες και προφανώς δεν μπορούν να αποκλειστούν από το Ε.Σ.Υ. στο οποίο είναι απαραίτητοι. Υπάρχουν πολλοί συνάδελφοι που διώχθηκαν για τα φρονήματά τους που έχασαν χρόνια και ευκαιρίες για μετεκπαίδευση κτλ. Αυτούς τους ανθρώπους τους τιμάμε, θα ήταν όμως παράλογο να ζητήσουμε να γίνουν διευθυντές κλινικών (ούτε οι ίδιοι άλλωστε θα το δέχονταν).

Νομίζω ότι η δυστοκία που επικρατεί στο θέμα των κριτηρίων οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο λάθος σημείο εκκίνησης του συλλογισμού μας:

Η διαδικασία για την αποκρυστάλλωση κριτηρίων για πρόσληψη γιατρών στο Ε.Σ.Υ πρέπει να ξεκινά από πολιτικές αποφάσεις και από αποφάσεις Υγειονομικού Σχεδιασμού σχετικά με το Ε.Σ.Υ. και όχι από την αναγκαιότητα αντικειμενικότητας. Η αντικειμενικότητα αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή των κριτηρίων και όχι στόχο τους.

Οι πολιτικές αποφάσεις αφορούν το είδος της ιατρικής που χρειάζεται η Ελλάδα σήμε-

ρα. Υπάρχουν βασικά δύο (αντίθετες) κατευθύνσεις, που σχηματικά περιγράφονται παρακάτω:

- Το επίπεδο υγείας του πληθυσμού είναι χαμηλό, οι ανάγκες για περίθαλψη μεγάλες, τα προβλήματα υγείας έντονα και επείγοντα. Απαιτείται λοιπόν σε αυτή τη φάση εφαρμογή συστήματος υγείας που να παρέχει μαζικά, χαμηλής εξειδίκευσης ιατρική που θα καλύπτει τις βασικές ανάγκες του πληθυσμού. Δεν αποτελεί λοιπόν προτεραιότητα σε αυτήν τη φάση ούτε η έρευνα ούτε η ανάπτυξη εξειδίκευσης.

- Η τεχνολογική-επιστημονική ανεξαρτησία της χώρας μας (στα πλαίσια της πολιτικής ανεξαρτησίας της) αποτελεί προτεραιότητα εξίσου σημαντική με την παροχή υψηλού επιπέδου υπηρεσιών περίθαλψης του πληθυσμού. Έτσι, η ανάπτυξη της ιατρικής έρευνας, αλλά και η δημιουργία κέντρων υψηλής εξειδίκευσης κτλ. αποτελούν στόχους του Ε.Σ.Υ. από τη φάση εκκίνησης.

Η πολιτική απόφαση που αρμόζει στη χώρα μας είναι προφανής. Η Ελλάδα δεν έχει ούτε χαμηλό επίπεδο υγείας ούτε άμεσα και σοβαρά προβλήματα νοσηρότητας και θνησιμότητας, ούτε ελλείψεις σε έμψυχο υλικό που να απαιτεί την εφαρμογή συστήματος μαζικής, χαμηλής εξειδίκευσης ιατρικής. Αντίθετα, η μαζική ροή ασθενών προς το εξωτερικό αλλά και η ανάγκη για επιστημονική ανεξαρτησία της χώρας μας (προμετωπίδα όλων των προοδευτικών δυνάμεων, και του ΠΑΣΟΚ) οδηγούν στην υιοθέτηση της δεύτερης πολιτικής.

Η υιοθέτηση αυτής της πολιτικής απόφασης απαιτεί ανάλογο Υγειονομικό Σχεδιασμό.

Στόχοι του Υγειονομικού Σχεδιασμού σε αυτή τη φάση της εφαρμογής του Ε.Σ.Υ. είναι:

- Η αποκέντρωση των υπηρεσιών παροχής περίθαλψης ώστε να σταματήσει η ροή ασθενών στο κέντρο.

- Η αύξηση της αποδοτικότητας και αποτε-

λεσματικότητας των υπαρχόντων δομών (νοσοκομείων κτλ.).

● Η διατήρηση των παλιών και η ανάπτυξη νέων κέντρων ιατρικής έρευνας, εργαστηρίων και κέντρων αναφοράς, εξειδικευμένων κέντρων κτλ.

Βασικοί άξονες αυτού του υγειονομικού σχεδιασμού είναι:

● Ο καθορισμός των Υγειονομικών Περιφερειών της χώρας.

● Η λειτουργική ιεράρχηση των νοσοκομείων μέσα σε κάθε περιφέρεια. Ο καθορισμός δηλαδή της επιστημονικής, νοσηλευτικής ερευνητικής δραστηριότητας που θα αναπτύσσουν τα περιφερικά, τα νομαρχιακά νοσοκομεία, ο βαθμός εξειδίκευσής τους, ώστε να καλύπτονται οι τοπικές ανάγκες, τα εξειδικευμένα περιστατικά, αλλά και οι ανάγκες για έρευνα.

Είναι σαφές ότι αυτοί οι χαρακτηρισμοί δεν είναι στατικοί αλλά λειτουργικοί· γίνονται και μεταβάλλονται ανάλογα με τις ανάγκες του τόπου και τη λειτουργία κάθε νοσοκομείου ή τμήματος· αποτελούν μια συνεχή διαδικασία μέσα στο Ε.Σ.Υ. Άλλωστε και ο σχετικός νόμος προβλέπει τη μετακίνηση των γιατρών από το κέντρο προς την περιφέρεια για ενημέρωση.

● Η δημιουργία μηχανισμών καταγραφής των αναγκών του πληθυσμού αλλά και ελέγχου της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των δομών που λειτουργούν.

Η ύπαρξη αυτού του Σχεδιασμού και αυτών των Πολιτικών αποφάσεων που (σε γενικές γραμμές και σχηματικά) αναφέρθηκαν είναι απαραίτητος για τη θέσπιση των κριτηρίων για τις προσλήψεις των γιατρών στο Ε.Σ.Υ. Στόχος των προσλήψεων είναι η τοποθέτηση των κατάλληλων ανθρώπων στις κατάλληλες θέσεις. Άρα τα κριτήρια πρέπει να είναι τέτοια ώστε να περιγράφουν τα προσόντα που πρέπει να έχει ο γιατρός που θα λειτουργήσει στο Σύστημα, που θα προάγει τη λογική του Συστήματος. Τα κριτήρια θεσπίζονται για να εξυπηρετηθεί ο Υγειονομικός Σχεδιασμός, σαν σύνολο αλλά και κατά περίπτωση. Σαν παραδείγματα αναφέρονται:

Τα νομαρχιακά νοσοκομεία (τουλάχιστον στην αρχή) θα στοχεύουν κυρίως στην κάλυψη των τοπικών αναγκών και στο σταμάτημα της ροής των ασθενών προς το κέντρο.

Το βασικό κριτήριο λοιπόν που θα ισχύσει για να επιλεγούν οι γιατροί που θα υπηρετήσουν εκεί είναι η κλινική εμπειρία. Οι ερευνητικές κτλ. δραστηριότητες δεν έχουν τότε σημασία εκεί.

Αντίθετα στα περιφερειακά νοσοκομεία και μάλιστα στα τμήματά τους που θα λειτουργούν σαν τμήματα αναφοράς ή ερευνητικά κέντρα, τα ερευνητικά ενδιαφέροντα και εμπειρίες, η εξειδίκευση θα παίζουν σπουδαιότερο ρόλο κατά την κρίση.

Τονίζεται ότι δεν είναι απαραίτητο τα εξειδικευμένα κέντρα να είναι συγκεντρωμένα στο κέντρο. Πετυχημένη αποκέντρωση είναι εκείνη που θα πετύχει ισόμετρη γεωγραφική διασπορά όλων των δραστηριοτήτων του συστήματος.

Η θέσπιση λοιπόν των κριτηρίων είναι άμεσα συνδεδεμένη και εξαρτώμενη από τις βασικές (πολιτικές) αρχές που διέπουν το σύστημα, από τους γενικούς αλλά και ειδικότερους στόχους που μπαίνουν, από τις ειδικές

λειτουργίες στις οποίες στοχεύουν οι επί μέρους δομές του. Οι προκηρύξεις λοιπόν των θέσεων για το Ε.Σ.Υ. πρέπει να περιλαμβάνουν και αυτά τα δεδομένα, ώστε ο ρόλος των επιτροπών κρίσεων να είναι να εκτιμήσουν ποιος γιατρός ταιριάζει καλύτερα στην συγκεκριμένη θέση.

Αν δεν ακολουθηθεί αυτή η διαδικασία, αν δηλαδή δεν επιλεγούν οι γενικές κατευθύνσεις και στόχοι του συστήματος και αν δεν συγκεκριμενοποιηθούν οι λειτουργίες και ο ρόλος των νοσοκομείων και των τμημάτων σε αυτό, και το κυριότερο αν αυτά δεν αναγράφονται στις προκηρύξεις, τότε προφανώς οι επιτροπές κρίσεως, είτε το θέλουν είτε όχι θα ακολουθήσουν τον «οδηγό» του Ν. Μάργαρη και του Ι. Παπαδόπουλου.

Η γενική επιλογή της προϋπηρεσίας σαν βασικό κριτήριο για πρόσληψη ή προαγωγή (φαίνεται ότι) εξυπηρετεί τους εργαζόμενους, έρχεται όμως σε αντίθεση με την πολιτική επιλογή για υψηλού επιπέδου Σύστημα Υγείας, και προάγει την (απαράδεκτη) δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία και στους γιατρούς. Αντίθετα η λειτουργική ιεράρχηση των νοσοκομείων και ο (σχετικός) διαχωρισμός των προσόντων που πρέπει να έχουν οι γιατροί σε κάθε ένα από αυτά, θα βοηθήσει και τους γιατρούς να επιλέξουν την καριέρα που ταιριάζει περισσότερο στην ιδιοσυγκρασία, ή στις προτεραιότητες που έχουν βάλει ο κάθε ένας στη ζωή του.

Ως προς την αντικειμενικότητα στις κρίσεις, αυτή θα είναι αποτέλεσμα: της συγκεκριμενοποίησης των κριτηρίων για κάθε θέση στην βάση ενός γενικού σχεδιασμού που θα είναι γνωστός από πριν· επίσης της θέσπισης εκλεγμένων επιτροπών κρίσεων και ανοικτών διαδικασιών με αναγκαιότητα αιτιολόγησης των αποφάσεων (όπως άλλωστε προβλέπει και ο Νόμος 1278/1982)· τέλος της θέσπισης προσωπικής συνέντευξης των υποψηφίων από την επιτροπή. Η διαδικασία αυτή ισχύει σε όλο τον κόσμο και βοηθά και την επιτροπή να ξεκαθαρίσει τυχόν απορίες και κενά του γραπτού βιογραφικού σημειώματος του υποψηφίου, αλλά και τον υποψήφιο να σχηματίσει γνώμη για την λειτουργία της επιτροπής.

Τελειώνοντας την σύντομη και σχηματική αυτή ανάλυση θέλουμε να τονίσουμε ότι η προκήρυξη των θέσεων των γιατρών αποτελεί οπωσδήποτε σημαντικό βήμα για την υγειονομική μεταρρύθμιση στη χώρα μας.

Η πλήρωση των θέσεων αυτών με γιατρούς λειτουργικά ενταγμένους στις προτεραιότητες και στο σχεδιασμό που (πρέπει να) υπάρχει αποτελεί το επόμενο σημαντικό βήμα.

Το Υπ. Υγείας και Πρόνοιας λοιπόν πρέπει, εκτός από το να εξασφαλίσει δημοκρατικές και ανοικτές διαδικασίες, να προχωρήσει στον εφοδιασμό των επιτροπών κρίσεων με τα απαραίτητα δεδομένα για τη διενέργεια αξιολογήσεων με βάση τον σχεδιασμό υγείας· επίσης πρέπει άμεσα να προχωρήσει στην δημοσίευση αυτών των δεδομένων.

Η άμεση επίλυση αυτού του ζητήματος είναι απαραίτητη όχι μόνο για τη σωστή εφαρμογή του Ε.Σ.Υ. αλλά και σαν πρώτο βήμα για την άρση της δυσπιστίας με την οποία πλέον οι γιατροί αντιμετωπίζουν κάθε ενέργεια του Υπουργείου. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ

Ζ. Πηγής 16
τηλ. 36.24.187

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗΣ

ΑΟΥΓΚΟΥΣΤΟ ΜΠΟΑΛ

Το θέατρο του καταπεσμένου

ΓΙΟΥΡΙ ΛΟΤΜΑΝ

Αισθητική και σημειωτική

του κινηματογράφου

EDWIN BERRY BURGUM

Μυθιστόρημα και κοινωνία

GISELE FREUND

Φωτογραφία και κοινωνία

ΕΡΙΚ ΜΠΕΝΤΛΕΥ

Το στρατευμένο θέατρο

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΙΟΝΕΣΚΟ

Σημειώσεις και αντισημειώσεις

Γ, ΓΚΡΟΤΟΦΣΚΙ

Για ένα φτωχό θέατρο

ΠΗΤΕΡ ΜΠΡΟΥΚ

Η σκηνή χωρίς όρια

MARTIN ΕΣΣΛΙΝ

Το θέατρο του παράλογου

ΛΕΟΝ ΤΡΟΤΣΚΙ

Λογοτεχνία και επανάσταση

ΠΟΛ ΣΗΓΚΕΛ

Ο Σαίξπηρ στην εποχή του

και στη δική μας

ΤΖΩΡΖ ΤΟΜΣΟΝ

Αισχύλος και Αθήνα

ΠΕΛΟΣ ΚΑΤΣΕΛΗΣ

Γύρω απ' το θέατρο

ΜΑΡΚ ΦΕΡΡΟ

Κινηματογράφος και ιστορία

ΠΟΛ ΣΗΓΚΕΛ

Η επανάσταση και το μυθιστό-

ρημα του 20ου αιώνα

MARTIN ΕΣΣΛΙΝ

Μπερχτ ο άνθρωπος και

το έργο-του

ΡΙΤΣΑ ΦΡΑΓΚΟΥ —ΚΙΚΙΛΙΑ

Η Κωστούλα Μητροπούλου

και το αντιμυθιστόρημα

ΡΙΤΣΑ ΦΡΑΓΚΟΥ —ΚΙΚΙΛΙΑ

Πέντε μελετήματα για

τον Άγγελο Σικελιανό

ΡΕΝΑ ΠΕΡΕΛΗ —ΚΟΝΤΟ-

ΓΙΑΝΝΗ

Η μάσκα και το πρόσωπο

ΤΟ ΣΥΝΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΟΛΙΣΜΟΥ

Σκέψεις πάνω σ' ένα άρθρο του Κ. Τσουκαλά

του Δημήτρη Δημητράκου

Στο ANTI τχ. 238 δημοσιεύθηκε ένα άρθρο του Κ. Τσουκαλά με τίτλο «Το Συνταγματικό Δίκαιο από την "καθαρή" λογική στην ιστορική αμφισβήτηση». Όπως διευκρινίζει ο υπότιτλός του («Σκέψεις με αφετηρία το "Συνταγματικό Δίκαιο" του Δ. Τσάτσου») πρόκειται περί προσωπικών σκέψεων του Τσουκαλά, αυτονομημένων από το βιβλίο του Τσάτσου που του χρησίμευσε σαν αφετηρία —βιβλίο που άλλωστε κυκλοφόρησε πριν δύο χρόνια. Δεν πρόκειται επομένως για βιβλιοπαρουσίαση αλλά για σκέψεις του Τσουκαλά που είχαν σαν αρχικό έναυσμα την ανάγνωση του βιβλίου του Τσάτσου, κείμενο το οποίο εγώ αγνώω. Οι σκέψεις που κάνω βασίζονται αποκλειστικά στο άρθρο του Τσουκαλά και αποτελούν σοβαρές αντιρρήσεις σ' αυτό.

1. Διφορούμενος λόγος

Η κύρια μεθοδολογική μου διαφωνία είναι με μια βασική θέση του άρθρου σύμφωνα με την οποία η σαφήνεια είναι αρνητικό στοιχείο σε μία επιστήμη που βρίσκεται σε κρίση, όπως η νομική (σ. 32).

Η μεθοδολογία του Τσουκαλά, νομίζω ότι τον οδηγεί και στην υιοθέτηση πολιτικών θέσεων που είναι δύσκολο να συμβιβαστούν με τη δημοκρατία, όπως θα προσπαθήσω να δείξω στο τέλος του άρθρου μου. Αυτό που πρέπει να τονιστεί από τώρα είναι ότι υπάρχει ένας *Hiatus Irrationalis* ανάμεσα στη συνταύτιση της λογικής συνεκτικότητας και σαφήνειας του νομικού λόγου με τη συντηρητικότητα και το δογματισμό και αντίστοιχα της σχετικοποιητικής ρευστότητας και αντιφατικότητας με την προοδευτικότητα της σκέψης και τον αντιδογματισμό.

Πιστεύω, αντίθετα, ότι για να μπορεί να υπάρξει κριτική και αμφισβήτηση θεωριών, πρέπει οι θεωρίες να είναι διατυπωμένες με καθαρότητα και σαφήνεια. Σύμφωνα με τον Τσουκαλά, η κριτική σκέψη σχετικοποιεί την ισχύ μιας θεωρίας και πρέπει, επομένως, να διατυπώνε-

ται σε «αμφίσημη» γλώσσα, καθρεφτίζοντας έτσι την περιπλοκότητα και ρευστότητα της πραγματικότητας. Τόση μάλιστα είναι η συνταύτιση που κάνει μεταξύ κριτικής και σχετικισμού, ώστε φτάνει στο σημείο να χρησιμοποιεί την έκφραση «κριτική σχετικοποίηση» (σ. 31), χωρίς να συνειδητοποιεί ότι το σχήμα είναι οξύμωρο. Είναι γνωστό ότι στον κόσμο της επιστήμης, ο σχετικισμός είναι εχθρός της κριτικής επιστημονικής σκέψης, διότι η σχετικοποίηση των εννοιών μπορεί να «σώσει» τις τελευταίες, έστω κι αν είναι λανθασμένες, ενώ η σαφής τους διατύπωση διευκολύνει την κριτική τους. Ας σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι ο καρδινάλιος Μπελλαρμίνο εκληπαρούσε το Γαλιλαίο να *σχετικοποιήσει* την ηλιοκεντρική του θεωρία για να σωθεί και αυτή και τα προσχήματα, αποφεύγοντας έτσι την κρίση και τη ρήξη! Διότι η σχετικοποίηση αποφεύγει να θίξει ευθέως τα κακώς κείμενα και να δημιουργήσει μπελάδες, ενώ η κριτική δημιουργεί μπελάδες ακριβώς διότι αμφισβητεί κατοχυρωμένες ορθοδοξίες κατά τρόπο σαφή, δηλαδή *θέτοντας τον δάκτυλον επί τον τύπον των ήλων*.

Το ίδιο το κείμενο του Τσουκαλά είναι παράδειγμα διφορούμενου λόγου που αποτελεί εμπόδιο στην κριτική του θεώρηση, ιδίως όταν κυριαρχεί η χωρίς λόγο περίπλοκη διατύπωση. Π.χ. στη σελίδα 31 διαβάζει κανείς τα εξής:

«Το νομικό σημαίνουν και το νομικό σημαίνόμενο εμφανίζονται σαν να συνδέονται με μιαν αποκλειστική, μονοσήμαντη και ευθύγραμμη σχέση που καταλήγει στην αξιωματική πάλι παραδοχή, ότι η αρμονία του σημαίνοντος κώδικος είναι ομολογη προς την αρμονία του σημαίνοντος συστήματος. Η περιχαράκωση του νομικού δόγματος από οποιαδήποτε εξονομική παρεμβολή εκφράζεται με την αξιωματική μονοσημία της νομικής γλώσσας».

Για να γίνει σωστή κριτική στο κομμάτι αυτό είναι αναγκαίο να αφαιρεθούν τα λεκτικά «αετώματα» καθώς και μερικές ατυχείς εκφράσεις όπως π.χ. η «αξιωματική μονοσημία» που ακούγεται ωραία αλλά

δεν σημαίνει τίποτα και η «ευθύγραμμη σχέση που καταλήγει σε αξιωματική παραδοχή» που ακούγεται ακόμη ωραιότερα αλλά αποτελεί οξύμωρο σχήμα, εφόσον η παραδοχή είναι αφετηρία και όχι κατάληξη, εξ ορισμού.

Αν γίνουν αυτές οι αφαιρέσεις, το κομμάτι αυτό δεν λέει τίποτα περισσότερο από το ότι τα νομικά είναι κατά βάση ένα δόγμα που χρησιμοποιεί μια δική του γλώσσα μέσω της οποίας δεν αφήνεται να διαφάνουν οι δυσαρμονίες του.

Ξέρω ότι αδικεί κανείς μια σκέψη, εν μέρει, αν της αφαιρέσει τη γλωσσική της περικεφαλαία, που είναι κατά κάποιο τρόπο μέρος της προσωπικότητάς της.

Χάνεται έτσι, ίσως, το ρητορικό «εμφέ» και η υφολογική ατμόσφαιρα, που δημιουργούν τα γλωσσικά παρονθυλεύματα. Όταν εξαφανισθεί αυτή η ατμόσφαιρα, χάνεται κι αυτό που ο Χέγκελ απέδιδε σε μια ορισμένη σκέψη, και κυρίως στη δική του: το «υψιπετές βάθος» (erhabene Tiefe) της.

Επέρχεται ένα ξεμάγεμα, στην κυριολεξία, μία απο-γοήτευση, για να γίνει αναγωγή στο λογικό ή πληροφοριακό περιεχόμενο της σκέψης που θέλουμε να κρίνουμε. Δεν μπορεί να αποτιμηθεί κριτικά με άλλο τρόπο¹.

Τι λέει στην ουσία η σκέψη αυτή; Λέει, με δυο λόγια, ότι το δίκαιο είναι δογματικό επειδή ο νομικός λόγος δεν παρέχει δυνατότητα αντιφατικότητας (σ. 32) ή σχετικοποίησής του (σ. 32).

Αυτό όμως στηρίζεται σε μια διπλή πλάνη: τη συνταύτιση του αντιδογματισμού με την αντιφατικότητα ή με το σχετικισμό, όπως θα δούμε πιο κάτω. Ας σημειωθεί ότι η σύγχρονη νομική επιστήμη αναγνωρίζει την ύπαρξη «περιοχών θολότητας» (Penumbra Regions) στο νόμο αλλά αυτό δεν σημαίνει με κανέναν τρόπο ότι εισάγεται η αυθαιρεσία ή ο σχετικισμός στο δίκαιο. Σημαίνει ότι το δίκαιο δεν είναι τόσο κλειστό σύστημα, όσο λένε εκείνοι που συνταυτίζουν το δογματισμό με τη λογική².

2. Η πλάνη του σχετικισμού

Είναι γνωστό ότι η σχετικοποιητική στάση αντιπαράκειται στο δογματισμό από πολλούς και έχει γίνει αδιάσειστη βεβαιότητα του κοινού νου, ότι ο λογικός και ανεκτικός άνθρωπος οφείλει να σχετικοποιεί τα πάντα. Πόσοι και πόσοι δεν μας λένε ότι «όλα είναι σχετικά» (χωρίς να σκεφθούν ότι πρέπει να είναι σχετικά με κάτι). Πόσοι αντιλαμβάνονται ότι αυτό ισοδυναμεί μ' ένα *θεωρητικό μηδενισμό*, που επιτρέπει να λέγεται οτιδήποτε πάνω σ' οποιοδήποτε θέμα;

Δεν περιπίπτει, βέβαια, ο Τσουκαλάς σε τέτοια σφάλματα. Συμβάλλει όμως με το άρθρο του —και αυτό ακριβώς προσάπτω— στην ενίσχυση αυτής της τάσης. Και η τάση αυτή ενισχύεται, όταν, όπως είδαμε, ο Τσουκαλάς συνταυτίζει την κριτική στάση με το σχετικισμό, ιδίως όταν μιλά για «κριτική σχετικοποίηση».

Δεν πρόκειται για μια ατυχή λεκτική διατύπωση. Συμπίπτει με τη βασική θέση του άρθρου. Όπως φανερώνει και ο τίτλος του, η «ιστορική αμφισβήτηση» αντιπαράκειται στην «καθαρή λογική». Η πρώτη συνταυτίζεται με τον αντιδογματισμό και η δεύτερη με το δογματισμό ενώ συγχρόνως ο σχετικισμός συνταυτίζεται με την κριτική στάση και αντιπαράκειται στο «δογματισμό» και την καθαρά λογική.

Εδώ υπάρχει μία σύγχυση που θα προσπαθήσω να εντοπίσω αφού συνοψίσω την επιχειρηματολογία σε τέσσερις προτάσεις.

1. Στην καθαρή λογική αντιπαράκειται ο σχετικισμός.
2. Ο σχετικισμός είναι ταυτόσημος με τον αντιδογματισμό.
3. Η «ιστορική αμφισβήτηση» συνδέεται με το σχετικισμό εφόσον είναι αντιδογματική (Συμπέρασμα της 2ης πρότασης).
4. Η «καθαρή λογική» και η «ιστορική αμφισβήτηση» είναι λογικά ασυμβίβαστες. (Συμπέρασμα της 1ης και της 3ης πρότασης).

Αυτό όμως βασίζεται στην προκείμενη που περιέχεται στη δεύτερη πρόταση η οποία είναι λανθασμένη. Και το συμπέρασμα είναι ολέθριο για κάθε άνθρωπο που πιστεύει στη λογική ενότητα του κόσμου και που εξανίσταται κατά του τρέχοντος συρμού εναντίον της «καθαρής λογικής» στο όνομα μιας νεορθόδοξης ή χριστιανομαρξιστικής εσχολογίας.

Γιατί η «ιστορική αμφισβήτηση» δεν μπορεί να είναι κριτική; γιατί να μην μπορεί να τονιστεί το σφάλμα ή η αυθαιρεσία μιας ιδεολογίας και όχι απλώς η «σχετικότητά» της σαν προϊόν της ιστορίας; Ο Μαρξ δεν περιορίστηκε στο να δείξει την «ιστορικότητα» (επομένως το παροδικό κύρος) της κλασικής πολιτικής οικονομίας, αλλά προχώρησε στην κριτική της, υπογραμμίζοντας τα σφάλματά της. Αλλά και αυτήν την «ιστορικότητα» μιας ιδεολογίας χρειάζεται να τη θεμελιώσει

κανείς με «κατηγορίες του καθαρού λόγου» διότι *ουκ έστιν άλλως γενέσθαι*.

3. Δογματισμός ή αντιφατικότητα: ένα ψευδοδίλημμα

Από την άλλη μεριά, η ίδια η έννοια του «δογματισμού» της νομικής επιστήμης παραμένει ασαφής και διατυπώνεται... δογματικά. Διαβάσουμε στη σελ. 31 ότι η νομική επιστήμη «από τη φύση της» είναι «ουσιαστικά και νομιναλιστική» (;). Το δίκαιο παρουσιάζεται σαν *εξ ορισμού* συντηρητικό και συγχρόνως «δογματικό» και «ενοιοκρατικό» (;).

Λέγοντας ότι το δίκαιο είναι δογματικό, ο Τσουκαλάς εννοεί ότι το δίκαιο δεν επιδέχεται την αντίφαση και την αμφισημία, εφόσον η νομική σκέψη «αυτοδικαιώνεται μέσα από την *ψευδαισθηση της σημασιολογικής της επάρκειας*» και ακόμα «η θεραπεία της υπήρξε για μεγάλο διάστημα *αποκομμένη από οποιαδήποτε δυνατότητα αντιφατικότητας του νομικού λόγου*» (σελ. 31, υπογραμμίσεις Κ.Τ.).

Ο «δογματισμός» της νομικής επιστήμης συνυφάνεται με τη σαφήνεια και τη συνοχή του νομικού λόγου. Θα περίμενε κανείς κάποια προσπάθεια στήριξης αυτής της σκέψης, ότι δηλαδή ο επιστημονικός στοχασμός, αν δεν θέλει να κατηγορηθεί για δογματισμό και συντηρισμό, πρέπει να παρέχει τη «δυνατότητα αντιφατικότητας».

Αλλά τι σημαίνει αυτό; Νομίζω ότι δεν χωράει πολύ μεγάλη αμφιβολία. Σημαίνει την ανάγκη εισαγωγής της αντίφασης στην επιστημονική σκέψη. Εδώ όμως το πρόβλημα γίνεται αρκετά σοβαρό.

Ξέρουμε ότι η ανάπτυξη της επιστήμης είναι συνυφασμένη με την ανακάλυψη και την απαλοιφή αντινομιών —αντινομιών που αντιμετωπίζονται σαν *προβλήματα προς επίλυση*. Μπορεί σ' ένα ορισμένο στάδιο ανάπτυξης μιας επιστήμης να μην έχει ακόμα λυθεί ένα ορισμένο πρόβλημα και επομένως να μην έχει αρθεί μια αντίφαση. Αυτό δεν σημαίνει ότι το πρόβλημα που δημιουργείται πρέπει να αντιμετωπισθεί με την ταυτόχρονη αποδοχή της αντικειμενικής αλήθειας των δύο αντικρουόμενων θεωριών, εισαγωγή της αντιφατικότητας στην επιστήμη.

Αυτήν τη «διαλεκτική» υποστήριξε κάποτε ο Στάλιν λέγοντας ότι ήταν υπέρ του μαρξισμού του κράτους και συγχρόνως της ενίσχυσης της δικτατορίας του προλεταριάτου, «δηλαδή της τρομακτικότερης κρατικής εξουσίας που υπήρξε ποτέ στην ιστορία» (Στάλιν: Αγγλική έκδοση Απάντων, Μόσχα 1955, σ. 280-81).

Η καταφυγή στη διαλεκτική *αυτού του είδους* θα ήταν δυνατή αν ο δρόμος δεν ήταν ήδη μπλοκαρισμένος από την καταλυτική κριτική του Mario Bunge ενός από τους σημαντικότερους επιστημολόγους στον κόσμο ο οποίος είναι επηρεασμένος από τον Μαρξ και του μεγαλύτερου ίσως μαρξιστή φιλοσόφου στη σημερινή Ιταλία, του Lucio Colletti³.

Αυτά ως προς την αντιφατικότητα. Εξίσου αμφισβητήσιμος και αινγματικός μου φαίνεται ο χαρακτηρισμός του δικαίου σαν συντηρητικού «από τη φύση του».

4. Είναι το δίκαιο συντηρητικό;

Είναι δυνατό να χαρακτηρίζεται μια επιστήμη σαν συντηρητική επειδή δεν ανέχεται ρωγμές στη συνοχή της, επειδή όπως λέει ο Τσουκαλάς, «βιώνεται ως λογική άσκηση στο πλαίσιο της οποίας είναι φυσικό να μην επιτρέπονται κενά και να μη χωρούν αντιφάσεις»;

Με την έννοια αυτή τα μαθηματικά είναι η πιο συντηρητική μορφή γνώσης. Αλλά τότε η «συντηρητικότητα» είναι μια ηθικά και πολιτικά ουδέτερη ιδιότητα. Δεν είναι αυτό που εννοεί ο Τσουκαλάς, επομένως, ο οποίος δίδει μια αρνητική ηθική και πολιτική ιδιότητα στη «συντηρητικότητα» της νομικής επιστήμης, συντηρητικότητα που συνδέεται με τον «κανονιστικό» χαρακτήρα του νόμου.

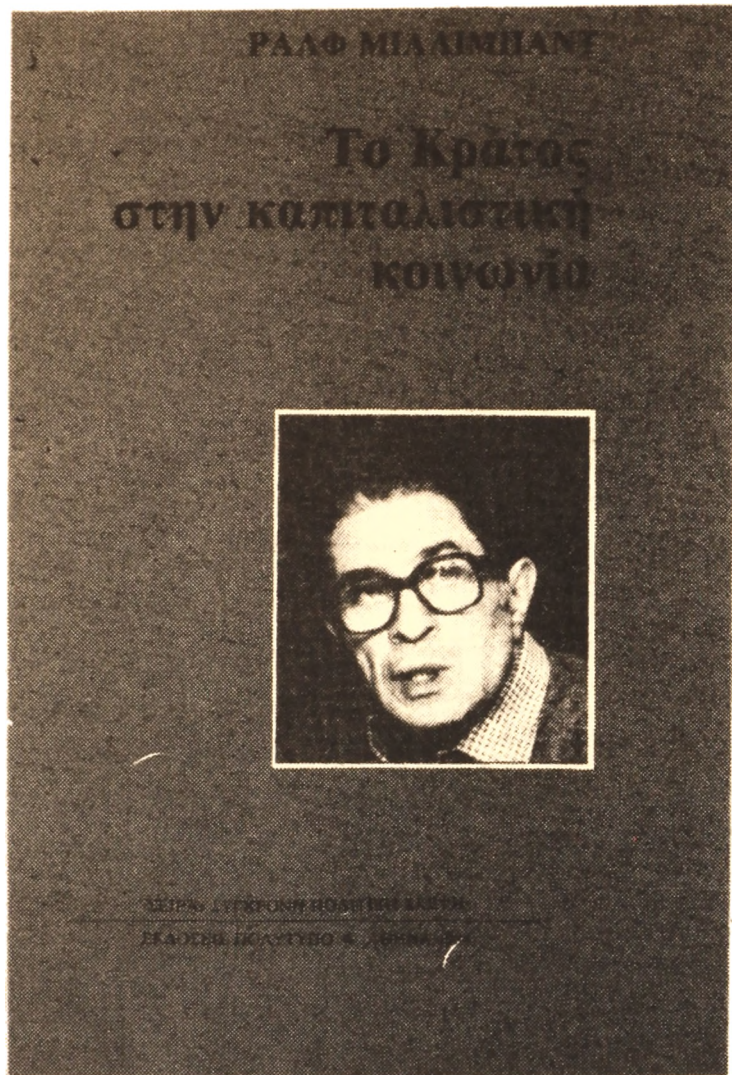
Όμως, η νομική επιστήμη, όπως είναι γνωστό, δεν ασχολείται μόνο με την ερμηνεία του νόμου, αλλά και με το τι είναι δίκαιο, με το αν το δίκαιο αποτελεί ή όχι ένα κλειστό λογικό σύστημα, με το νομικό χαρακτήρα ωρισμένων δικαστικών αποφάσεων, και πολλά, πάρα πολλά άλλα θεωρητικά προβλήματα. Όστε όχι μόνο δογματική και συντηρητική δεν είναι η νομική επιστήμη «από τη φύση της», αλλά είναι και πρωτοπόρος ιδίως στους τομείς της εγκληματολογίας (με τον οποίο ο Τσουκαλάς είναι εξοικειωμένος), του διεθνούς δικαίου, και κυρίως με το πρόβλημα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, και τη φιλοσοφία του δικαίου (κυρίως όσον αφορά νεότερες ριζοσπαστικές θεωρίες περί δικαιωμάτων του πολίτη: αναφέρομαι κυρίως στις θεωρίες του R. Dworkin και του J. Rawls, οι οποίες είναι πολυσυζητημένες στις αγγλοσαξωνικές χώρες τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια).

Η θεωρία μάλιστα του J. Rawls έχει επαναστατικοποιήσει τη νομική

Εκδόσεις ΠΟΛΥΤΥΠΟ
Σειρά: Σύγχρονη Πολιτική Σκέψη

Ραλφ Μίλιμπαντ
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Πρόλογος: Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Ένα κλασικό έργο της μεταπολεμικής μαρξιστικής έρευνας στο χώρο της πολιτικής κοινωνιολογίας. Συνδυάζοντας ορισμένες από τις θεωρητικές προτάσεις του «πολιτικού» μαρξισμού με το ριζοσπαστικό ρεύμα της εμπειρικής αγγλοσαξωνικής σχολής της πολιτικής επιστήμης, ο καθηγητής Μίλιμπαντ τεκμηριώνει μία σύνθετη προσέγγιση του φαινομένου «Κράτος», στη διαπλοκή και τη συστατική του σχέση με τους πολιτικούς θεσμούς (κόμματα, Τύπος, ομάδες συμφερόντων, «ιδεολογικοί μηχανισμοί») και την κοινωνία.

Παράλληλα, ο εκτεταμένος πρόλογος του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου τοποθετεί το φαινόμενο του Κράτους στα πλαίσια των σημερινών θεωρήσεων για την «πολιτική θεωρία» της μαρξιστικής αριστεράς, χαράζοντας έτσι τους άξονες για την επανατοποθέτηση του προβλήματος της εξουσίας, της δημοκρατίας και της σοσιαλιστικής αλλαγής σήμερα.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ:

εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 9

Τηλ. 36.07.744 — 36.39.962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:

Μ. Κοτζιά και Σια ΟΕ, Τσιμισκή 78, Τηλ. 279.720

θεωρία στις ΗΠΑ από το 1971 όταν πρωτοεκδόθηκε το έργο του, μέσα στο οποίο η «νομοθετική αναρχία» ανάγεται σε ρυθμιστική αρχή ενός δημοκρατικού κράτους, με την έννοια ότι *κάθε πολίτης* οφείλει να αποφασίζει τις περιστάσεις ανυπακοής στο νόμο *κατά τρόπο υπεύθυνο*, δηλαδή όχι αυθαίρετο, ούτε με κομματικά κριτήρια, αλλά με ηθικά, ατομικά κριτήρια, και εξετάζοντας όλες τις συνέπειες της αποδοχής αυτής της αρχής⁴.

Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτή η «αναρχία» είναι συνυφασμένη με την κριτική σκέψη, όχι με το σχετικισμό ή την αμφισημία. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι, όπως τονίζει ο J. Rawls, αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί και ο κόσμος της επιστήμης: μπορεί κάθε επιστήμονας να επιλέξει για λογαριασμό του, αλλά υπεύθυνα, τη θεωρία που προτιμά, πάντα όμως στο φως δημόσια παραδεδεγμένων αρχών πάνω σ' αυτό που συνιστά ή οροθετεί την επιστημονική εγκυρότητα. Η απουσία μιας ύπατης εξουσίας που να αποφασίζει ποντιφικά για το βάσιμο μιας θεωρίας δεν οδηγεί στο θεωρητικό μηδενισμό ή στο σχετικισμό. Ενθαρρύνει τη γόνιμη αντιπαράθεση και την κριτική. Ανατρέπει την ιδέα ότι υπάρχει «βέβαιη», σε αντίθεση με την «υποθετική» γνώση, προβάλλοντας την αρχή της υποθετικότητας και της *δυναμεί* ανατρεψιμότητας κάθε γνώσης. Δεν δέχεται τη σχετικοποίηση οποιασδήποτε ιδέας και ακόμα λιγότερο δέχεται την αμφισημία και τη θολούρα στη διατύπωσή της.

Είναι σημαντικό ότι αυτά δεν λέγονται από ένα φυσικό, επιστημολόγο ή κοινωνιολόγο της επιστήμης αλλά από έναν κορυφαίο *νομικό*. Είναι επίσης σημαντικό ότι αυτά υποστηρίζονται από έναν νομικό που κάθε άλλο παρά συντηρητική είναι η αντίληψή του περί δικαίου. Αν το δίκαιο ήταν «εξ ορισμού βαθύτατα συντηρητικό» όπως ισχυρίζεται ο Τσουκαλάς, δεν θα μπορούσε να υπάρξει θεωρία σαν του J. Rawls, ούτε σαν «φωτεινή εξαίρεση», που άλλωστε δεν είναι.

Άλλο πράγμα συμβαίνει. Οι επιστήμες δεν χωρίζονται σε «προοδευτικές» και «συντηρητικές». Υπάρχουν όμως προοδευτικές και συντηρητικές λειτουργίες των αντικειμένων των επιστημών. Δεν εννοώ μ' αυτό ότι η *πολιτική* τους χρησιμοποίηση καθορίζει το συντηρητικό, ή αντίθετα τον προοδευτικό τους χαρακτήρα. Αντίθετα, θα πρέπει να μετρηθεί η «συντηρητικότητα» ή η «προοδευτικότητα» της πρακτικής ενός επιστήμονα —ή μιας επιστημονικής κοινότητας— με κριτήρια *ανάπτυξης* της επιστήμης, κριτήρια δηλαδή *εσωτερικά* της επιστήμης αυτής: κατά πόσο η πρακτική αυτή είναι αντιδογματική και αντι-εξουσιαστική, ή αντίθετα δογματική και εξουσιαστική, κατά πόσο είναι κριτική και ανοικτή, ή αντίθετα πάσχει από θεωρητική αγοραφοβία, κατά πόσο λύνει ή όχι τα προβλήματά της ή τα κουκουλώνει κτλ.

5. Δίκαιο και Πολιτική

Αντίθετα, η τάση προς παν-πολιτικοποίηση θα συνταυτίσει την προοδευτικότητα μιας επιστήμης, των φορέων και του αντικειμένου της, με την ιδεολογία μιας παράταξης στην οποία υποτάσσεται η πρακτική ή το ερευνητικό πρόγραμμα μιας επιστήμης.

Με την έννοια αυτή ο Λυσένκο ήταν προοδευτικός όπως προοδευτικός (γιατί όχι;) είναι και ο νομικός που πρεσβεύει την απόλυτη υποταγή της «τυπικής» δικαιοσύνης στην «ουσιαστική» δικαιοσύνη, όπου η τελευταία καθορίζεται με αυστηρά *πολιτικά* κριτήρια, εφόσον συνταυτίζεται με την παράταξη που κατέχει την εξουσία και που θεωρείται ή αυτο-αποκαλείται προοδευτική: είναι γνωστή η περίπτωση του C. Schmitt συνταγματολόγου του Γ' Ράιχ, ο οποίος ήταν και ο μεγάλος θεωρητικός της παν-πολιτικοποίησης⁵.

Η προοδευτικότητα μιας επιστήμης δεν μπορεί να αξιολογηθεί με καθαρά πολιτικά κριτήρια, αλλά με κριτήρια που σχετίζονται με τις δυνατότητες ανάπτυξής της. Με την έννοια αυτή, έχει και η νομική δική της ερείσματα επιστημονικής εγκυρότητας και ανάπτυξης, επομένως και προόδου.

Το πρόβλημα δεν είναι όμως τόσο απλό. Διότι η νομική επιστήμη, και κυρίως το συνταγματικό δίκαιο, είναι συνυφασμένα με την πολιτική. Τα προβλήματα που τίθενται στο συνταγματικό δίκαιο να λύσει, είναι κυρίως πολιτικά προβλήματα, πράγμα που λόγου χάριν δεν συμβαίνει στη φυσική ή στη χημεία.

Με άλλα λόγια, η νομική επιστήμη έχει σαν φυσικό της εμπέδωμα το πολιτικό πεδίο. Με αυτήν την έννοια έχει απόλυτο δίκιο ο Τσουκαλάς να μιλάει για το «προοδευτικό κίνημα της νομικής επιστήμης» (σ. 31-32), ενώ η ίδια φράση σε αναφορά με τη βιοχημεία θα ηχούσε κάπως λυσενκικά. Το αντικείμενο της νομικής επιστήμης καθορίζεται άμεσα από την πολιτική και επομένως έχει να πει και ο νομικός τον πο-

λιτικό του λόγου, ο οποίος μπορεί να είναι προοδευτικός ή συντηρητικός, δημοκρατικός ή αυταρχικός, κτλ.

6. Κράτος και κοινωνία: διάκριση ή συγχώνευση;

Με την έννοια αυτή μπορούμε να αναρωτηθούμε πόσο προοδευτικές είναι οι θέσεις που υποστηρίζονται στο άρθρο του Τσουκαλά. Η πολιτική του επιχειρηματολογία βασίζεται στην έννοια του ιστορικού σχετικισμού, δηλαδή της «ιστορικότητας της σχέσης κοινωνίας και εξουσίας» (σ. 32) η οποία νομιμοποιεί, υποτίθεται, τη «σχετικοποίηση όλων των βασικών δογμάτων του δημοσίου δικαίου».

Μ' άλλα λόγια, σύμφωνα με τον Τσουκαλά, δεν πρέπει η έννοια του κράτους να έχει «νομιναλιστικές δεσμεύσεις», δεν πρέπει δηλαδή να καθορίζονται τα όρια και οι λειτουργίες του a priori, εφόσον δεχθεί κανείς την *ιστορικότητα*, δηλαδή το μεταβαλλόμενο χαρακτήρα της σχέσης κράτους και κοινωνίας.

Το ότι το δίκαιο μετασχηματίζεται συνεχώς, λόγω πιέσεων και καταναγκασμών που δημιουργούν οι κοινωνικοί αγώνες, είναι μια γνωστή αλήθεια, συνυφασμένη με τις έννοιες της ιστορικότητας των κοινωνικών θεσμών και της πάλης των τάξεων.

Το να συνάγεται απ' αυτό ότι «ανοίγεται η πόρτα στη σχετικοποίηση των βασικών δογμάτων του δημοσίου δικαίου» και ότι το κράτος και η κοινωνία «δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται σαν *κατηγορίες του καθαρού λόγου*» (υπογράμμιση Κ.Τ.), μου φαίνεται, το λιγότερο ιδιότυπος συλλογισμός, που, πέρα από την επιχειρηματολογική του ισχνότητα οδηγεί τον Τσουκαλά σε συμπεράσματα, που δύσκολα συμβαδίζουν με δημοκρατικές αρχές. Διότι αυτή η σχετικοποίηση των βασικών δογμάτων του δημοσίου δικαίου δικαιώνει, νομίζει, την κατάργηση της διάκρισης μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου. Με αφετηρία τη σχετικοποίηση της διάκρισης μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου που επισημαίνεται, όπως λέει, στο βιβλίο του Τσάτσου, ο Τσουκαλάς αναρωτιέται «μήπως μπορούμε, προχωρώντας περισσότερο από τον Τσάτσο, να οδηγηθούμε στην *πλήρη αναίρεση* της διάκρισης δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου» (σελ. 32-33, υπογράμμιση Κ.Τ.). Και συνδέει την πρόταση αυτή με το γεγονός ότι τα όρια ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό δίκαιο καθορίζονται από την εκάστοτε «εξουσιαστική δομή» η οποία είναι ρευστή και ιστορικά προσδιορισμένη (σ. 33).

Κατ' αρχήν, η κατάργηση της διάκρισης αυτής βασίζεται σ' ένα λανθασμένο επιχείρημα: ότι τα όρια μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου είναι δυσδιάκριτα, λόγω των κρατικών παρεμβάσεων κτλ., και ότι έτσι μπορούμε να τα θεωρήσουμε σαν ανύπαρκτα. Υπάρχει εδώ ένα αθέμιτο πέρασμα από την έλλειψη ευδιακρίτων ορίων στην κατάργηση της ίδιας της αρχής της διάκρισης ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό δίκαιο.

Αλλά η κατάργηση της διάκρισης αυτής ισοδυναμεί με την κατάργηση της διάκρισης ανάμεσα στην ιδιωτική και δημόσια σφαίρα καθώς και την κατάργηση της κοινωνίας πολιτών σαν ενδιάμεσης σφαίρας ανάμεσα στον πολίτη και το κράτος. *Κράτος και κοινωνία γίνονται ένα*: η «διάκριση» κράτους/κοινωνίας —διάκριση που ο Τσουκαλάς θεωρεί τόσο ξεπερασμένη ώστε να τη βάζει ανάμεσα σε εισαγωγικά— καταργείται σε τούτη την ιστορική φάση με την όλο και μεγαλύτερη κρατική παρέμβαση «στην αγορά της εργατικής δύναμης», μετατοπίζοντας έτσι τους χώρους των κρίσεων της εξουσίας (σ. 33).

Αυτοί οι χώροι, δηλαδή τα συνδικάτα και οι παραγωγικές τάξεις, λέει ο Τσουκαλάς, θεωρούνται λανθασμένα ότι βρίσκονται έξω από το κράτος και ότι αποτελούν μέρος της κοινωνίας πολιτών, με αποτέλεσμα «η *εσωτερική οργάνωση και δόμηση* των οργάνων αυτών, να εξακολουθεί τυπικά να μην αποτελεί αντικείμενο δημόσιας αρμοδιότητας» (σ. 33, υπογράμμιση Κ.Τ.).

Εδώ είναι δυνατό να νομίσει κανείς ότι ο Τσουκαλάς κάνει μια αθέμιτη αναγωγή του πολιτικού στο κοινωνικό επίπεδο πάλης για την εξουσία. Δεν πρόκειται όμως γι' αυτό. Ο Τσουκαλάς κάνει το αντίστροφο: μεταφέρει την πολιτική αρένα στο κοινωνικό επίπεδο των συγκρούσεων, αναγνωρίζοντας ότι αυτό που ο Μίλμπαντ ονομάζει «κοινωνικοποίηση της πολιτικής» χαρακτηρίζει το ρόλο του συγχρόνου κράτους υπό συνθήκες μονοπωλιακού καπιταλισμού⁶.

Με άλλα λόγια, επειδή στην περίοδο του μονοπωλιακού καπιταλισμού αυξάνει ο κρατικός παρεμβατισμός, σχετικοποιείται η διάκριση κοινωνίας και κράτους. Θα πρέπει, επομένως, να προσαρμοστεί σ' αυτή την πραγματικότητα και το Συνταγματικό Δίκαιο, να καταργηθεί η διάκριση ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου και ορισμένοι τομείς

της κοινωνικής ζωής που εθεωρούντο μέχρι σήμερα σαν μέρη της κοινωνίας και όχι του κράτους, να καταστούν *και τυπικά* αντικείμενα δημόσιας αρμοδιότητας, εφόσον ο *ουσιαστικός* τους ρόλος στους νέους χώρους διεξαγωγής αγώνων για την εξουσία είναι σημαντικός, και η σημασία του κοινοβουλίου σαν τέτοιου χώρου έχει μειωθεί σημαντικά.

Ας εξετάσουμε πόσο βάσιμη είναι αυτή η θέση.

7. Κοινωνία πολιτών και κοινωνικοποίηση της πολιτικής

Η «κοινωνικοποίηση της πολιτικής» δεν σημαίνει ότι οποιοσδήποτε χώρος στον οποίο παρεμβαίνει το κράτος γίνεται αυτόματα κρατικός. Αποτελεί μέρος του *πολιτικού συστήματος*, όχι όμως του κράτους. Η εξαφάνιση αυτής της διάκρισης καταλήγει λογικά στην κατάργηση της διαφοράς μεταξύ κράτους και κοινωνίας: το κράτος απορροφά όλη την κοινωνία. Αυτό καταργεί μια άλλη διάκριση που έχει, νομίζω, τεράστια θεωρητική και πρακτική σημασία: εννοώ τη διάκριση ανάμεσα σε πολιτικά συστήματα όπου το μονοπώλιο της εξουσίας κατέχεται από μία συγκεκριμένη και μοναδική πολιτική δύναμη και πολιτικά συστήματα όπου δεν υπάρχει τέτοια μονοκρατορία, διότι οι διάφοροι χώροι και θεσμοί που αποτελούν την *κοινωνία πολιτών* διατηρούν σημαντική *αυτονομία*. Οποιαδήποτε υποβάθμιση της σημασίας αυτής της αυτονομίας κατατείνει στην εξίσωση του ολοκληρωτικού κράτους με αυτό που ο Πουλαντζάς ονόμαζε «αυταρχικό κρατισμό» του σύγχρονου κράτους υπό συνθήκες μονοπωλιακού καπιταλισμού. Η διαφορά ανάμεσα στον ολοκληρωτισμό και τη δημοκρατία, τον ευγενέστερο και προοδευτικότερο ολοκληρωτισμό και τη συντηρητικότερη και υποκριτικότερη δημοκρατία είναι, σημαντική και δεν πρέπει να υποβαθμίζεται.

Άλλωστε, η συνταύτιση κράτους και κοινωνίας, η «απομυθοποίηση του ρόλου της Βουλής» που κηρύσσει ο Τσουκαλάς, οδηγούν σε κάποια μορφή συντεχνιακού κράτους, όπως ήταν του Μουσολίνι και του Φράνκο. Δεν γίνεται βέβαια συγκεκριμένη τέτοια πρόταση. Αλλά δεν προβάλλεται σαν μια απλή πραγματολογική διαπίστωση, η μείωση της σημασίας του ρόλου της Βουλής η ανεπάρκεια του εκπροσωπευτικού συστήματος, η μετατόπιση των χώρων πολιτικής διαπάλης από τη Βουλή στα συνδικάτα κτλ., αλλά σαν μια διαπίστωση ανάγκης συνταγματικής ρύθμισης. Σε τελική ανάλυση, πρέπει, κατά τον Τσουκαλά, να γίνει κοινή συνείδηση η ανεπάρκεια του Συντάγματος που έχει γίνει σαν να υπήρχε διάκριση εξουσιών (ενώ τείνει να εξαφανιστεί η διάκριση εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας) και σαν να υπήρχε διάκριση κράτους και κοινωνίας (ενώ τείνει κι αυτή να εξαφανιστεί αν δεν είναι ήδη εντελώς ανύπαρκτη).

Δεν ξέρω αν ο Τσουκαλάς συνειδητοποιεί ότι ολόκληρη η βάση της δημοκρατίας αποθεμελιώνεται με την απορρόφηση της κοινωνίας πολιτών από το κράτος. Η κατάργηση της διάκρισης ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας —με την κατάργηση της διάκρισης δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου— καταργεί και τη διάκριση κράτους και *κοινωνίας πολιτών*, αυτής της τόσο σημαντικής περιοχής, τόσο από πολιτική όσο και από πολιτιστική άποψη, όπως τόνισε επανειλημμένα ο Γκράμσι στα γραφτά του. Η αυτονομία της κοινωνίας πολιτών είναι η *conditio sine qua non* των ελευθεριών του πολίτη: ελευθεριών που συνδέονται άμεσα με τον κοινοβουλευτικό πλουραλισμό, ιδίως σε εποχή όπου τάσεις «κρατικού αυταρχισμού» φέρνουν την εκπροσωπευτική δημοκρατία αντιμέτωπη με τη γραφειοκρατία και τη διοικητική αυθαιρεσία⁷.

Η συγγένεια αυτών των απόψεων με τις θεωρίες περί ολοκληρωτικού κράτους του C. Schmitt και του E. Forsthoff, συνταγματολόγων του Γ' Ράιχ είναι εκπληκτική. Μάλιστα ο C. Schmitt, ώρισε το ολοκληρωτικό κράτος σαν εκείνο όπου η διαφορά ανάμεσα στο κράτος και την κοινωνία έχει εξαφανιστεί⁸. Σημασία έχει το πνεύμα του Schmitt που συνεχώς τονίζει εκείνο που είναι πολιτικά «ουσιαστικό» σε αντιπαράθεση προς το «τυπικό» η πολιτική ουσία πρέπει να προέχει του τύπου και το «δίκαιο κράτος» (*gerechter Staat*) πρέπει να αντικαταστήσει το «κράτος δικαίου» (*Rechtsstaat*).

8. Από τον μεθοδολογικό στον πολιτικό ολισμό

Στο σημείο αυτό θα τεθεί το αναπόφευκτο ερώτημα του «πονηρεμένου» νεοέλληνα: «Πού το πάει;».

Πού το πάω, λοιπόν; Όχι βέβαια, στην συνταύτιση της ιδεολογίας του Τσουκαλά με τις ιδέες που ενέπνευσαν τους συνταγματολόγους του ναζισμού. Υποστηρίζω όμως ότι υπάρχει μια σύνδεση ανάμεσα στο μεθοδολογικό ολισμό του Τσουκαλά και τον πολιτικό ολισμό, και

ότι μπορεί κανείς να οδηγηθεί ασυναίσθητα από τον ένα στον άλλο, χωρίς αυτό να είναι αναγκαστικό. Απλώς η *τάση* προς το μεθοδολογικό ολισμό δημιουργεί συχνά την *τάση* προς τον πολιτικό ολισμό, όπως θα εξηγήσω.

Η *τάση* προς μεθοδολογικό ολισμό συνίσταται στο να δίνονται συνολοποιητικές εξηγήσεις σε προβλήματα που ζητούν επίπονη διερεύνηση και βήμα προς βήμα έλεγχο των προτεινομένων λύσεων. Ο ολισμός έχει έτσι αρκετή πέραση ακριβώς διότι συνδέεται με κάποια πνευματική βιασύνη ή και φυγοπονία, παρά το γεγονός ότι κανένας μεθοδολογικός ολιστής δεν θα το παραδεχτεί. Συνδέεται επίσης και με την *τάση* οικοδόμησης «αψιδωτών θεωριών (over-arching theories) που υποτίθεται ότι εξηγούν τα πάντα. Οι θεωρίες αυτές λειτουργούν περισσότερο με τη «μαγεία» των λέξεων και λιγότερο με αρθρωμένη επιχειρηματολογία. Η «μαγεία» των λέξεων ή των εντυπωσιακών εκφράσεων επενεργεί άμεσα, καλλιεργεί «βιώματα» και έτσι οι έννοιές της συλλαμβάνονται «βιωματικά» και όχι τόσο «εγκεφαλικά». Μέσα από τη σωρεία των ευφρολογημάτων, των ετυμολογικο-ποιητικών ευρημάτων και των άλλων λεκτικών πυροτεχνημάτων δημιουργείται η εντύπωση μιας δυσμέτρητης βαθύτητας όπου δεν πιάνει μπάζα η αναλυτική σκέψη και η «τυπική» λογική.

Βέβαια, υπάρχουν ολιστικές θεωρίες που έχουν μεγάλο ενδιαφέρον σαν νοητικά κατασκευάσματα που εμπνέουν σημαντικά ερευνητικά προγράμματα. Ο Alexandre Koyré έχει δείξει ότι η ανάπτυξη των επιστημών πολλά οφείλει σε «μεταφυσικά προγράμματα» που ενέπνευσαν τους μεγάλους φυσικούς επιστήμονες από το Γαλιλαίο κι ύστερα.

Αυτό όμως είναι ένα άλλο θέμα και δεν αφορά τις *επιστημονικές* θεωρίες που είναι ολιστικές, δηλαδή γενικευτικές, περίπλοκα διατυπωμένες και μάλιστα συχνά χωρίς λόγο, συνηθέστατα αθεμελιώτες, και σχεδόν πάντα μη ελέγξιμες. Εν τούτοις, νομίζω, ότι όλα αυτά τα γνωστά ελαττώματα του ολισμού δεν είναι τα σημαντικότερα. Το σημαντικότερο μειονέκτημα του ολισμού είναι η υπεροψία του η οποία συνίσταται στο γεγονός ότι αντικρύζει τον κόσμο *sub specie auctoritatis*, υπό το πρίσμα της εξουσίας. Νομίζει ότι η ολικότητα της σύλληψής του του δίνει το προνόμιο της *παντοψίας*. Ο κόσμος είναι στα πόδια του και οι μικρολεπτομέρειες αναλύονται μόνο από εκείνους στους οποίους δεν έχει δοθεί το «γνωστικό προνόμιο» του ολισμού. Η αλήθεια είναι «πρόδηλη» για τον ολιστή: αρκεί να τοποθετηθεί κανείς στο ύψος που χαρίζει την παντοψία υιοθετώντας την ολιστική αντίληψη. Ποιος δεν θέλει, λοιπόν, να έχει το προνόμιο αυτό, και μάλιστα μέσω της οδού της «ήσσονος προσπάθειας»;

Με την υπεροψία που του χαρίζει η ολιστική παντοψία του, ο ολιστής αισθάνεται πιο ελεύθερος σαν δημιουργός από τον αναλυτικό ερευνητή. Επειδή οι εξηγήσεις που δίνει η ολιστική θεωρία είναι συχνά μη ελέγξιμες, πολλές φορές μάλιστα και αυθαίρετες, επιτρέπει στον εαυτό του λογικά άλματα, *petitiones principii*, (το αριστοτελικό «ύστερον πρότερον») και άλλα αμαρτήματα στην εκφορά του ορθού λόγου, αντικαθιστώντας την αυστηρή γλώσσα της επιστήμης —απέρριτη και στο προκείμενο με τη φραστική πιρουεττα και το ρητορικό πυροτέχνημα.

Αυτό δίνει μια άλλη δυνατότητα στον ολισμό που ούτε στον ύπνο της δεν θα μπορούσε να αποδώσει στον εαυτό της η αναλυτική σκέψη. Η ελευθερία κίνησης που επιτρέπει στον εαυτό της η ολιστική σκέψη της δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο να εξηγεί αλλά και να *ξαναδημιουργεί ουτοπικά* την πραγματικότητα με τη μεγαλύτερη άνεση και απελευθερωμένη από λογικές δεσμεύσεις.

Αυτή όμως η αναδημιουργία έχει *ολοκληρωτικό* χαρακτήρα. Από τη στιγμή που ο ολισμός απαρνείται την *ανάλυση*, δηλαδή την υποταγή στη διαρκή «τυραννία της λογικής» και επαγγέλεται την υπεροπτικά γενικευτική σύνθεση, θα καταφύγει στην *αυθαιρεσία*. Και όπως ο *μεθοδολογικός* ολισμός δεν δεσμεύεται πολύ από την ανάγκη συνεχών και «σχολαστικών» λογικών σταθμίσεων, έτσι και όταν αποφασίσει να συνθέσει ουτοπικά το πολιτικό του πρόγραμμα, όταν δηλαδή γίνει *πολιτικός* ολισμός ή ολοκληρωτισμός, δεσμεύεται ακόμη λιγότερο από «τυπικές αρχές δικαιοσύνης και δημοκρατίας». Βλέπει σ' αυτά, προσκόμματα που προβάλλονται από τους «εχθρούς» του πολιτικού του

προγράμματος. Από εκεί και πέρα, αν η σωτηριολογική του επαγγελία είναι επαρκώς ανεπτυγμένη και η πολιτική του εξουσία εμπεδωμένη, θα επιβάλλει ολοκληρωτικές λύσεις. Θα γίνει «ιακωβίνος», επαναστάτης που αναλαμβάνει την πλήρη ιστορική ευθύνη και τις ρηξικέλευθες αποφάσεις του να *αναπλάσει* την κοινωνία, όντας απόλυτα βέβαιος για την ορθότητά τους και περιβάλλοντας με την έσχατη περιφρόνηση τους αντιρρησίες και τις αντιρρήσεις τους.

Όπως τόνισα και πριν, προτιμώ να το επαναλάβω όμως, διότι εύκολα παρεξηγείται κανείς, η διαδρομή αυτή δεν είναι άφευκτη. Προϋποθέτει σωτηριολογική επαγγελία, εξουσιαστική βούληση και πολιτική επιτυχία. Ο διανοητικός όμως σύνδεσμος ανάμεσα στο μεθοδολογικό και τον πολιτικό ολισμό υπάρχει και αυτό κυρίως θέλησα να τονίσω. Ίσως να έχω δώσει μίαν ακραία ερμηνεία σε ένα άρθρο που κι αυτό, ίσως, να μην είναι παρά μια «παρατραβηγμένη» ανάγνωση ενός άλλου κειμένου.

Σκοπός μου ωστόσο δεν ήταν να κατηγορήσω οποιονδήποτε για ολοκληρωτισμό —κάθε άλλο. Σκοπός μου ήταν να εκφράσω την αντίρρησή μου στην ολιστική μέθοδο και να δείξω ότι είναι θεμιτή η εξαγωγή πολιτικών συμπερασμάτων με τα οποία δεν μπορούν να συμφωνήσουν δημοκρατικοί άνθρωποι στους οποίους απευθύνεται το άρθρο του Τσουκαλά. Και η εξαγωγή αυτών των συμπερασμάτων είναι θεμιτή αν αναλύσει κανείς τις έννοιες και τα επιχειρήματα, πράγμα που προσπάθησα να κάνω εδώ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τη μέθοδο της απαλοιφής της γλωσσικής περικεφαλαίας χρησιμοποίησα και άλλες φορές. (Βλ. ΑΝΤΙ τχ. 227 σελ. 30-33 «Η προοδευτική διάνοηση στη μεταδικτατορική Ελλάδα»). Η μέθοδος αυτή είναι απλή και ξεκάθαρη. Σε δυο παράλληλες στήλες τοποθετούνται διάφορα παραδείγματα σιβυλλικής ή μεγαλόσχημης γραφής και μια απόδοση σε απλούστερη και σαφέστερη διατύπωση. Η απλούστευση αυτή λειτουργεί *απομυθοποιητικά* διότι φανερώνει τη νοηματική γύμνια πίσω από το γλωσσικό όλβο.

Η αντιπαράθεση ήταν επαρκώς προκλητική ώστε να προκαλέσει αντίδραση σε περίπτωση που η απόδοσή μου αδικούσε τα κείμενα. Δεν υπήρξε αντίδραση, συνεπώς μπορούμε να θεωρήσουμε σαν κεκτημένα τα πορίσματα που αντλήθηκαν από αυτήν, μέχρις αποδείξεως του εναντίου.

2. Βλ. H.L.A. Hart: «Positivism and the separation of law and morals», in: R.M. Dworkin (Ed.) «The Philosophy of Law», Oxford University Press, Oxford 1977, p.p. 38-65. Ο Hart τονίζει ότι ορισμένες φορές όπου ο δικαστής ασχολείται με ζητήματα που προκύπτουν από τη θολότητα του κειμένου νόμου, (Legal penumbra), θολότητα που προκύπτει από τον ανοιχτό χαρακτήρα του νόμου που δεν μπορεί ποτέ να αποτελέσει κλειστό λογικό σύστημα, είναι υποχρεωμένος να «νομοθετήσει» ερμηνεύοντας το νόμο κατά τον ένα ή τον άλλον τρόπο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δρα εναντίον της λογικής. Η λογική λέει απλώς ότι η Α ερμηνεία συνεπάγεται την Β συνέπεια. Δεν μπορεί να καθορίσει πάντα την επιλογή μιας ερμηνείας.

3. Βλ. Mario Bunge: «Scientific Materialism», Reidel Dordrecht, 1981 p.p. 41-63 Lucio Colletti: «Il marxismo e Hegel», Laterza, Bari, 1969, και «Marxism and the Dialectic» στο New Left Review αριθμ. 93, Οκτ. 1975, σσ. 3-29.

4. John Rawls: A Theory of Justice: Oxford University Press, Oxford, 1980 (1970) p.p. 382-90.

5. Όπως σημειώνει ο Hans-Manfred Bock στο «Das Faschistische Modell Offener Horrschafft» in: W. Abendroth and K. Lenk: «Einführung in die politische Wissenschaft» Franck Verlag, Bèrνη 1968, σ. 128.

Βλ. επίσης «Der Begriff des Politischen» Βερολίνο 1933. Αναφέρεται από την H. Arendt ο.π.

6. R. Miliband: «The State in Capitalist Society». Weidenfeld and Nicolson Λονδίνο 1969 σ. 55 και 183.

7. N. Poulantzas: «L'Etat, le pouvoir, le socialisme», PUF 1978, Παρίσι, σ. 240.

8. Βλ. H.-M. Bock ό.α. σ. 127-128. Ειδικά η αναφορά περί εξαφανίσεως της διαφοράς κράτους/κοινωνίας στο ολοκληρωτικό κράτος αναφέρεται στο C. Schmitt: «Der Huter der Verfassung», Tübingen 1931, σ. 79 καθώς και «Staat, Bewegung, Volk» σ. 31. Αναφέρεται από την Hannah Arendt στο «Origins of Totalitarianism», Meridian Books, New York 1958, σ. 263-4. Το κλασικό βιβλίο του C. Schmitt, που είναι το «Der Begriff des Politischen», Βερολίνο 1933, αναφέρεται επίσης σ' αυτά. Είναι γεγονός ότι ο E. Forsthoff προς το τέλος της ζωής του αναθεώρησε τις απόψεις του και τάχθηκε υπέρ μίας φιλελεύθερης αντίληψης περί κράτους και κοινωνίας.

Ernst Forsthoff: «Der Staat der Industrie-Gesellschaft» Verlag Beck, Schwarze Reihe, München 1969.

Εξάντας

Ελληνική Λογοτεχνία • Δοκίμιο • Ξένη Λογοτεχνία
Φιλοσοφία • Εθνική Αντίσταση • Παιδικά
Ελληνικά Θέματα • Επιστημονική Φαντασία

Κωλέττη 11 - Τηλ. 36.04.885
Τζαβέλα 1 - Τηλ. 36.21.236

Σολομώντεια δικαιοσύνη

Δεν είναι, βέβαια, εύκολο να ορίσει κανείς με απόλυτο τρόπο τα όρια της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ως ποιο βαθμό, δηλαδή, προασπίζοντας τα νόμιμα δικαιώματά του ένας δημιουργός μπορεί να στερήσει το δικαίωμα της «χρήσης» από κάποιον άλλον του πνευματικού του προϊόντος. Χωρίς αμφιβολία, θα μπορούσε να αρνηθεί ένας συνθέτης την ερμηνεία ενός τραγουδιστή ή ένας συγγραφέας τη χρήση του έργου του για ένα σενάριο ή μία θεατρική παράσταση. Αν υποθέσουμε, όμως, ότι έχει δεχτεί μια τέτοια συνεργασία στο παρελθόν και έχει, δηλαδή, έμπρακτα συναινέσει στη συνδημιουργική σχέση του με τον ερμηνευτή-δημιουργό, τότε είναι αληθινά δύσκολο να ισχυριστεί ο «εις» ότι κάποια ποιοτικά κριτήρια εμποδίζουν τη συνέχιση της συνεργασίας του με τον «έτερο». Είναι, λοιπόν, φανερό πως άλλοι λόγοι, εξωκαλλιτεχνικοί, επικρατούν σ' αυτές τις εκ των υστέρων τροποποιήσεις και απαγορεύσεις.

Από αυτό το σημείο ως τις δικαστικές αποφάσεις, τα πράγματα οξύνονται σε τέτοιο βαθμό που θυμίζουν Σολομώντεια δικαιοσύνη. Διαμελίζεται με νομολογίες το βρέφος και απομένει άναυδος ο κόσμος, ο δέκτης της δημιουργίας.

Τέτοια ζητήματα πάντως ένα είναι βέβαιο: δεν μπορούν και δεν πρέπει να λύνονται με δικαστικά μέτρα. Και ούτε είναι δυνατόν να μην ενοχλήσουν το ευαισθητοποιημένο κοινό, όταν άπτονται «ρατσιστικών» κριτηρίων του τύπου: ο συγγραφέας είναι πρώτης κατηγορίας δημιουργός και ο ηθοποιός δεύτερης, ο συνθέτης είναι πρώτης, ο στιχουργός δεύτερης και ο ερμηνευτής - τραγουδιστής ή μουσικός τρίτης ή δεκάτης τρίτης.

Θα πρέπει να ξανασκεφτούν αυτά τα θέματα οι δημιουργοί. Η πρόσφατη ετυμηγορία του δικαστηρίου για τον αγώνα (μουσικό ή άλλου τύπου;) έδειξε πως το αδιέξοδο επικοινωνίας και συλλειτουργίας των καλλιτεχνών είναι ιδιαίτερα μεγάλο και η διάστασή του υπερβαίνει τις δικαστικές αποφάσεις.

Ας σκεφτούνε, λοιπόν, και λίγο τον κόσμο στον οποίο απευθύνονται και που χωρίς αυτόν η δημιουργία χάνει το νόημά της.

ΕΙΔΙΚΤΕΚ

● Μικρό συνεργείο παρατηρητών από φίλους της στήλης κατέγραψε προσεκτικά τα είδη μουσικής και τους συνθέτες που ακούστηκαν στην προεκλογική περίοδο από τα μεγάφωνα των εκλογικών κέντρων των κομμάτων. Τα αποτελέσματα δεν έχουν γίνει ακόμα γνωστά, διακρίνονται όμως με σαφήνεια οι διάφορες τάσεις. Το ΠΑΣΟΚ προτίμησε λαϊκά τραγούδια, η Νέα Δημοκρατία τον Ρόμπερτ Ουίλιαμς, το ΚΚΕ μετέδωσε τα άπαντα του Μίκη Θεοδωράκη, το ΚΚΕ εσωτερικού ανακάτεψε

τον Ζωρζ Μπρασένς με τον Τζων Λένον και τον Νίνο Ρότι χωρίς να περιφρονήσει τους Έλληνες έντεχνους και τέλος, σε μία αποστολή ανακάλυψης εκλογικού κέντρου του ΚΟΔΗΣΟ οι εξερευνητές οδηγήθηκαν από ένα μεγάφωνο που μετέδιδε το τραγούδι «Άστα τα μαλλάκια σου ανακατωμένα» ● Δεν ξέρουμε ακριβώς το ρεπερτόριο της αποχαιρετιστήριας συναυλίας του Γρηγόρη Μπιθικώτση στο Ολυμπιακό στάδιο, στις 25 Ιουλίου. Πάντως την ορχήστρα θα διευθύνει ο Σταύρος

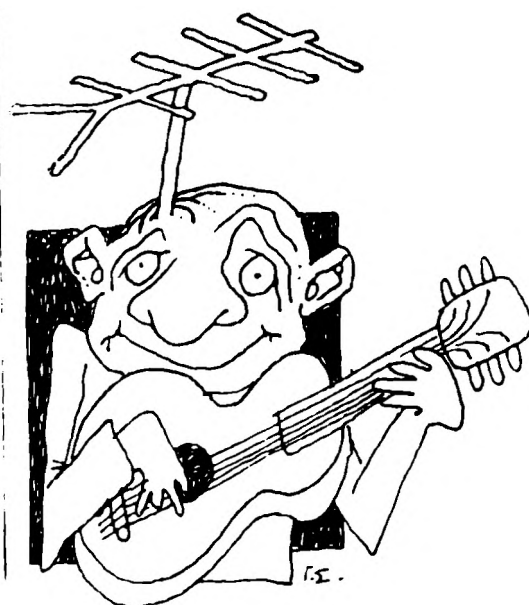
Ξαρχάκος, ο οποίος δεν εξελέγει, αν και νικητής.

● Τρία έργα ετοιμάζονται στο Δημοτικό Θέατρο Κρήτης για το καλοκαίρι. Ο Ζήνων, άπαιχτο έργο του Κρητικού αναγεννησιακού Θεάτρου σε παγκόσμια πρεμιέρα, Ο Θρήνος του Χάνδακα, ηρωικό μπαρόκ με δρώμενα, απόσπασμα από τον Κρητικό Πόλεμο του Μαρίνου Μπουνιαλή κι ένα μουσικόραμα που βασίζεται στα Ριζίτικα. Και τα τρία θα παρασταθούν στα «Ηράκλεια», Ο Ζήνων στις 27 και 28 Αυγούστου, Ο Θρήνος του Χάνδακα στις 11 και 12 Ιουλίου και τα Ριζίτικα στις 30 και 31 Αυγούστου. Ύστερα από όλα αυτά δε μένει παρά να συμφωνήσω με τον πρωθυπουργό, ο οποίος στο λόγο του στο Ηράκλειο ακούστηκε να λέει: «Θα πολιτογραφηθώ Κρητικός» ● Σε εξαιρετικά μακρόστενο σχήμα (σα να πρόκειται για κάποιο πείσμα) κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του νέου εικαστικού περιοδικού Εργαστήρι. Περιέχει ένα κείμενο του Στρατή Δούκα για τον Γιαννούλη Χαλεπά, ένα άρθρο του Αλμπέρτο Μοράβια για την Σάντρο Τρόττι, βιβλιοπαρουσιάσεις και σχόλια για την καλλιτεχνική κίνηση

● Μικρή στο θέμα αλλά μαχητική η εφημερίδα Τα Θερμά (υπότιτλος: στην εξυπηρέτηση της Κύθνου) από την οποία μαθαίνουμε ότι μέσα σε 30 χρόνια (1951-1981) ο πληθυσμός των ελληνικών νησιών μειώθηκε κατά μέσο όρο, κατά 17%. Για το νομό Κυκλάδων στην ίδια περίοδο η μείωση έφτασε το 23%. Κι ύστερα σου λένε «κάνε τουρισμό, να δεις καλό»

● Μέχρι τις 27 Ιουνίου διαρκεί η έκθεση ζωγραφικής του Δημήτρη Κακουλίδη στη Θεσσαλονίκη. Για την έκθεση αυτή ο φίλος Κωστής Μοσκόφ σημειώνει ότι αποτελεί «αισθητική παρέμβαση στη γύρω και στην εντός μας ζωή, βαθιά επαναστατική, που απορρίπτει οποιοδήποτε λαϊκισμό, οποιοδήποτε φτώχεμα, οποιαδήποτε απλούστευση της τόσο σύνθετης πραγματικότητας, αποκαλύπτοντας πίσω από τη διάλυση κάποιου σημερινού κόσμου την Παρουσία, την πράξη του Ανθρώπου...».

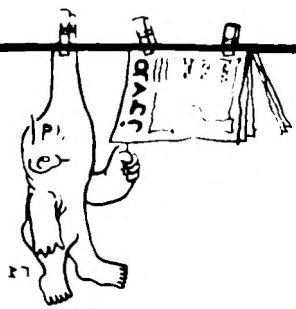
● Η ΕΡΤ-1 προγραμματίζει για το καλοκαίρι μια σειρά από μουσικά τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ για το μπλουζ και την τζαζ. Πρόκειται να δούμε τον B. B. King να αφηγείται την ιστορία των blues, από τον Μισισιπή μέχρι το Σικάγο, στην ταινία Goodmorning blues, δύο ντοκιμαντέρ για το σύγχρονο ηλεκτρικό blues του Σικάγο, μ'

ένα αφιέρωμα στον Count Basie που πέθανε πρόσφατα, μια περιοδεία του Duke Ellington, την ταινία Jazz in Exile με τους μετανάστες Dexter Gordon και Phil Woods, ένα πορτραίτο του Charlie Mingus, μια συναυλία του Sun Ra και τέλος, η δεκαετία του '60. Θα κλείσει τον κύκλο μ' ένα ντοκιμαντέρ για τον Paul Bley, τον Archie Shepp και τον Bill Dixon. Στις 4 Ιουλίου, όλοι στους δέκτες σας ● Στους δέκτες μας επίσης, προτείνει να είμαστε η τακτική πλέον συνεργάτρια της στήλης (μου στέλνει τις πληροφορίες σε χαρτάκια με το σήμα της Ολυμπιακής), στις 24 Ιουλίου, 12.30' το μεσημέρι για την εκπομπή «Σήμερα είναι Κυριακή». Θέμα της: Ορθοδοξία και Πράξη. Συνομιλούν ο Κώστας Ζουράρις και ο Χρήστος Γιανναράς. Guest-star ο στρατηγός Μακρυγιάννης...

● Οι ποιητές, πάντως, φαίνεται πως αποφάσισαν να είναι περιπατητικοί. Στη Θεσσαλονίκη —αμάν αυτή η πόλη— θα πραγματοποιηθεί η Δ' Πανελλήνια Ποιητική Συνάντηση 1965-1984 στις 23 και 24 Ιουνίου με τη συμμετοχή 14 ποιητών που πρωτοεμφανίστηκαν σ' αυτή την περίοδο ● Δεκαπέντε μέρες μετά, στην Πάτρα, θα γίνει το «Τέταρτο Συμπόσιο Ποίησης», όπου η ποίηση πάλι θα έχει την τιμητική της. Προτείνουμε στους ποιητές ένα μαραθώνιο βάδην από Θεσσαλονίκη - Πάτρα...

Προς τους φίλους του «ΑΝΤΙ»

Σχετικά με τη βιβλιοδεσία των τευχών του περιοδικού μας σας πληροφορούμε ότι:

● Τα παραδιδόμενα για βιβλιοδεσία τεύχη θα πρέπει ν' αντιστοιχούν προς τους ζητούμενους τόμους, δηλαδή ο αναγνώστης μας που θέλει ν' ανταλλάξει τα τεύχη του με τον Α' τόμο π.χ., θα πρέπει να μας φέρνει τα τεύχη από 1-9.

Για τον Β' τόμο τεύχη από	10-22
Γ'	23-35
Δ'	36-48
Ε'	49-61
ΣΤ'	62-74
Ζ'	75-89
Η'	90-102
Θ'	103-115
Ι'	116-128
ΙΑ'	129-141
ΙΒ'	142-154
ΙΓ'	155-167
ΙΔ'	168-180
ΙΕ'	181-195
ΙΣΤ'	196-208
ΙΖ'	209-221
ΙΗ'	222-235
ΙΘ'	236-250

● Εξυπακούεται ότι τα τεύχη που θα μας παραδίδονται θα πρέπει να είναι σε πολύ καλή κατάσταση (χωρίς γραψίματα, σχισίματα, κτλ.), όπως είναι και οι παραδιδόμενοι τόμοι. Θεωρήσαμε απαραίτητη αυτή την ενημέρωση των φίλων αναγνωστών μας, ελπίζοντας στην κατανόηση και την αγάπη τους για το «ΑΝΤΙ», γιατί ήδη αντιμετωπίζουμε πρόβλημα επάρκειας των παλαιών τευχών.

● Θα πρέπει, επίσης, να ξέρουν οι αναγνώστες μας ότι οι τρεις πρώτοι τόμοι έχουν εξαντληθεί

● **ΤΙΜΗ ΤΟΜΩΝ:**
Δ,Ε,Η,Θ,Ι,ΙΑ,ΙΒ,ΙΓ,ΙΔ,
ΙΣΤ,ΙΖ,ΙΗ 700 δρχ.

● **ΤΙΜΗ ΤΟΜΩΝ:**
Ζ' και ΙΕ' ΙΘ' 750 δρχ.

● **ΤΙΜΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ**
(με παράδοση των αντίστοιχων τευχών): 350 δρχ.

ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ
ΠΑΛΑΙΑ ΤΕΥΧΗ 100 δρχ.

● Για αλλαγή των τευχών με τόμους συνεννοηθείτε απ' ευθείας με το περιοδικό:

Δημοχάρους 60 (Τ.Τ. 601)
Τηλ: 72.32.713 και 72.32.819

Η Κύπρος είναι μία καταναλωτική κοινωνία με ήθη όμως και έθιμα Σικελίας. Οι βίλες των κατοίκων της ξεπετάχθηκαν από ένα τεχνητό κλίμα μιας μικροαστικής ευημερίας, που δημιούργησε το ξένο συνάλλαγμα για να καλύψει την ντόπια κοινωνικοοικονομική υπανάπτυξη και το ιμπεριαλιστικό πρόβλημα, που αποκορύφωμά του είναι η τουρκική εισβολή. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών των παραγόντων, οι κοινωνικοί θεσμοί της Κύπρου συγκεντρώνουν τις πιο παράδοξες αντιφάσεις. Αυτό το Κυπριακό Κράτος που προνοεί για τους κατάδικους «ανοιχτά κελιά» τις Κυριακές, βάζει μέσα σ' ένα Σύνταγμα - φυλακή τη γυναίκα, που ανάλογο δεν μπορούμε να βρούμε στην Ευρώπη, παρά μόνο στο οικογενειακό της Δίκαιο τον 19ο αιώνα! Φτάνει να δούμε το άρθρο 2, παρ. 7α, του Κυπριακού Συντάγματος: «η υπάνδρος γυνή ανήκει στην κοινότητα του συζύγου αυτής» και θα διαπιστώσουμε πως το ίδιο το Κυπριακό Σύνταγμα κατοχυρώνει την πατριαρχική ανισότητα. Με τα δεδομένα μάλιστα της τουρκικής εισβολής, όσο κι αν αυτό φαίνεται απίστευτο, οι γυναίκες των αγνοουμένων ανήκουν στην κοινότητα των άφαντων συζύγων τους. Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Κύπρου για εφτά κατ' εξακολούθηση χρόνια μετά τον Αττίλα, αρνήθηκε σ' αυτές τις γυναίκες να δώσει διαζύγιο, δημιουργώντας ένα πρωτοφανές ζήτημα με αλύτρωτους γάμους. Αλλά, κι όταν τα πρόσφατα χρόνια έδωσε τη συγκατάθεσή της για διαζύγιο, τη θέση της Εκκλησίας πήρε η πατριαρχική οικογένεια που ήρθε να περιφρουρήσει τους περιέργους αυτούς νεκρόφιλους δεσμούς. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Σε χωριό που απέχει μόλις λίγα χιλιόμετρα από την πρωτεύουσα Λευκωσία, επομένως εξαστικοποιημένο από τον παραδοσιακό αγροτικό τρόπο ζωής, γυναίκα αγνοούμενου που παντρεύτηκε υπήρξε θύμα λιθοβολισμού και διαπόμπευσης από το σόι του χαμένου συζύγου με την κραυγή «πουτάνα» και με την συνενοχή όλου του χωριού.

Η Κύπρος που παρουσιάζει μητροπολιτικά χαρακτηριστικά κοινωνικής διαστρωμάτωσης, τα οποία θαύμαζε κι ο Μπερλινγκουέρ της Ιταλίας, που προπορεύτηκε στον καταναλωτικό τρόπο ζωής απ' την Ελλάδα, με την εισαγωγή της τηλεόρασης το 1950 και με βελγικά μοντέλα κατανάλωσης του αυτοκινήτου (μία μέση κυπριακή οικογένεια διέθετε 2 την δεκαετία του '60, όταν στην Ελλάδα ήταν ακόμη είδος πολυτέλειας), η Κύπρος εντούτοις είναι πίσω κι απ' το άρθρο του Ελληνικού Συντάγματος, που προνοεί την ισότητα των δύο φύλων. Έτσι, παρουσιάζεται το φαινόμενο, αυτό το νησί από τη

ΠΩΣ Η ΚΥΠΡΟΣ ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ ΚΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΥΜΠΑΡΙΣΤΑΤΑΙ

·Η

ΠΩΣ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΕΡΤ

του Γιώργου Μοράρη

μια να ξεχωρίζει, μαζί με το Ισραήλ, στην Εγγύς Ανατολή για το ψηλό του βιοτικό επίπεδο, κι από την άλλη να είναι ευθυγραμμισμένο με την Εγγύς Ανατολή στην ηθική νοοτροπία. Όλη η πατριαρχική σκληρότητα της κυπριακής κοινωνίας φάνηκε μετά την εισβολή, όταν χρησιμοποιήσε δύο μέτρα και δύο σταθμά για τους τραυματίες του πολέμου. Για την κοινή γνώμη το τραύμα στον άνδρα υπήρξε η τιμή, για τη γυναίκα η ατίμωση. Ο βιασμός της Κυπρίας από τον Τούρκο καταχτητή, αντιμετωπίστηκε από τον άντρα της ως στίγμα, που έπρεπε να ξεπλυθεί με το διαζύγιο. Για να μη νομιστεί εσφαλμένα από τους οπαδούς της στατιστικής σχολής, πως, τα κρούσματα ήταν μεμονωμένα και για να δείξω πόσο οξύ φάνηκε το πρόβλημα θ' αναφέρω κι αυτό. Μετά την εισβολή η Παγκύπρια Επιτροπή Εγκλωβισμένων, υπερβαίνοντας το πουριτανικό κλίμα, υποχρεώθηκε να κάνει έκκληση από τον Τύπο προς τους άντρες, να δεχτούν στις συζυγικές εστίες την επιστροφή των εγκλωβισμένων γυναικών. Ακόμα κι η Εκκλησία, για δικούς της λόγους, που απόρρεαν από τη θέση της να περιφρουρήσει το θεσμό του γάμου, συμβούλευε τους άντρες να δουν τις γυναίκες τους ως τραυματίες πολέμου. Οι γυναίκες θύματα τουρκικού βιασμού, διαπίστωσαν στην τραγική τους απομόνωση και στον χλευασμό του προσφυγικού καταυλισμού πως, οι δικοί τους άντρες ήταν στο ίδιο στρατόπεδο με τους Τούρκους.

Δύο κινηματογραφιστές, ο Λάμπρος Παπαδημητράκης και

η Θέκλα Κίττου, στην προσπάθειά τους να δώσουν, μέσα από τον κινηματογραφικό φακό, την πραγματική εικόνα του νησιού περιέλαβαν στην σειρά «Κυπριακές επιφυλλίδες» ταινία που σκηνοθέτησε η δεύτερη για τις γυναίκες των αγνοουμένων, για λογαριασμό της ΕΡΤ-1. Και βρέθηκαν εγκλωβισμένοι στους, γνωστούς κι απ' το παρελθόν, μηχανισμούς της Κυπριακής Λογοκρισίας. Ας δούμε στη λεπτομέρειά του αυτό το παράδοξο —από πρώτη ματιά— φαινόμενο της επέμβασης της Κυπριακής Λογοκρισίας σε μία εκπομπή της ΕΡΤ.

Η Θέκλα Κίττου σε συνέντευξη της σε κυπριακό περιοδικό, αναφέρθηκε στην ταινία της «Τα μάτια των γυναικών της Κύπρου» από την τηλεοπτική σειρά, παραγωγής του Λάμπρου Παπαδημητράκη. Παρατήρησε λοιπόν, πως η πουριτανική «κοινή γνώμη» αντιμετωπίζει τις γυναίκες των αγνοουμένων ως να βρίσκονται σε μία διαδικασία εκπόρνευσης, για να εισπράξει την αντίδραση του πιο συντηρητικού εκπροσώπου αυτής της κοινής γνώμης, του ιερέα και επιχειρηματία Οικονομικού Παπαχριστόφορου. Ο τελευταίος ζήτησε από την Κυπριακή κυβέρνηση να επέμβει στην Αθήνα ώστε να μην προβληθεί η παραπάνω ταινία. Πρόκειται για μια ταινία που καταγράφει τη θέση της γυναίκας του αγνοούμενου στην μετά την τουρκική εισβολή κοινωνία της Κύπρου, για να δείξει στη συνέχεια την τραγική της περιθωριοποίηση. Πως πίσω απ' τον εξωραϊσμό που τη θέλει μαυροφορεμένη Εκάβη κρύβεται ο κοινωνικός απόβλητος. Είναι οι γυναίκες που από τον πόλεμο έχασαν τον άντρα κι από τη ζωή το όνομα και το κύρος του. Για ν' αποκτήσουν ως απροστάτευτες χήρες τον συλλογικό άντρα της πατριαρχικής κοινωνίας. Η κοινωνική αυτή συνείδηση κάνει συλλογισμούς, που όσο απάνθρωποι είναι για τη γυναίκα, άλλο τόσο της είναι χρήσιμοι για την αναπαραγωγή της κοινωνικής δομής: χηρεία και πορνεία βρίσκονται κοντά, άρα πρέπει να βρίσκεται ακόμα πιο κοντά κι ο κοινωνικός έλεγχος. Κάθε προσπάθεια των δυστυχισμένων αυτών γυναικών για ανεξαρτησία και ζωή, θα ερμηνευτεί από το μικροαστικό επαρχιώτικο περιβάλλον ως «ασεβής πράξη μοιχείας» στην ηρωική μνήμη των συζύγων. Αυτό ωστόσο που απαγορεύεται στη γυναίκα του αγνοούμενου ως αυτόβουλη πράξη, αποτελεί ταυτόχρονα για τον αρσενικό του νησιού υποχρέωσή της, που πρέπει κιόλας εκβιαστικά να εκτελέσει όταν ο ίδιος το ζητήσει. Μία πρόσφατη δική, απόπειρας βιασμού γυναίκας αγνοούμενου έδειξε πως η κοινωνική αυτή κατηγορία γυναικών αντιμετωπίζονται σαν «κοινές» γυναίκες. Ειδικότερα αυτά που κα-

τάγγειλε η ίδια στο δικαστήριο αλλά και το όλο πλαίσιο διεξαγωγής της δίκης επιβεβαίωσαν ακριβώς αυτά που, δύο μήνες πριν, η σκηνοθέτις κοινοποιούσε στη συνέντευξή της.

Οι αλήθειες αυτές που περιέχονται στο φιλμ θα θεωρηθούν επικίνδυνες να εξαχθούν στην Ελλάδα και ο Παπαχριστόφορος θα θέσει στην ίδια τη σκηνοθετίδα ένα υποκριτικό δίλημμα: πώς θα συνεχίσει η Ελλάδα και ο ελληνικός λαός να μας βοηθούν και να μας επιχορηγούν οικονομικά, αν δείξουμε μια τέτοια εικόνα της Κύπρου; Η ταινία αυτή σίγουρα, καταγράφει μία άλλη Κύπρο απ' το φολκλόρ που διοχετεύεται στην Ελλάδα. Το κυπριακό κατεστημένο, που οικοδόμησε όλα αυτά τα χρόνια, από την εισβολή ως τώρα, ένα μουσείο μαυροφορεμένων γυναικών, κι ένα πάνθεον τραγικών ηρώων γνωρίζει πολύ καλά πως χωρίς τη συντήρηση αυτού του σκηνικού, ο αενάως επικαλούμενος εθνικός αγώνας πιθανόν να πάρει άλλη, ανεξέλεγκτη τροπή. Αυτό, λοιπόν, το κατεστημένο, φαίνεται πως θορυβήθηκε ιδιαίτερα από την τροπή που πήραν τα πράγματα στον Τύπο μετά τη διαμαρτυρία του Παπαχριστόφορου. Διαπίστωνε ξαφνικά πως, όπως και σε μια σειρά άλλα κοινωνικά ζητήματα, έτσι και στο επίμαχο θέμα, για τη μοίρα που η κυπριακή κοινωνία επιφύλαξε στις γυναίκες των αγνοουμένων, η κοινή γνώμη που επικαλέστηκε ο επώνυμος ιερέας δεν ήταν και τόσο μαζί τους. Αντίθετα, όπως φάνηκε από δημοσιεύματα και επιστολές αναγνωστών, μα και από τις αδιάκοπες προφορικές συζητήσεις που ξεσήκωσε το ζήτημα, η κοινή γνώμη τάσσονταν υπέρ των απόψεων της σκηνοθετίδας και του ντοκιμαντέρ. Αυτό φάνηκε και από τη δημόσια συζήτηση πάνω στο θέμα που οργάνωσε ένας επίσημος φορέας: το Λαϊκό Πανεπιστήμιο με τίτλο «Ο μύθος της Πηνελόπης».

Και το μόνο «επιχείρημα» —έτσι συμβαίνει πάντα— που διαθέτει το ψέμα, όταν απειλείται από την εξάπλωση των ελεύθερων ιδεών είναι το καταφύγιο της βίας. Μιας βίας που ο Παπαχριστόφορος, επεκτείνοντας τις δραστηριότητές του από τις business στην προστασία της «ηθικής» έγινε ο εισηγητής. Για να εισακουστεί, παρ' όλες τις αντιδράσεις, από τη γραφειοκρατία και να υιοθετηθεί το αίτημά του από τα υπουργεία Προεδρίας και Εξωτερικών. Που ανάθεσαν με τη σειρά τους στον υπεύθυνο Τύπου της Κυπριακής Πρεσβείας στην Αθήνα να ενημερώσει για το περιεχόμενο του ντοκιμαντέρ. Και παρόλες τις αρχικές επιφυλάξεις των αρμοδίων της Κυπριακής Πρεσβείας, τελικά η κυρία Αντωνιάδου, απεσταλμένη

του γραφείου Τύπου επισκέπτεται την ΕΡΤ, ζητεί και βλέπει όχι μόνο τα «Μάτια των γυναικών» αλλά όλες τις ταινίες της σειράς. Η γνωστή σ' όλους κυπριακή γραφειοκρατία, που απασχολεί στις υπηρεσίες της —όπως περηφανεύεται— τους προοδευτικότερους διανοούμενους, ανήσυχη σπεύδει να ικανοποιήσει τα σκοταδιστικότερα αιτήματα της παπαδοκρατίας. Κι όχι μόνο: χρησιμοποιώντας το σαν άλλοθι επιζητεί να ασκήσει λογοκριτικό έλεγχο μέσα στην ίδια την ΕΡΤ και σ' όλη τη σειρά των έξι ντοκιμαντέρ. Ανήσυχη από το γεγονός πως οι δύο σκηνοθέτες δεν θα εκφράσουν επίσημες θέσεις μέσα στη δουλειά τους, τρέχει να τους κλείσει το στόμα. Κι η κυρία Αντωνιάδου, απεσταλμένη του Κώστα Γενάρη της Κυπριακής Πρεσβείας, καταγράφει με λεπτομέρεια το περιεχόμενο των ντοκιμαντέρ, στέλλει το ραπόρτο στη Λευκωσία για να μπορέσει ο εκεί υπουργός Προεδρίας Ν. Μιχαηλίδης να εντοπίσει τις ενοχλητικές νύξεις. Και προφανώς μέσα από τον ίδιο δρόμο, να ζητήσει από την ΕΡΤ να κάνει τις αναγκαίες περικοπές. Το σκηνικό τους πρέπει πάση θυσία να διατηρηθεί όρθιο, οποιαδήποτε μέθοδος κι αν χρειαστεί.

Ο διωγμός των ιδεών είναι μία πραγματικότητα σ' αυτό το νησί, παρ' όλες τις ψευδαισθήσεις που καλλιεργούνται για τον προοδευτικό χαρακτήρα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με την Αυτοκέφαλη Εκκλησία να επεμβαίνει στα σχολεία όταν αισθάνεται πως κινδυνεύει το νεανικό της ποίμνιο από τη μαρξιστική διάβρωση κάποιων εκπαιδευτικών. Με την ίδια ολοκληρωτική μέθοδο που οι υπάλληλοι του τελωνείου αποφασίζουν ότι είναι παράνομος για εισαγωγή στα σύνορα ο Σαντ. Με την ίδια ολοκληρωτική μέθοδο που η Κυπριακή Πρεσβεία θεωρεί ότι είναι ανεπιτρεπτή για εξαγωγή έξω από τα σύνορα —ακόμα κι αν πρόκειται για την Ελλάδα— αυτή η άλλη εικόνα της Κύπρου που όλοι, ακόμα κι οι ιθύνοντες, ξέρουν και παραδέχονται.

Πέραν τούτου και πέραν της κριτικής που μπορεί κανένας να προσάψει στην κυπριακή πλευρά, φαίνεται πως κι η Ελλάδα έχει τους δικούς της λόγους να εξωραΐζει την εικόνα της Κύπρου, ή τουλάχιστον να συμπαρίσταται στην κυπριακή πλευρά όταν μετατρέπει την πραγματική ζωή σε θέαμα. Φαίνεται πως η ισχύς του δόγματος «η Κύπρος αποφασίζει η Ελλάδα συμπαρίσταται», επεκτείνεται μέχρι του σημείου η Κύπρος να παίρνει αποφάσεις για τη γραμμή πλεύσης μιας ελληνικής υπηρεσίας όπως η ΕΡΤ.

Τι μπορεί να σημαίνουν για σας οι οικονομικές επιδόσεις* μιας Ασφαλιστικής Εταιρίας;

(όταν είναι τόσο εντυπωσιακές)

σιγουριά!

Και η σιγουριά που εμπνέει η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ στηρίζεται:

- Στα κεφάλαιά της και τα ελεύθερα αποθεματικά, που ξεπερνούν το 1.300.000.000 δραχμές.
- Στο σύνολο του ενεργητικού της, που είναι πάνω από 2.900.000.000 δραχμές.
- Στα καθαρά ασφάλιστρα, που φτάνουν περίπου το 1.500.000.000 δραχμές.
- Στα έσοδά της από επενδύσεις, που ανέρχονται σε 263.000.000 δραχμές.
- Στα 610.000.000 δρχ. καθαρά κέρδη της, που της χάρισαν, για δεύτερη συνεχή χρονιά, τον τίτλο της πρώτης σε κέρδη Ασφαλιστικής Εταιρείας στην Ελλάδα.

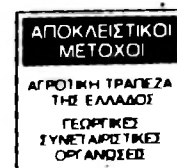
ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟ:

Αυτά τα κέρδη επενδύονται σε κοινωφελή έργα για το ξαναζωντάνεμα της ελληνικής υπαίθρου. Γιατί η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι Κρατικό-συνεταιριστική Εταιρεία.

* ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟ 1982

ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ:

ΖΩΗΣ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ, ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΦΩΤΙΑΣ, ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΧΑΛΑΖΙΟΥ, ΑΛΙΕΥΤΙΚΩΝ ΣΚΑΦΩΝ, ΚΤΗΝΑΣΦΑΛΕΙΕΣ.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ

ΚΟΝΤΑ ΣΑΣ ΟΤΙ ΚΙ ΑΝ ΤΥΧΕΙ

ΑΛΕΚΟΣ ΞΕΝΟΣ:

Κατηγορώ το ρεμπέτικο

Μια συνομιλία του Παναγιώτη Βενάρδου με τον συνθέτη της «Αντίστασης» για την κρίση που περνάει το τραγούδι και την πολιτική της Κυβέρνησης και των κομμάτων στα πολιτιστικά θέματα.

του Παναγιώτη Βενάρδου

Η κρίση που περνάει το ελληνικό τραγούδι βρίσκεται στην αιχμή της επικαιρότητας. Κρίση που εκδηλώνεται με διακηρύξεις για κάθαρση από τη «μουσική χυδαιότητα», αλλά και διαστάσεις απόψεων ανάμεσα στους ίδιους τους καλλιτέχνες για τον τρόπο προστασίας και κατοχύρωσής του.

Παράλληλα διατυπώνονται από πολλές πλευρές έντονες αντιρρήσεις για την πολιτική της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ και των κομμάτων για τον άκρατο «λαϊκισμό» που κυριαρχεί στην πολι-

τιστική ζωή του τόπου.

Για τα θέματα αυτά είχαμε μία συνομιλία με τον γνωστό συνθέτη Αλέκο Ξένο —τον δημιουργό της συμφωνίας της «Αντίστασης»— που λόγω και της μακρόχρονης προσφοράς του στους συνδικαλιστικούς αγώνες των μουσικών δίνει μια ιστορικά εδραιωμένη άποψη για τις αιτίες της σημερινής κρίσης.

Ο Αλέκος Ξένος ήταν από τους πρωταγωνιστές της γνωστής διαμάχης για το ρεμπέτικο που άρχισε το 1947.

ΕΡ: Ποια εξήγηση δίνεις στο γεγονός ότι τα ρεμπέτικα εξακολουθούν να κυριαρχούν στο χώρο του τραγουδιού —και της πολιτιστικής ζωής, θα έλεγα... Μήπως αυτό δείχνει ότι το είδος έχει βαθιές ρίζες στο λαό και πράγματι τον εκφράζει;
ΑΠ: Αυτή είναι μια λανθασμένη τοποθέτηση που κάνουν πολλοί συγχέοντας την τεχνητή, την κατευθυνόμενη διάδοσή τους, με την δήθεν ανάγκη του λαού μας να εκφράζεται με αυτό το είδος του τραγουδιού.

Αλλά πώς είναι δυνατόν να γίνεται λόγος για «βαθιές ρίζες» και «λαϊκή έκφραση», όταν είναι γνωστό ότι εδώ και 40 χρόνια τα μέσα μαζικής ενημέρωσής μας βομβαρδίζουν ανελέητα μ' αυτά τα μουσικά υποπροϊόντα.

Κι ενώ θα περίμενε κανείς ότι με την κυβέρνηση της «Αλλαγής» η κατάσταση θ' άλλαζε, διαπιστώνουμε το αντίθετο. Για να μην πω ότι έχει χειροτερέψει κιόλας.

Στην τηλεόραση την Καθαρή Δευτέρα μέτρησα δυο απανωτές εκπομπές στο ίδιο κανάλι αφιερωμένες στα ρεμπέτικα, χώρα στο ραδιόφωνο. Μα αυτό είναι μονοπώλιο του χειρίστου είδους. Πού είναι ο πλουραλισμός και η πολυφωνία που διακηρύσσονται;

Τον τελευταίο καιρό γινόμαστε μάρτυρες μιας νέας εισβολής του ρεμπέτικου από τηλεόραση, ραδιόφωνο, Τύπο, θέατρο, κινηματογράφο, κομπανίες, δίσκους κτλ. και παρατηρούμε το φαινόμενο επί των ημερών της «Αλλαγής» το είδος αυτό να προβάλλε-

ται όχι απλά σαν ένας τρόπος ρωμέικης διασκέδασης, αλλά και σαν εκδήλωση υψίστης πολιτιστικής αξίας! Φτάσαμε στο σημείο να το εγκωμιάζουν με δηλώσεις τους ως και... πολιτικοί ηγέτες! Και μάλιστα κομμάτων που διακηρύττουν ότι βρίσκονται στην πρωτοπορία!

Όλη αυτή η προσπάθεια όμως δεν είναι παρά τονωτικές ενέσεις που κάνουν εκείνοι οι οποίοι έχουν μεγάλα οικονομικά συμφέροντα από τη διατήρηση του ρεμπέτικου στη ζωή. Γιατί αντιλαμβάνονται με ανησυχία, ότι ο κόσμος το «μπούχτισε» πια και αντιδράει.

Αυτό φαίνεται και από τις φθίνουσες πωλήσεις δίσκων, αλλά και τη στροφή των νέων προς την ξένη μουσική και τη δημοτική παράδοση.

ΕΡ: Υποστηρίζεται σήμερα με ιδιαίτερη έμφαση, ότι τα ρεμπέτικα αρχικά ήταν υπό διωγμό κι ότι στην κατοχή τα τραγουδούσαν οι πατριώτες στις φυλακές. Στέκει αυτός ο ισχυρισμός;
ΑΠ: Είναι ένας μύθος που εφευρέθηκε εκ των υστέρων, για να «ηρωοποιήσουν» τα ρεμπέτικα. Ειπώθηκε μάλιστα ούτε λίγο ούτε πολύ πως, εκφράζανε το εργατικό κίνημα. Πρόκειται για χονδροειδή διαστρέβλωση!

Ο λαός στην κατοχή και στην Εθνική Αντίσταση δεν εμπνεόταν από τραγούδια που εξυμνούσαν το χασίς. Εκείνοι που την «έβρισκαν» σ' αυτά ήταν οι δοσίλογοι, οι μαυραγορίτες και οι χαφιέδες των Γερμανών στους ντεκέδες

και τα νυκτερινά κέντρα της εποχής. Αντιστασιακά τραγούδια ήταν εκείνα που έγραψε ο λαός και οι συνθέτες του.

Κι όχι μόνο δεν ήταν υπό διωγμό τα ρεμπέτικα, αλλά έγιναν από τον εμφύλιο και μετά ένα από τα κύρια όπλα της Δεξιάς για να λυγίσει το δημοκρατικό φρόνημα και την αγωνιστική έξαρση του λαού. Έχει αποδειχθεί πως από τον Σταθμό Ενόπλων μεταδιδόταν συστηματικά ρεμπέτικα βάσει ενός σχεδίου ψυχολογικού πολέμου που εισηγητές του ήταν οι Άγγλοι και οι Αμερικάνοι. Στη Μακρόνησο βάζανε επίτηδες ρεμπέτικα για να πέφτει το ηθικό των κρατουμένων. Η ίδια η Φρειδερίκη πήγε εκεί και απένειμε το «χρυσό μπουζούκι»!

ΕΡ: Ωστόσο υποήρξαν προοδευτικοί καλλιτέχνες οι οποίοι πίστεψαν στο «λαϊκό» τραγούδι και προσπάθησαν να του δώσουν ένα προοδευτικό περιεχόμενο...
ΑΠ: Μερικοί «τραγουδοποιοί» —έτσι αυτοαποκαλούνται— αφού ενέδωσαν στην σατραπεία —αθάνατε Καβάφη!— του πολιτικού και εμπορικού κατεστημένου, σπεύδουν να διαχωρίσουν τη θέση τους και διαμαρτύρονται όψιμα για μια κατάσταση για την οποία έχουν ευθύνες οι ίδιοι.

Γιατί βλέπουν ότι και τα δικά τους καλά τραγούδια χάνονται μέσα σ' αυτό τον βόρβορο και δεν πωλούνται όπως πριν, ενώ οι εταιρίες δίσκων έχουν γίνει δέσμιες αυτού που δημιούργησαν όλα αυτά τα χρόνια.

Οι ίδιοι αυτοί «τραγουδοποιοί»

κάνουν λόγο σήμερα για «μουσικές χυδαιότητες» που μας κατακλύζουν με τα «κλαψούρικα» και τα «γύφτικα». Εμείς από το 1947 είχαμε προβλέψει ότι άνοιγαν τους ασκούς του Αιόλου και δεν θα μπορούν να ελέγξουν τα πράγματα.

Κάλλιο αργά παρά ποτέ. Τους προειδοποιούμε όμως ότι θ' αποτύχουν αν δεν ενώσουν τις προσπάθειες μ' όλο το μουσικό κόσμο που ταλανίζεται από την διαιώνιση των προβλημάτων.

ΕΡ: Είναι όλα τα ρεμπέτικα «μουσικά υποπροϊόντα»; Δεν υπάρχουν ανάμεσά τους και τραγούδια πραγματικά λαϊκά, με αξία;
ΑΠ: Πολύ λίγα ρεμπέτικα έχουν μια αξία και είναι αυθόρμητα. Θα έλεγα γύρω στα ενενήντα τραγούδια. Αυτά τα λίγα πλησιάζουν την πραγματική ζωή, εκφράζουν ορισμένα συναισθήματα που ζούμε και έχουν ποιότητα. Όλη η άλλη «παραγωγή» δεν είναι παρά αναμασήματα και χυδαίες απομιμήσεις ανατολίτικων τραγουδιών, ινδικών κτλ. Είναι τέλμα στο πνεύμα και στη ζωή του λαού.

Όπου πέτυχαν γνωστοί λαϊκοί συνθέτες πέτυχαν γιατί επηρεάστηκαν από τα αστικά λαϊκά τραγούδια του Αιγαίου, της Σμύρνης, της Πόλης. Όπως π.χ. η Γερακίνα (Τσιτσάνης) Καπετάν Αντρέα Ζέππο (Παπαϊωάννου). Τα ματόκλαδά σου λάμπουν (Βαμβακάρης)...

Υπάρχουν όμως και μορφωμένοι άνθρωποι που τους εκφράζει το «κλαψούρικο»...

Μπορεί να είσαι μορφωμένος σ' έναν ορισμένο τομέα, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είσαι και καλλιεργημένος μουσικά. Μπορεί να νομίζεις ότι κάτι σε εκφράζει, σε γεμίζει γιατί δεν έχεις άλλες διεξόδους. Το περιβάλλον ασκεί πλύση εγκεφάλου και στους μορφωμένους...

Όλοι νιώθουμε κάποιες στιγμές κακοκεφιάς, απαισιοδοξίας. Αν το ρεμπέτικο τραγούδι μας εκφράζει σε τέτοιες στιγμές...

Και είναι ανάγκη να καταφεύγουμε στο «πρωί με την αυγούλα πίνω την γλυκειά μαστούρα»; Υπάρχουν πλήθος ελληνικά τραγούδια ποιότητας. Και ο Χατζιδάκις έχει γράψει τραγούδια καλά και ο Θεοδωράκης και ο Σαββόπουλος, και ο Μάνος Λοΐζος και πολλοί άλλοι νεότεροι άξιοι συνθέτες.

Υπάρχει μια αξιολογή προσφορά τραγουδιών τα τελευταία χρόνια που μπορούν να εκφράσουν το λαό μας. Αλλά τα περισσότερα απ' αυτά δεν τ' αφήνουν να γίνουν γνωστά. Και επιτυχία να κατορθώσει να γίνει ένα τραγούδι ποιότητας «πνίγεται» από τις εταιρίες που έχουν συμφέρον να προωθήσουν τα «στοκ» που σας έχουν μάθει.

ΕΡ: Σε τελευταία ανάλυση πιστεύεις ότι τα θέματα της μουσικής δεν έχουν προχωρήσει σήμερα;

ΑΠ: Διόλου. Σε πολλούς τομείς μάλιστα πήγαμε πίσω. Η ουσία ποια είναι: Στην Ελλάδα δεν υπάρχει μουσικός διάλογος γιατί δεν υπάρχει παιδεία. Και για να υπάρχει παιδεία πρέπει να δώσουμε χρήματα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Το υπουργείο Πολιτισμού έδωσε για να εκδοθούν σε δίσκους έργα Ελλήνων συνθετών ένα εκατομμύριο δραχμές. Ποσόν που δεν φτάνει ούτε για δύο τρία έργα. Αντίθετα επιδοτεί με υπέρογκα ποσά κάθε λογής λαϊκίστικες εκδηλώσεις.

Μπορεί οι κρατικές ορχήστρες —για ν' αναφερθώ ξανά στο θέμα της ελληνικής συμφωνικής μουσικής γενικότερα— να εφαρμόσαν τον θεσμό των συνδρομητών, όμως τα έργα των Ελλήνων συνθετών ελάχιστα παρουσιάζονται. Μόνο στην αρχή κάθε συναυλίας βάζουν μικρά κομμάτια. Οι μαέστροι επιδιώκουν να προβάλουν το ταλέντο τους διευθύνοντας έργα ξένης μουσικής. Κι όμως έχουμε μια αξιολογή παραγωγή ελληνικών έργων.

Από τον Χατζιδάκι είχε γίνει μια προσπάθεια όταν ήταν στο Τρίτο Πρόγραμμα. Έβαζε περισσότερα ελληνικά έργα. Και σήμερα οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων απ' ό,τι ξέρω έχουν καλές προθέσεις, αλλά φαίνεται ότι συναντούν δυσκολίες από το κατεστημένο.

Επί Γεωργίου Παπανδρέου ο οποίος είχε έφεση στα γράμματα και τις τέχνες, τα πράγματα ή-

ταν καλύτερα γιατί έπαιρναν υπόψη τους τις εισηγήσεις της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών. Αυτή η προσπάθεια όμως που ξεκίνησε με τον Λουκή Ακριτά έμεινε στη μέση.

ΕΡ: Πρόσφατα με αφορμή τον θάνατο του Τσιτσάνη οι ηγέτες των δημοκρατικών κομμάτων μίλησαν όχι μόνο για τον εκλιπόντα αλλά ουσιαστικά έκαναν και καλλιτεχνική αποτίμηση του λαϊκού τραγουδιού, πράγμα που επισήμανες και στην αρχή της συνομιλίας μας. Τότε ήταν που ακούστηκαν μερικές δειλές φωνές που είπαν: «λυπόμαστε για το θάνατο του Τσιτσάνη, αλλά γιατί ν' αγνοείται ο Γιαννίδης που πρόσφερε κι αυτός στο τραγούδι»; Εσύ σε τι αποδίδεις αυτή τη «μονομέρεια»;

ΑΠ: Οι υπεύθυνοι των κομμάτων στα πολιτιστικά θέματα έχουν την εντύπωση ότι υπάρχει ένα κοινό με ορισμένες προτιμήσεις και προσπαθούν αποδεχόμενοι τα γούστα του να το πλησιάσουν. Αλλά αυτό δεν λέγεται πρωτοπορία. Λέγεται ουρά... Παράλληλα οι ίδιοι αυτοί άνθρωποι δεν έχουν μια συγκροτημένη μουσική παιδεία...

ΕΡ: Όμως μέσα στα κόμματα υπάρχουν άνθρωποι καλλιεργημένοι μουσικά, που μπορούν να επηρεάσουν...

ΑΠ: Υπάρχουν αλλά δεν τους ακούνε. Στη βάση εκφράζονται υπεύθυνες θέσεις, ενάντια σ' αυτή την κατάσταση, αλλά αγνοούνται συστηματικά από την κορφή.

ΕΡ: Μίλησες για κάμψη του ρεμπέτικου ότι γίνονται «τονωτικές ενέσεις» για να επιβιώσει. Τι προβλέπεις για το μέλλον;

ΑΠ: Πρόβλεψή μου είναι ότι σιγά σιγά και εφόσον προωθούνται ισότιμα και τα άλλα είδη μουσικής μέσα από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση ότι το ρεμπέτικο θα γίνει, έπειτα από λίγα χρόνια, μουσειακό είδος. Η διαδικασία της φθοράς έχει αρχίσει από καιρό.

Βλέπουμε —κι αυτό δεν είναι τυχαίο— ότι τα τελευταία χρόνια σημειώνεται ένα «μπουμ» στα Ωδεία. Πολλαπλασιάζονται τα παιδιά που πηγαίνουν και μαθαίνουν ένα κλασικό όργανο.

Όταν αυτή η ανάγκη για μουσική παιδεία αντιμετωπιστεί με συστηματικό τρόπο, είτε μέσα από τα σχολεία (νηπιαγωγεία μέχρι Μουσική Ακαδημία) είτε μέσα από τους δήμους, τους πολιτιστικούς φορείς, τα εργατικά κέντρα, τότε ο κόσμος θ' αρχίσει ν' αποκτά πιο καλλιεργημένα μουσικά ενδιαφέροντα.

Έτσι τα κάθε λογής μουσικά υποπροϊόντα της καθυστέρησης και της υπανάπτυξης θα καταλήξουν εκεί που τους αρμόζει φυσιολογικά: στο περιθώριο!

Εκδόσεις «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Κατερίνα Σαιν-Μαρτέν

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

Το ιστορικό χρονικό των Λαμπράκηδων, της νεολαιίστικης οργάνωσης, που σημάδεψε μια ολόκληρη γενιά, για πρώτη φορά αποτελεί αντικείμενο συστηματικής μελέτης.

Με πλούσιο όσο και σπάνιο φωτογραφικό υλικό και δυσεύρετα ντοκουμέντα η κοινωνιολόγος-ιστορικός Κατερίνα Σαιν-Μαρτέν περιγράφει την οργανωτική δομή, την πολιτική παρέμβαση και τις πολιτιστικές δραστηριότητες της «Νεολαίας Λαμπράκη».

Άγνωστες πτυχές αλλά και αποσιωπήσεις ή και διαστρεβλώσεις γύρω απ' τα πραγματικά περιστατικά φωτίζονται μέσα από πλήθος συνεντεύξεων που η συγγραφέας πραγματοποίησε με μέλη της Νεολαίας Λαμπράκη, αλλά και μια αδημοσίευτη συνέντευξη με τον πρόεδρο της Νεολαίας τον Μίκη Θεοδωράκη, δημοσιεύεται αυτούσια.

Είκοσι χρόνια μετά τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη, η ιστορία αρχίζει να φωτίζει τα «πραγματικά» της οργάνωσης που υπερέβη τα κομματικά πλαίσια και έδρασε ως ο καταλύτης για μια σειρά από πολιτικές και πολιτιστικές αλλαγές.

Τη μετάφραση και την επιμέλεια της έκδοσης είχε η Χαρά Ντάλη.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: Εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» • Μαυρομιχάλη 9 • τηλ. 36.07.744, 36.39.962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία» • Τσιμισκή 78 • τηλ. 279.720

Εθνογραφική προσέγγιση της γλώσσας των νέων

Συνοψίζοντας το Α' μέρος της ανακοίνωσής μου στη Συνάντηση «Γλώσσα και Νεολαία» παρουσιάζω τις θεμελιακές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται η εθνογραφική προσέγγιση της γλώσσας. Η Εθνογραφία της γλώσσας είναι μια προοπτική για τη μελέτη της γλώσσας σαν επικοινωνιακού μηχανισμού πέρα και πάνω από το γραμματικό —συντακτικό σύστημα και την αναφορική λειτουργία του λεξιλογίου. Η γλώσσα έχει και άλλες χρήσεις όπως το να συμβολίζει ταξική απόσταση, κοινωνικό γόητρο, να κάνει έμμεσα κοινωνικά σχόλια, να εκφράσει χιούμορ ή ταυτότητα κάποιας ομάδας.

Εφαρμόζοντας την εθνογραφική μεθοδό συλλογής υλικού διεισδύουμε στην ποικιλομορφία ή ετερογένεια των γλωσσικών πηγών κάθε κοινότητας, και δίνοντας προτεραιότητα στη λειτουργία μελετάμε τα δομικά μέσα που επιστρατεύονται για να εξυπηρετήσουν τις επικοινωνιακές ανάγκες των ανθρώπων.

Αυτή η προοπτική αντι να παραμένει συμπλήρωμα του βασικού θεωρητικού μοντέλου το οποίο, παρόλες τις παραλλαγές του στην ιστορία της γλωσσολογίας, κρατάει έντονα τα σημάδια της έμφασης στον αναφορικό άξονα της γλώσσας πρέπει να συμπεριληφθεί στο χτίσιμο του μοντέλου ενσωματώνοντας έτσι τις κοινωνικο-πολιτισμικές μεταβλητές.

του Λουκά Τσιτσιπή

Ας δούμε τώρα μερικά παραδείγματα, τα οποία φέρνουν στο προσκήνιο της συζήτησης και της κατανόησης την εθνογραφική προοπτική στη μελέτη της γλώσσας. Το ένα αφορά το χώρο της εκπαίδευσης και δεν είναι παρμένο από ελληνική έρευνα, αν και θα μπορούσε να αφορά και την ελληνική πραγματικότητα. Το άλλο προέρχεται από την ελληνική πραγματικότητα.

Ένα κεντρικό σημείο το οποίο μοιράζονται από κοινού τα παραδείγματά μου είναι η έμφαση στη λειτουργία του αφηγηματικού λόγου. Ένα σημείο που χαρακτηρίζει το πρώτο παράδειγμα είναι η κοινωνική στάση απέναντι στην αφήγηση που ελέγχεται σαν αρνητική. Υπάρχουν όμως και λεπτές διαφορές ανάμεσα στα παραδείγματά μου. Στο πρώτο, η αρνητική στάση απέναντι στον αφηγηματικό λόγο οφείλεται στην επιβολή μιας νόρμας, ενός κανονισμού, για το πως ο λόγος αποβαίνει πειστικός μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον. Άρα, όπως θα δούμε, το τι ανήκει στο επίκεντρο και τι στο περιθώριο από τη σκοπιά του ορθού τρόπου ομιλίας ελέγχεται από το τι είδους γέννη ομιλίας υιοθετούμε και όχι απλά και μόνο από το τι φωνολογία, μορφολογία, ή λεξιλόγιο επιστρατεύουμε στη γλωσσική επικοινωνία. Στο άλλο, έχουμε να κάνουμε με μια τέτοια χρήση του λόγου που επιτρέπει στρατηγικά πλεονεκτήματα σε εκείνους οι οποίοι διαθέτουν την ικανότητα να τον χρησιμοποιούν κατάλληλα.

Η πρώτη περίπτωση έχει ερευνηθεί από την Cazden και τον Hymes' η Cazden μεταφέρει την εκπαιδευτική εμπειρία, ο Hymes

την εθνογλωσσική. Και οι δύο συγχρόνως παρατηρούν την αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων μέσα από τους τρόπους ομιλίας. Οι ερευνητές αυτοί βρήκαν ότι, σε μαθήματα στην ανώτατη εκπαίδευση, οι πιθανότητες του φοιτητή να κάνει επιστημονικά αποδεκτό και πειστικό το λόγο του είναι πολύ μεγαλύτερες όταν παραθέτει γνώμες και δεδομένα έρευνας συγκεκριμένων επισημώνων και πολύ μικρότερες όταν περνάει το επιχειρήμα του με μορφή προσωπικής ιστορίας-αφήγησης, όπως π.χ. «θυμάμαι τότε κάποιος μου είπε κτλ.». Ο στεγνός, παραθετικός επιστημονικός λόγος και ο αφηγηματικός προσωπικός κατά την ανάλυση του Hymes είναι μέλη μιας διχοτομικής αντίληψης που σαν στερεότυπο επηρεάζει τη γνώμη μας για την ορθή ομιλία και ρυθμίζει τις νόρμες επικοινωνίας στην τεχνολογικά ανεπτυγμένη, Δυτική κοινωνία.

Η αντίθεση αντικειμενικού-παραθετικού / αφηγηματικού-προσωπικού λόγου είναι ένα μόνο μέλος μιας ευρύτερης σειράς αντιθέσεων που το κοινωνικό στερεότυπο συντηρεί, όπως: standard ομιλία-μη standard, γραπτός-προφορικός λόγος, αφηρημένος-συγκεκριμένος λόγος, κτλ. Μέσα εδώ εντάσσουμε και τη διχοτομική διαίρεση του Bernstein σε γλωσσικούς κώδικες περίπλοκης δομής (γνωστοί σαν elaborated codes) που έχουν τη δυνατότητα να περνούν μηνύματα με αφηρημένο τρόπο χωρίς να στηρίζονται σε στοιχεία του περιβάλλοντος, και σε γλωσσικούς κώδικες περιορισμένης δομής γνωστοί σαν restricted codes) που δεν διαθέτουν αυτονομία επικοινωνιακή

και στηρίζονται σε μηνύματα και από το περιβάλλον για να κάνουν το τελικό προϊόν κατανοητό. Οι χρήσεις στις οποίες έχει δοθεί, η συχνά αναθεωρημένη από τον ίδιο τον Bernstein, διχοτόμηση και τα παραδείγματα που έχει μαζέψει η Cazden από τα πανεπιστημιακά περιβάλλοντα συνιστούν ότι τείνουμε να αντιμετωπίζουμε την κοινωνία μας και τους εκπαιδευτικούς μας θεσμούς σαν στρωματογραφημένους κατά τρόπους που να θεωρούν ορισμένους τύπους αφήγησης σαν κατώτερους από άλλους και τους ανθρώπους που εκφράζονται με τους δεδομένους αφηγηματικούς τρόπους σαν κατώτερους.

Αυτή η μορφή κοινωνικής ανισότητας συνοδεύεται από θεμελιακές παρερμηνείες στην ίδια τη γλωσσική επιστήμη, η οποία θεωρεί τα αιτούμενα σαν δεδομένα. Οι πάρα πάνω διχοτομικές διαίρεσεις που αναφέραμε ξεκινούν από τη στερεότυπη, γενικά αποδεκτή, αλλά όχι και με επάρκεια ερευνημένη άποψη ότι η μορφή στη γλώσσα είναι απαραίτητη απόδειξη της λειτουργίας της. Έτσι, αν το σύνολο των δομικών στοιχείων που συνθέτουν την ομιλία σε μια συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση μαρκάρεται σαν standard γλώσσα περικλείει, ας πούμε, τα γνωρίσματα του επιστημονικού λόγου ή, αν θέλετε, του γνωσιολογικά ανώτερου περίπλοκου κώδικα του Bernstein, το συμπέρασμα βγαίνει ότι αυτός ο λόγος θα είναι αποτελεσματικότερος στο να πείσει, και ανελλιπής επομένως στην ποιότητα και στη μεστότητα της πληροφόρησης που διοχετεύει στους δέκτες.

Εδώ βέβαια, ξεχνάμε ότι ορισμοί, αφηρημένοι όροι, νούμερα και στατιστικές μπορούν να εμφανίζονται σαν συνέπεια απλής απομνημόνευσης ενώ μια συγκεκριμένη αφήγηση να εκφράζει δημιουργική σκέψη.

Η ίδια η δομή της αφήγησης είναι περίπλοκη, και όπως έχουν δείξει εθνογλωσσικές και λαογραφικές έρευνες, δεν εμφανίζεται το προσωπικό αφήγημα αναρχικά και τυχαία. Απλά, η ισχυρή κοινωνική ιδεολογία χειραγωγώντας το εκπαιδευτικό σύστημα αποθαρρύνει τον μαρκαρμένο σαν αντι-επιστημονικό αφηγηματικό λόγο, μετατρέποντας σε μειονότητα εκείνους που τον έχουν μάθει στους χώρους από τους οποίους προέρχονται. Έτσι εξηγείται το φαινόμενο της μαύρης μητέρας η οποία σε κάποιο σεμινάριο παιδαγωγικό πλησίασε τον Hymes και του είπε: «Το παιδί μου παραμένει μουγγό μέσα στην τάξη, αλλά όταν τελειώνει το σχολείο μαζί με τα άλλα παιδιά παίζουν σχολείο και η αφηγηματική τους και η λεκτικο-εκφραστική τους ικανότητα είναι μεγάλη».

Στην ουσία, η περίπτωση που

παρουσίασα μας δείχνει τι ακριβώς δεν μεταβιβάζεται σωστά, με επάρκεια ή με θετικότητα ή και με ενθάρρυνση στους νέους, όταν κοινωνικοποιούνται γλωσσικά σε ένα σύστημα το οποίο χωρίζει την οικονομία της γλωσσικής κοινότητας σε διπολικές διαίρεσεις με αρνητικά μαρκαρμένο τον ένα πόλο.

Ας δούμε τώρα μια άλλη σκοπιά της αφήγησης με εστιασμό της προσοχής μας στη χρήση της σε ανταγωνιστικό διάλογο.

Πάλι η έννοια της μεταβίβασης υπόκειται στην ουσία της συζήτησης. Οι ομιλητές δεν έχουν εσωτερικευμένο μόνο ένα σύστημα νόμων γραμματικής προκειμένου να κατασκευάζουν σωστές και αποδεκτές προτάσεις στη γλώσσα. Σε κάθε γλωσσική κοινότητα υπάρχουν και νόμοι για τη σωστή χρήση της γλώσσας. Η επικοινωνιακή ικανότητα λοιπόν περιλαμβάνει όλο αυτό το σύστημα νόμων που συνδέει το γλωσσικό προϊόν με την κατάλληλη κοινωνική του χρήση.

Μέσα στη διαχρονική πορεία της γλώσσας οι νόμοι αυτοί μεταβάλλονται και είναι δυνατόν να μην υπάρχει πάντα άριστη επικοινωνία ανάμεσα στις διάφορες ηλικίες. Είναι ακόμη δυνατό όποιος γνωρίζει να χειρίζεται στρατηγικά τους νόμους χρήσης και ερμηνείας να μπορεί να επιβληθεί σ' αυτούς που δεν έχουν την ίδια πείρα. Σε μια ολονύχτια σχεδόν ακρόασή μου των ραδιοπειρατών άκουσα το διάλογο ανάμεσα σε δύο νεαρά άτομα που το ένα εξηγούσε στο άλλο ότι ο όρος *μηχάνημα* αναφέρεται σε κάποιο συγκεκριμένο εργαλείο του σταθμού αναμετάδοσης, και επομένως δεν διατηρεί τη γενική αναφορική του σημασία. Το ότι από τη μια γενιά στην άλλη έχει εξειδικευθεί η σημασία μιας λέξης είναι κάτι όχι ασυνήθιστο στη μεταβολή του λεξιλογίου, και η γλωσσολογική έρευνα έχει άπειρα τέτοια παραδείγματα να μας δώσει.

Το ότι δεν είναι η λέξη από μόνη της που μπαίνει αποφασιστικά στην επικοινωνία αλλά οι νόμοι *χρήσης και ερμηνείας* φαίνεται από την παραπέρα συζήτηση ανάμεσα στους δυο. Αυτός που γνώριζε την εξειδικευμένη σημασία της λέξης, και επομένως γνώριζε την κατάλληλη επικοινωνία στον συγκεκριμένο χώρο προσπαθούσε να εκφράσει την υπεροχή του απέναντι στον άλλον που —νέος στην περιοχή των ραδιοσταθμών— αγνοούσε. Έτσι, η συζήτηση γύρω από μία λέξη μόνο γίνεται ανταγωνιστικός διάλογος, ο οποίος οριοθετεί τα μέλη μιας Ομάδας απέναντι στους απέξω που δεν είναι μέλη. Αν και στην περίπτωση αυτή έχουμε να κάνουμε με κοινωνικά άνιση κατανομή του επικοινωνιακού υλικού, δεν πρόκειται για ανισότητα βάθους. Παρά την επίδειξη γνώσης και τα στρατηγικά πλεονεκτήμα-

α που παρουσιάζονται στην μια πλευρά της επικοινωνίας στην ουσία ο ίδιος ο χώρος των ραδιο-εκπομπών είναι μικρός και αδύναμος διότι αντιμετωπίζει την κρατική αντίθεση και επομένως τα νέα μέλη που περνάνε τη φάση μύησης τους είναι καλοδεχούμενα. Αυτό που δείχνει το απράδειγμα είναι ότι για να γίνει κατανοητή η γλωσσική συμπεριφορά των ποικίλων κοινωνικών ομάδων, και στη συγκεκριμένη περίπτωση των νέων, πρέπει να μελετηθούν τα συστήματα των ποικίλων κοινωνικών ομάδων, και στη συγκεκριμένη περίπτωση των νέων, πρέπει να μελετηθούν τα συστήματα της επικοινωνιακής ικανότητας απομονώνοντας τις παραμέτρους που χρειάζονται όπως είναι: ποιος μιλάει σε ποιον, σε τι κοινωνικό περιβάλλον με τι συνθήκες ομιλίας ή αφήγησης και ποιος ο βαθμός επιτυχίας στο να περάσει το μήνυμα. Όλα αυτά οριοθετούν την επικοινωνιακή ικανότητα.

Στο πρώτο παράδειγμα είδαμε τη στάση του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος το οποίο υιοθετώντας ένα πολιτισμικό στερεότυπο αποκλείει από ορισμένους χώρους και υποβαθμίζει συγκεκριμένους τρόπους ομιλίας ξεκινώντας με το επιχείρημα ότι δεν είναι γνωστικά επαρκείς στην πληροφόρηση που διοχετεύουν. Στο δεύτερο, είδαμε το πως επιστρατεύεται η επικοινωνιακή ικανότητα των ομιλητών σε ανταγωνιστικό τύπο ομιλίας με απώτερο ίσως σκοπό την ενσωμάτωση νέων μελών που θα ενισχύσουν την ομάδα και την εσωτερική της ενότητα.

Επιτρέψτε μου να κλείσω με μια παρατήρηση που ανακεφαλαιώνει την ανακοίνωσή μου συνοψίζοντας συγχρόνως και την αντίληψή μου για τη γλωσσική προοπτική που ανέπτυξα και θεωρώ αναγκαία για τη μελέτη της γλωσσικής δημιουργικότητας της σημερινής νεολαίας.

Είναι η παρατήρηση που έκανε ο Hymes για τον Chomsky, τον θεμελιωτή της μοντέρνας γλωσσολογικής επιστήμης. Λέει ο Hymes: «Στις δύο διαλέξεις γνωστές σαν διαλέξεις Russil, που είχε δώσει ο Chomsky παρουσίασε δύο εξίσου σοβαρές, αλλά ανεξάρτητες θέσεις: η μία αφορούσε τα καθολικά γνωρίσματα της γλωσσικής δυνατότητας σε γενική, αφηρημένη και θεωρητική κλίμακα, η άλλη αφορούσε τις πολιτικές και κοινωνικές ανισότητες όπως και τον αγώνα για το ξεπέρασμά τους χωρίς όμως αναφορά στη γλώσσα. Ο πολιτικός Chomsky είναι κοινωνικά ευαισθητοποιημένος, ο γλωσσολόγος Chomsky ξεχνάει τι λέει η κοινωνική του συνείδηση. Η θεωρία αποστασιοποιείται βολικά από την πράξη και αυτό δεν συνεργεί θετικά για το μέλλον της γλωσσικής έρευνας σε δημοκρατική βάση.

P. CHR. ASBJORNSEN και J. MOE
Η ιστορία ενός καλοψημένου τη-
γανόψωμου
Μετ: Ρένα Καρθαίου
Εικονογράφηση: Svend Otto S.
Εκδ: Πατάκης, Αθήνα 1984

Το κείμενο του βιβλίου αυτού στηρίζεται σ' ένα λαϊκό παραμύ-
θι νορβηγικό και ελληνικό. Η ι-
στορία είναι απλή. Ένα τηγανό-
ψωμο που πέφτει από ένα τηγάνι
και, προσωποποιημένο πια, τρέ-
χει να σωθεί από τα στόματα των
πεινασμένων ανθρώπων και
ζώων. Με την απλότητα αυτή
διαγράφεται με μια επανάληψη,
συνηθισμένη στο παραμύθι όσο
και στην ιστορία του κόσμου, ο
αγώνας για την επιβίωση, η αφέ-
λεια και η πονηριά. Η μετάφρα-
ση σε ζωντανή γλώσσα με σπιρ-
τόζο ύφος.

Το βιβλίο απευθύνεται στα παι-
διά της προσχολικής ηλικίας και
των πρώτων τάξεων του δημοτι-
κού.

PENA KAPΘAIOY
KATEPINA - MANOY ΠΑΣΣΑ
Χαρούμενες διακοπές
(για παιδιά Δ' Δημοτικού)
Εικονογράφηση: Σπ. Ορνερράκης
Εκδ: Πατάκης, Αθήνα 1984

Με το βιβλίο αυτό συντροφιά
το παιδί μπορεί να περάσει ευχά-
ριστες ώρες στις διακοπές του,
αλλά και γενικά στον ελεύθερο
χρόνο του, ενώ συγχρόνως θα ε-
παναλαμβάνει ορισμένη ύλη από
τα μαθήματα που έχει διδαχθεί,
χωρίς να έχει την αίσθηση ότι κά-
νει μια δουλειά βαρετή ή κουρα-
στική. Η συγγραφή του βιβλίου
στηρίζεται στη σκέψη ότι κάτι
καλό και χρήσιμο, που μόνο του
θα φαινόταν βαρετό, μπορούμε
να το μεταδώσουμε στα παιδιά
με τρόπο που να γίνει αγαπητό,
αν το συνοδεύσουμε με γέλιο, ευ-
χάριστη εικόνα, παιχνίδι και γε-
νικά με χαρά. Έτσι με τρόπο
διασκεδαστικό περνάνε μέσα α-
πό το βιβλίο αυτό γνώσεις γραμ-
ματικής, αριθμητικής, ποιήματα,
μικρές ιστορίες, γνώση του περι-
βάλλοντος κ.ά. ανακατεμένα με
παιχνίδια, αινίγματα, σταυρόλε-
ξα, γρίφους, ανέκδοτα και όσα
γενικά τραβούν το ενδιαφέρον
των μικρών.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΩΤΟΣ
Είμαστε όλοι απώλειες πολέμου
Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1984

Τον τίτλο του έργου του τον
δανείζεται ο συγγραφέας και δη-
μοσιογράφος Στ. Ζ. από μια φρά-
ση που του είπε ένας Έλληνας
στρατιώτης ο οποίος είχε χάσει
τα δυο του πόδια στον ελληνοϊ-
ταλικό πόλεμο, πάνω στα βουνά
της Αλβανίας.

Η αφήγηση ξεκινά από την
Κωνσταντινούπολη —στη διάρ-
κεια του Πρώτου Παγκόσμιου
Πολέμου— και συνεχίζεται στην
Ελλάδα, τη Γαλλία, την Αμερική
και, αργότερα, στις περισσότε-
ρες χώρες της Δυτικής Ευρώπης,

για να καταλήξει στην Ελλάδα.
Στο βιβλίο αναφέρονται γνωρι-
μίες και συνομιλίες με ανθρώ-
πους που, λίγο πολύ, σχετίζονται
με την εποχή (πολλοί δεν υπάρ-
χουν πια), τον πόλεμο, την ειρή-
νη, τη λογοτεχνία και το διχα-
σμένο κόσμο μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΛΕΣΚΗΣ
Περαστική Άνοιξη
Κύπρος, 1984

Τούτο το μικρό ποιητικό βι-
βλίο μας δίνει την ευκαιρία να μι-
λήσουμε για το Γιώργο Μολέ-
σκη. Υδραυλικός, συγκολλητής
και αργότερα ελαιοχρωματιστής
στην Αμμόχωστο και τη Λευκω-
σία, φοιτούσε ταυτόχρονα σε νυ-
χτερινό σχολείο. Εκείνη την επο-
χή παρουσίασε και τα πρώτα του
ποιήματα στο περιοδικό «Νέα Ε-
ποχή» και σε κυπριακές εφημερί-
δες 1964-67. Από το 1974 μέχρι το
1979 σπούδασε με υποτροφία φι-
λολογία στο Κρατικό Πανεπι-
στήμιο Μόσχας - Λομονόσωφ.
Σήμερα εργάζεται ως πολιτιστι-
κός υπεύθυνος στο Δήμο Λάρνα-
κας.

Έχει εκδώσει πέντε ποιητικές
συλλογές και ποιήματά του έ-
χουν μεταφραστεί στα αγγλικά,
ρωσικά, αρμένικα κ.ά.

Στην «Περαστική Άνοιξη» αν-
τλεί και πάλι τα ερεθίσματά του
από την καθημερινή ζωή της Κύ-
πρου, μια ζωή που συναντιέται
συχνά με το θάνατο. Το γράψιμό
του απλό, ζεστό, χωρίς επιτηδευ-
ση και αυθεντικό.

«... της Ελλάδος φρουρός...»
Εκδ: Επιλογή, Θεσσαλονίκη,
Νοέμβρης 1983

Έστω και καθυστερημένα πα-
ρουσιάζουμε αυτή τη συλλογή
«Μεταπολεμικών Αφηγημάτων
του Στρατού και της θητείας».

Η συλλογή περιλαμβάνει κεί-
μενα των: Βασίλη Βασιλικού,
Θωμά Γκόρπα, Αλέκου Δαμιανί-
δη, Γιώργου Ιωάννου, Τόλη Κα-
ζαντζή, Νίκου Κάσδαγλη, Γιώρ-
γου Κάτου, Μανόλη Ξεζάκη,
Γιάννη Παλαμιώτη, Γιάννη Πα-
τσώνη, Γιάννη Σολδάτου, Περι-
κλή Σφυρίδη, Μάριου Χάκκα,
Διονύση Χαριτόπουλου, Ντίνου
Χριστιανόπουλου, Γιώργη Χρι-
στοφιλάκη.

Περιλαμβάνει επίσης ένα πολύ
ενδιαφέρον αυτοβιογραφικό έργο
που εκδόθηκε το 1870 με τίτλο
«Η στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι».
Γράφτηκε από τον «Ανώνυμο»,
κατώτερο αξιωματικό και είναι
πραγματικά πρωτοποριακό για
την εποχή του.

Την επιμέλεια της έκδοσης έ-
κανε ο Γ. Αβραμίδης.

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Η Αναγνώριση της Εθνικής Αντί-
στασης 1941-1944
Αθήνα 1984

Πρόκειται για το χρονικό της
συζήτησης στη Βουλή, τον Αύ-

γουστο του 1982, για την αναγνώ-
ριση της Εθνικής Αντίστασης.

Στόχος του Κ. Π., Βουλευτή
του ΠΑΣΟΚ στο Νομό Κοζάνης
και ιδρυτικού μέλους της Επαρ-
χιακής Επιτροπής ΕΑΜ Βοΐου
(όπως γράφει στον Πρόλογο) εί-
ναι να βοηθήσει μ' αυτή την έκ-
δοση τη νέα γενιά να αποκατα-
στήσει την ιστορική μνήμη της
στο θέμα της Εθνικής Αντίστα-
σης και να μεταφέρει σ' όλο τον
ελληνικό λαό το μήνυμα της Ε-
θνικής συμφιλίωσης.

Άτλας βουλευτικών εκλογών
18η Οκτωβρίου 1981
Γενική Επιμέλεια και Εισαγωγή:
Ηλίας Νικολακόπουλος
Εκδ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών
Επιστημών. Αθήνα 1984

Ο Εκλογικός Άτλαντας των
βουλευτικών εκλογών του 1981,
είναι μια πρώτη σημαντική από-
πειρα στο χώρο της εκλογικής
γεωγραφίας, που με τη χρήση της
χαρτογραφικής μεθόδου, δίνει
μία παραστατική εικόνα για τους
άξονες διατομής στην επιρροή
των κομματικών δυνάμεων, για
τις 56 εκλογικές περιφέρειες της
χώρας. Παράλληλα με την πα-
ρουσίαση του εκλογικού χάρτη
της κάθε περιφέρειας, όπου η μο-
νάδα μελέτης είναι ο Δήμος και η
Κοινότητα (εκτός από τις Α' Α-
θηνών, Α' Πειραιώς και Α' Θεσ-
σαλονίκης, όπου σαν μονάδα ε-
παναλαμβάνεται η ενορία), και
μονάδα πολιτικής αναφοράς τα 3
κόμματα (ΠΑΣΟΚ, ΝΔ., ΚΚΕ),
δίνοντας αναλυτικά σε πίνακες
τα έγκυρα ψηφοδέλτια, οι ψήφοι
και τα ποσοστά του καθενός από
τα 3 αυτά κόμματα (ΠΑΣΟΚ,
ΝΔ., ΚΚΕ).

Από τους χάρτες παρουσιάζε-
ται ανάγλυφα το τρικομματικό
σύστημα που κυριαρχεί στην Ελ-
λάδα την μεταπολεμική περίοδο,
ενώ διαφαίνεται και το στοιχείο
του διπολισμού, που, όπως γρά-
φει και ο επιμελητής του Άτλαν-
τα, «τείνει να παγώσει ως κυ-
ρίαρχη, για πρώτη ίσως φορά
στην ελληνική εκλογική ιστορία,
την άμεση αντιπαράθεση Δεξιάς
και Αριστεράς».

Βασίλης Τσιπάς
Στροφή

Εκδ: Πλέθρον, Αθήνα 1984

Είναι η τρίτη ποιητική συλλογή
του Β. Τ. Προσωπική ποιητική
γραφή που ανιχνεύει, πίσω από
την καθημερινότητα, το όνειρο
την ακύρωση και τη μνήμη με
μια γλώσσα ενίοτε σκληρή και
σαρκαστική και ενίοτε τρυφερή.
«Έμεινε χωρίς τιμωρία ο φόνος,
δεν έβρισκαν ποιος ο θύτης και
ποιος το θύμα, ο ποιητής έλειπε
με άδεια, δεν υπήρχαν ένοικοι στο
σπίτι, η αστυνομία σταμάτησε να
ρωτάει "ποιος" και "γιατί", άλ-
λωστε στην άδεια σάλα η Ηλέ-
κτρα περίμενε πλέκοντας τον Ο-
ρέστη...».

Μαγνητοσκοπημένα ζωντανές μεταδόσεις

«Το χαντ-μπωλ είναι πολύ ωραίο σπορ. Άμα το ξέρεις, βέβαια. Να, τώρα γίνεται κάτι σαν κόρνερ. Αλλά έχει άραγε κόρνερ αυτό το παιχνίδι;»

Έτσι μεταδίδανε το Μόντρεαλ και τους Ολυμπιακούς μια φορά κι έναν καιρό. Τέτοια ωραία και συμπαθή ακούγαμε τότε. Παρόμοια ωραία δεν παραλείπουμε ν' ακούμε και τώρα στις μεταδόσεις τους. Φοβάμαι όμως ότι τα σημερινά ωραία δεν είναι πια συμπαθή, αλλά αντιθέτως προκλητικά και ενοχλητικά.

Μια φορά κι έναν καιρό είχαμε σπορτκάστερς που δεν σκαμπάζανε και πολλά, αλλά που τα ζούσανε τα παιχνίδια μαζί μ' όλον τον κόσμο και παλεύανε οι άνθρωποι να παρακολουθήσουν, να πληροφορηθούν, να μεταδώσουν με όσες κεραίες είχανε κι είχαμε τότε.

Γελάγαμε, λοιπόν, με τα λάθη τους. Γελάγαμε και με το φανατισμό τους. Ξέραμε τι περιμέναμε, ίσως να 'τανε και το αλάτι των βαρετών αγώνων («Κάποιος σημάδεψε με το ακόντιό του έναν κριτή, αλλά δεν τον πέτυχε»), ίσως να είμασταν πιο ξεκούραστοι τότε. Είχαμε, απ' την άλλη, και την Όαση Διακογιάννης, ξέραμε το μέτρο, αντέχαμε και Φουντουκίδη, και Γεωργίου, και Γαβάκη. Άντε, και Κοντοβαζαϊνίτη. Οι τελείως αχώνευτοι μετριόντουσαν στα δάχτυλα του ενός ποδιού, δεν μας νοιάζανε.

Σιγά - σιγά αλλάζανε τα πράγματα. Πληθύνανε οι ανάγκες, οι μεταδόσεις, πληθύνανε οι εκφωνήσεις, πληθύνανε τα ύψη. Αυτά τα ύψη άρχισαν πια να μας αναστατώνουν. Φω-

λεά ύψους έχει γίνει πια το αδύνατο κανάλι, όπου παπαγαλίζοντες πανεπιστήμονες λένε όσα λένε με ύφος (όχι στυλ) και σιγουριά εκατό Αϊνστάιν, και μας ενοχλούν, και μας αποσπούν. Πίσω δεν πάει ούτε το ισχυρό κανάλι, που συσπειρωμένο παραγκωνίζει και πάλι συσπειρωμένο μεταδίδει λάθος και ανεπαρκώς.

Το γεγονός είναι ένα: Σαν να σχολιάζονται όλοι οι αγώνες από μαγνητοσκόπηση. Ζωντανοί και μη. Είτε απευθείας είναι το ματς, είτε βίντεο, ο σχολιαστής δεν το ζει, δεν εμπλέκεται, δεν αφήνεται. Μιλάει σαν μεταγλωττισμένος. Όπως θα 'λεγε κι ο Σαββόπουλος, σαν. «Το μικρό Σπίτι στο Λιβάδι».

Εδώ όμως, πρόκειται για πολυκατοικία, δεν είμαστε πια σε λιβάδι. Γι' αυτό δεν είναι καθόλου καλό να 'χεις μαζί το μπλοκάκι με τις γραφτές υπερπληροφορίες, και σ' όλη τη διάρκεια του ματς Στόουκ-Νόττιγχαμ να μιλάς για μια άλλη ομάδα, τη Λίβερπουλ: Αφελώς, αναιτίως, αφορήτως.

Δεν μπορούν φαίνεται. Κοιτάνε ενώπιόν μας τα ριπλέει και αποφαινούνται λάθος. «Κάτι έγινε», τολμούν να ψιθυρίσουν, η ανατροπή γίνεται κρίση του διαιτητή, η λάθος απόφαση αθρώνεται λόγω της δήθεν θολούρας στην εικόνα και λόγω της σκληρής αυτολογοκρισίας. Φοβούνται. Έχουνε και να κάτι μηνύματα να περάσουνε. Μηνύματα που ούτε εκείνοι τα 'χουνε καταλάβει καλά, μηνύματα που έχουνε σχέση με κάποια ελληνοχριστιανική (αντι-χούλιγκαν) έννοια του καθωσπρεπισμού, αλλά και της διατηρήσεως της θεσούλας μας.

Μερικοί που ως κανάλι ψιλο-εναντιώνονται στις υπερκείμενες, σοφές αθλητικές αρχές, λέγεται ότι τιμωρούνται παραδειγματικά, να μην παίρνει το κανάλι τους το απροσκύνητο τον τελικό του Κυπέλλου, τιμωρούνται και από ΕΠΟ, και από τις ΠΑΕ, και ΠΩ, ΠΩ, ΠΩ!

Η υπόθεση είναι άσχημη. Και δυστυχώς, ή ευτυχώς, την ξέρετε, από πρώτο χέρι, όλοι. Έχει γίνει ο Διακογιάννης, όχι πια Όαση, αλλά Ένεση καταπραυντική ισχυράς δοσολογίας, για ν' αντέξει το γυαλί της τηλεόρασής μας, οσάκις επανακούγεται και μας γλιτώνει στο τσακ. Πόσο θα πάει όμως;

Ψάχνουμε για κουμπί στο καντράν που θα σβήνει τους εχθρικούς εκφωνητές και θ' αφήσει τους απαραίτητους ήχους του γηπέδου. Γιατί οι ψεύτικες ζητωκραυγές των φιλάθλων που κάποτε χρησιμοποιούσε κατά κόρον η Μαμά YENEΔ, δεν χαθήκανε. Έχουν μεταμορφωθεί σε φωνή σχολιαστή, και όλο τις ακούμε, και όλο μας καταδιώκουν, και όλο υποψιαζόμαστε έντρομοι ότι άλλο ματς βλέπουμε εμείς, κι άλλο οι κρατούντες σφιχτά τα μικρόφωνα.

— Προσπαθεί να αποσπάσει την προσοχή του τηλε-παρουσιαστή για να καταφέρουν να παρακολουθήσουν οι τηλε-θεατές το ματς με την ησυχία τους.

ΧΩΡΙΣ δικά μας ΛΟΓΙΑ

Το πιο απίθανο αθλητικό κομμάτι των τελευταίων ημερών δημοσιεύτηκε το Σάββατο 9.6.84 σε συλλογικό έντυπο γνωστό για το πάθος και τη λογοδιάρροιά του. Πρόκειται για τη συνέντευξη ενός Τόνυ:

«Ο Χάλαμα είναι σεβαστός στον ποδοσφαιρικό κόσμο της Ιταλίας. Θεωρείται μεγάλη επιτυχία της ΑΕΚ που τον προσέλαβε».

Τα παραπάνω λόγια ανήκουν στο διεθνή πλαίρη-μπόυ και ένθερμο «Ενωσίτη» Τόνυ Μαντά. Μιλώντας στον «Δ» για το νέο τεχνικό της ΑΕΚ ο Τόνυ Μαντάς τόνισε χαρακτηριστικά:

«Ξέρετε τις σχέσεις μου με την Ιταλία. Ταξιδεύω στη χώρα αυτή γιατί εκεί βρίσκονται οι δουλειές μου. Γνωρίζω αρκετά πρόσωπα και

πράγματα απ' τον ποδοσφαιρικό κόσμο της γειτονικής χώρας. Μπορώ λοιπόν να σας διαβεβαιώσω ότι οι Ιταλοί μιλούν με κολακευτικά λόγια για την αξία του Χάλαμα. Ειδικότερα παραμιλάνε μετά τα περσινά παιχνίδια μεταξύ της Αούστρια και της Ίντερ, στα πλαίσια του κυπέλλου Κυπελλούχων Ευρώπης, όταν η ομάδα του Χάλαμα είχε βγάλει «νοκ - άουτ» την Ίντερ.

«Ο Τσεχόσλοβακός τεχνικός είναι φοβερά εργατικός, ενδιαφέρεται πολύ για τη φυσική κατάσταση των παικτών και είναι «τσακάλι» στον πάγκο.

«Διαθέτει αυτό που λένε "μάτι". Μετά λοιπόν από όσα μου είπαν οι Ιταλοί θεωρώ μεγάλη επιτυχία της ΑΕΚ ότι τον προσέλαβε».

Ασφαλώς ο Τόνυ Μαντάς είναι αρκετά γνωστός στον κοσμικό κύκλο της Αθήνας. Όπως γνωστά εί-

ναι και τα αυτοκίνητα που κυκλοφορεί. Τελευταίο του απόκτημα μια φανταστική λευκή «DE TOMASO». Από όπου κι αν περάσει «τραβάει» πάνω του τα βλέμματα του κόσμου. Κι όχι άδικα.

Στη συνέχεια της συζήτησής μας, ο Τόνυ Μαντάς αναφέρθηκε στη φετινή ΑΕΚ και είπε:

«Βλέποντας τον τελικό της Τετάρτης, διαπίστωσα το «έγκλημα» που έκανε ο Λουκίδης εναντίον της ΑΕΚ στο «Αλκαζάρ». Γιατί αν είχε δώσει στο παιχνίδι της Λάρισας το πέναλτυ που έγινε στο Βλάχο, τότε στον τελικό θα έπαιζε η ΑΕΚ και φυσικά τα πράγματα θα ήταν εντελώς διαφορετικά.

«Οι δυνατότητες της ομάδας είναι μεγάλες. Πιστεύω, ότι τη νέα περίοδο με τον Χάλαμα στο "τιμόνι" θα κάνει μεγάλες επιτυχίες».

Απόλυτος για την αξία του Βέν-

τζελ Χάλαμα ο Τόνυ Μαντάς δεν παραλείπει να μιλά με κολακευτικά λόγια για τον Τσεχόσλοβακό τεχνικό, όπου κι αν βρίσκεται.

(Δεν μπορείτε να πείτε. Και η πίττα γερή, και το κανίς χορτάτο. Α, ξέχασα. Η «συνέντευξη» συνοδευόταν κι από δύο αναλόγου σκοπιμότητας φωτογραφίες με τις εξής λεζάντες:)

Δύο φωτογραφικά στιγμιότυπα, πάρα πολύ χαρακτηριστικά για το διεθνή πλαίρη-μπόυ και ένθερμο «Ενωσίτη» φίλο Τόνυ Μαντά. Πάνω: ο Τόνυ Μαντάς μαζί με τα δύο πανέμορφα μαννεκέν Μαίρη και Αλίσ, σ' ένα κότσο στη Γλυφάδα. Κάτω: ο Τόνυ Μαντάς με την καταπληκτική λευκή «DE TOMASO» με την οποία κάνει όχι μόνο το γύρο του κόσμου, αλλά και στην κυριολεξία, θραύση.

ΓΙΑ ΤΟ ANTI

● Τη γνώμη τους για το ANTI, την πολιτική του, την αρθρογραφία και την εμφάνισή του θίγουν σε γράμματά τους αρκετοί αναγνώστες μας.

Οι περισσότεροι από αυτούς μας στέλνουν τις παρατηρήσεις τους δηλώνοντας ότι δεν επιθυμούν να δημοσιευθούν τα γράμματά τους. Ορισμένοι ζητάνε απαντήσεις σε γενικότερα θέματα που θίγουν άρθρα ή αναλύσεις στο περιοδικό ή σε ειδικότερα που άμεσα τους ενδιαφέρουν, εκφράζοντας ταυτόχρονα τη διαφωνία ή τη συμφωνία τους. Πιστεύουμε να κατανοούν οι αναγνώστες μας ότι είναι δύσκολο και μάλλον ακατόρθωτο να απαντά το ANTI από τις στήλες του «Διαλόγου» σε όλες τις παρατηρήσεις τους. Η ίδια η πολιτική, η αρθρογραφία και τα σχόλια του περιοδικού δίνουν τις

περισσότερες φορές και την απάντηση στις παρατηρήσεις των αναγνωστών μας. Ωστόσο οι παρατηρήσεις τους για την όλη πολιτική του περιοδικού και την ύλη του μας βοηθούν στην βελτίωσή του τόσο στο περιεχόμενο, όσο και στη συνολική εμφάνισή του.

● Δημοσιεύουμε στη συνέχεια τις παρατηρήσεις δύο αναγνωστών μας. Πρώτα από τον Χαρ. Παπαϊωάννου, εργάτη από τη Δυτ. Γερμανία:

Αγαπητό ANTI,

Παίρνοντας σαν αφορμή ένα κάπως ασήμαντο γεγονός βρίσκω την ευχαρίστηση να επικοινωνήσω μαζί σου. Θεωρώ την αφορμή ασήμαντη διότι όπως το μεγαλύτερο μέρος του αναγνωστικού κοινού, έτσι και σ' εμένα είναι αδιάφορη η πολυτελής παρουσίαση του τεύχους και που όμως η αφορμή βασίζεται ακριβώς σ' αυτό το σημείο.

Έχω πάρει αρκετές φορές, το τελευταίο χρονικό διάστημα, το ANTI σε πολύ πρόχειρη και απρόσεκτη εμφάνιση, για την ακρίβεια, τότε ήταν καρφίτωμένη μια καρφίτσα, τότε καμία και αυτή τη φορά υπήρχε μία μόνο στο πίσω μέρος του περιοδικού με αποτέλεσμα τη δύσκολη ανάγνωση των κειμένων. Θα έπρεπε λοιπόν κανείς να βγάλει και την μοναδική αυτή συνδετική καρφίτσα.

Διαβάζω το ANTI αρκετό και

ρό και όταν ήμουν στην Ελλάδα δεν έτυχε να αγοράσω τεύχος σε τέτοια κατάσταση αλλά αν μου τύχαινε θα απαιτούσα ένα άλλο —νομίζω ο καθένας— και θα το έπαιρνα αφού ο πωλητής θα περιμενε το πενήνταρικο από εμένα.

Εδώ στη Γερμανία όμως σαν συνδρομητής παίρνω το τεύχος πολλές φορές ατημέλητο.

Γνωρίζοντας τη δουλειά της βιβλιοδεσίας ξέρω ότι υπάρχουν πολλά τεύχη από την παραγγελία που είναι λίγο εσφαλμένα και γνωρίζω επίσης ότι η διόρθωση ενός από των προαναφερομένων σφαλμάτων είναι υπόθεση μηδαμινή. Θα ήταν λυπηρό αν εσκεμμένα τέτοια ελαττωματικά τεύχη στέλνονται σε συνδρομητές, που η περίπτωση επιστροφής είναι απίθανη, κατά κάποιο τρόπο.

● Στη συνέχεια ο αναγνώστης μας αναφέρεται εκτεταμένα στο σοσιαλισμό, στα δύο μπλοκ, στον μαρξισμό, στην ανάγκη συνειδητοποίησης από την πλευρά των σοσιαλιστών και καταλήγει:

Η νοοτροπία μας θα πρέπει κάποτε ν' αλλάξει και οι πράξεις μας θα πρέπει —χωρίς καταναγκασμό— να καλλιεργούνται και να ελέγχονται από τη συνείδηση για να έχουμε ποθητά αποτελέσματα.

Με εκτίμηση
Παπαϊωάννου Χαράλ.
Εργάτης

Σ.Σ. Πράγματι το τύπωμα και η βιβλιοδεσία του περιοδικού μερικές φορές υστερεί, όπως επίσης υπάρχουν δυσχέρειες και πολλές φορές είναι ακατόρθωτο να γίνεται έλεγχος στα περιοδικά που στέλνουμε έξω, επειδή θα καθυστερούν παραπάνω εξαιτίας του Ταχυδρομείου. Διαβεβαιώνουμε πάντως τον αναγνώστη μας ότι θα κάνουμε ότι μπορούμε να στέλνουμε στο εξωτερικό σωστά τα τεύχη και αν τυχόν υπάρχει κάποια παράλειψη μπορούμε στο πρώτο ταξίδι τους στην Ελλάδα να τα αντικαταστήσουμε, αν υπάρχει πρόβλημα στη βιβλιοδεσία.

● Η δεύτερη επιστολή είναι από τον Α. Τ. που επιθυμεί να διατηρήσει την ανωνυμία του και αναφέρεται στην πολιτική του ANTI όσον αφορά την κομμουνιστική Αριστερά:

Αγαπητό «Αντί»,

Είμαι ένας από τους αναγνώστες σου, εκτιμώ τη δουλειά σου και το κουράγιο των συνεργατών σου σε τούτα τα δύσκολα για τον τόπο μας χρόνια.

Τώρα, επειδή ακούω πολλούς «συντρόφους» του ΚΚΕ να σε κατηγορούν λέγοντας ότι, το «Αντί» είναι του «εσωτερικού», θα μπορούσες να δώσεις κάποια απάντηση-μάθημα σ' αυτούς τους νέους;

Ευχαριστώ
φίλικα Α.Τ.

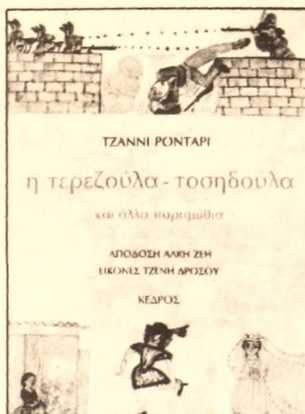
Οι παιδικές διακοπές αρχίζουν από τον ΚΕΔΡΟ

Κ. Σ. ΛΙΟΥΙΣ
Ο ανιψιός
του μάγου

(ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
ΤΖΕΝΗ ΜΑΣΤΟΡΑΚΗ)

ΤΖΙΑΝΝΙ ΠΟΝΤΑΡΙ
Η Τερεζούλα -
Τοσηδούλα
και άλλα παραμύθια
(ΑΠΟΔΟΣΗ ΑΛΚΗ ΖΕΗ)

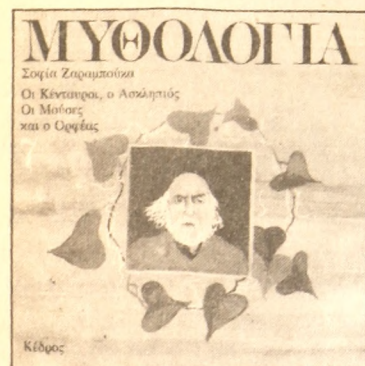

ΟΤΦΡΙΝΤ ΠΡΟΥΣΛΕΡ
Η μικρή Μάγισσα

ΕΝΟ ΡΑΟΥΝΤ

Η ιστορία
με τους
ιπτάμενους
δίσκους

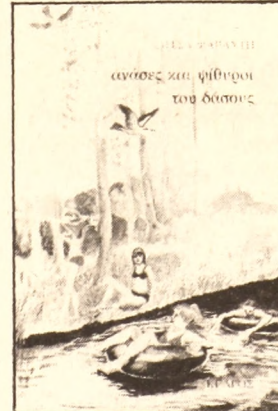
(ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
ΚΙΡΑ ΣΙΝΟΥ)

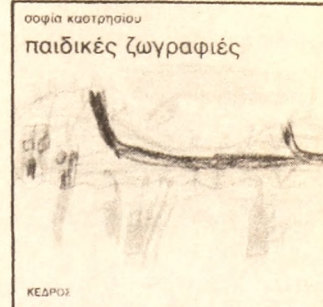
ΣΟΦΙΑ
ΖΑΡΑΜΠΟΥΚΑ
Οι Κένταυροι,
ο Ασκληπιός
Οι Μούσες
και
ο Ορφέας

Γ. Μ. ΜΑΡΙΝΟΣ
Το Ματωμένο Στραγάλι
ΣΚΙΤΣΑ: Ν. ΜΑΡΟΥΛΑΚΗΣ

ΛΙΤΣΑ
ΦΑΡΑΥΤΗ
Ανάσες
και ψίθυροι
του δάσους

ΣΟΦΙΑ ΚΑΣΤΡΗΣΙΟΥ
Παιδικές ζωγραφιές

30 ΧΡΟΝΙΑ
ΚΕΔΡΟΣ

1954-1984

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
...δημιουργούμε αναγνώστες

Γεωργίου Γενναδίου 6 - Τηλ.: 36.15.783

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ

Ζ. Πηγής 16
Τηλ. 36.24.187

Ο Λεοπόλντ Τρέππερ επιτέλους μιλά... Λίγες είναι οι μαρτυρίες που θα έχουν ακουστεί τα τελευταία χρόνια με τέτοιο ενδιαφέρον. Ο Λεοπόλντ Τρέππερ είναι ο αρχηγός της Κόκκινης ορχήστρας, ενός από τα σημαντικότερα δίκτυα πληροφοριών του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Λεοπόλντ Τρέππερ, όπως και οι περισσότεροι σύντροφοι συναγωνιστές του θα πληρώσει στις σταλινικές εκκαθαρίσεις, μετά τον πόλεμο, ένα βαρύ τίμημα. Οι συναντήσεις του με διάφορες προσωπικότητες τα χρόνια που βρίσκεται στις φυλακές, είναι γεμάτες αναμνήσεις, με το μεγαλύτερο ενδιαφέρον που θα μπορούσαν ποτέ να έχουν για την Ιστορία.

ΑΝΤΡΕ ΜΠΡΕΤΟΝ
ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο
ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

NORMAN ΜΑΙΗΛΕΡ

Ο απεσταλμένος
ενός μανιακού

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ

Ζωοδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

Σ.Σ. Το ANTI έχει μια σταθερή πολιτική από την έκδοσή του η οποία στηρίζεται στο διάλογο γύρω από τα προβλήματα της Αριστεράς στον τόπο μας και ιδιαίτερα του κομμουνιστικού κινήματος. Επιδιώκουμε πάντα τη συζήτηση από τις στήλες του περιοδικού των προβλημάτων και την κατάθεση απόψεων και από τις δύο πλευρές, χωρίς αυτό να αλλοτριώνει την φυσιογνωμία του περιοδικού και να του περιορίζει την αυτονομία του. Βέβαια μέχρι τώρα αυτή η θέση μας, τόσο από το ΚΚΕ, όσο και από το ΚΚΕ ε.σ. λιγότερο δεν επικροτήθηκε. Αυτό όμως δεν αφορά το ANTI αλλά τα δύο αυτά κόμματα. Τα παραπάνω αποτελούν μια διευκρίνιση στον αναγνώστη μας. Όσον αφορά την «απάντηση-μάθημα» που ζητά, εμείς δεν αισθανόμαστε σαν δάσκαλοι ουδενός.

ΟΧΙ ΣΤΟΥΣ ΑΥΤΟΔΙΟΡΙΖΟΜΕΝΟΥΣ

● Ένα ακόμη γράμμα για τη γλώσσα. Αυτή τη φορά μας γράφει ο Χρ. Θανόπουλος. Να πως τελειώνει την μακροσκελή επιστολή του ο αναγνώστης μας, αφού πριν αναφερθεί σε διάφορες απόψεις για τη γλώσσα και ιδιαίτερα στο άρθρο του Μεσεμβρινού στο ANTI (τεύχ. 256):

Ο καθένας φορμάρει τη γλώσσα κατά πως του πάει, και σε λίγο δε θα μπορούμε ούτε μεταξύ μας να συνεννοηθούμε. Η γλώσσα ζει και εξελίσσεται με το πέρασμα του χρόνου, στα χέρια του λαού. Δεν έχει ανάγκη τους αυτοδιοριζόμενους «γλωσσοπλάστες» - «γλωσσοςωτήρες». Αγαπητοί φίλοι, συγγραφείς, δημοσιογράφοι, πολιτικοί, μια και επικοινωνείτε «μέσω» των γραπτών σας με χιλιάδες κόσμο, δεν έχετε το παραμικρό δικαίωμα να διαστρεβλώνετε την ήδη πολύπαθη γλώσσα μας.

Σήμερα, όπου μέρα με τη μέρα χάνουμε την ταυτότητά μας σα λαός, πρέπει όλοι μας να καταλάβουμε, ότι είμαστε ελεύθεροι να πιστεύουμε και να υποστηρίζουμε ότι θέλουμε, πάνω απ' όλα όμως πρέπει να είμαστε και να παραμείνουμε ΕΛΛΗΝΕΣ.

Με τιμή
Θανόπουλος Χρήστος

ΕΛΛΕΙΨΗ ΦΑΡΜΑΚΩΝ

● Στην έλλειψη ενός φαρμάκου από την αγορά που είναι απαραίτητο αναφέρεται ο αναγνώστης μας Νίκος Εμμανουήλ, στην επιστολή που μας έστειλε και δημοσιεύουμε στη συνέχεια:

Αγαπητό ANTI,

Έχω και άλλες φορές απασχολήσει τις στήλες σας με θετικά αποτελέσματα, γι' αυτό απευθύνομαι και πάλι σε σας.

Επί ένα χρόνο και πλέον προσπαθώ να εντοπίσω το φάρμακο Myochrisine (της εταιρείας Merk Sharp and Dohme) που χρησιμο-

ποιεί η μητέρα μου από το 1978 με ενεργητικά για την ρευματοειδή αρθρίτιδα αποτελέσματα. Δεν είναι υπερβολή ότι αυτό το φάρμακο, που δεν μπορεί κατά την γνώμη των ρευματολόγων να αντικατασταθεί από άλλο, λείπει από τα φαρμακεία.

Με διάφορους τρόπους, κατά τη γνώμη μου παράνομους καταφερα να το προμηθευόμαι από το εξωτερικό χρησιμοποιώντας γνωστούς ή φίλους από τις μακροχρόνιες σπουδές μου στις ΗΠΑ, χωρίς να τους αποκαλύπτω την πραγματική αιτία. Δηλαδή την έλλειψη του φαρμάκου από την ελληνική αγορά. Και αυτό διότι ΝΤΡΕΠΟΜΑΙ. Τελευταία το προμηθευόμαι από την Κύπρο.

Ο αντιπρόσωπος της εταιρείας στην Ελλάδα, μου αποκάλυψε ότι το φάρμακο δεν το φέρνει, διότι αναγκάζεται από τον ΕΟΦ να το πουλά κάτω του κόστους.

Δεν ξέρω πως αντιμετωπίζουν οι αρμόδιοι φορείς το πρόβλημα, που ασφαλώς θα το ξέρουν. Μου είναι σχεδόν αδιάφορο αν το Εθνικό Σύστημα Υγείας ΘΑ γίνει το τελειότερο του κόσμου. Μου είναι σχεδόν αδιάφορο αν η Κρατική Φαρμακοβιομηχανία ΘΑ λύσει ή θα εξυγιάνει κατά τέλειο τρόπο το κύκλωμα που λέγεται φάρμακο.

Είναι υποχρέωση της Πολιτείας, κατά τη γνώμη μου, να εξασφαλίσει τον εφοδιασμό της αγοράς με όλα τα φάρμακα που μπορεί να χρειαστεί ο πολίτης (ειδικότερα αυτά που δεν έχουν υποκατάστατο) μέχρις ότου υλοποιηθούν τα ΘΑ. Διαφορετικά κινδυνεύει το υπό κατασκευή «τέλειο σύστημα» του κυκλώματος των φαρμάκων, όταν ολοκληρωθεί, ΝΑ ΜΗΝ ΒΡΕΙ ΑΡΡΩΣΤΟΥΣ ΓΙΑ ΚΑΛΥΨΗ.

Νίκος Εμμανουήλ
Παγκράτι

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

● Αναφερόμενη στο γράμμα του Γ. Τράκου (τεύχ. 259, 27-4-84) σχετικά με τον ρατσισμό των Ελλήνων η αναγνώστριά μας Π. Στειακάκη παρατηρεί μεταξύ άλλων τα εξής:

Αγαπητό Αντί,

Στο γράμμα του Γιώργου Τράκου σχετικά με το ρατσισμό των Ελλήνων θα 'θελα να αντιπαράθεσω στο σημείο που αναφέρεται στη συμπεριφορά των Ελλήνων φοιτητών στο εξωτερικό, την προσωπική μου εμπειρία ως φοιτήτρια στο Λονδίνο. Παρά το ότι έχει ήδη περάσει πάνω από μια δεκαετία από την εποχή εκείνη

νομίζω πως έχει άμεση σχέση με τα συμπεράσματα του Κ. Τράκου. Όχι μόνο δεν δείχναμε περιφρόνηση στους συμφοιτητές μας με σκουρότερο δέρμα μα το αντίθετο. Οι Πέρσες, οι Ινδοί, οι Εβραίοι π.χ. αποτελούσαν τη σταθερή μας παρέα πολύ περισσότερο και πολύ στενότερα από τους Αγγλοσάξωνες που μας φιλοξενούσαν. Λόγοι νοοτροπίας, ιδιοσυγκρασίας, ίσως και «θερμοκρασίας αίματος» μας έφερναν κοντά... Όμως η αλήθεια είναι πως η εμπειρία μου αντλείται από τις φίλες Ελληνίδες συμφοιτήτριες. Μήπως λοιπόν τελικά το γεγονός ότι σαν γυναίκες ανήκαμε εξ ορισμού και εμείς σε μια ευκαταφρόνητη μειονότητα (ιδιαίτερα για τους Αγγλοσάξωνες) ήταν αυτό που μας έφερνε τόσο κοντά και μας έδενε τόσο πολύ με τις άλλες αυτές μειονότητες; Μπορεί.

Με τιμή
Παρίνα Στειακάκη
(Διεθνολόγος)
Πτυχιούχος του
London School
of Economics

ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

● Στη διάλυση από την Αστυνομία της συγκέντρωσης Τούρκων πολιτικών προσφύγων, που έγινε στις 7 Μαΐου αναφέρεται ο αναγνώστης μας Βασ. Διαμαντόπουλος. Να τι γράφει μεταξύ άλλων στο γράμμα του:

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί (απ' τους ιθύνοντες), ότι θα ήταν διπλωματικό κέρδος μας, το να μην προκαλούμε οποιαδήποτε όξυνση στις σχέσεις μας με την γείτονα Τουρκία, τη στιγμή μάλιστα, που ο Οζάλ χύνει κροκοδείλια δάκρυα, επειδή δεν απαντάμε θετικά στις «ειρηνικές» προτάσεις και ενέργειές του (ίσως, θα 'πρεπε, να τον προτείνουμε, πλάι πλάι με τον Ρήγκαν, για το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης!).

Στα πλαίσια, λοιπόν, αυτής της διπλωματικής πολιτικής δεν θα ήταν χρήσιμο να παρενοχλείται η τουρκική πρεσβεία, θα υποστηρίξουν «οι ιθύνοντες» (Αλήθεια, ποιοι είναι αυτοί;).

Ναι, αλλά στα πλαίσια αυτής της πολιτικής δεν θα ήταν χρήσιμο να εκδώσουμε καμιά δεκαριά πολιτικούς φυγάδες; Και για αντίστοιχο (ανεπίσημο) λόγο δεν είχε απαγορευθεί και η πορεία του Πολυτεχνείου στην αμερικάνικη πρεσβεία, το 1980, που είχε δύο νεκρούς;

Ας με συγχωρέσουν για τον χοντρό παραλληλισμό, αλλά δεν θα δεχόμουν την καταστολή Λαϊκών-Απελευθερωτικών αγώνων (ορολογία του ΠΑΚ), στο όνομα οποιουδήποτε —αβέβαιου μάλιστα— διπλωματικού ωφέλους.

Ελπίζω, ότι οι αστυνομικοί αυτοί έδρασαν αυτόνομα, χωρίς εντολή του κ. Σκουλαρίκη.

Γιατί, αν ένα φημολογούμενο

υποψήφιο μέλος του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ δίνει την εντολή καταστολής (βίαιης) της διαδήλωσης μερικών Τούρκων αγωνιστών, κατά της ξενοκίνητης χούντας, ε, τότε κάτι δεν πάει καλά!

Αλλά και πάλι αν τα «όργανα» έδρασαν με πρωτοβουλία τους, σημαίνει ότι στα σώματα ασφαλείας υπάρχουν στεγανά οπότε σίγουρα κάτι δεν πάει καλά σ' αυτόν τον τομέα της πολιτικής εξουσίας (υπάρχει και το προηγούμενο της εισβολής των ΜΕΑ στα Προπύλαια εναντίον της επιτροπής για το στρατό).

Βασίλης Διαμαντόπουλος
Κορυτσάς 7
Κηφισιά

Υ.Γ. Ανάμεσα στα άλλα «επικίνδυνα» όπλα των διαδηλωτών ήταν και μερικά πανώ με συνθήματα, όπως: «Ζήτω η φιλία των λαών της Ελλάδας, Τουρκίας και Κύπρου», «Λευτεριά στους πολιτικούς πρόσφυγες του Ε-βρέν» και «ΚΥΠΡΟΣ ΕΝΙΑΙΑ»...

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ

● Σχετικά με την εισήγηση της Άννας Φραγκουδάκη στη συνάντηση με θέμα «Γλώσσα και Νεολαία», όπως δημοσιεύτηκε σε προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙ, πήραμε από το Σάββα Κονταράτο, το γράμμα που ακολουθεί:

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Δυστυχώς δεν μπόρεσα να παρακολουθήσω τη συνάντηση που οργάνωσε το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς με θέμα «Γλώσσα και Νε-

ολαία». Διάβασα όμως με πολύ μεγάλη προσοχή την ομιλία της Άννας Φραγκουδάκη που δημοσιεύτηκε στο τχ. 261 και για μια ακόμη φορά —γιατί έχω εντυπώσει και σε άλλα πονήματά της— εκτίμησα τη διεισδυτικότητα και τη διαύγεια των αναλύσεών της. Ωστόσο, στο τελευταίο τούτο κείμενό της, ανάμεσα στα πολλά που με οξυδέρκεια επισημάνει και με πειστικότητα υποστηρίζει, διέκρινα και ορισμένες θέσεις οι οποίες, όπως τουλάχιστον έχουν διατυπωθεί, αφήνουν περιθώρια για αμφισβητήσεις. Δεν είμαι ούτε φιλόλογος ούτε γλωσσολόγος. Συμβαίνει απλώς να ενδιαφερόμαι ζωηρά για τα ζητήματα της γλώσσας (και της γλώσσας μας) και να έχω αρκετά διαβάσει και αρκετά σκεφτεί πάνω σ' αυτά. Γι' αυτό και παρακαλώ οι αντι-θέσεις που διατυπώνω παρακάτω να εκληφθούν μάλλον σαν απορίες παρά σαν αντιρρήσεις με αξιώσεις επιστημονικής εγκυρότητας.

Υποστηρίζει η κ. Φραγκουδάκη, επικαλούμενη σχετικά πορίσματα της γλωσσολογίας, ότι «δεν υπάρχουν κατώτερες ή ανώτερες γλώσσες, αλλά όλες οι γλώσσες είναι απολύτως ισάξιες». Συμφωνώ αν πρόκειται για γλώσσες που ανταποκρίνονται σε διαφορετικές ανάγκες επικοινωνίας, οπότε δεν είναι καν συγκρίσιμες —γι' αυτό και θεωρώ το κατηγορούμενο «ισάξιες» μάλλον ρητορικό. Υποθέτω όμως πως ορισμένοι τουλάχιστον από εκείνους που μιλούν σήμερα για «αποπτώχευση» της γλώσσας μας δεν εννοούν ότι χρησιμοποιούμε μια γλώσσα κατώτερη από την αρχαιοελληνική ή την καθαρεύουσα νεοελληνική; εννοούν μάλλον ότι τείνουμε να περιορίσουμε τις εκφραστικές δυνατότητες της γλώσσας μας με προκρούστειες επεμβάσεις στο ζωντανό της σώμα, καταδικάζοντας

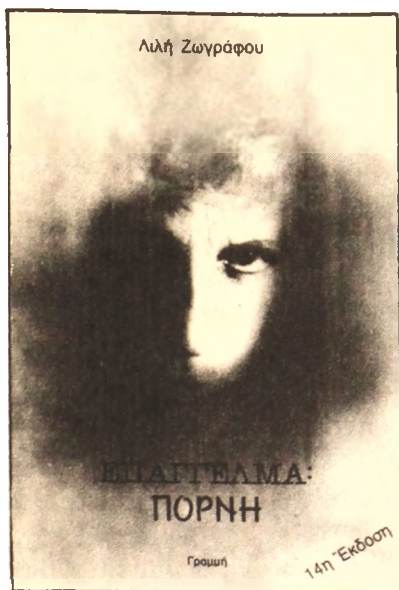
δηλαδή σε αχρησία λέξεις και τύπους που κάθε άλλο παρά έχουν χάσει το λόγο ύπαρξής τους. Αν κάτι τέτοιο πράγματι συμβαίνει, τότε, πιστεύω, μπορούμε να πούμε ότι καθιερώνουμε μια γλώσσα κατώτερη, με μικρότερη έστω «αποδοτικότητα».

Δέχεται η κ. Φραγκουδάκη πως την άποψη για την υποβαθμισμένη ποιότητα της γλώσσας μας δεν την υποστηρίζουν μόνο συντηρητικοί διανοούμενοι που αντιστέκονται στη γλωσσική αλλαγή, αλλά και προοδευτικοί διανοούμενοι που αντιστέκονται στο φαινόμενο του γλωσσικού λαϊκισμού, ένα φαινόμενο που σωστά θεωρεί απότοκο της ιστορικής διγλωσσίας και των αντανακλαστικών που έχει δημιουργήσει στο παρελθόν η χρήση της καθαρεύουσας. Εξηγώντας ωστόσο το φαινόμενο δεν το ξορκίζει. Και το φαινόμενο είναι ανησυχητικό. Όταν «οι λεκτικές παρατυπίες, οι βίαιοι εκδημοτικισμοί και οι παρατονισμοί» που χρησιμοποιεί η νεολαία της αριστεράς για να μεταδώσει «το έμμεσο μήνυμα της κοινωνικής αμφισβήτησης» υπεισέρχονται στον επίσημο λόγο της πολιτικής εξουσίας και αναπαράγονται από τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής επικοινωνίας που η εξουσία τούτη μονοπωλεί, τα πράγματα δεν είναι και τόσο απλά. Εύκολα π.χ. θα μπορούσε κανείς να υποψιαστεί πως η εξουσία εκμεταλλεύεται μian άστοχη πιθανώς αλλά συγγνωστή αντίδραση των νέων για τη γλωσσική βία που έχει ασκηθεί από τον επίσημο καθαρευουσιανισμό της εθνικοφροσύνης, για να ασκήσει μian αντίρροπη έστω αλλά εξίσου απαράδεκτη βία. Ή ακόμη πως το δηλωτικό προοδευτικότητας λαϊκότροπο ιδίωμα που είχε υιοθετήσει η μαχόμενη παραδοσιακή αριστερά τείνει να μετατραπεί από

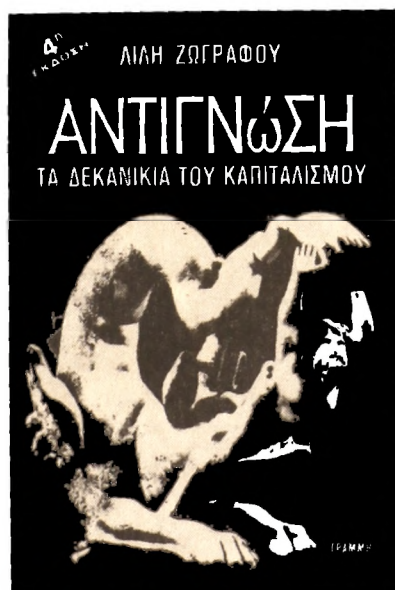
στερά σ' ένα είδος newspeak. Έτσι όμως είναι φυσικό να δημιουργούνται και να λειτουργούν κάποια άλλα αντανάκλαστικά, να συντηρείται τεχνητά το (λυμένο ουσιαστικά και τυπικά) γλωσσικό ζήτημα και, τελικά, να σηκώνει κεφάλι η (όχι μόνο) γλωσσική συντήρηση. Αν τώρα παράλληλα με τους συντηρητικούς, εξεγείρονται και πολλοί προοδευτικοί διανοούμενοι, συχνά μάλιστα με αγωνιστικό παρελθόν στις επάλξεις του δημοτικισμού, είναι γιατί τον όποιο «βιασμό» της γλώσσας μας από τον κακόζηλο λαϊκισμό της εξουσίας τον αισθάνονται και σαν εκβιασμό. Εκβιασμό στον οποίο εξάλλου δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποκύπτουν. Γιατί είναι πράγματι κάπως δύσκολο στις μέρες μας να περνιέται κανείς για προοδευτικός —ιδιότητα συχνά εξαργυρωσιμη επί τη δηλώσει— όταν, «επιμένων ελληνικά», λέει και γράφει «του πανεπιστημίου» και «στις 17 Ιουνίου» ενώ επίσημα χείλη ορθοτομούν καθημερινά το λόγο της προόδου και της κοινωνικής απελευθέρωσης με τους πιο προωθημένους τύπους «του πανεπιστημίου» και «στις 17 Ιούνη».

Πιστεύω πως η κ. Φραγκουδάκη δεν αγνοεί το πρόβλημα. Στο κείμενό της όμως το αντιπαρέχεται για να ασχοληθεί με τις «ομάδες εξουσίας» των διανοουμένων που, μέσω του μηνύματος για την υποβάθμιση της γλώσσας, «διεκδικούν να καταγράψει άμεσα η γλωσσική μορφή την ανωτερότητά τους» και που γι' αυτό, εξάλλου, εκφράζουν το μήνυμα τούτο σε μια γλώσσα «συντακτικά περίπλοκη και νοηματικά ασαφή», με «μεγάλη ποσοτική παρουσία σπάνιων λέξεων, παράθεση συνωνύμων, κατάχρηση ειδικών όρων ή νεολογισμών», και η οποία, επιπλέον, «χαρακτηρίζεται από την έπαρση να μην ακολουθεί το τυπικό της δη-

14η ΕΚΔΟΣΗ

4η ΕΚΔΟΣΗ

2η ΕΚΔΟΣΗ

ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΛΙΛΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΑΜΜΗ»

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 57 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. 36.38.435

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

ΤΖΩΡΤΖ
ΟΡΓΟΥΕΛ
1984

ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

ΝΕΦΕΛΗ 1984

Έκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9 - Αθήναι 10679
Τηλ. 3639962 - 3607744

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΚΑΝΤΑΣ

ΣΤΑ
ΝΥΧΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ
&
Η ΑΦΙΞΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΑΓΓΛΙΚΑ

Καθηγητής Αγγλικής με δεκα-
τετράχρονη πείρα παραδίδει
μαθήματα σε σοβαρά ενδια-
φερόμενους ενήλικες, προ-
χωρημένου επιπέδου. Τηλ.
36.00.573, κ. Κάλφογλου.

μοτικής». Δεν ξέρω ποιους δια-
νοούμενους ακριβώς εννοεί. Αν
αναφέρεται σε εκείνους που κιν-
δυνολογούν για τη γλώσσα με
στόχο να περάσουν κάποια ιδεο-
λογικά μηνύματα, βαθύτατα αν-
τιδραστικά όπως η ίδια είχε εύ-
στοχα επισημάνει εδώ και τρία
χρόνια (βλ. *Ο Πολίτης*, τεύχος
44, Ιούλιος 1981), ομολογώ πως η
γλωσσική μορφή με την οποία
εκφράζονται είναι το τελευταίο
που θα μπορούσα να τους προσά-
ψω. Ο κ. Μαλεβίτσας, π.χ., ελά-
χιστα λεξιθηρεί απλώς ιδεολογεί
ρητορικά εναντίον του δημοτικι-
σμού επιστρατεύοντας λέξεις
κοινότητες αλλά με ασαφές πε-
ριεχόμενο και επινοώντας φαν-
ταστικούς αντιπάλους. Υπάρχει
βέβαια και ο κ. Ράμφος που εκ-
φράζεται σε μια γλώσσα επιδει-
κτικά μεικτή προφανώς όμως το
κάνει για να είναι συνεπής με το
ιδεολογικό υβρίδιο που υπερα-
σπίζεται (αρχαιοελληνοκεντρική
ορθοδοξία). Θα ήθελα τώρα να
παρατηρήσω —και δεν πρωτοτυ-
πώ— ότι μια ορισμένη εκζήτηση
στο ύψος, μια κάποια λεξιθηρία,
οι «θεωρητικές έως και λογοτε-
χνικές υπερβάσεις που παραφθεί-
ρουν την ακριβολογία», οι «ασα-
φώς διατυπωμένες αναφορές και
έμμεσες μνείες σε πολλά γνωστι-
κά επίπεδα» και, τέλος, η συχνή
προσφυγή στην καθαρεύουσα
—όσα δηλαδή κατά την κ. Φραγ-
κουδάκη ενισχύουν τον κοινωνι-
κά διαφοροποιητικό ρόλο της
γλώσσας— χαρακτηρίζουν προ-
πάντων το γραπτό λόγο ορισμέ-
νων αριστερών διανοουμένων,
που οι περισσότεροι ανήκουν
στον ανανεωτικό λεγόμενο χώ-
ρο, είναι σχετικά νέοι και έχουν
σπουδάσει ή ζήσει στο εξωτερι-
κό, κυρίως στη Γαλλία. Υπαινίσ-
σεται άραγε και αυτούς η κ.
Φραγκουδάκη; Προσωπικά πάν-
τως δε θα τολμούσα να ερμηνεύ-
σω το φαινόμενο σαν εκδήλωση,
αποκλειστικά ή πρωταρχικά,
μιας τιασης για γλωσσικοκοινωνι-
κή διαφοροποίηση από τους μορ-
φωτικά λιγότερο προνομιούχους.
Όχι μόνο γιατί ανάμεσα στους
διανοούμενους αυτούς υπάρχουν
πολλοί που εκτιμώ ιδιαίτερα. Αλ-
λά και γιατί υποψιάζομαι πως η
επίδοση σ' έναν τρόπο γραφής α-
δικαιολόγητα επιτηδευμένο και
συχνά ιδιωματικό μπορεί να ανα-
δειχθεί και σε άλλα αίτια. Το φαι-
νόμενο εξάλλου δεν παρατηρεί-
ται μόνο στην Ελλάδα. Όσο για
την ερωτοτροπία με την καθα-
ρεύουσα, θα πρέπει ίσως να ανα-
γνωρίσουμε πως η γηραιά αυτή
κυρία διατηρεί κάποια θέληση.
Θέληση αρκετά χυμώδη ώστε
να προκαλούν ορέξεις λεξιλα-
γνείας ακόμη και σε προοδευτι-
κούς διανοούμενους —σε όσους
φυσικά έχουν αποστασιοποιηθεί
από το γλωσσικό ζήτημα και τα
κοινωνικοπολιτικά του συμφρα-
ζόμενα.

Χρειάζεται άραγε να διευκρινί-

σω πως ο ίδιος προσωπικά παρα-
μένω αμετανόητος δημοτικι-
στής;

Με φιλικούς χαιρετισμούς
Σάββας Κονταράτος

ΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ;

● Στην απόφαση της κυβέρνη-
σης, που δημοσιεύθηκε στον το-
πικό Τύπο, να γίνει η βιομηχανική
περιοχή Χανίων στο Βάμο αναφέ-
ρεται η επιστολή του αναγνώστη
μας Γιώργου Τσίμπου από τα Χα-
νιά. Να τι γράφει μεταξύ άλλων:

Αγαπητό Αντί,

Επειδή σήμερα διάβασα ότι τε-
λικά η ΒΙ.ΠΕ. (Βιομηχανική Πε-
ριοχή) ΧΑΝΙΩΝ, τελικά θα γίνει
στο Βάμο, σύμφωνα με τις υπο-
δείξεις του ΥΧΟΠ θα 'θελα κά-
που να τεθεί θέμα προστασίας του
περιβάλλοντος καθώς και ενημέ-
ρωσης των κατοίκων της περιο-
χής Βάμου-Αποκορώνου.

Το θέμα ακόμα δεν έχει προω-
θηθεί στο Υπουργείο Εθνικής Οι-
κονομίας και ίσως τελικά να μην
υπογραφεί από τον Πρόεδρο της
Δημοκρατίας. Αλλά αυτό δεν
λέει τίποτα, γιατί σίγουρα κά-
ποια περιοχή στο Νομό θα επιλε-
γεί κατάλληλη (σύμφωνα πάντα
με την υπόδειξη του ΥΧΟΠ) για
την ΒΙ.ΠΕ. Όμως η δημιουργία
μιας τέτοιας περιοχής εγκυμονεί
πολλούς κινδύνους, άσχετα με το
ότι θα προσφερθεί εργασία σε
πολλούς.

Το πρόβλημα της μόλυνσης ό-
μως είναι ήδη μεγάλο και μακάρι
να 'ξερα όλα τα βιομηχανικά α-
πόβλητα που στο καλό θα τα χώ-
νουν. Ήδη η ΑΒΕΑ (ελαιουργία
και τα συναφή), λένε τώρα πολύ
καιρό ότι φεύγει, είναι μεσ' την
πόλη και σε παραθαλάσσιο μέ-
ρος, έχει μολύνει το χώρο μπρο-
στά της και μάλιστα αν συνεχίσει
η πλαζ παραδίπλα θα κριθεί ακα-
τάλληλη για μπάνιο. Ας μην ξε-
χνάμε ότι η ΒΙ.ΠΕ. της Καβάλας
έχει μολύνει τον κόλπο εκεί (δη-
λητηριάσεις από μύδια αν θυμά-
μαι καλά και κάτι άλλα), και το
ότι υπάρχουν και δυο τρία εργο-
στάσια από πολυεθνικές (ΠΕΣΙ-
ΝΕ νομίζω). Όλα αυτά βέβαια
συντελούν στην ανόρθωση της Ε-
θνικής Οικονομίας...

Αυτά τα γράφω σε σένα γιατί
δεν νομίζω ότι στον τοπικό Τύπο
θα μπορούσε να δημοσιευτεί κάτι
τέτοιο, και έχοντας και άγνοια
με ποιες προϋποθέσεις προωθεί-
ται η ΒΙ.ΠΕ.

Μόνο και μόνο για να μου φύ-
γει λίγο ο καημός.

Με αγάπη
Τσίμπος Γιώργος,
κάτοικος Χανίων

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΛΑΧΟΣ
Μιλτιάδου 23β
Χαλάνδρι
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΜΠ. ΜΠΟΖΕΝΑ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΛΙΘΟΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκ-
φράζει την προσωπική άποψη
του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέ-
φονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 600 δρχ. - Ετήσια 1.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 4.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:

εξάμηνη: αεροπ. δολ. 13

ετήσια: αεροπ. δολ. 26

Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:

εξάμηνη: αεροπ. δολ. 15

ετήσια: αεροπ. δολ. 30

Αυστραλία - Ωκεανία:

εξάμηνη: αεροπ. δολ. 20

ετήσια: αεροπ. δολ. 40

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 50
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:

Εκδόσεις «Νεφέλη»

Μαυρομιχάλη 9,

Τηλ. 36.07.744 - 36.39.962

- Για τα βιβλιοπωλεία

Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο

Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.

Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

546 22 Θεσσαλονίκη

Μιλάμε την ίδια γλώσσα

Ξέρουμε ότι όταν ταξιδεύετε στο εξωτερικό για τουρισμό, για δουλειές, για σπουδές ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο, ζητάτε κάτι περισσότερο από ένα απλό μέσο μεταφοράς.

Κι επειδή σκεφτόμαστε με τον ίδιο τρόπο σας προσφέρουμε όλα αυτά που θα κάνουν το ταξίδι σας πραγματικά αξέχαστο: Από πλήρως οργανωμένα ταξίδια με πληρωμή σε δραχμές, μέχρι την άνεση και την πολυτέλεια της 1ης ή διακεκριμένης θέσης με τα ιδιαίτερα γκισέ, τις ξεχωριστές αίθουσες αναμονής, τις ειδικές θέσεις και την ιδιαίτερη περιποίηση στο αεροπλάνο. Και πάντα, φυσικά, φιλική εξυπηρέτηση, απολαυστικό φαγητό στο οποίο η Ολυμπιακή έχει παράδοση, 97% ακρίβεια στις πτήσεις, εκτεταμένο δίκτυο πτήσεων με πολλές διασυνδέσεις και υπερσύγχρονα αεροσκάφη.

Ταξιδεύοντας με την Ολυμπιακή θα αισθανθείτε άνετα και θα νιώσετε πραγματικά σαν στο σπίτι σας. Γιατί καταλαβαίνουμε και φροντίζουμε να ικανοποιούμε όλες τις απαιτήσεις και τις ανάγκες σας. Και, πάνω απ' όλα, στην Ολυμπιακή μιλάμε την ίδια γλώσσα!

Για περισσότερες πληροφορίες
απευθυνθείτε στα γραφεία της
ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ
ή στον ταξιδιωτικό σας πράκτορα

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Γραφεία: ΑΘΗΝΑ: Λεωφ. Συγγρού 96, Τηλ. 9616.161, 9292.251 - Όθωνος 6, Τηλ. 9292.555
Μητροπόλεως 11, Τηλ. 9292.257 - ΟΜΟΝΟΙΑ: Κοτοπούλη 3 - ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ: Πύργος Αθηνών
ΠΕΙΡΑΙΑΣ: Ακτή Μιαούλη 27, Τηλ. 4520.968, 9292.797/8 - ΚΗΦΙΣΙΑ: Κηφισίας 267, Τηλ. 8016.119
ΓΛΥΦΑΔΑ: Αθηνών & Αθ. Διάκου - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Κομνηνών 1 & 3, Τηλ. 260.121/9 και σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας.

συναυλία

ΝΤέφι
'84

ΔΕΥΤΕΡΑ 2 ΙΟΥΛΗ 9 μ.μ.

ΓΗΠΕΔΟ ΑΠΟΛΛΩΝΑ

(ΡΙΖΟΥΠΟΛΗ, ΗΛΕΚΤΡ. ΣΤΑΘΜΟΣ ΠΕΡΙΣΣΟΥ)

ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΓΛΥΚΕΡΙΑ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ και
ΤΑΧΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΑΤΡΑ
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΒΕΛΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΡΟΣ - Βιολί
ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ - Κλαρίνο
ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΖΕΡΒΑΣ - Βιολί
ΒΑΣΙΛΗΣ ΗΛΙΑΔΗΣ - Μπουζούκι

ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΕΝΙΔΙΑΤΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ
ΤΑΞΙΑΡΧΙΕΣ

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ
ΑΝΤΩΝΗΣ ΡΕΠΑΝΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΟΔΟΣ: 400 δρχ.

χορος και τραγουδι στο χορταρι

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΝΤέφι
Περιοδικό
για το τραγούδι

ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ ΠΡΟΠΩΛΟΥΝΤΑΙ:
ΘΕΑΤΡΟ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ (Πανεπιστημίου και
Βουκουρεστίου)
ΡΟΡ-11 (Τσακάλωφ και Πινδάρου)

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ: τηλ. 8643.852, 3630.868

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ: ΗΣΑΠ και Λεωφορεία Περισσοῦ,
Ν. Ιωνίας, Ηρακλείου